

четиво

ИШВАН
ФЕКЕТЕ

Крепост от тръни

за Юноши

ИЩВАН ФЕКЕТЕ КРЕПОСТ ОТ ТРЪНИ

Превод: Борис Ников

chitanka.info

Шумът в класа стихна. Най-напред престана шепненето, после и движението, чуваше се само по някое покашляне и бавното прелистване на дневника, което отекваше в ушите сякаш коса прорязва въздуха.

— Ацейл!

Едно момче с очила стана от първия чин. Първо се изчерви, после пребледня и нервно посегна към тетрадката по математика.

— Как си, моето момче?

Класът въздъхна тихо с мъчителната въздишка на напрежението. От далечния Дунав се чу рев на корабна сирена, а треперещите ръце на Бейла Ацейл останаха до тетрадката. Късогледите му очи се замъглиха.

— Благодаря ви, господин учителю, вчера ми извадиха конците.

— Седни си спокойно. През ваканцията се позанимай малко с математиката...

— Да, господин учителю.

Момчето седна и болнавото му лице се успокои. През класа премина вълна от съчувствие: не е лош човек този Кенгел, а днес показва, че има и сърце...

Учителят по математика продължи да гледа дневника, онази страница, където се спотайваха имената на учениците от Ацейл до Дубовански, пръснати из класната стая. Той го разглеждаше продължително и с това опъна отново до скъсване невидимите нишки, които свързваха имената от първата страница с живите им притежатели. Напрежението предизвика отново мълчание, което не засягаше толкова например Херени, колкото да кажем Ерней, който сега се намираще по-близо до огъня.

— Дубовански.

— Ссс... — Звукът беше такъв, като че ли велосипедна гума изпуска въздуха си и от последния чин стана едно тромаво, едро момче. То вече се бе изпотило. Намести добре линията си на чина, после посегна към яката си, сякаш не му достигаше въздух, бутна назад седалката и тръгна към черната дъска.

— Чакай! Много пъти съм те изпитвал, сега трябва да се занимая с други. — Лицето на Дубовански се закръгли като луна при пълнолуние. — Говорих с баща ти за изчисляването на лихвата — продължи Кенгел. — Бъди така добър да включиш това в лятната си програма. Съгласен ли си?

Едрото момче се поклони мълчаливо, всички знаеха, че никой не може да се шегува със стария Дубовански, значи този млад великан не само ще се бори с момчетата, но ще води жестоки битки и с лихвените проценти, и то всеки ден. През ваканцията!

Младият Дуб седна, първата страница на дневника бе прелистена и момчетата от Ацейл до Дубовански почувстваха, сякаш току-що са се подали изпод водата, четвърт секунда преди да се задушат. За разлика от учениците от Ерней до Йанда, които в същото време потънаха във вълните на несигурността.

— Йанда!

Едно момче пъргаво скочи и вече тръгна весело, едва ли не тържествено към черната дъска. Йанда беше първенецът на класа, но Кенгел го спря.

— Доколкото зная, вие живеете в една къща с Ацейл.

— Да, господин учителю.

— Когато си свободен, помагай му.

— Да, господин учителю, но досега не ме е помолил.

— И в бъдеще няма да те помоли, затова аз те моля!

Момчето се изчерви и тъкмо искаше да му отговори, но Кенгел вече обръщаше нова страница и момчетата от Ерней до Йанда въздъхнаха, като отстъпиха мястото си на онези, които имаха нещастieto да попаднат между имената Йелка — Нанаи.

— Кертейс!

Ученикът стана, но не се помръдна, сякаш се случваха още чудеса, часовете да се състоят от частни разговори.

— Какво чакаш, момчето ми?

— Може би ръкопляскане... — чу се един необмислен глас, при който учителят обърна глава и спря поглед на този, който се беше обадил. Ушите на несъобразителния младеж започнаха да се изчервяват и той бързо прокле характера на майка си, от която беше наследил неудържимата бързивост.

— Излезте и вие, Шош, тук пред мен може да се обаждате...

В класа настъпи леко оживление, макар да знаеха, че когато Кенгел започне да говори на „вие“, във въздуха надвисва буря. Въпреки това Балог отвори тетрадката си, в която беше поставил вчерашния брой на вестник „Спорт“, а Валенберг погледна часовника си. Девет и половина — дяволите да го вземат, колко бавно минава

времето! През това време Карой Шош стигна до катедрата, заричайки се за стотен път, че отсега нататък по-скоро ще прехапе езика си, отколкото да се обажда... ето какво се случи днес! Може да развали онази хубава, сигурна петица.

Кертейс написа на черната дъска задачата и запъвайки се, започна да я решава. Класът постепенно се успокои, сега вече предчувстваше, че през този последен, заключителен час ще бъдат изпитани ония, които са със съмнителни бележки.

През прозореца надникна лятото и заговори с гласа на безгрижно чуруликащите врабчета. Кръгли облачета плуваха към непознати земи, някъде пухтеше влак и през прозореца нахлу пушек от въглища, миризмата се смеси с дробите и пропорциите. Миризмата на въглища идваше от една близка фурна и нямаше нищо общо с пухтящия локомотив, но на този свят има и илюзии и фантазия, а у някои седмокласници те бяха повече, отколкото трябва.

Гюла Лайош Ладо например имаше такава фантазия, че облаците и пушекът, които се носеха, го извадиха от ограничения свят на пропорциите и го пренесоха в една гъмжаща чакалня, където от време на време високоговорителят съобщаваше за тръгването на разни влакове.

За Гюла Лайош Ладо престана да съществува вълнението в класната стая. Изчезнаха черната дъска, катедрата, Кертейс, дори и Кенгел, който за трети път вече подканяше Шош: „Скъпи «приятелю», сега говорете“, но Шош мълчеше...

Гюла Лайош Ладо гледаше през прозореца и само тялом беше в класната стая. Той тъкмо си купуваше билет, по-късно щеше да потегли с влака, а местността, преминаваща покрай прозореца, го извади окончателно от сивия свят на числата, класната стая и училището.

Гюла пътуваше. С широко отворени очи гледаше навън, през прозореца, а от един пътник не може да се изисква да се занимава с дробни. Господин учителят Кенгел обаче с необяснима упоритост държеше на дробите и на пълното участие на присъстващите.

— Гардони! — извика въображаемият кондуктор, докато над тръстиката на езерото Веленце се носеха бели чайки.

Гюла понечи да се качи в лодката, но някой го ритна в глезена.

— Спиш ли?

Гюла излезе от лодката, върна се обратно в класа и малко глупаво погледна седящия до него Бейла Пондораи, когото учениците наричаха „Мазола“.

— Какво?

— Кенгел те извика...

Да, Кенгел го гледаше. В класа първо настана дълбока тишина, а после избухна смях. (И така времето течеше...)

— Не чухте ли, Ладо, че ви извиках?

Момчето все още беше унесено от пътуването, но опасността докосна съзнанието му.

— Заповядайте, господин учителю.

Смехът в класа се усили.

— След като се събудите, Ладо, ако обичате, излезте.

„Хм — въздъхна Гюла, — макар че моята бележка е вече окончателна.“ И той не застана до упорито мълчащия си съученик Шош, а отиде при катедрата. Защото се случваше Кенгел да поиска да му донесат чаша вода... тебешир, гъба...

— Заповядайте, господин учителю...

Сега класът вече се кискаше високо и Гюла се обърна сърдито. Ама че възпитание! Ще му донеса вода и готово! Евентуално тебешир?

— Застанете там — посочи Кенгел, като сложи жестоко край на хитрата игра, — там, до маестро Шош, и бъдете така любезен да продължите.

В такъв момент подът започва да се люлее като потъващ кораб и стомахът на човека се качва в гърлото му. Черната дъска беше изпълнена с числа, дробни и цели числа — какво, по дяволите, трябва да продължи?

— Е?

Ушите му ли бучат, или минава самолет? Трябва да се забрани на самолетите да правят упражнения над училището! Някой може да падне върху него... ужасно!

— Господин учителю, не се чувствам добре...

Кенгел кимна кротко с глава.

— Вярвам. Аз също не се чувствам добре. Нито пък Шош и Кертейс, нещо повече — той погледна към класа и срещна ужасения поглед на ученика, който най-силно се кискаше, — дори и Арпад не се чувства добре. Арпад Чилик. Който е в такова хубаво настроение,

когато другарите му са в затруднение, той е сигурен в себе си. Иска да се поправи... Излезте, Чилик!

Четиридесетте момчета погледнаха след Чилик, както след врабче, което ястребът е грабнал от ятото. Премигаха като уплашени зелени жаби: изглежда, че трябва да внимават, когато изразяват чувствата си...

— Продължете, Кертейс! Валенберг, не гледайте часовника си! Забравих да ви съобщя, че следващия час вместо география ще имате математика, това навярно ще ви успокои... и другите също.

При тези думи класът клюмна като осланена роза, когато я огрее слънце.

Кертейс се засили отново, тебеширът заскърца по черната дъска и настроението пое това скърцане.

— Спокойно, имаме време. Това, което написахте до тук, е добре.

Момчето изведнъж се окопоти — Кенгел знаеше добре, че трябва само да го окуражи малко — и реши задачата.

— Свободен си — кимна му Кенгел, — поправи бележката си, но в бъдеще се готви по-добре. Шош, вземи тебешира!

Настроението се подобри, но и това не помогна на Гюла Ладосуетеше се, не беше сигурен, мислите му се смесиха с каменовъгления пушек, и накрая Кенгел го изпъди.

— Съжалявам. Имах желание да ти поставя петица. Изчезвай. Добрият ти баща инженер сигурно ще остане доволен от четворката ти.

Гюла Лайош Ладосе дотътри обратно при Мазола. Сега вече можеше да седне отново удобно във влака или в лодката, но не седна. С един замах Кенгел отрязалеките криле на фантазията и очите на младия ни приятел се замъглиха от сълзи при мисълта, че тази четворка може би ще покрие с черни облаци блестящата перспектива за ваканцията.

Мазола плъзна една бележка по чина.

Не тъжи, Салджийо!

В класа наричаха Гюла Лайош Ладос„Салджията“, както Пейтер Ваш беше „Чорапа“, а Чилик — „Бика“. И така нататък...

Веднъж нашият приятел Гюла Лайош Ладо беше летувал на Тиса. Един от слизащите по течението на голямата река салове спрял и добродушните мъже на него му разрешили да разгледа сала. Разглеждането продължило четвърт час, но с течение на времето все повече се увеличавало и разкрасявало. Минутите, прекарани на сала, набъбнали първо в часове, после в дни, в бурно приключенско пътуване и...

— ... капитанът на сала сготви супата, аз изчистих рибата... лук и вино имахме достатъчно...

— Управлява ли? — попита Мазола, който прояви толкова голям интерес, че от устата му потекоха лиги.

— Веднъж... — призна Гюла скромно, — само веднъж, но капитанът строго смърри кормчията. Той беше прав, защото това не е детска играчка: става дума за човешки живот. Насмалко щяхме да се обърнем.

— Аз трябваше да бъда там — каза Бика, тоест Арпад Чилик, и изпъна гърди, — така щях да хвана кормилото!

— Слушай, Бик, ти, така да се каже, принадлежиш към мъжките говеда... — прекъсна го Елемеър Аваш, който поради острия си език носеше името Юриста и беше първенец по бягане в класа, — какво би правил на един сал? Да кажем, пред яслите... — Но в същото време отскочи настрана, защото Бика започна да върти очи и запъхтян се спусна след Юриста, който хукна пъргаво пред него, както бягащ заек пред тромаво овчарско куче.

Този назидателен разговор продължи само десет минути, но се случи в ранна пролет, когато мартенският вятър раздвижва кръвта на момчетата, а — както видяхме — и фантазията им. Оттогава Гюла с известно достойнство носеше прякора Салджия и вечер допълваше с нови истории плаването със сал, дори започна да пише и книга под заглавието „Едно лято по Тиса“.

Въпреки всичко не може да се каже, че нашият млад приятел принадлежи към лъжците. Не, и дума не може да става за това. Гюла не изопачаваше нещата, които се случваха в действителност, но вярваше, че това, което е сънувал, е станало.

Когато например баща му го питаше дали са го изпитали и каква бележка е получил, Гюла му казваше. А когато искаше да научи и

подробностите: и тях му съобщаваше. И когато за това заслужаваше наказание, също му казваше.

Общо взето Гюла беше момче с характер, като изключим фантазията му, с която обаче никога не е засегнал никого. Напротив! Доставяше удоволствие на слушателите си, които гладни, в продължение на десет минути го слушаха да им разказва за чорба от чига, при което изблещваха очи, а Дубовански шумно преглъщаше.

— Не ме измъчвай, Салджийо, защото ще умра — шепнеше тромавият едър момък и отиваше да си вземе едно хлебче, за да потисне надигащата се в стомаха му революция.

— Всъщност защо те наричат Гюла Лайош? — попита го веднъж Тимар, който в класа носеше не много изисканото име Бълхата.

— Затова, защото прадедите ми са се наричали Гюла. Някога... — прибави той, както баща му обичаше да казва, и това накара Бълхата да се замисли.

— Как така... всичките ти прадеди са се казвали Гюла?

— Не, били Гюла, тоест войводи. Някога, още по времето на старите унгарци.

— Това сигурно ли е?

— Сигурно. Затова аз съм Гюла Лайош, баща ми е Гюла Акош, а дядо ми Гюла Ксавейр...

— Ксавейр... бре! — учуди се Бълхата и престана да смущава разказите на Гюла Лайош.

Но всичко това се случи отдавна, още едно време, сега обаче не съществува друго, освен една ужасна, кореместа, кръвопийска четворка, благодарение на Кенгел.

Мазола, добродушният Мазол, му подаде нова бележка, която Гюла едва можа да прочете през сълзи.

Иди след него в учителската стая, помоли го да те изпита още веднъж... никога не си отговарял за четворка.

Салджията само поклати глава, че няма да отиде, но мъглата сякаш започна да се разпръсква и той вече чувстваше, че ще тръгне след Кенгел.

Кенгел не знаеше това, пък и не го интересуваше, защото беше зает с Чилик, който „щеше да хване кормилото“. Очите на ужасения Бик не се въртяха, а умолително гледаха учителя, като теленце касапина.

В този момент звънецът удари. Звънът пропъди бръмчащите по звънеца мухи, а Кенгел погледна Чилик така, сякаш сега го виждаше за пръв път в живота си. Накрая затвори дневника и стана.

— Следващия час ще продължим: ще ти дам още една задача. Помисли дотогава.

Взе дневника под мишница и излезе от класа.

Чилик стоя още малко така. Погледа черната дъска, хвърли тебешира в кутията, после изтри изпотеното си чело.

— Защо ми трябваше да се обаждам?

Класът забръмча като кошер, когато го почука кълвач, а Салджията — или авторът на книгата „Едно лято по Тиса“ — тръгна след Кенгел.

Нужно беше да събере целия си кураж, за да тръгне. Не можеше да заговориш така лесно Кенгел, както например чичо Лайош, за всички чичо Лайош бе учителят по унгарски език и естествена история, гласът на когото изхълцва, когато заговори за Толди от Арани или за чудната организация на мравките.

Не! Кенгел е студен като формула, макар че е коректен, както теоремата на Питагор. Кенгел живее в света на числата и гледа на всяко сложно уравнение както градинарят някой чуден розов храст или лакомникът още неначенатата, хубаво изпечена патица. Кенгел се ползува с името на добър математик и за него е нещо съвсем просто да се занимава с дробни и пропорции тук, в седми клас, както за голям художник да рисува фирми.

А когато със студените си сини очи погледне човека, тоест детето, и каже:

— Е?

Тогава с това „е“ обърква хубаво стъкмените изрази и тринадесетгодишното момче чувства, че го стяга яката.

В случая обаче бе застрашена ваканцията на потомъка на войводите Гюла Лайош и той с непоколебимостта на мъчениците, готов на всичко, тичаше след учителя. Трябваше да настигне Кенгел

още в двора, защото в учителската стая, пред толкова много хора... не... дори и така на четири очи... ух!

Гюла едва ли щеше да настигне големия математик, ако не съществуваха в света запалки, които засичат, и въобще пушачи. Кенгел се спря и защрака запалката си, докато най-после огънчето пламна и избълва сладкия пушек на първото смукване. После погледна Гюла както обикновено.

— Е?

— Господин учителю, моля...

— Е?

— Бих искал да ме изпитате...

— Тук ли?

Какво може да отговори човек на това? На прадедите войводи сигурно им е било по-леко. В такова притеснено положение са изваждали сабята или боздугана и са удряли и сечели. За съжаление късният потомък обаче не можеше да последва този пример.

— ... бих искал да си поправя бележката — изпъшка, — винаги съм имал петица.

— Да — призна Кенгел.

— ... и...

— И?

— ... моля да ме извините, че не внимавах, бях се замислил, затова не можах да продължа... моля да ме извините.

— Ще ви простя, Ладо, ако това ви е достатъчно.

В двора вече гъмжаха учениците, а по блестящото небе плаваха безучастно малки облачни гемии с изрязани дъна, но Гюла не ги виждаше. Гюла гледаше в земята, после изтри очите си, които се бяха напълнили със сълзи.

— Вие сте непоправим мечтател, Ладо. Гледайте ме в очите, когато говорите с мен... не можете да се съсредоточите, вие сте несигурен и в това, което знаете. Лесно бихте могли да бъдете отличник, но така? Четворката не е толкова лоша бележка...

— Моля да ме изпитате още веднъж...

— Толкова ли сте сигурен в знанията си?

— Сигурен съм! — каза Гюла с решителността на прадедите си и помисли, че ако се провали, когато решава задачата, ще се самоубие, а

може да убие и Кенгел, но във всички случаи ще се пребори и ще разгроми света...

Кенгел не изглеждаше разсърден, по-скоро весели пламъчета танцуваха в очите му. Учителят беше не само отличен математик, но и добър познавач на хората и сега имаше голямо желание да погали тъжната глава на Гюла. Но вместо това каза:

— Ами... ще видя. Имам да изпитвам още много... — С тези думи тури край на разговора.

След това Гюла изпи чаша вода, дори изми лицето си.

Мазола — тактичният Мазол — много по-късно му постави деликатния въпрос:

— Какво ти каза?

— Нищо! Имало много за изпитване... това каза. И че ще види...

— Ще те изпита, не се бой, ще те изпита!

Но Гюла не се радваше, че ще го изпитат. Чувстваше, че не знае нищо, абсолютно нищо, и когато следващият час Чилик написа задачата, не можеше по никакъв начин да следи решението. Гледаше неподвижно в черната дъска и — помисли, че е полудял — отново се появи чакалнята, дори и лодката на брега на езерото Веленце. Лодката беше в доста лошо състояние.

Чилик най-после реши задачата и остави тебешира.

През цялото време Кенгел прелистваше дневника и сега се обърна назад.

— Лудо, какво ще кажете за решението?

Гюла скочи така (край лодката), сякаш беше открил гнездо от скорпиони под панталона си.

— Недейте да нервничите. Питам ви, правилно ли е решена задачата?

Гюла не виждаше и не знаеше нищо, но забеляза как Янда, прилежния Янда, благословения Янда, кимна утвърдително. Разбира се, той постъпи така не за да му помогне, но това не беше важно.

— Правилно, господин учителю!

— Сигурен ли си?

— Да. Съвсем сигурен.

— Тогава можете да седнете, Чилик, обаче запомнете, че математиката е хубава и умна наука, но и другарството е голямо нещо,

и че колективното чувство също има своя математика. Разбирате ли? Не разбирате... Седнете си, Ладо.

— Микич!

И изпитването продължи.

После изведнъж настъпи краят на часа.

— И така, момчета — стана Кенгел, — свършихме. Валенберг вече за тридесет и пет пъти погледна часовника си, макар че не мислех да го изпитвам... а сега може да се сбогуваме. Летувайте приятно, но да не си чупите главите, защото и през идущата година ще имате нужда от тях. Желая ви всичко най-хубаво.

— И ние! И ние! — крещеше класът, забравяйки всички обиди, вълнения и страх. — И ние ви желаем всичко хубаво, господин учителю!

Кенгел с недопустима през годината веселост им махна и излезе от стаята, в която врявата едва ли беше по-малка, отколкото някога на Каталаунумската равнина, където Атила се сражавал напразно с известния римлянин Аеций.

Високите сгради едва хвърляха сянка на улицата, така отвесно грееше слънцето, а в слънчевия блясък под сводестите входни врати се люлееше полумрачна хладина.

— Можеш да бъдеш спокоен, Кенгел ще ти пише петица.

— Не съм спокоен. Това не е отговор.

— Как да не е! Ще получиш петица голяма колкото една къща...

— Ако получа четворка, баща ми няма да ме пусне никъде. А тогава...

— Ще имаш петица! Заслужаваш я — каза Мазола.

Този разговор — излишно е да казваме — се водеше между него и Салджията по пътя към къщи.

— ... тогава ще се самоубия — завърши думите си Гюла, макар че го каза, без да е убеден в това. — Представи си, да остана тук, в тази отвратителна миризма на зеле, на газ, да слушам дрънкането на майка Пири, която всеки ден разказва, че добрият вуйчо Лади и до днес щял да бъде жив, ако лекарят не бил сбъркал лекарството, а също и аптекарят, и когато умрял, и излели лекарството на двора, на това място повече не поникнала трева. Никога! „Ако отидеш там, синко — казва майка Пири, — ще видиш, че на това място и сега няма трева...“ Значи да замина за Каясоремете, за да видя дали там има трева?...

— Добра жена е майка Пири... аз наистина я обичам. Не затова че винаги ми дава по нещо, филия хляб, намазана с масло, захар...

Гюла погледна трогнато Мазола.

— Мазол, ти обичаш всички... за тебе всички са добри... никога не се биеш, макар че си най-силният в класа.

— Не обичам да се бия — каза набитото момче и вдигна голямата си, дълга ръка.

Според Йанда цялата конструкция на Мазола говори за нашите прадеди — маймуните.

Веднъж Чилик чу тези думи и очите му започнаха да святкат. Той се приближи настръхнал до първенеца на класа.

— Да те ритна ли, Йанда?

Първенецът на класа се изчерви и за да запази авторитета си, се отдръпна мълчешком настрана.

С една дума: не само Мазола обичаше всички, но и него го обичаха. Когато не идваше два-три дена при Гюла, майка Пири веднага питаше:

— Този Бейла да не е болен?

Според майка Пири не е прилично да се измислят прякори, а и „Мазол“ е толкова „проста“ дума...

Тази достойна дама впрочем не беше майка на Гюла, а сестра на баща му. Тя беше отдавна вдовица, вече живееше у тях, когато се роди Гюла и в същата минута стана „майка Пири“, защото истинската майка на родилия се три килограма Гюла само го роди и престана да се занимава с него. Още в първата минута майка Пири грабна Гюла. Къпеше го, хранеше го с биберон, а когато Гюла Лайош кихнеше, въртеше телефона и ругаеше доктора, който не бърза при „тежко болния“.

Разбира се, това не означава, че истинската му майка не обичаше единственото си дете, но не можеше да направи нищо срещу майчинските грижи на майка Пири.

— Всъщност чие е това дете? — упорстваше понякога истинската му майка.

— Твое е, мила моя, но аз го възпитавам...

— Пирошка, скъпа моя, остави я, нека се забавлява. Ти и без това нямаш време — казваше в такъв момент Гюла Акош, баща му.

Без съмнение това положение имаше и много добри страни.

Родителите на момчето бяха инженери. Майката беше инженер-химик, а бащата — машинен инженер, заети, работещи хора. Освен това, когато момчето се отличеше с нещо — което се случваше рядко — казваха си негласно: „Нашето момче!...“.

А когато Гюла направеше някоя беля — което се случваше често — или пристигаше в къщи с лоша бележка, веднага и със сигурност казваха:

— Вижда се възпитанието на Пирошка...

И така Гюла бе възпитаван от две майки и растеше щастливо. Две майки са повече от една, и това си имаше своята добра страна. Когато едната майка искаше нещо, което беше противно на Гюла, с помощта на другата можеше да откаже. Когато например майка Пири в слънчевия май го караше да облече пуловер, той въздишаше дотогава, докато майка му не го попиташе:

— Какво ти е?

— Топло ми е.

— Тогава свали пуловера.

— Майка Пири ме накара да го облека.

— Свали го!

После отиваше в кухнята.

— Пирошка, ще умориш това дете. В такова време с пуловер... казах му да го свали.

Когато обаче беше зле по математика и майката химичка му написваше най-различни извънредни задачи да се упражнява, майка Пири се застъпваше за него.

— Терка, искаш да умориш детето си. Главата му ще се пръсне от непрекъснатото смятане...

И главата на Гюла не се пръсваше. Той продължаваше безгрижно да расте, и то така, че стана най-висок в класа, но спортният лекар, който прегледа учениците, успокои родителите.

— Няма нищо лошо. Изобилно, правилно хранене, а през лятото трябва да го изпратите някъде на въздух и да има хубава храна.

— Ищван! — каза възрастният Ладос. — Би трябвало да го изпратим при Ищван, ако не беше толкова вятърничав.

— Не може точно така да се каже, че е „вятърничав“ — обиди се жената, защото Ищван беше брат й, макар че никак не си приличаха. Майката на Гюла беше руса, тиха, нежна, а Ищван — мургав, набит и шумен. Човек като Ищван можеше да се намери само в хора на донските казаци, защото гласът му така силно гърмеше, сякаш говореше от бъчва.

— Още миналата година го покани, но там има голямо мочурище, река... Ищван не може да върви непрекъснато по петите на детето.

— Като стане на четиринадесет години, вече ще може сам да се пази — мислеше на глас бащата, — но ще видим какви ще бъдат бележките му. Заявявам, че ако има дори само една четворка, няма да отиде никъде!

— Бележките и здравето на детето са две несъвместими неща, но аз не искам да споря. Ако трябва да бъде наказан...

— Ще го изпратим ли да летува?

— Не! Ще го затворим в къщи, после може да дойде туберкулозата... Великолепна логика!

Над масата за закуска надвиснаха неприятни, може би малко враждебни облаци.

По-късно мъжът запали цигара и противоречията се удавиха в цигарения дим.

— Да не се караме, скъпа моя, съгласна си, нали? И да не говорим за туберкулозата. Какво смяташ, че трябва да направим?

— Детето във всички случаи трябва да замине, а ако има слаба бележка по нещо — имам предвид математиката — всеки ден трябва да решава задачи. Ищван ще го контролира. В това отношение на него може да се разчита.

— Разбира се... — не се доизказа Ладю.

— Да, може да се разчита! — продължи жена му неизказаната мисъл, при което мъжът ѝ се усмихна.

— Щом като ти казваш, тогава естествено може да се разчита на него.

По всичко личи, че Салджията нямаше никаква причина да мисли за самоубийство, и облаците, помрачаващи ваканцията му, съществуваха само в неговите представи. Същевременно се вижда чудният майчински инстинкт за неблагополучия по математика, което стана причина за днешния неприятен ден.

Гюла Лайош не знаеше нито за този разговор, нито за предполагаемата туберкулоза. Белият му дроб беше съвсем здрав, ходеше само малко наведен — което се дължеше на бързото му израстване — и ръцете, и краката му изглеждаха леко прикачени към тялото. С една дума Гюла вървеше като салджия, който се стреми да запази равновесие над водовъртежите, а на сухо ходи като патица, както моряците и другите хора, живеещи дълго върху вода.

А вуйчо си Ищван обичаше извънредно много — според майка Пири го обожаваше — за него всяко пристигане на този шумен селски човек беше празник. Вуйчо Ищван никога не съобщаваше кога ще дойде, но още по отварянето на вратата можеше да се разбере, че е пристигнал, защото къщата оживяваше, и от преддверието се чуваше такава целувка, като изстрел от пистолет.

— Ищван, ще ме удушиш — протестираше майка Пири срещу роднинската прегръдка, — не се чудя, че Лили те остави.

— Лили беше магаре и изнежено градско цвете. Добре че ми напомни за нея: ще я посетя.

— А какво ще каже мъжът ѝ?

— Той не ѝ е „мъж“, а само съпруг. Аз ѝ бях мъж, това тя не можа да понесе, затова се разведохме. Сега Лили е петелът в къщи, съпругът ѝ не само не пее, но и гък не може да каже. И така ще посетя Лили. В този пакет има една гъска и други дреболии. Гъската веднага изпечете, защото вчера е заклана, и в тази горещина може да отиде по дяволите. В къщи ли е хлапакът?

— Тук съм, вуйчо Ищван!

— Здравсти, върлино! Ела да те прегърна!

Така и Гюла получи две плющящи целувки, сякаш двама души един след друг паднаха от третия етаж.

Вуйчо Ищван беше главен агроном на едно държавно стопанство в Задунавие. Там се беше родил и бе заявил, че там иска да умре. Той не обичаше продължително нищо и никого, само тази земя, на която познаваше всяка бразда, и когато леля Лили му каза, че би било по-добре да се преселят в Пеща, защото знанията му са ценени и в министерството, той погледна жена си като човек, когото трябва незабавно да отведат в лудницата.

След това леля Лили добави:

— Този селски живот не може да се понася... — При тези думи очите на съпруга ѝ започнаха да се въртят, лицето му подпухна и стана лилаво, после той взе да крещи така, че мухите ужасени блъснаха глави в стъклата на прозорците, за да избягат навън.

Вуйчо Ищван половин час крещя и това се отрази на засегнатата му личност. Каза такива неща на жена си и за Пеща, и „селския живот“, които могат да се кажат само когато човек е раздразнен и като резултат на скарването предложи на леля Лили да върви където иска, но — сама.

И така леля Лили напусна дома, а вуйчо Ищван още в същия час назначи леля Нанчи за икономка. Леля Нанчи беше старата готвачка и това повишение не означаваше нищо за нея, тя и досега водеше домакинството и беше леля Нанчи за всички, такава щеше да остане и за в бъдеще.

Когато родителите му го довеждаха за една седмица, Гюла Лайош — който още не беше получил прякора си Салджията — попадеше под закрилата на леля Нанчи. Гюла винаги си спомняше с приятно чувство за тези дни, защото при леля Нанчи пържените пилешки кълки се множаха така, както гъбите в гората.

Досега още не беше прекарвал сам по-дълго време в тази приятна среда и което беше още по-тъжно, родителите инженери не намираха никакъв смисъл момчето да се скита из гората, полето, край голямото тресавище, които принадлежаха на стопанството.

Те не само се страхуваха за сина си, но и не разбираха какво би търсил в тръстиката, където имаше само комари, или във водата, където живееха само пиявици.

— Това не е за теб — казваше баща му, — ти ще станеш инженер или лекар, а такава груба среда само ще те развали. Вярвай ми, това бласто само отдалече е хубаво...

— Чети си, синко — посъветва го майка му, — почивай, печи се на слънцето. Да се къпеш можеш и тук, под градината в рекичката. Много е важно в каква среда си, да не искаш да се учиш от стария Матула? Този вмирисан на тютюн старец едва може да пише и чете...

— Терка! — прекъсна я строго вуйчо Ицван. — Терка, какво говориш?

— Добре, добре — махна с ръка жената, — аз също обичам стареца, когато бяхме деца, той ни носеше най-различни играчки... малки диви патици и водни лилии... но все пак е изостанал стар човек: Гюла не може да научи нищо от него.

— Терка, това не е вярно. Матула е добър, мъдър стар човек, от когото вашият син няма да научи нищо лошо. Аз не искам да се бъркам, то си е ваша работа дали ще му разрешите, но старецът знае толкова много за природата, колкото двама университетски професори, а доколкото си спомням, в училище се учи и естествознание...

По този въпрос не говориха повече и Гюла само в канцеларията срещаше понякога Матула, който беше полски пазач в околността на голямата тръстика, но наблюдаваше и косачите на тръстика, и жътварите на тифа, а така също и всички, които се навъртаха наоколо и идваха нощем по „частна работа“, както и браконьерите риболовци.

От Матула се носеше миризма на лула, пушек и мочурище, но тази странна миризма не беше неприятна. Гюла смяташе, че откакто го познава, старецът не се е състарил нито с един ден, а и дрехите му бяха същите, в които го видя за пръв път.

— Как сте, чичо Матула? — попита го, след като се ръкуваха, и почувства, че ръката на стареца сякаш беше от буково дърво, но малко по-грапава.

— Благодаря, добре съм, живея по старчески.

— Какво ново има към вас?

— Защо не дойдете някога, щом като толкова ви интересува? Патиците излюпиха, чаплиите също, а рибите са толкова много, като плесен. Ще хванем риба и ще ядем.

— Не ми позволяват. Чичо Матула... знаете, баща ми е инженер...

— Инженерът не разбира от тия работи... а и госпожица Терка не дойде нито веднъж, но тя е момиче, за нея там не е интересно.

— Догодина, чичо Матула! Догодина може би ще ме пуснат сам. Тогава!

След този разговор Гюла скрепи приятелството с една шепа пури от кутията на вуйчо Ищван, в която имаше достатъчно.

Матула погледна весело пурите.

— Набавихте ги, а? — Той намигна, като награда за пурите. — Вие не пушите ли пури?

При тези думи Салджията се изчерви малко.

— Още не, чичо Матула, догодина.

Разбира се, тогава Гюла още не знаеше, че през това време могат да се появят пречки... да му завъртят четворка... Кенгел... но сега вече знаеше и тази мисъл го отчайваше.

Опомни се, когато Мазола го разтърси силно на един кръстопът.

— Не виждаш ли, че светофарът показва червено?!

— Бях се замислил. Ако Кенгел...

— Стига вече с тоя Кенгел — ядоса се Мазола, — честна дума ти казвам, видях, че накрая ти писа петица.

— Това го казваш само така...

— Нали чу? Казах честна дума, знаеш, че не лъжа.

Това беше вярно, но Мазола рискува с тази честна дума, само за да развесели приятеля си.

— Ще те изпратя до къщи — каза Гюла малко успокоен, защото се чувстваше добре с Мазола, който бе видял, че Кенгел накрая му е написал петица.

Мазола живееше в една продълговата едноетажна къща, накрая на улица „Топола“, където нямаше нито една топола, а и в двора само една стара липа представляваше гората. Вярно е, че я представяше достойно, защото беше грамадна и хвърляше сянка върху половината

двор. През горещините често имаше нужда от нея, защото през лятото майката на Бейла переше тук, а не в кухнята както през зимата. Защото леля Пондораи беше вдовица и освен от малката си пенсия живееше и от прането. Когато не переше, гладеше, размахвайки понякога ютията с въглища с такива широки движения, че от дупките ѝ изскачаха искри.

Сега също гладеше.

— Бейлушка, бързах да приготвя тези дрехи, за да ги занесеш веднага. Хапни нещо, после, като се върнеш, ще обядваш както трябва. Има два пакета.

— Аз ще му помогна — обади се Гюла. — Аз също още не съм обядвал, а после Мазола ще дойде у нас.

— Благодаря, Гюсика, но това не е прилично... Бейла, намажи една филия и на Гюси.

— Ей сега! — Мазола хвърли чантата си и след малко двете момчета седяха на прага и ядяха мълчаливо.

Не, в къщи Гюла не ядеше хляб, намазан с мас, хлябът, който купуваха от една и съща хлебарница, в къщи не беше толкова вкусен. В къщи дори не обичаше да яде хляб, намазан с мас, но чудно — тук много му хареса, може би причината беше тази, че рано беше закусвал.

— Благодаря, лельо Пондораи, такъв вкусен хляб с мас не съм ял досега.

— А това е хляб, тънко намазан с мас... Бейлушка, внимавайте да не смачкате дрехите, господин адвокатът е много претенциозен.

— Въшките да го изядат господин адвоката — каза Салджията след половин час, — как не го беше срам да даде само петдесет филера бакшиш. Хайде, Мазол, майка Пири ще умре от радост, като те види.

— Не се шегувай! — усмихна се Мазола, защото и той имаше достатъчно фантазия, за да си представи, че ако майка Пири умре, няма да представлява обикновена гледка... макар да сметна тази мисъл за малко непочтена.

Листата на календара един след друг падаха в кошчето, най-сетне настъпи денят на годишния акт, на раздаването на свидетелствата.

Този ден нашият приятел Гюла Лайош — Салджията, се събуди със силно главоболие. Погледна часовника, но понеже беше рано, само шест и половина, спомни си вчерашните съмнения или по-скоро те го нападнаха.

Четворка или петица? Всичко зависи от това...

Честната дума на Мазола натежаваше на едната страна на везната, но на другата стоеше Кенгел, и ту едната се наклоняваше, ту другата. Подобно на везните се колебаеха и чувствата на Гюла между Матула и града с миризмата на зеле. Явно беше, че това вълнение не подейства добре на главата му.

„Ще поспя още малко — помисли си, — тогава ще ми мине главоболието.“

Наистина главоболието му беше преминало, когато майка Пири го събуди:

— В колко часа трябва да бъдеш в училище, детето ми?

— В осем, майко Пири.

— А аз смятах, че в девет, защото сега е осем часът...

Главата на Салджията отново го заболя.

— Ох, ох, само това ми липсваше! Защо не ме събуди, майко Пири? Така ме болеше главата...

— Болен си и толкова. Помоли ги да ми се обадят по телефона. Аз ще им кажа...

След това Гюла се изми и облече бързо, сякаш покривът беше обхванат от пламъци, а улиците залети от наводнение.

— Не се тревожи, детето ми. Нека ми се обадят по телефона, а свидетелството и без това не може да се промени.

При тези думи Гюла трепна, както благороден дивеч, когато го мушнат с нож в слабините. Не каза нищо, само изпъшка. Да — помисли си, — свидетелството вече не може да се промени. Четворката...

И така се спусна надолу по стълбата, че насмалко щеше да събори леля Чалинга, която се изкачваше и с двете си кошници я беше преградила изцяло. Едрата жена остави кошниците, за да каже мнението си за тичащата и невъзпитана младеж.

— Ще кажа само... — толкова чу Гюла, защото вече беше на улицата, и леля Чалинга можа да каже на себе си това, което мисли, и което никой не беше любопитен да научи, най-малко кучето на монтьора. Бикфиц изразяваше одобрението си с опашката, но Бикфиц имаше слаб характер, винаги даваше право на всички. (Вървеше смирено дори и след контрольора по газовите уреди, който винаги пристигаше преди получаването на заплатите, и с това предизвикваше тревога в цялата къща.)

Гюла вече тичаше, потънал в пот, накрая на улицата купи билет за трамвая, защото си беше забравил картата в къщи и стигна до училището като човек, който няма нищо общо с образцовия институт. Врълетя във входа и се сблъска с портиера, тоест с чичо Кочиш, който носеше едновременно три стола.

— Да ви помогна ли, чичо Кочиш...

— Аха — каза портиерът с големите мустаци, — аха! Значи закъсняхме... но не възразявам, тези двата може да ги вземете. Единият тъкмо трябва за госта на господин учителя Кенгел. Тъкмо на Кенгел... — и смигна на Салджията като човек, който знае всичко за късащите нервите минути на последния час по математика.

— Там наляво — разпореди се портиерът, — до голямото дърво. Там е Кенгел с една жена със сламена шапка. За жената е — добави той, сякаш се страхуваше да не би Гюла да сбърка Кенгел с жената със сламената шапка.

Гюла заобиколи привидно дисциплинирано стоящите младежи и постави двата стола до голямото дърво. Дамата наистина беше със сламена шапка, подобна на плитка чиния, но действително беше красива. Нашият Салджия забеляза това въпреки притеснението си.

— Заповядайте, господин учителю.

— Заповядай, скъпа — каза Кенгел на дамата и погледна към Гюла, който се смути много, защото досега за него Кенгел беше човек без сърце.

— Благодаря, Салджия — каза Кенгел, а Гюла се поклонил, за да не падне по гръб.

„Значи и това вече знае? Ужасно!“ — Два пъти се препъна, докато се смеси с приятната компания на своя клас.

Тържеството беше организирано в градината, тъкмо един осмокласник се сбогуваше, твърдейки в собственото си стихотворение,

че никога няма да забравят незабравимите дни прекарани тук.

— Идиот! — каза Юриста, тоест Елемеър Аваш. — Разбира се, че са незабравими дни. Може ли едно такова стихотворение да се забрави?... В един такъв хубав ден...

— Не ме ли търсиха? — попита Гюла развълнуван. — Никой ли не ме търси?

— Как не — пошепна Юриста, който се беше ядосал от стихотворението, — врачетата те търсиха в боклукчийската кофа, по-късно ще се върнат.

Бълхата се изкашля в шепата си, за да прикрие смеха си, и издаде някакви врякащи звуци, а Дубовански оправи вратовръзката си. На годишните актове Дубовански винаги идваше с вратовръзка.

— Деца, добре ли ми стои вратовръзката?

— В такова горещо време нормален човек не слага вратовръзка — каза Шош, който беше с бели шорти и дори не предполагаше, че някой с химикалка беше нарисувал пирамида отзад на панталоните му...

— Кой каза, че Дуб е нормален, кой беше този престъпен тип — попита Юриста, но не получи отговор на въпроса си, защото всички заръкопляскаха силно (а по-късно вече само осмокласниците) и завикаха:

— Бей-ки... Бей-ки... Бей-ки!

Бейки беше „поетът на осмокласниците“.

— Бих искал да зная само какво ще има още? — попита някой. — Влакът ми тръгва след един час.

— Нищо — сопна му се Юриста, — остава само Кенгел. Концерт по собствено композиран траурен марш. Ще се спре специално на четворката на Салджията...

— Юристе, искаш ли да получиш една плесница за сбогом — каза му Гюла, който беше страшно нервен, но за това не остана време, защото тържеството свърши. Знатната младеж тръгна към класните стаи и по изключение млъкна, тъй като на катедрите седяха класните ръководители, а пред тях онези „познати“ книжки.

Чичо Лайош, класният ръководител, гледаше така кротко класа, че и разтревожените момчета се успокоиха. Ами ако?!... Защото чичо Лайош беше вписал с такова ведро съчувствие и най-мизерната тройка, че немарливците просто чувстваха, че са получили петица, а тройката

на чичо Лайош се посрещаше по-добре, отколкото четворката на Кенгел.

— Сега, скъпи деца, се спотайвате и смятате, че през нощта в учителската стая е дошла една фея и е поправила лошите бележки... За съжаление — старият учител разтвори ръце, — за съжаление, не видях никаква следа, защото и феите вече знаят, че това е фалшификация на документи... — и взе в ръце първата книжка. — Ацейл! Доста хубаво свидетелство — и подаде книжката на късогледото, бледо момче. — След такава тежка болест не може и да бъде по-добро. Момчето ми, през ваканцията не се занимавай с нищо, остави книгите настрана, яж, разхождай се, възстанови здравето си, за да можеш през септември с една ръка да повалиш Чилик. (Чилик се усмихна снизходително.)

Тогава стана Йанда.

— Чичо Лайош, моля, господин учителят Кенгел ми каза през ваканцията да инструктирам Ацейл...

— Какво да правиш?

— Да го занимавам по математика.

— Не възразявам, но само, при условие че Ацейл се занимава с теб по унгарски език, защото, който използва излишно чужди думи, не заслужава да има отличен по унгарски. За съжаление вече не мога да поправа бележката ти, така че и по унгарски имаш шестица. Значи, че си отлично унгарско магаре.

— Да живее чичо Лайош! — провикна се Карой Шош, който отново забрави неприятните последици от такива обаждания. Това „да живее“ не беше подето от ехото, защото златната младеж искаше да приключи с последните изпитания на учебната година. Калмар, влакът на когото тръгваше след половин час, извади мастилницата от мястото й.

— Ако някой се обади, ще го цапна с мастилницата!

— Какво смяташ да правиш с тази мастилница, Калмар?

— Беше се наклонила, господин учителю... а влакът ми тръгва след половин час... исках да я наместя...

— Влакът ти ли? Какъв е този словоред? И на такъв човек съм писал шестица?! Щом като се натискаш толкова за една книжка, тогава заповядай.

Бележките на Калмар бяха хубави, затова той пое весело книжката и се поклонил.

— Желая ви приятно летуване, чичо Лайош! — И изтича от класа.

— Балог! Бенце! Биркаш!...

Гюла Ладо с разяждащо безпокойство и диво вълнение на страх и надежда чакаше да дойде неговият ред. Ръцете му бяха свити в юмруци, а под мишниците му сякаш се разхождаха бълхи.

— Какво се чешеш? — запита го Мазола.

— Ще изляза от кожата си.

— Бъди спокоен... — каза му Мазола малко несигурно.

Хорват, Илонтаи, Керчарик...

— Ух — изпъшка нашият Салджия, — ще полудея. Четворка е. Ще видиш, писал ми е четворка...

— Кинчеш, Ковач, Ладо!

Гюла Лайош сравнително бодро отиде за книжката си, макар че усещаше как споменатите преди малко насекоми сега пълзят по коленете му. Ръцете му затрепериха, когато пое отворената книжка, за миг затвори очите си и книжката с твърдите корици. После седна на мястото си и постави пред себе си присъдата, която не знаеше.

— Покажи я! — побутна го Мазола.

— После, когато останем сами...

— Ще полудея от любопитство!

Салджията погледна слисан приятеля си.

Нали каза, че му е писал петица... дори даде честна дума...

— Дори я видях! Но нали знаеш какъв е Кенгел...

— Микич, Ормош, Покош, Пондораи!

Мазола се измъкна от чина и Салджията остана сам с книжката си. Да. Кенгел е коварен и жесток... не е изключено да е написал само във въздуха петицата, за да ги заблуди...

— Пусни ме да вляза!

Мазола се върна на чина, но и той не погледна книжката си.

— Ваги, Ваш, Валенберг...

Чичо Лайош огледа класа, после стана. В тишината тук-там шумяха листата на книжките.

— Така, момчета, сега бих могъл да произнеса и една хубава, дълга реч, но...

— ... няма да произнесе чичо Лайош! — изрева Шош.

— Да, както скъпият ви съученик нахално забеляза: няма да произнеса. И така — доколкото зная — прякорът на Шош^[1] е „Геврек“, тоест той е от солените гевреци (макар че всъщност това е фамилното му име). Аз бих предложил прякора „Махленска клюкарка“, защото геврекът не се бърка в нищо, а махленската клюкарка — във всичко.

— Да живее чичо Лайош, да живее „Махленската клюкарка“ — крещеше целият клас, само Карой Шош мълчеше, той чувстваше, че вече никакъв химикал няма да може да заличи новото му име.

— Това е — вдигна ръка чичо Лайош, — а сега вървете си и се радвайте на младостта си и на лятото.

Излизането на чичо Лайош беше последвано от прощални крясъци, тропане по чиновете и шум от съборени столове. После и учебната стая се изпразни. Бръмчеше цялата сграда, но това бръмчене се насочваше към изхода, а по-късно из коридора се чуваха само отделни закъснели стъпки.

— Мазол, отвори я — въздъхна Гюла, — а после и аз ще...

— Да видим поотделно всяка бележка — предложи другарят му и отвори книжката си, но веднага я закри със спортния вестник, та бележките да се показват една след друга.

— Хайде, дръпни го.

— Поведение — промълви Мазола, — това не е важно... унгарски: много добър. (Вестникът се плъзгаше бавно надолу.) Аз не се страхувах от чичо Лайош и мен ме интересува това куче Кенгел...

— Вие какво правите тук?

На вратата се показва Кенгел, а до него хубавото момиче.

Двете момчета останаха като вцепенени.

— Такова... — започна Мазола и натисна силно вестника върху неизвестните още бележки, — знаете ли... такова... сега ние ги разглеждаме една по една...

Салджията помисли, че ще припадне, защото в очите на Кенгел се появи злорада радост.

— Ева, елате, ако момчетата разрешат, да ги видим и ние.

И той застана зад момчетата.

Ушите на Мазола бяха червени както слънчев залез, предвещаващ вятър, а Гюла Лайош чувстваше, че по гърба му лази армия от мравки.

— Хайде, Мазол, дърпай! — разпореди се Кенгел и Мазола с треперещи ръце дърпаше вестника все по-надолу.

— По география: отличен — каза Кенгел, — по-нататък! Любопитен съм да видя онзи страшен Кенгел...

Момчето изхълца, сякаш го бяха погъделичкали.

— Математика — каза Кенгел, — математика: отличен...

— Господин учителю — обърна се към него Мазола, — господин учителю... аз наистина... — и дръпна вестника, — такова... Можеше да бъде и по-лоша.

— Виждаш ли!

После сложи ръка върху рамото на Гюла.

— Хайде, Салджия! По-хубаво е, когато човек вече знае.

И сега вестникът започна да се плъзга по книжката на Гюла.

— Ладо, недей нервничи. Нямаш никакво самообладание! Човек трябва да „изпита удоволствие“ от такова разглеждане. Бавно! Унгарски: отличен, география: отличен... чичо Лайош има меко сърце, но... това ме изненадва. По математика отличен?!

— Господин учителю! — и Салджията едва не се разплака, а Кенгел му подаде ръка.

— Поздравявам те, Ладо! Този Кенгел!... Едва сега ми дойде наум, дори не ви представих на дамата. Този тук е Гюла Лайош Ладо — Салджията, а този е Бейла Пондораи — Мазола. А тази дама е Ева Баркоци, учителка по математика и физика. Моя годеница...

— Това не е вярно — промълви Гюла, но мравките бяха напуснали вече гърба му.

Момчетата ѝ целунаха ръка.

— Аз също ви поздравявам, момчета. (Колко е мека и как ухае ръката ѝ — помисли Гюла.)

— Да вървим, скъпа — каза Кенгел, а студентите му очи приличаха на покрити с пара, тайнствена далечина.

Добро и красота се понесоха между съборените столове, и на Гюла му се стори, че малката сламена шапка с форма на чиния е като ореол над главата на учителката по математика и физика.

Стъпките вече се чуваха отвън, когато Мазола най-последно можа да проговори:

— Не ти ли казах?! Само ако някой каже нещо лошо за Кенгел, ще му счупя костите... Макар че... не вярвам годеницата му да е

учителка по математика. Тази Ева е толкова хубава, че не може да бъде учителка по математика.

После почти не говориха. Скитаха се по блесналите в слънце улици, където се беше разляло лятото и сякаш се беше разкъсала далечината, и изведнъж пространството и времето са станали безкрайни.

Два месеца!

Свободни, свобода!

Усмиваха се, от време на време се поглеждаха и бяха слаби като новите филизи на върбата.

— Следобед ела у нас, ще се уговорим за всичко.

— Разбира се — каза Мазола, — ще дойда. Трябва да се уговорим.

Нито един от тях не знаеше за какво трябва да се уговорят, но бяха изпълнени с нещо галецо, с топъл блясък и за щастие все още не знаеха, че щастieto не може да се уговаря, не може да се дели и не може да се запази.

Този предобед познатите улици се бяха сякаш променили, изглеждаха чисти. Не се усещаше миризма на зеле, хората бяха приветливи и дори кучетата бяха жизнерадостни и игриви, не като сутринта, когато Гюла мина оттук с натезжала глава, а те го съпроводи с отегчен поглед и едно от тях дори изръмжа.

Сега всичко беше хубаво и добро. Регулировчикът на движението даде веднага свободно, когато стигнаха до него, сякаш им каза: „Заповядайте, момчета! За ученици с такива книжки... онази кола със сода може да почака!“.

А този милиционер беше същият, който сутринта върна строго Салджията на отсрещния тротоар, защото беше тръгнал при жълта светлина...

— Далтонист ли сте, млади приятелю? — Оставаше само да каже: който има четворка, да не подскача много.

Но всичко това беше само лош сън. Милиционерът сега така разтвори ръце, сякаш искаше да даде благословия на минувачите, и на първо място на Мазола и Салджията.

Сърцето на Мазола беше изпълнено с такава радост, че вдигна измачканата си жокейска шапка и поздрави милиционера, за да му благодари за вежливостта, на което — да, това видяха всички, дори и

зяпащите вrabчета, накацали по електрическата жица — милиционерът отдаде чест.

В крайна сметка този предобед не може нито да се опише, нито да се разкаже.

— Кога да дойда? — попита Мазола, който досега не беше питал, но сега чувстваше, че такова внимание е необходимо и на Салджията, и на него самия.

— След четири, ако ти е удобно — отговори му Гюла със същото внимание, вече бяха в осми клас, а това изискваше известно достойнство.

После Мазола — вече за втори път — повдигна шапката си, козирката на която беше счупена и като стреха на къща засенчваше челото му, и която държеше по-често в джоба си, отколкото на главата.

Гюла бързо се скри в сянката на входната врата, но на стълбището, където беше по-светло, извади отново книжката, защото чувстваше нужда да я види отново.

„Да — каза си, — да, Кенгел е чудесен човек и онази дама, онази Ева, с плоската сламена чиния на главата е чудно красива жена.“

Салджията гледаше унесено книжката си, когато почувства, че и него го гледат.

На стъпалото, на завоя, стоеше Бикфиц и весело развяваше опашката си като знаме.

— Не е прилично да дебнеш хората, Бикфиц — смъмри го Гюла и почеса около ухото малкото рошаво куче.

От благодарност Бикфиц го придружи до дома, но в момента това придружаване не беше безкористно. Зад кухненската врата се чуваше цвърченето на мас, а пред вратата се носеше миризма на заклана птица.

Бикфиц седна пред вратата, защото беше невъзможно да се откъсне от тази миризма. А Гюла натисна звънеца и вдигнал високо книжката си, падна в прегръдките на майка Пири.

Майка Пири лесно и с удоволствие се просълзяваше, така че няколко пъти трябваше да изтрива очите и очилата си, докато премине през „морето“ от шестици.

— Виждаш ли, виждаш ли, колко е хубаво така... ах, пуйката ще изгори! Ела, момчето ми, в кухнята, Ищван изпратил пуйката от гарата... грамадна е като щраус, не знаей дали ще бъде достатъчно крехка. Но колко измъчен изглеждаш, Гюлушка, почини си, миличък. Полегни на дивана, сега вече наистина нямаш никаква работа...

Да, и Гюла чувстваше това, но щеше да бъде уморително като в безкрайния космос, ако в него не беше се появила неочаквано една опорна точка: вуйчо Ищван!

За всеки случай сложи книжката под малката възглавница и опиянен от щастие, загледа стаята, стените на която все повече се разширяваха и замъгляваха, после светнаха, малката бърлога се разшири в грамадно хале, стъкленият покрив на което беше посипан от лятото с блясък.

Тази стая беше само една малка дупка, на късото легло в нея нашият Салджия задряма, което не е чудно след преживените вълнения през миналите дни и главоболието сутринта.

Тази стая приличаше на дупка, но тази малка бърлога имаше едно чудно качество — беше изцяло негова. И когато Гюла случайно забиваше гвоздеи в стената или поставяше хранилка за птичета на прозореца, никой не му се бъркаше.

— Оставете го! — казваше майка Пири. — Момчето не разхвърля. По-добре е да се занимава с нещо, отколкото да скита.

Тази стая знаеше всички тайни, беше пазител на всички мечти, слушател на всички планове. Защото тук имаше грамада от мечти, планове и тайни.

От време на време Мазола идваше с грамадни карти — разбира се, на Индия. Един от чичовците на Мазола, човек с авантюристична кръв, живееше в двореца на някакъв махараджа, но не се знаеше точно като какъв. Това дори и майката на момчето не знаеше, но че беше така, е сигурно. По един-два пъти в годината пристигаше писмо или

снимка. Друго не, защото роднината заемаше важен пост, а това струваше много пари...

Според Мазола някога чичото бил главен ловец и възпитател на младите махараджи, а също и лекар, който спасил живота на махараджата.

— А как е попаднал там? — попита го Гюла.

— Знаеш ли, като огняр... който на кораба станал главен механик — добави Мазола, като видя смайването на Гюла. — Закарали някакви машини на махараджата и никой не могъл да ги монтира, само чичо Гейза...

— Но как станал и лекар? — продължаваше да разпитва Гюла.

— Изучил медицината между другото. Има страшна глава!

И нашият Салджия можа да види тази страшна глава на една снимка. Подпрял се на една кола, Гейза Пондораи, облечен в приказна парадна униформа гледаше в очите този, който го разглеждаше. Чичо Гейза имаше по-големи мустаци и от брадата си, засукани към ушите, и носеше тюрбан, защото там обичаят е такъв...

— Виждаш ли тази кола? Ролс-ройс...

— Негова ли е?

— Разбира се! С нея ходят на лов...

След това нямаше никакво съмнение, че чичо Гейза е главен ловец, възпитател и лекар и в това не можаха да ги разколебаят дори и непочтените думи на леля Пондораи, когато каза, че по-хубаво би било този световен скитник да прати пари, отколкото снимките с тези дрехи на плашило.

— Възможно е да работи в някой цирк — добави тя и от нейните думи Мазола съвсем помръкна.

Гюла се сбогува набързо, защото лелята ядосано пляскаше чаршафите в коритото и в лошото си настроение можеше да каже и такива неща, които да очернят окончателно Индия и чичо Гейза, заедно с колата му.

И така Мазола идваше от време на време с картите, което беше добре и поради това, че ако някой от родителите надникнеше да види „какво правят децата“, забелязваше картата и веднага се успокояваше.

Сега вече бяха стигнали до въпроса къде да се качат на кораба, когато дойде ред за това. Мазола предложи Триест, докато Гюла

смяташе, че би трябвало да се спуснат по Дунава, да минат през Черно море, да разгледат Цариград и в Суец да се качат на същия кораб.

— Чичо Гейза е тръгнал също от Триест и навярно така ще изпрати билетите. Триест — Бомбай — каза Мазола и Гюла се отказа от Цариград заедно с тъжния спомен за крепостта Йедикуле със седемте кули.

Неотдавна преживените бурни дни сякаш изтласкаха на заден план съкровищницата Индия и чичо Гейза. Блестящите възможности на близката ваканция замъглиха далечната земя и сега, когато тежката, мила и главно действителна личност на вуйчо Ищван се появи на арената — да си признаем — Салджията престана да мисли за махараджите. В съня му се появи Матула с приятната си миризма на тютюн и Гюла Лайош реши, че ще „набави“ пури на стария полски пазач — последния потомък на рибарите и ловците.

При тази мисъл Гюла се усмихна, може би защото почувства, че малката му стая ще премълчи и това, и вече виждаше как старецът крие съкровището си в торбата при ножчето, лулата, канапа, тапата, кесията с тютюн, кърпата за хляб, зелените пиперки, лука, сланината и червените домати.

„Благодаря ви, искрено ви благодаря“ — протегна ръка Матула и ръката му сега беше толкова мека, като на учителката Ева, защото — чудно — вместо Матула вече стоеше тя, а зад нея Кенгел, заради когото Мазола е готов да счупи кокалите на когото и да било...

„Господин учителю, моля“ — искаше да каже Гюла, но тогава небето изтрещя и някакво земетресение помете Кенгел, в този момент се появи вуйчо Ищван, и то не насън, а в действителност.

— Къде е хлапакът да го прегърна, искам да видя книжката му!

— Шш, спи горкият...

— Искам да го видя! — крещеше навън най-дълбокият бас на донските казаци. — Пирошка, залей тази пуйка с много мас, за да не стане твърда като подметка.

Полубуден, Гюла първо помисли, че всичко това е сън, заедно с книжката, после, че е уморен след „толкова много учене“ и дори при такъв голям шум не се събужда, не отваря очи.

— Факт е: спи! — застана на вратата Ищван. — Няма нищо чудно, след като сега изискват толкова много от тези нещастници, това дори за един вол е много. Пирошка, ангеле мой, мога ли да се окъпя?

— Разбира се, а през това време ще изгладя дрехите ти. След това може и да си починеш малко, Акошови ще си дойдат към пет часа. Ще обядвате двамата с Гюла.

Гюла чу още как грохотът отмина към банята, после шумът на водата се смеси с кашляне, силно пръхтене и накрая с далечен говор, след което отново заспа.

— Пири, и аз ще легна за няколко минути. Подремнах само във влака, а и детето още спи. Вече свърших със служебните работи, ще обядваме, после ще излезем с момчето да му купя това-онова. Не знаеш ли какво иска?

Майка Пири се замисли.

— Купи му някаква книга, в която пише за животни, някакви истории с животни и птици, после някоя по-проста въдица, това е мечтата му, макар Акош да смята, че е глупост.

— Акош смята всичко, което не е пара, газ и зъбчати колела за глупост. Глупости! Друго?

— Купи му един чифт здрави сандали с подходящи чорапи.

— Ами! На тази възраст аз ходех бос. Сандали ще купя, но чорапи няма да купя. Ножче има ли си?

— Няма.

— Виждаш ли! Полезни неща са му нужни.

— Слънчеви очила...

— Няма да купя! Да си затваря очите, когато слънцето е силно, да не ги изнежва. Детето трябва да се калява. Пораснало е толкова високо, като картофи, когато покарат в мазето, но в него няма кръв и първият вятър ще го събори. Аз обаче ще се заема с него...

Този разговор щеше да достави голямо удоволствие на Гюла, но той отново сънуваше, така че не можа да чуе нищо, тоест малко покъсно в съня си попадна в гора, където режеха грамадни дъбове с най-големия горски трион. Разбира се, и това беше само сън. Нямахте трион, нито гора, само вуйчо Ищван хъркаше в съседната стая.

[1] Шош — солен. — Б.пр. ↑

— А сега ще отидем да поскитаме, докато уважаемите ти родители се приберат — Ищван отрязва края на пурата, — умирам за един хубав сладолед.

Това не беше истина. „Но — помисли си той, — дяволите да ме вземат, за хатъра на Гюла ще ям сладолед, въпреки че ако студеният сладолед влезе в дупката на зъба ми, ще обърна масата от болка.“ Накрая си поръча кафе и предпочете да гледа как момчето яде сладоледа.

През това време един младеж застана до масата, започна да говори с някого, а после дори се облегна на нея. Ищван погледна въпросително Гюла, после гърба на весело опрелия се момък, после отново момчето.

— Кажу ми, това какво е?... — И почука по гърба младежа. — Приятелю, тази маса е моя!

Момъкът се обърна леко и го погледна през рамо.

— Какво от това?

Лицето на Ищван стана лилаво и той тежко се изправи.

— Това е моята маса и... — изръмжа с такъв глас, че стъклените чаши се чукнаха на полицата, макар това да не се чу. Нищо не можеше да се чуе, само онзи заплашителен грохот на възмущение, при който облегналият се младеж се отдалечи бързо, макар че направи движение, сякаш искаше да се нахвърли върху агронома Ищван.

Само това липсваше.

Гюла побледнял наблюдаваше вуйчо си, който грабна една дебела водна чаша и каза мнението си за възпитанието и личността на противника и „за такива нагли, лентяйстващи кенгури“ въобще, което няма смисъл да повтаряме. Може би е достатъчно да кажем, че изпрати целия специален запас на селския си речник след достойния младеж и дори на улицата продължи известно време да мърмори.

— Почакай, момчето ми, ще изпия една чаша бира и от нея ще се успокоя.

Така и стана.

— Трябва да кажа — добави, след като изпи бирата, — такъв тип е за съжаление и по-скоро човек трябва да набие баща му... Стой, общарски магазин! Ще влезем тук. Моля, дайте ми здрави сандали за момчето... — После в друг магазин каза: — Искам да купя едно хубаво ножче! Да има отварачка за консерви, тирбушон и пила за нокти.

После влязоха в една книжарница, а след нея в спортен магазин.

— Моля комплект въдици за момчето!

— Заповядайте — продавачът извади чудните съоръжения, — сигурно си е взел изпита. И с отличен успех...

— Пълен отличник!

Вуйчо Ищван беше склонен да преувеличава малко, а нашият приятел Салджията се изчерви до ушите.

— Когато ги опаковате, имайте пред вид, че ще ги носим в провинцията.

На улицата Гюла Лайош, заеквайки, благодари.

— Заслужаваш, повече нито дума.

— Не зная дали ще ме пуснат.

— Ще те пуснат! Защо да не те пуснат, че нали... тоест, разбира се, че ще те пуснат. Остави тая работа на мен.

Вуйчо Ищван насмалко щеше да се издаде, че във връзка с летуването на Гюла се води обширна кореспонденция, с условия и обещания, които той въобще нямаше намерение да изпълни. Според добрите родители, детето им не трябва да влиза в яхър, където има ритаци и бодящи зверове, да не се приближава до машини, да не се качва по дървета, да не влиза в дълбока вода, да не отива в тръстиката, в гората — дворът и градината са достатъчно големи, а малката рекичка край градината е достатъчна за къпане.

— За щастие не са се сетили за пчелина, за кладенеца с кобилицата и за ножицата за рязане на хартия... — ядосваше се той и писа, че желанията им са напълно естествени и че „синът ви ще бъде в добри ръце, това можете да ми вярвате. Ако е нужно, да донесе и учебници със себе си...“.

— Виждаш ли, нали ти казах — Терка подаде писмото на мъжа си, — дори не е забравил и учебниците. Може да се доверим на Ищван!

В този момент надеждният Ищван каза на сигурния Салджия:

— Дай ми дългия пакет.

— Аз ще го нося...

— Дай го на мен. Трябва да се внимава с такива дълги канцеларски линии!

— Какво?

— Магаре! Ако добрият ти баща научи, че съм ти купил въдица, може да провали летуването ти или да побелее от страх, че ще те лапне някоя грамадна щука. Значи в този пакет има канцеларски линии и ска̀ли...

— Точно така: канцеларски линии и ска̀ли — повтори Гюла.

— А и ножчето не показвай много. Със сандалите и книгите не може нито да се бодне, нито да се реже, нито пък да се лови риба, така че можеш да ги покажеш.

Задушен здрач се спусна над улицата. Той нито се вдигаше, нито се оттегляше, защото от стените на къщите се излъчваше топлина, а около електрическите лампи се образуваха светли кълба прах.

В стаята вече беше съвсем тъмно, но Гюла не запали лампата, а и Мазола не искаше да е светло. Този ден беше ден на опиянението от сбъдването на мечтите, което — както всяко опиянение — отваря нови прозорци на желанието.

От време на време майка Пири поглеждаше в стаята.

— Гюлушка, не мога да ти намеря ризата на карета с късите ръкави.

— Още съхне — каза Мазола, защото леля Пондораи переше и на Ладови.

— Само шест ризи мога да ти дам, момчето ми.

— Достатъчно са, майко Пири.

— Майка ти каза да ти сложа и празничните дрехи, може да отидете някъде на гости, но вуйчо ти Ищван каза, че няма да ти трябват...

— Скрийте ги, майко Пири, сега вуйчо Ищван е шеф. Само да го беше видяла в сладкарницата! Помислих, че полилеят ще падне, не бих искал да ме погледне така. Ако онзи суинг не беше си излязъл, щеше да го замери с чашата по лицето.

— Добре, момчето ми, ще ги скрия. Сега се гордеят с бележките ти, но никой не казва, че си мой възпитаник, мойто момче...

— Точно така, майко Пири! А вуйчо Ищван ми е баща.

Майка Пири малко се стъписа при тези думи, после седна до двете деца.

— Баща ти е направил някаква рационализация в завода и е получил пет хиляди форинта. Каза, че петте хиляди форинта не са важни, но се гордее с откритието си... и сега е щастлив. С майка ти едва не се скараха машинен инженер ли да станеш, или химик.

— Какво каза вуйчо Ищван?

— Нищо, само премигаше като бухал, а когато баща ти каза, че имаш „глава на инженер“, се усмихна. Онзи дългия пакет, с дългите линии, да знаеш го поставих на дъното на големия куфар. Не ми харесва това нощно пътуване, ще се измъчиш докато стигнете там, но утре сутринта Ищван трябвало да си бъде в къщи. Казва, че кравите дават по-малко мляко, когато не чуват гласа му. Ето го, той вече

пристига... — И майка Пири се измъкна от стаята, отстъпвайки мястото си на маститата фигура на заместник бащата.

По всичко личеше, че вуйчо Ицван е в отлично настроение, причина за това беше и малката почерпка по случай изобретението на Гюла Акош Ладо.

— Здравей, драги Мазол! — каза той и така силно натисна отгоре главата на Мазола, че очите на младежа се напълниха със сълзи. — Ти няма ли да дойдеш?

— Къде? — Мазола гладеше главата си.

— При мен! — каза Ицван и се отпусна на дивана, при което пружините изскърцаха.

В стаята настъпи тишина, защото това беше най-съкровенията тайна на момчетата, за осъществяването на която имаше много пречки.

— Не мога — каза Мазола тъжно. — Знаете ли, аз разнасям дрехите по домовете... майка ми я боли крака, не може да изкачва стълбите...

При тези думи тишината стана още по-дълбока. Само ароматният пушек на пурата се носеше невидимо и горящото ѝ око намигаше в тъмнината както еднооката беднота.

— Дяволите да го вземат! — измърмори Ицван. — Трябва да се измисли нещо... да, трябва — каза отново, — лятото е доста дълго. Ще поговоря с Акош. — Той стана внезапно и диванът изписка така болезнено, както когато настъпят опашката на куче.

— Да измислим — въздъхна Мазола, когато останаха сами, — какво може да се измисли? А чичо Гейза изпраща само снимки. Пак е изпратил една.

— Защо не я донесе?

— Не можеше. Майка ми в яда си я хвърли в коритото. А той беше яхнал слон... с тюрбан... Аз си отивам. Желая ти приятни забавления, Салджийо, и не ме забравяй.

Ръцете на двете деца се намериха в тъмнината.

— И пиши, Салджийо! Пиши ми за всичко!

— Ще ти пиша. Бъди спокоен, ще ти пиша...

Ръкуваха се, но не мислеха за писмата, а за това, че трябва да се измисли нещо. Но какво?

Не запалиха лампата дори и тогава, когато Мазола си тръгна и тропотът на обувката му в мрачното стълбище сиротно, самотно

питаше:

— Какво може да се измисли?

След това събитията така се развиха, че докато Гюла се успокои най-после в ъгъла на купето, всичко се смеси: сбогуването, купуването на билети, шумът, настаняването на багажа, суетенето на новите пътници в коридора и един развълнуван глас от перона:

— Яни, Яника, сандвичът с шунка е в джоба на одеялото, там е и ключът на куфара. Пази Илонка и щом пристигнете, пиши веднага...

— Ш-ш-ш, ш-ш-ш, ш-ш-ш... — изпускаше локомотивът пара някъде напред, — к-ш-ш... к-ш-ш...

Един човек с чук с дълга дръжка мина край прозореца и от време на време чукаше по колелата.

— Клинг — казваше колелото, — плинг... — А човекът се обади на друг човек с чук при следващия влак:

— Е, намери ли се?

— Да. Намерил го Мишка. Изглежда е изпаднал от джоба ми при следобедния бърз влак.

Гюла Лайош обаче не можа да научи какво е изпаднало от джоба на човека с чука, защото влакът тръгна напред, а гарата потегли назад.

— Един, два, три... Гюла, всичко колко пакета имахме?

— Пет.

— Тук са само четири... нали! Ето го петият. Дяволите да ги вземат тези пакети! Госпожо, не ви ли пречи пушекът от пура?

В купето, в ъгъла до вратата седеше една жена.

— Пушете си спокойно... мъжът ми толкова много пуши, че за тези пари можеше да купим къща.

— Интересно — каза вуйчо Ищван, — интересно. Аз имам много познати, които не пушат, и нито един от тях няма къща. Затвори, момчето ми, прозореца, защото до сутринта ще заприличаме на коминочистачи.

Бързият влак вече минаваше между стрелките и люлееше вагоните насам-натам. Край линиите се появяваха светлинни знаци, будки по пероните, и Гюла мислеше с уважение, дори и с обич за хората, които бяха пуснали този ваканционен влак, оправили стрелките, измерват времето, хвърлят въглища в пещта, почистват вагоните, а някога са поставили релсите, които нямат край, защото са премрежили цялата земя.

Вагоните сега вече не скърцаха при преминаването на стрелките, устремено се носеха, гладко се полюляваха. Локомотивът изпъхтяваше

от време на време, а телеграфните стълбове подскачаха в такъв галоп край прозореца, сякаш собственоръчно носеха бързите съобщения към Будапеща.

И щяха да спрат едва на Сейкешфехейрвар. На осветените гари стояха хора, жени с кърпи на главите и Гюла изпитваше приятно чувство да преминава край хората, които стоят и остават. Това чувство обаче траеше само миг, защото отново се появяваха самотни полета, звездно небе, по което искрите на локомотива чертаеха червени линии.

По-късно изгря луната и — когато човек се навеждаше към прозореца — сребърните пшенични блокове и виещите се пътища се протягаха в далечината. После се появиха тръстиките, Гюла излезе в коридора, тук прозорецът беше отворен и можеше да види езерото „Веленце“.

Край прозореца премина хладна миризма на мочурище и в бързината пошепна тайнствени обещания, а върху водата на езерото пълната луна очерта светъл път, по който хората скоро ще стигнат до нея. Гюла беше чел много пъти за това във вестниците и другаде, а също че притеглянето на малкото небесно тяло е толкова нищожно, та един добър спортист на висок скок много лесно би могъл да скочи през прозореца на първия етаж.

Ако, разбира се, на луната има етажи и той — желание да скача, когато стигне там... — мечтаеше нашият приятел Салджията, но очите му в този момент широко се отвориха.

— Лодката — промълви, — моята лодка! Честна дума — увери се той. Това беше същата лодка, както я беше видял в онзи ужасен час по математика. Лодката стоеше във водата както тогава, в същия залив, завързана за крив кол и Гюла дори усети ритника на Мазола по глезена си.

— Спиш ли?

— Какво?

— Кенгел те извика...

Гюла настръхна и се отстрани от прозореца.

Вуйчо Ицван вече не пушеше пура, а спеше полегнал в ъгъла, като хъркаше мъжки.

Лелята погледна умолително Гюла.

— Момченцето ми, вуйчо ти винаги ли така хърка?

— Невинаги — призна й момчето, — понякога по-силно.

— Господи! И моят мъж хърка, но този... толкова нещо не бях чувала!

— Понякога не хърка — каза ѝ Салджията, — понякога съвсем спира и тогава спи тихо.

Лелята постави памук в ушите си и покри лицето си с носната си кърпа.

— На светло не мога да спя — обясни му тя.

Под носната кърпа обаче, изглежда, че можеше, защото след малко един странен глас се извиси над хъркането на вуйчо Ицван:

— Пфу... пфу... пфу...

Гюла се огледа, за да открие откъде идва непознатият глас, и изненадан видя, че колкото пъти се чуваше това пуфкане, носната кърпа на лелята се издуваше като платната на лодка при вятър.

Нашият Салджия се засмя доста неприлично, после помисли, че е по-добре да чете нещо, но не знаеше къде беше поставила книгите майка Пири.

„Какво да правя тогава?“ — запита се Гюла Лайош и понеже не получи отговор и той заспа, без да се съобразява с пуфкането на непознатата дама и с хъркането на вуйчо Ицван.

Събуди се, когато вуйчо Ищван го дърпаше за ръката, а хладният въздух нахлуваше през прозореца.

— Хайде, момчето ми, „конете ще изядат овеса“!

Гюла бързо скочи. Нямаше я лелята, нямаше я носната кърпа, нещо повече, нямаше ги и пакетите...

— Не се тревожи, пакетите ги подадох през прозореца. Хайде, че „ще изстинат конете“.

Гюла беше сънен и в обърканите му мисли нямаше място за конете, които ту отиваха в овеса, ту щяха да изстинат. По-късно обаче разбра, че пазачът на пасящите коне не бива да заспива, тогава конете отиват в овеса, тоест в забраненото. А това, че конете ще изстинат, означава, че коларят е свалил завивките от тях и те трябва да тръгнат, за да не изстинат.

Утринта беше влажна, хладна. Слънцето обещавахе да изгрее и обагреше с червено само върховете на тополите, но и те трепереха от студ, не само Гюла.

— Наметни се с това яке. Леля Нанчи е помислила и за теб.

След това и Гюла започна да мисли за леля Нанчи, защото голямата кръгла яка беше много топла и докато конете препускаха, мислите му отново го споходиха. Навлязоха в малка гора, а след като излязоха от нея, се появи безкрайното, спокойно, зелено бляскаво огледало на Балатон.

Тръстиката край брега не се помръдна, на една от тополите грачеше врана и сърцето на Гюла се изпълни с древната красота на чудната местност.

— Спиш ли?

— Не... гледам. Аз обичам това...

Ищван сложи ръка на рамото на детето.

— В него няма да се разочароваш, можеш да бъдеш сигурен. Не говори, значи не лъже; не обещава, но дава всичко, каквото има; не говори, но казва повече, отколкото някога човек е казвал.

В един от заливите на голямото езеро върху дребните вълни се люлееха чайки и когато някоя от белите птици политаше нагоре, сякаш вятърът повдигаше голям бял пух.

— Чайки с бели криле и червени човки и крака.

— Казват, че били вредни, защото ядат риба.

Вуйчо Ищван махна ядосано с ръка.

— Изглежда не обичат козунак, няма и да получат, но прочистват стопанството от всякакви червеи, които плугът изхвърля. У нас им казват снежни гълъби. Новият закон забранява да се убиват. Умно решение безспорно.

Колата с тропот се носеше в утринния блясък и Гюла доволен мислеше, че вече не е позволено чайките да се убиват.

Хълмовете вляво изостанаха и сега цялата област се откриваше като длан. Вдясно се простираше мъгливият Балатон, вляво — безкрайна тръстика с по някое грамадно дърво, с храсталаци, а далече, към средата се издигаше зелен хълм.

— Това там остров ли е? — посочи Гюла възвишението, приличащо на гора.

— Крепост от тръни.

— Крепост ли?

— Казват, че някога там имало крепост и остров. Балатон стигал дотам, но рекичките засипали с наноси големия залив и сега водата е плитка и целият е обрасъл с тръстика. Сигурно е, че крепостта от тръни не е попадала във вражески ръце, защото ако някой се е отбивал в тази безкрайна тръстика, щастлив бил, ако можел да излезе жив. Мисля, че по-скоро е служила за скривалище на граничарите, на бедните момци и на бедния народ, който е живял във вечен страх.

— Чудесна е!

— Знаеш ли, аз само няколко пъти съм ходил нататък, но насмалко щях да си оставя панталоните. Страшен гъсталак, тръни, повет, според мен три четвърти от комарите в света са там... Така ме бяха изпохапали, че леля Нанчи не ме позна.

— Имам масло против комари... — рискува да каже нашият приятел Салджията с надеждата, че вуйчо Ищван ще лапне въдицата. — Като се намажа с него, комарите няма да ме жият.

И вуйчо Ищван повярва.

— Ще поговоря с Матула. Той познава всяка тръстика и всички комари са му приятели... Наистина така мирише, че ако комар кацне на него, не може да го ухапе, защото веднага се отравя от никотина.

— Вуйчо Ищван, вие не ловите ли риба с въдица?

— Не говори глупости! Нямам време дори да умра, освен когато спя. Ставам в три часа в зори и вечер често не мога да вечерям, само се просвам на леглото. Това държавно стопанство е повече от тридесет

хиляди декара, отговорността е страшно голяма... но смятам, че е по-хубаво да не говориш със заобикалки, а ми кажи направо какво искаш, тогава и аз ще ти кажа какво може.

Гюла се изчерви.

— Вуйчо Ищван, ще ти кажа всичко. Искам да пообиколя малко...

— Гората на крепостта от тръни ли?

— И там...

— И тръстиката ли?

— И там...

— И да ловиш риба с въдица ли?

— Да...

— И на лов ли да ходиш?

— Ами...

Гръмогласният полски великан замислено се загледа някъде напред, а Гюла почувства, че ръката на вуйчо му притисна силно раменете му.

— Слушай добре, момчето ми. Доведох те тук, за да укрепнеш и да се радваш на ваканцията. Няма да те ограничавам, ти си вече достатъчно умен, за да пробиеш стена с главата си. Ако си счупиш главата, твоя работа, ако изпаднеш в беда, сам трябва да се измъкнеш, защото може да се случи да няма никой край теб. Прави каквото можеш да направиш, напразно ще ми ревеш, когато порежеш ръката си или си развалиш стомаха. Твоя работа. Смятам, че само така ще се научиш да бъдеш самостоятелен, и ще разбереш какво може и какво не може. Например пури може да се крадат, но не е позволено...

— Вуйчо Ищван — и Гюла Лайош се изчерви като мак, — мислех...

— Добре, добре, недей да мислиш само, че аз броя пурите си... но очите ми са свикнали да забелязват всичко, иначе не бих могъл да се справям с това стопанство. Бедата би била голяма, ако не забелязвах, когато някой кон окуцее, когато плугът не оре на предписаната дълбочина, когато овцете се чешат, защото са крастави, а враните се събират на блока с рапицата, защото там има червеи, и някои от хората ми са с подпухнали лица, защото не навреме вадят болните си зъби... С това ще свикнеш и ти, всяка промяна има своето значение, а това

може и да е добро, и да е лошо... впрочем Матула ми е по-стар приятел, отколкото на тебе.

— Каза ли ти за пурите? — вълнуваше се Гюла.

— Не каза нито дума, но пред мен запали една пура, каквито той не купува... „Пушиш като заможните“ — погледнах го. „Младежта не се променя“ — засмя се старецът, но не се разсърдих, защото и аз крадах от същата кутия пури за Матула, както ти, докато баща ми един ден не се ядоса. Тогава той ми каза, че не му се свидят пурите, но ако смятам, че той е сляп, ще ме набие така, че няма да мога да стана. Така престанах да крада. Казвах му, когато исках да взема, той никога не проверяваше колко съм взел, а аз си правех сметка колко мога да взема. С това трябва да свикнеш, момчето ми. Аз няма да те набия, само те моля да не криеш от мен и да не ме лъжеш, защото наистина ще ти простя, но ако не ме слушаш и ме измамиш, с първия влак ще те пратя в къщи. Това ти обещавам!

Колата се движеше с голям шум по пътя, но въпреки това около тях цареше тишина. Гюла се притисна силно до вуйчо си и не чувстваше тежката му ръка.

— Вярно е, че заблудих родителите ти — ако мислиш за това — но то беше необходимо и аз го направих заради тебе. Те ще се страхуват за теб и ще те глежат, и на тридесет години да станеш, пак ще правят същото, което е глупост. Още нещо: на Матула може да се доверяваш, както и на мен или на баща си. Старецът е недодялан, но ще свикнеш с това, аз ще те предам на него и — когато е свободен — правете каквото искате. Това е всичко, което исках да ти кажа.

— Няма да се случи нищо лошо, вуйчо Ищван...

— Дай си ръката!

Мъглата вече се беше вдигнала, слънцето грееше топло и Салджията сложи тънката си бяла ръка в страшната лапа на вуйчо си. Сърцето на Гюла се изпълни с щастие и храброст, макар че по-късно заговори с известно безпокойство:

— Вуйчо Ищван, такова... аз донесох от къщи пури на Матула...

— Много хубаво! Сега, след като го каза, всичко е наред, момчето ми. Добрият ти баща няма да умре от това — и весело махна с ръка, после и самият той запуши, — а Матула ще им се зарадва, той ги заслужава.

Гюла Лайош обаче не даде веднага пурите, макар планът му в къщи да беше такъв. Вуйчо Ицван слезе по пътя и гостът пристигна сам в къщи. Старият пазач не се виждаше никъде. След любезното посрещане и закуската на леля Нанчи, Гюла поспа малко, после постоя в кухнята, отиде отново в канцеларията, но къщата беше така тиха, както селските къщи по време на жътва.

Настроението му малко се понижи, защото смяташе, че е добре да поговори с Матула, пък и се надяваше, че старецът го чака.

А сега не го виждаше никъде.

После разопакова нещата си, сглоби въдицата и понеже нямаше на кого друг — показа я на леля Нанчи. Старата жена не прояви голям интерес.

— Хубава е — рече тя — и колко е права... внимавай да не закачиш лампата. Да! — сети се по-късно. — Не искаш ли да говориш с Матула? Той отиде в градината, каза да го потърсиш там, ако ти трябва, но аз забравих.

Нашият Салджия — да си признаем — с най-голямо удоволствие щеше да закачи с въдицата полата на старата жена. Той остави бамбуковата пръчка и изтича в градината.

— Чичо Матула, защо не ми се обадохте, че сте тук?!

— Казах на тази Нанчи.

— Тя забравила!

— Забравила е, разбира се... а иначе как сте?

— Добре, чичо Матула, особено сега, след като ви видях.

Матула погали едноседмичната си брада, при което се чу шум, сякаш миеха пода с четка.

— Няма нищо за гледане у мен, макар че някога и аз бях ерген.

— Да влезем вътре, чичо Матула! Ще ви покажа пръта на въдицата, а освен това съм ви донесъл нещо.

Старият полски пазач стана.

— Вижте, получих и джобно ножче.

Матула се спря и разгледа сериозно ножчето. Отвори го, затвори го, опита острието му на нокътя си.

— Можеше да бъде и по-голямо, освен това сметнах желязото за стомана. Ще го занеса в работилницата да го наострят. Богнар е голям майстор на тази работа.

— Аз смятах, че е достатъчно остро...

— Това ли? — и Матула се усмихна. — Това? Дори и топла вода не може да разреже.

— А ако си порежа ръката?

— Да я порежете ли? Защо ще я порежете... който е умен, внимава. Или ще е нож, или не. Само с остро ножче може да се чисти риба или да се дялка нещо, а не с някаква костура.

Разгледа продължително и пръта на въдицата.

После попита само:

— Макара, конец?

Досега Гюла смяташе, че въдицата е чудесна и старецът ще ахне, като я види; но от начина по който я взе в ръцете си, личеше, че разбира и от въдици.

— Добра е! — каза Матула. — Може да изтеглите с нея и десеткилограмова риба.

— Не искам да хвана толкова голяма риба, чичо Матула, но такава риба навярно и няма в реката или в езерата.

— Няма ли? При хвърлянето на хайвера видях една, която беше най-малко двадесет кило. И нея можете да хванете.

— С тази въдица ли?

— С тази. Разбира се, трябва да се знае как... но за това, разбира се, още има време. Тогавя какво да се уговорим? Трябва да се отиде навреме в храсталаците край реката, но сега вече е късно. Два часа отиване, два часа връщане, освен това нощес сте пътували.

— Ще поговоря с вуйчо Ищван.

— Няма нужда. Той има достатъчно работа. Каквото трябва да зная, зная го, и той израсна някога в моите ръце. Наша работа е кога да отиваме, ще те събудя в зори.

— Чичо Матула, донесох ви няколко пури.

— Благодаря ви, че сте се сетили за мен.

— Много често, чичо Матула, много често! Щях да умра, ако не ме бяха пуснали.

— Разбира се, човек само така казва. Това обаче трябва да се остави за по-късно. Утре сутринта ще ви дам ножчето.

— Какво да взема за ядене?

— Вече казах на Нанчи. А там има много вода, де да имаше толкова вино. Ботуши донесохте ли си?

— Ботуши ли? За какво са ми през лятото? Донесох сандали, за ботуши е топло по това време.

— Говоря за гумени ботуши. Има и вода, и комари, и коприва... а и пиявици.

— Ще внимавам, чичо Матула.

— Добре! — Старецът си тръгна. — Сбогом.

Обядът беше вкусен и обилен.

— Само двамата ще бъдем — каза старата жена.

— А вуйчо Ищван?

— Нареди да му изпратя обяда на полето. По това време често се случва така. Вътре ли да сложа да ядем?

— Ще ядем тук, лельо Нанчи! Може ли да ям направо от тавата?

— Може! Щом си толкова изгладнял, позволено ти е. Но само след супата...

— Супата не е важна!

— Без супа няма друго ядене — каза строго леля Нанчи, — кой обядва без супа?

И така нашият приятел Салджията изяде супата, после второто, и призна, че леля Нанчи — честна дума — готви по-добре от майка Пири.

Общо взето той се чувстваше чудесно в кухнята, в която липсваше миризмата на газ, и тази кухня в сравнение с тяхната приличаше по-скоро на голям салон.

И Салджията ядеше като истински салджия.

— Мога да ти дам и чашка вино.

— Дай да си кръкна!

— Мислех, че в Пеща говорят по-изискано...

Гюла се изчерви.

— Извинявайте.

Виното му хареса и Гюла почувства, че старата жена не разбира езика, с който в къщи майка Пири вече беше свикнала. Леля Нанчи бързо се обиди, но скоро ѝ мина.

— Малко вино е полезно, защото се превръща в кръв.

След това Гюла поиска още месо и вино. И се чувстваше отлично. Лицето му се зачерви, очите му светнаха.

— Благодаря ви, лельо Нанчи, така сладко още не съм ял никога в живота си...

— Полегни си, момчето ми, аз ще се погрижа за теб, не се плаши!

Нашият Салджия не се плашеше, напротив, изпитваше дори излишна решителност в себе си, което се дължеше на двете чаши вино. Да спи обаче не искаше. Взе книга и започна да чете, в повишеното настроение очите му попаднаха на кутията с пури.

„Ето ги пурите — каза виното, — ето го удобният случай...“

„Вуйчо Ищван ще разбере“ — възпираше се сам Салджията, извади една пура и я заразглежда.

„Захапи края й, това е толкова мъжествено...“

„Ще го захапя, но няма да я запаля“ — каза и потърси кибрит, после отвори прозореца, завлече стола до него и запали, както беше виждал да правят възрастните.

„Адски готино“ — въодушеви се Гюла Лайош и вече виждаше как пушат пури заедно с Матула...

Издухваше дима през прозореца. Приятното усещане ставаше все по-силно и Гюла почувства, че би било хубаво да си пийне още малко вино. Вино обаче нямаше, имаше само ракия.

Салджията опита ракията и пурата му хареса още повече.

„Четиринадесетгодишен съм — помисли си високомерно, — Бика вече от две години пуши. И то не пури, а цигари, пък хартията е вредна. Пури? Това вече е друго! Ще кажа на вуйчо Ищван и следобед ще изпушим по една пура...“

В този момент това му се видя възможно.

„Божествено!“ — въздъхна Гюла, макар че пушекът ставаше все по-горчив, и си помисли, че вуйчо Ищван може би няма да му позволи да пуши.

После хвърли пурата в печката и почувства, че е ял твърде много. Вече не му се пиеше вино, нито ракия, а и пура не му се искаше... Виеше му се свят.

„Развалих си стомаха“ — помисли си. В същото време стаята се разклати, започна да се люлее и нашият Салджия се хвана за стола, който искаше да избяга от него.

— Лошо ми е — пошепна, — майко Пири, лошо ми е... — Но го каза по навик и се послуша. Някъде дрънкаха малки звънчета, които по-късно бяха заменени със силно биене на камбани. — Ох!... О-о-х... къде ли е тук банята? О-о-х!

Сега всичко в стаята се въртеше в кръг или тръгваше напред и в такъв момент подът се огъваше.

Нашият Салджия попадна в буря. Ужасни вълни люлееха цялата къща, а дръжката на вратата отскачаше, когато искаше да я хване.

— О-о-х... ще умра!

Но не умря, накрая дръжката на вратата от само себе си се намери в ръката му.

— Свършено е с мен... само леля Нанчи да не влезе...

Когато отвори вратата, Гюла едва не падна с главата напред в банята, защото подът ѝ тръгна като асансьор, а и стомахът му изведнъж се раздвижи...

— О-о-х... свър... а-а-а... а-а-а...

Корабът на Гюла сега така се мяташе, че корабокрушението беше неизбежно. Бурята стигна кулминационната си точка, в това нямаше нищо чудно, защото в същото време изригна и един вулкан... Гюла Лайош имаше късмет, че можа да остане сам до вечерта, защото през този паметен следобед предпочиташе най-вече уединението. Освен това искаше да не го боли главата и стомахът му да се успокои; вярно е, че голямата буря беше стихнала, но нашият Салджия беше в много окаяно състояние.

Трябва да се признае, че макар с много усилия той „постави в ред“ банята и така заличи окончателно следите от бурята. Но след всичко имаше толкова сила, колкото да се вмъкне в стаята и да се просне на дивана. Небосклонът — тоест таванът — наистина още се движеше, но той затвори бързо очи и също така бързо заспа.

Когато се събуди, слънцето вече бе се издигнало над покривите на къщите, а врабчетата се бяха събрали на следобедно събрание в храстите под прозореца, където с оглушително чуруликаме изказваха мнението си.

Нашият Салджия само обърна глава нататък и се опита да мисли, което му се удаде малко трудно. Лесно си припомни всичко до обед, после обаче... изведнъж всичко потъна в мъгла и непосредствено след това се чу чуруликането на врабчетата.

В устата му горчеше, а когато стана, беше слаб — както се казва — като майска роза.

Но откъде се взе тази блудкава миризма? Пурата!

В пепелницата се търкаляше остатък от пура, от който вонеше на тютюн.

„Аха“! — каза Гюла, и с отвращение изхвърли през прозореца остатъка от пурата. След това мислите му се подредиха. Изплуваха липсващите подробности: виното, ракията и пурата.

„Б-р-р — побиха го тръпки, — ако Кенгел беше видял това...“
При тази мисъл влезе отново в банята, изми се и облече нова риза, а ако беше възможно, щеше да свали и кожата си, за да се освободи от лошите спомени. Но спомените могат да бъдат измити само от времето, така че Гюла Лайош трябваше да се задоволи само с ризата.

— Какво искаш да закусиш, момчето ми?

— Нищо — отговори Гюла, защото само при мисълта за ядене стомахът му взе да се бунтува, — нищо, леля Нанчи, на обяд ядох много.

— Младият стомах понася всичко — възрази му старата жена, — хапни поне малко кисело мляко.

Нашият Салджия може би щеше да й каже, че и младият стомах невинаги понася всичко, но нямаше как, седна като мъченик до млякото, като се надяваше, че леля Нанчи ще излезе или нещо ще се случи.

— Започвай, момчето ми! Това е лекарство.

И леля Нанчи излезе права. След първите няколко лъжици кисело мляко силно му се повдигна, но после бунтуването престана и нашият Салджия почувства отново твърда земя под краката си.

— Вие бяхте права, леля Нанчи, сега се чувствам много по-добре.

— Виждаш ли? Това е резултатът от многото учене и слабата градска храна.

„И от пурата“ — помисли Гюла, но не сметна за необходимо да допълни мнението й. Но не забрави и майка Пири.

— И майка Пири готви добре, леля Нанчи.

— Добре готви, добре готви, не казвам, че не готви добре, ама няма такива продукти, каквито имам аз. Но ако за теб храната в Пеща е била по-добра...

Нашият Салджия почувства, че е стъпил отново на нездрава почва и се насочи към по-тиха вода.

— Как ще е по-добра! Майка Пири каза, че само храната на леля Нанчи може да ме оправи.

— Така ли каза?

— Да, така... Сега ще отида малко в градината.

— Върви, момчето ми, но не яж круши, защото за вечеря ще има пържени пилета.

Богатите багри и аромат помогнаха на Гюла да забрави пурата. Синкавото виене на дима се стопи като някакъв кошмар и вместо него нахлу тежкият следобеден аромат на дърветата и цветята. Гюла седна на скамейката до пчелина и в жужащата тишина си спомни за училището, празната класна стая, Кенгел, Индия и Мазола.

Да, на Мазола трябва да разкаже за приключението с пурата; единствено на Мазола, подробно — и то веднага.

Така се роди следното писмо:

Скъпи Мазол!

Пиша ти на скамейката в градината, защото не искам никой да ме пита какво пиша. Бях много зле, изпуших една пура, мислех, че ще умра, но не умрях, само малко... после, след като изхвърлих всичко, заспах и се измих, леля Нанчи не забеляза нищо и ме излекува с кисело мляко.

Сега съм в градината. Колко щеше да бъде хубаво, ако и ти беше тук!

В зори ще дойде старият пазач и ще отидем в мочурището, при развалините на Крепостта от тръни. Мазол, ще пиша и в къщи, майка ти е пенсионерка, тук наблизо има една баня, в нея специално лекуват болни крака. Лекарят в поликлиниката ще ти каже как майка ти може да получи карта. През това време ти ще бъдеш при мен.

Ще говоря и с вуйчо Ищван, той е много добър човек (той също не знае за пурата... и за всичко друго, защото аз измих банята).

Когато дойдеш, ще копаем при развалините!

Донеси снимката на чичо Гейза, за да повярвам. Довечера за вечеря ще има пържено пиле, но когато дойдеш, ще ядем риба.

Очаквам отговора ти, обичащият те приятел:

Гюла Лайош Ладосалджията

Гюла Лайош прочете още веднъж писмото и понеже не намери нито една правописна грешка, бързо го затвори.

Здрачът вече беше пуснал дълги сенки в градината. Един кос беше кацнал на сухия клон на старата круша, там пееше, може би само така на себе си, на градината или на малките си, които не се виждаха — бяха напуснали гнездото.

Пчелите се прибраха, но жуженето не престана, защото работата в кошерите продължаваше неуморно и наоколо се носеше сладка миризма на восъчни пити.

Върховете на тополите край градината пламнаха в червения блясък на залязващото слънце, но стволите им посивяха, а корените им сред храстите потънаха в тъмнина.

Беше още топло, но откъм рекичката повя хлад и цветята изведнъж повдигнаха глави и изпуснаха още по-силен аромат.

Гюла гълташе този чист влажен въздух и отпаднал мислеше за утрешния ден, за къщи и за какви ли не още безполезни неща, но мислите му си отиваха така, както идваха. Не се задържаха, не събуждаха любопитството му, не го занимаваха. Това беше някаква кротка замечтаност, едва ли не сън, макар че не му се спеше. Не виждаше нито едно дърво, нито едно цвете, нито кошер, а чувстваше цялата градина в себе си, цялата вечерна тишина и едновременно се чувстваше част от тази ароматна самота. Ако сега отсечаха някое дърво, щеше да го заболи, а ако някой се опиташе да смачка онзи малък сечко на пътя, сигурно щеше да му попречи. Нашият Салджия се сля със здрача, с градината, с тишината, с цялата безгранична, дишаща, жива вселена.

Преди малко един дъбов рогач избръмча над главата му като малък самолет, но сега Гюла не помисли за кутията за насекоми, където дни наред се гърчеха полуумъртвените бръмбари. Освен това смяташе за глупаво събирането на насекоми. Защо човек трябва да убива бедните насекоми, за да ги опознае? Добре, добре, разбира се, че трябва да събира за училище, но нека събират онези, които мислят да станат учители по естествена история, които искат да станат изследователи, а останалите? Този мъртъв сечко вече няма да каже нищо, от него не можеш да научиш какво е правил, когато е бил жив, как е живял, как се е размножавал. Това го има в учебника, а тези, които са го написали, са го наблюдавали, докато е бил жив, и ако са го

погубили, направили са това, защото са искали да видят вътрешните му органи под микроскоп. Ясно, но защо един милион ученици събират, убиват, намесват се безполезно в работата на природата — това Гюла не разбираше и не одобряваше. Разбираше, че човек има право с научна цел да унищожават вредните животни и да размножава полезните за своя полза, но безсмисленото избиване сега, в тоя вечерен час, смяташе за престъпна глупост.

Ако Ерней сега беше тук с въздушната си пушка, сигурно щеше да убие този кос и да се похвали: „Улучих мършата, падна като парцал“...

Защо „парцал“ и защо „мърша“? Косът е полезна птица, работи даром на човека, почиства градината от червеите, реколтата на плодове ще бъде по-богата, и тогава идва Ерней — който мирише постоянно на пот, чиито колене треперят, когато Кенгел го извика, — идва с въздушната си пушка и убива безплатния работник, вечерната песен, малкия пернатко.

Защо? В този момент Салджията помисли с отвращение за Ерней и за това не му попречи дори косът, който се радваше на най-добро здраве там на сухия клон и за стотен път изсвири една и съща песен, която сякаш винаги беше друга.

Тогава по пътеката в градината леко като сянка се промъкна една котка. От време на време тя се спираше, дебнеше, душеше, после погледна към дървото и видя коса.

— Шт! Твоята кожа! — изшътка Гюла и котката със скок метър и половина изчезна в картофите.

— Какъв идиот съм — пошепна Гюла, — прашката е в джоба ми, а аз се вайкам, вместо да я перна в слабините.

Това неочаквано движение върна към действителността замечтания Гюла и той си тръгна, защото реалният аромат на пърженото пиле сякаш се смеси с поетичния аромат на резедата и розите.

В двора и в къщата цареше тишина.

Момчето още веднъж огледа банята дали е в ред, „сякаш нищо не се беше случило“, после се приготви за другия ден. Постави в раницата всичко, което щеше да му бъде нужно, сложи новите сандали, риза и дълго мисли за сакото.

През това време влезе леля Нанчи.

— Не зная да чакаме ли вуйчо ти. Понякога се връща късно...

— Да го чакаме, лельо Нанчи. Чудя се дали да взема сако.

— Да не би да искаш да тръгнеш гол?

— Топло е...

— А ако завали дъжд или изгориш на слънцето? Без сако не бива да ходиш, защото ще изгориш.

— Имам масло против слънце!

— То не струва нищо, ако слънцето изведнъж те опърли. След като почернееш, няма защо да се страхуваш, но от сако винаги може да имаш нужда.

Вуйчо Ищван не се разтревожи много, когато Матула му каза, че „детето иска да дойде със сандали“...

Преваляше пладне, когато колата на главния агроном спря за миг в края на мочурището, където Матула наглеждаше косачите на острица.

— Чичо Матула, не трябва да мислиш, че сега всичко се върти около детето...

— Тези — посочи Матула към косачите — днес-утре ще свършат. Работата си ще върша както винаги, независимо от това дали е тук, или не малкият Гюла. Ще ходим, където трябва да отида.

— Умно! А ако иска да ходи със сандали, остави го... Нека се учи. Ако си изкълчи глезена: да го изкълчи. Не е дошъл тук да се изнехва, а да заякне. Пусни го да върви където иска, а ако му се случи нещо, втори път няма да припари там.

— Разбирам ви — усмихна се Матула, — ще го пазя, защото не знае много неща.

— Не знае нищо! Ако вас ви заведат в онова градско училище, ще пропаднете, а детето доведохме тук, да опознае този живот, то има голямо желание. Накрая вие ще кажете издържало ли е изпита, или е пропаднало.

— Няма ли да стане инженер като баща си?

— Той ли? Ще стане инженер, когато аз стана псалт, а такава вероятност няма, нали?

— Не ми се вярва...

— Поверявам го на вас, чичо Матула.

— Разбрано. Гумени ботуши могат да се купят от кооперацията...

След това главният агроном се сбогува, Матула побутна края на шапката си и колата се понесе...

Беше тъмно, когато леля Нанчи се заслуша и каза:

— Идва.

— Някаква кола — ослуша се и Гюла.

— Бих познала нашата между сто коли.

Гюла се усмихна, но колата наистина влезе в двора.

— И ти ще се научиш. Тропотът на всяка кола е различен, друг е гласът ѝ, както на хората.

— Какво има за вечеря? — изгърмя едрият мъж. — Лельо Нанчи, какво има за вечеря, защото иначе ще изям вас заедно с този „чироз“.

Прегърна чироза, наричан Гюла Лайош, а столът се закова и с четирите си крака за пода, за да не се строполи, когато вуйчо Ицван се отпусна на него.

— Нанчи, билетата умират ли?

Гюла уплашен погледна чинията си и се успокои едва когато старата жена му обясни, че билетата умират, когато първо им отрежат шиите, но не е прилично да се разваля апетитът на гостите, за да остане повече ядене за домакина.

— Салджия, кълките! — предложи домакинът. — За утре ще са ти нужни сили, защото Матула има да прави голяма обиколка.

— Ще издържа.

След това почти не говореха, само костите се трупаха в чиниите и Нанчи наблюдаваше щастлива опустошението, което ставаше с купа пържени билета.

— Леглата.

— Отдавна вече са приготвени, но по-хубаво е да не пушите в кревата. Юрганът е изгорен на две места.

При споменаването на пурата Гюла Лайош настръхна, но докато си легнат, я забрави. И тук както в къщи имаше малка стаичка с мрежа против комари на прозореца. Звездите гледаха през нея като през сито. Мислите на момчето бяха заети със събитията през утрешния ден, но едно куче започна да лае под прозореца, а друго му отговори някъде отдалеч.

„Какво ли си казват?“ — попита се Гюла, защото едното куче винаги изчакваше другото да свърши приказката си.

По-късно се обади един бухал, но това не смути кучетата. Тези нощни гласове не се чувстваха като шум и Гюла напразно смяташе, че

няма да може да заспи от тях. Лаенето все повече се отдалечаваше, а и бухалът се обаждаше все по-далеч.

После всичко млъкна и бухалът се обаждаше само в съня му, защото кучетата завършиха вечерния си разговор. По-късно изгря луната и трептящата ѝ светлина заля стаята.

Нашият Салджия вече спеше дълбоко и се усмихваше в съня си. Какво е сънувал, остана тайна, но че не е сънувал пурата, е повече от сигурно, защото тогава нямаше да се усмихва.

Една минута по-късно — може би беше само половин минута — някой почука на прозореца.

— Съмна се — каза един пресипнал глас, — трябва да тръгваме.

— Вие ли сте, чичо Матула?

— Аз, разбира се, или чакайте другиго?

— Не-е — прозя се нашият млад приятел, — колко е часът?

— Четири!

Гюла помисли, че това е невъзможно. Беше спал седем часа, а сякаш бяха минали седем минути.

— Идвам — каза Гюла и в същата минута щеше да заспи, ако Матула не беше продължил:

— Ще минат два часа, докато стигнем там, това време е най-хубавото за ловене на риба.

— Няма ли да събудя вуйчо Ищван?

— Трудно ще е, срещнах го вече накрая на селото.

Въздишайки, Гюла Лайош изскочи изпод приятно затопления юрган, от меките прегръдки на кревата в свежия, но безпощаден утринен въздух.

Матула мина край прозореца и когато Гюла излезе, вече беше в кухнята, запалил лулата си.

— Толкова много храна е сложила тази Нанчи, че ще стигне за трима полски работници.

— Няма да върнете нито парченце от нея...

— Умрелият не се връща от гробищата — умуваше старецът, — но и ти би се разсърдила, така че предпочитаме да я изядем. Може да тръгваме.

Преди да тръгнат, чичо Матула погледна още веднъж хубавите сандали, но не каза нищо.

Минаха през градината и по една пътека поеха към ливадата. Всъщност момчето едва сега започна да се събужда. Хладният въздух на ливадата и полето сякаш изми белите му дробове, и погали лицето му с росното си докосване.

Слънцето изгря.

По окосените ливади блестяха паяжини, които през деня не се виждаха и огненият диск на слънцето сякаш беше престанал да се чуди дали да се откъсне от земята.

Салджията помисли за училището. Ако Бика бе видял този истински излет и Матула, не би посмял да се държи повече нахално и да казва „Бягай, дангалак, защото ще те смачкам!“.

— Къде отиват враните, чичо Матула?

— Дявол ги знае, може би в локвите да ловят дребна риба, но е възможно и да са усетили някъде мърша... макар че отиват и там, където има много скакалци. Тези врани са сиви, тоест калвинисти...

— Какви са?

— Калвинисти, защото ядат месо, не постят както черните, папистите. Те само през зимата са тук.

Матула се спря.

— А ако искате да научите повече за тези птици, поискайте в къщи да ви дадат книгата, която е написал професор Ловаши. Той знае всичко. Не ти ли тежи раницата?

— Не. Ловаши ли?

— Така мисля. Но да вървим, защото комарите вече излизат.

Да, щом спряха, комарите проявиха голям интерес към ушите на Гюла, а той знаеше, че комарите хапят само привечер.

— И сутрин... и през деня сред храстите — каза Матула, без дори да се обърне назад, — изчезват само в дъжд и вятър.

— Къде?

— В дупките, хралупите, под листата. В Крепостта от тръни ще можете да ги видите. Там са толкова много, че раздвижиш ли някой храст, половината хвъркват.

— Чичо Матула, там има ли някаква крепост?

— Имало, макар да е била от тръни, защото там не може да се намерят много камъни. Дядо ми казваше, че когато бил ерген, все още се виждали остатъци от стени, но после и те били погълнати от земята.

Снегът и студът са ги разрушили, повет ги покрил и обрасли с храсти. Имало, сега няма.

— Би трябвало да се направят разкопки.

— Може, който има желание, макар че комарите ще го изядат, това е сигурно. Днес ще е горещо — Матула погледна небето, — на обяд ще се приберем в голибата.

— Има ли колиба?

— Щом като казвам...

От тези думи Гюла разбра, че въпросът му е излишен. Щом като Матула казва, че „ще се приберем в голибата“, ясно е, че има и „голиба“.

— Голяма ли е колибата?

— Колкото трябва. Ще я видите.

Пътеката сега вече колебливо криволичеше сред храсталака и тук-там блестяха малки локви, като разпръснати парчета огледало. На места острицата се беше навела над пътеката и дращеше чувствителната кожа на Салджията. Острицата — макар че не очакваше това — драскаше, нещо повече, режеше и скоро краката му заприличаха на нотна хартия с хубави червени линии.

Гюла не каза нищо, но се сети за гумените ботуши.

— Листата на тръстиката режат по-хубаво от бриснач. — За миг Матула погледна краката на Гюла. — А и раните трудно заздравяват...

Гюла не отговори на тези му думи.

„Защо бриснач? — помисли той. — Баща ми казва бръснач, вуйчо Ищван също, за всеки случай ще погледна в академичния правописен речник, макар че — махна с ръка Салджията — и на него не може много да се вярва...“

Това съкрушително мнение за речника се оформи у Гюла, когато търсеше думата „колбас“ и — не я намери. Нито колбас, нито калбас. Разочарованието му беше голямо и основателно, щом като в него намират място думи като „овче сирене“, и дори „катастрофална политика“, то и на колбаса трябваше да се даде полагаемото място и да се отпечата с дебели букви.

— По дяволите!... — каза младият ни приятел, но това не се отнасяше за противника на колбаса, академичника, автора на речника, а за локвата, в която, замисляйки се, беше стъпил. Новите сандали не

обичаха много дори и росата, а от калта излязоха в такова позорно състояние, сякаш ги бяха намерили на боклука.

Матула се обърна при звучното шляпане и огледа добре станалия за смях шедьовър на обувната промишленост.

— Ще ги измием — каза меко, — щом намерим вода.

— Това не е ли вода? — Гюла погледна локвите и тръгна мълчаливо по пътеката. Сега не беше време за разговори, защото Матула вървеше бързо и той все по-трудно го следваше. Каишките на сандалите се отпуснаха, разраняваха краката му, но не държаха здраво и Гюла вече се страхуваше, че сандалите може да останат в някоя локва.

— Чичо Матула!

— Какво!

— По-добре ще е, ако вървя бос.

— Добре! — каза старецът. — И с това се свиква.

Гюла изу бързо отпусналите се сандали, но не каза, че студената роса е необичайна за изнежените му крака, макар че водата в локвите беше хладка, а на дъното им черната кал беше мека като конфитюр.

Сега вече не можеше да се погледне слънцето, от локвите се вдигаше пара, сякаш отдолу ги бяха нагрили. Раницата ставаше все по-тежка, но някакъв далечен шум отвлече вниманието му от нея.

— Какво е това?

— Дивите патици и другите птици. По това време вдигат шум, а по-късно утихват.

— Защо вдигат шум?

— Това не зная. Цяла нощ са мълчали, може би сега ще се наприказват. Радват се на светлината, сега вече не се страхуват от лисиците, видрите, поровете и невестулките, макар че и през деня може да изпаднат в беда.

— Как?

— Ами така, като канята ги хване за гушата или големият орел, или ястребът, а понякога и соколът връхлита... внимавай, тук има трап.

Трапа заобиколиха, но трябваше да нагазят до колене в трева.

— С-с-с — изсъска Гюла; — с-с-с-спрете, чичо Матула, нещо ми се забодде в крака.

— Добре — каза Матула, — в това време ще запаля една цигара — и запали, като под око наблюдаваше Гюла, който безпомощно се

оглеждаше, вдигнал единия си крак във въздуха.

— Трябва да седна. Така не мога...

— Тогава седнете.

Тревата беше мокра, а късите си панталони беше обличал само веднъж. Какво ли си мисли Матула за всичко това? Стъпих на трън, а той казва: добре! И сега с тези нови панталони да сядам?

— Ще си изцапам панталоните.

— Ще се намокрят, това не е беда. Аз ще вървя полека...

Гюла избра едно по-сухо място, но се чувстваше като в леген, а и го бодеше. Кракът му беше целият в кал... трънът не се виждаше... Матула продължаваше да върви.

— Къде, по дяволите, се е скрил този мръсен трън?

Ядосан, той откъсна едно снопче трева, избърса калта, но и така не намери нищо. Натисна убоденото място, не го болеше.

— Нещо само ви е уболо — каза Матула, когато Гюла го настигна, — случва се. Когато стъпалото ви задебее, и тел няма да може да влезе в него.

Тези изводи не въодушевяха Салджията, затова не каза нито дума, само си помисли за гумените ботуши... но уплашен се спря, защото една черно-бяла птица кацна толкова близо до него, че едва ли не го докосна. А на всичко отгоре се оплакваше.

— Йиии, йиии...

— Чичо Матула, какво иска тази птица?

— Кара ни се, мисли, че търсим гнездото й, а сега няма гнездо. Малките й отдавна са изхвъркнали.

— Тогава защо се кара?

— Така е свикнала. Винаги хленчи далеч от гнездото си и така заблуждава онзи, който търси яйца.

— Яйца ли?

— Да. Дяволски хубави пържени яйца стават от тях. Умна птица е тази калугерица, само човека и кучето заблуждава, не и говедата, дори когато пасат до гнездото й... Ей сега ще излезем от тази мочурлива поляна.

— Не бих съжелявал — каза съвсем откровено Салджията, каза го високо, защото хилядите водни птици така крякаха, квакаха, свиреха, че тихият говор не можеше да се разбере. Но още нищо не се виждаше.

Пътеката тук беше по-суха и пред тях бавно се издигна широка преграда от вдигаща се пара.

— Сега ще ги видите — каза Матула, — зад дигата е голямата вода, която е останала тук още от Балатон. Оттам идва шумът. Полека...

И Гюла ги видя. Зяпна от изненада, очите му широко се разтвориха, защото още щом си показаха главите на брега и огромното огледало зад реката се счупи на милион парчета, сякаш беше взривено, и хилядите птици се понесоха с гръмотевичен шум във въздуха.

Сега виковете им много трудно се разбираха, защото птиците крякаха, пискаха, виеха, кръжаха, но в езерото почти не се забелязваше, че са литнали, макар че нови и нови ята се издигаха във въздуха и се смесваха с шумното множество.

— От нас ли се уплашиха, чичо Матула?

Старецът вдигна рамене.

— Уплашиха се, но ще се успокоят. Сега все пак не са толкова много както преди. Това тук е водата на Зала — посочи той към реката. — Докато нямаше дига, течеше накъдето си искаше, тогава да я бяхте видели! Цял облак се вдигаше от птиците, но взеха да изчезват... макар че тук никой не ги закача, това е резерват. Така му казват... и това е много умно.

— Тук ловът не е ли позволен? — натъжи се нашият приятел Салджията, който вече беше забравил благородните си мисли за свирещия кос и Ерней с въздушната пушка.

— Само с разрешение. Да вървим при голибата, ще оставим багажа, после да видим от какво да приготвим обяд...

— Няма ли някой да вземе раницата?

— Тук не може да влезе никой, само който има разрешение, а освен това там е и Чикас...

Гюла не попита кой е този Чикас. Сигурно е някой стар човек като Матула.

Птичата армия утихна, не им достигаше вече въздух. Едни се разхвърчаха надалеч, а други се спуснаха отново във водата. Гюла се спираше от време на време, когато нещо прехвъркваше над тях.

— Какво е това?

— Сива чапла.

— А това, чичо Матула.

— Нощна чапла, но ѝ казват сляпа врана.

— Но тя вижда, нали?

— Не я наричат така, защото е сляпа, а защото се провиква: вак-
вак^[1].

— Странно.

— Защо да е странно? Това казва. Тя знае какво трябва да каже...
Ето тук ще влезем, само дайте си ръката. Дясната.

От голямата бъркотия в торбата Матула изрови кожа със сланина
и намаза ръката на Гюла.

— Сега може да вървим.

— Защо...

— Ще разберете.

Гюла смяташе, че като стигнат гъстите храсти, ще завият на
някъде, но Матула навлезе в дивия шубрак и едва тогава той видя
утъпканата пътека. След кратко криволичене излязоха на една малка
поляна с ниска трева, а под две елши се беше сгушила колибата, която
Матула наричаше „голиба“.

„Това казва. Тя знае“... — помисли си весело Салджията, макар
че краката му бяха разкъравени, раницата режеше раменете му, а
калните сандали се люлееха в лявата му ръка. На нашия Салджия
много му харесаха привлекателните прегръдки на колибата, където
най-после щеше да се освободи от раницата.

Товага пред колибата изскочи едно малко куче, което завъртя
опашка и същевременно изръмжа. Кучето беше вързано.

— Радва се, че ме вижда, ръмжи, защото не ви познава.
Престорете се, че не сте го забелязали, а когато седнете, поднесете
бавно пред него ръката си, намазана със сланина. Това е моето куче
Чикас.

Малкото сиво куче, като чу името си, излая радостно, а щом
Матула се приближи до него, изправи се и опря предните си лапи на
коленете на стареца, като не откъсваше очи от Гюла.

— Гост! — Матула посочи строго към Гюла. — Гост! Бягай на
мястото си!

Чикас легна по корем в ъгъла. А Гюла седна така, че намазаната
му ръка остана близо до главата на кучето.

„Може да ме ухапе“ — помисли, но после си спомни за гумените
ботуши, и реши, че е по-добре да се вслуша в съвета на стареца.

Чикас започна да души, а умните му очи загледаха кротко. Ако можеше да говори, навярно щеше да каже:

— Това момче има приятна миризма, сигурно е добър човек...

Но понеже Чикас не можеше да говори — знаеше само кучешки език — приближи се до ръката на Гюла с привлекателната миризма.

Но се спря и погледна недоверчиво момчето.

„Дали ще ме удари? Тогава ще го ухапя, макар че е гост. Но не... няма да ме удари. Човек с такава миризма не може да се бие“ — и хубаво облиза вкусната мазнина от протегнатата ръка на Гюла.

— Сега вече може да свалите синджира от врата му. На когото е облизало ръката, вече няма да го ухапе. Не се страхувайте, макар че ръмжи, направете го бавно и спокойно.

Чикас наистина ръмжеше, но това беше съвсем друго ръмжене. Едва ли не престорено.

Когато сваленият синджир издрънка, сякаш се зарадва, че е свободно. Близна набързо Гюла по лицето и няколко пъти на бегом обиколи колибата.

— В такъв момент се радва много — посочи кучето Матула, — трябва да го оставим да се наиграе. А ние — добави той — да хапнем нещо.

Гюла не знаеше какво бяха опаковали в къщи, но по тежината на раницата реши, че са сложили съдържателни неща и не е пропуснато нищо.

— Заповядайте, чичо Матула.

— Аз имам ядене — отклони го старецът, — донесъл съм сланина.

— Чичо Матула, тогава и аз няма да ям!

— Е, добре, няма да ви откажа — каза скромно Матула и набоде на ножа си една пилешка кълка, но изведнъж ръката му се спря. — Вижте колко е глупав старият човек, забравих да ви дам ножчето... но внимавайте, защото реже като бриснач.

Нашият Салджия обаче сега не се замисли дали е бриснач, или бръснач. Ножчето се заби в месото като в меко масло, а от вчера пилешкото месо беше станало още по-вкусно. Дори не си спомняше кога беше ял такава хубаво пилешко месо, и то в такава обстановка. Над него се издигаше тръстикова колиба на дедите му, около него се носеше ароматът на храсталака и мочурището, във въздуха

прехвърчаха тайнствени птици, пред колибата имаше огнище, Матула с артистично умение отделяше месото от костите, като държеше в една и съща ръка и кълката, и хляба, а Чикас с най-голям интерес гледаше хранещите се. Ту лягаше, ту ставаше, тъпчеше неспокойно и преглъщаше.

— Чакай си реда — напомни старецът на кучето си, но Чикас нямаше търпение.

Лаеше тихо, с което сигурно казваше:

— Ох, дайте най-после и на мен, дайте най-после и на мен!

Чикас, колко си нетърпелив, не те ли е срам?

Но Чикас не чувстваше никакъв срам и костта, която получи от Гюла — по нея имаше и малко месо — погълна след две хрускания и погледна като човек, който не се е излъгал в Салджията.

По това време лятото се беше разпростряло с целия си блясък. В затоплилия се въздух се появиха нови аромати, носеха се нови гласове и нови чувства бликнаха в сърцето на Гюла. Сандалите вече бяха изсъхнали и се втвърдиха като кокали, драскотините заздравяха, панталоните бяха здрави, ножчето режеше като „бриснач“, хлябът беше изключително хубав, въобще всичко и всички бяха добри, дори и раницата, защото щеше да остане тук, и не трябваше да я носи.

— Вземете си, чичо Матула.

— Знае да готви тази Нанчи, което е вярно, вярно е — взе си още едно парче Матула, — но вече е време да тръгваме, защото в топлото рибата не кълве. А ти ще останеш тук! — каза строго на Чикас. — Какво, да не би аз да пазя раницата?

Малкото куче веднага престана да върти доволно опашката си и погледна умолително след отдалечаващите се.

[1] Сляп. — Б.пр. ↑

Нашият Салджия — да си кажем откровенно — не разбираше много от риболов с въдица, а още по-малко от риби. Той вече беше ловил риба тук-там по детски, но това не беше въдичарство, а сега се надяваше, че и Матула не разбира много от модерното въдичарство, от използване на макарата и от тактиката на изморяване, но с общи усилия ще се справят...

Имаше нещо у Гюла, което не можеше достатъчно да се оцени, това беше непосредственото въодушевление, обичта към водата — което се беше превърнало в опиянение — и нечуваното постоянство да опознае всичко, което живееше и се движеше около него.

Понякога Гюла седеше мълчаливо на брега на Дунава зад някой въдичар и се вълнуваше, и забавляваше, сякаш в неговите ръце беше въдицата, макар да нямаше причини за вълнение, защото на Дунав в Будапеща само по изключение се хваща риба в тъмните нощни часове, когато по-голяма част от хората спят.

На теория нашият Салджия знаеше всичко и говореше така за лъжицата на Фарлоу, сякаш като бебе беше ял от нея каша от грис и така добре познаваше използването на различните видове червейчета, цвета им, миризмата им — може би и вкуса им — сякаш майка Пири му беше приготвяла от тях закуска с масло и зелени пиперки.

Теоретически! Ала на практика беше ловил риба главно с мухи за невинните уклеи, които имат още десет имена, само веднъж хвана една платика, голяма колкото длан, която с времето растеше, нещо повече — стана килограм и половина шаран, който с последни сили успя да изтегли...

Тук обаче не играеше голяма роля нито теорията, нито фантазията. Тук на брега съществуваше само действителността. Истинска вода, истинска тръстика, истински комари и най-истински от всичко Матула.

— Монтирайте въдицата на плувката, а после, ако не върви, ще опитаме да им хвърлим нещо тежко.

Нашият Салджия познаваше двата вида въдичарство, но само теоретически, и започна да се черви пред чичо Матула. Матула го наблюдаваше безмълвно и неумолимо и Гюла си спомни за Кенгел.

„Ладо, правилото знаете, сега решете задачата.“

Тогава наставаше тишина, а Кенгел го гледаше в ръцете как пише с тебешир несигурни знаци на черната дъска.

— Това не става така — каза Кенгел, тоест Матула, — дайте онова влакно. Къде е плувката? Оловото? Това е голямо, дайте по-малко... това е добро. Гледайте тук, защото повече няма да ви показвам! — И в грапавите, груби ръце на Матула финият найлонов конец се подчиняваше по чуден начин, плувката, оловото, чевермето и всичко отидоха на мястото си.

— Така! Червеите?

— В онази кутия са.

— Набоди един.

Гюла направи това много умело, но отказа да вземе пръта.

— Първо опитайте вие, чичо Матула.

— Нямам нищо против. Може би там до тръстиката. — Плувката отхвъркна и спря точно до тръстиката върху водата.

— Ох, чичо Матула, какви са тези птици? Бели чапли ли?

— Лопатари, не виждате ли човките им? Но сега не гледайте небето, а водата. Чапла ли искате да ядете на обяд? Мирише, колкото и да е красива, бяла... Гледайте!

Плувката започна да играе върху водата, после потъна. Матула дръпна внимателно пръта, после хвана макарата. Рибата се мяташе насам-натам под водата, старецът я остави да се умори, после изтегли на повърхността силно дърпащия се каленик.

— Циганка, но е вкусна. Вземете кепчето и го мушнете бавно под нея. Въдицата се е забила съвсем в края на устата ѝ. Ако я издърпам с конца, може да се откъсне. Така... сложете я в живарника!... Хубаво, сега го направете вие. Спокойно, внимавайте.

Вярно е, че плувката не попадна там, където Гюла искаше, но Матула беше доволен.

— И там е на хубаво място.

Риба тук имаше много, плувката едва беше застанала и вече започна да танцува, Гюла с такава сила засече, че плувката отхвъркна далеч назад, а въдицата се закачи в тръстиката.

— Още веднъж — каза търпеливо Матула, — но леко, това не е ратайски камшик. Казах ви, внимателно. Първо да се закачи въдицата. Ще усетите колко голяма риба е клъвнала. Когато е малка, може да се повдигне, а когато е по-голяма, се привлича по-близо с макарата, за да може да се достигне с кепчето.

Сега настъпи затишие. Изглежда, че при силното хвърляне рибите са се разбягали и плувката стоеше неподвижно, сякаш нямаше риба във водата.

Над реката танцуваха водни кончета, над тръстиката потрепваше мараня и една голяма кафява птица, клатейки се, кръжеше безцелно, ниско над нея.

— Ястреб кокошар — посочи с глава Матула, — голям разбойник.

В този момент избръмча макаратата. Гюла засече.

— Ох, че е тежка!

Макаратата с бръмчене отпусна конеца. А Матула пое рибарския прът.

— Дай аз... — и спря трудно макаратата, после започна да навива обратно конеца, но рибата не се остави. Мяташе се насам-натам в реката и Матула трябваше да отпусне конеца.

— Бих могъл да я спра, но се страхувам да не скъса влакното. Ще се умори. Дяволите да те вземат, няма да ме излъжеш... ама че мотор има в нея!

Гюла трепереше от вълнение. Матула обаче беше реалист.

— Ако не се лъжа, такъв обяд ще стане от нея. Див шаран, може да ми повярвате, че е див шаран. Той прави такива демонстрации. Хайде, приятелю! Пригответи кепчето.

Най-после Матула издърпа рибата във въздуха.

— Спокойно, бавно, да не избяга. Нали ти казах, че е див — наричат го мършав шаран — но въпреки това има два килограма... бавно, сега вече е наш!

Матула най-после издърпа рибата.

И Гюла изтегли хубавата риба на брега.

— Чичо Матула, чудесна е! Такава още не съм виждал!

Матула се усмихна.

— Ще хванете и вие... Поставете я в живарника при каленика. Обядът вече е осигурен, аз ще ви оставя тук, защото имам работа. Играй си, учи се, но не бъди припрян. След около един час ще се върна.

Гюла остана сам и вълнението постепенно го напусна. Шаранът вдигна такъв шум във водата, че останалите риби избягаха коя накъдето види, плувката висеше в безнадеждна неподвижност...

Вече беше много топло. Слънцето печеше сякаш едновременно от небето и от водата и Салджията свали и ризата си. Бялата му кожа като на момиче се белееше на брега.

„Хубаво ще почернея“ — помисли си и следващата минута лесно, по всички правила издърпа една малка платика от водата.

„Жалко, че Матула не видя, жалко, че Мазола не видя, жалко, че целият клас не видя...“ — И в радостта си забрави слънцето, издрасканите си крака, мястото, където беше убол стъпалото си, забрави всичко. Следващата платика вече извади с кепчето, сякаш беше голяма риба, като държеше пръта в лявата си ръка.

„Трябва да се упражнявам“ — зарече се, и наистина се упражни; докато се върна Матула, рибите в живарника бяха с пет платики повече.

— Извадих ги с кепчето.

— Умно! — кимна старецът. — Но сега облечете ризата си, защото ще изгорите така, че после има да ревете до небето. Разбира се, ако вече не е късно... е, все едно. Трябва да приготвим обяда. Облечете ризата!

— Чичо Матула, може ли и следобед да дойда тук?

— Следобед ще поспим малко, после ще отидем на друго място. Светът не се състои само от риболов, ако човек яде постоянно щрудел с мак, накрая няма да иска да го види...

При колибата нищо не се беше променило, само сенките бяха станали по-къси и сега Чикас вече посрещна Гюла като познат, който има право да влиза в покритото с тръстика светилище.

— Можете ли да палите огън?

— Как да не мога, чичо Матула.

— Хубаво, но първо гледайте как се чисти риба. Бягай оттук, Чикас, и без това ще си получиш твоето!

Малкото куче ненапразно беше израснало тук, в тръстиката — обичаше реалните неща, а не обещанията и се успокои едва тогава, когато изгълта вътрешностите на рибите.

— Сега вече може да запалите огъня. Секирата е там на опорната греда.

„Какво? — размишляваше нашият Салджия. — Каква греда?“ И се огледа. Пред колибата се издигаха две елши, по-нататък една върба, още по-надалече топола, но опорна греда?...

— На коя греда?

— На опорната греда, в голибата. На онази тънката греда...

— Аха — каза Гюла, сякаш не беше разбрал правилно, а Матула се усмихна снизходително. — Откъде да донеса дърва, чичо Матула?

Матула направи такова широко движение, сякаш искаше да подари на Гюла цялата безкрайна тръстика.

— Откъдето искате. Тук има достатъчно...

Гюла навлезе в гъсталака, който обграждаше малката полянка. В ръцете си решително държеше секира, а пред него и зад него се простираше плетеница от храсти от мека жълтуга.

— Пии... — обади се една малка птица, — пии-пии...

Той обаче не се виждаше. Птицата също, дори и комарите, които тук в сянката изведнъж започнаха да свирят и пеят:

— Месо... кръв... месо... кръв... — И девойките, невестите и майките комари се нахвърлиха върху голите места по тялото на нашия Салджия. В същия момент ухапаха на около двадесет места търсещото дърва за огън момче. Гюла не можеше да се успокои, че го връхлитат само женски комари. Той може би не знаеше, че мъжките комари не могат да хапят и че са по-миролюбиви, както въобще мъжете...

— Ще ви науча аз вас! — удряше Гюла където свари и Матула погледна нататък, където жълтугените храсти се клатеха силно.

— Хапят го, но ще научи, че по това време не се ходи в храстите за дърва...

Гюла не остана дълго в усърдната компания на женските комари и със значителни загуби избяга от полесражението, тоест на открито място. Като излезе на новата полянка, кръвопийците изостанаха. Тук имаше една върба, която му предлагаше дебелия си изсъхнал клон.

— Да — кимна глава Матула, като погледна към мястото, откъдето се чуха удари на секира, — да. Урокът помогна...

Салджията яростно отрязва клона, който щеше да стигне за приготвяването на обяда и на връщане намери един малък проход между храстите, през които довлече дървата.

— Нямах ли комари? — заинтересува се Матула.

— Милион! Какво правят по това време сред храстите?

— Спят.

— А тези не спяха ли?

— Щом като сте ги събудили. Ядосани бяха, нали? Нищо чудно. Когато се събуждам, и аз винаги съм гладен. Дайте ми секирата. Зад голибата има тръстика, от нея ми донесете за подпалки, но я начупете на по-къси парчета. Така — каза старецът, — аз ще го запаля, защото и това трябва да научите.

След няколко минути огънят пламна, прогонвайки пушека, под котела се появиха жълти пламъци. По-късно около малкия съд се разнесе такъв аромат, който раздражни апетита не само на Чикас, а и на Гюла Лайош.

— Чичо Матула, това рибена чорба ли е?

— Ще стане рибена чорба, но едва след час. Видя ли как я направих? Сложих само малко лют пипер в нея...

— Обичам я, когато е лютивата, чичо Матула.

— Добре — кимна старецът, — но да я изядете... дотогава ще поседим на хлад в голибата.

Това обаче не беше съвсем вярно, наистина под тръстиковия покрив имаше сянка, но беше задушно. Дори и Чикас бе изплезил език, той заедно с нас се пъкна в колибата и от време на време гневно удряше с опашка по някоя нахална муха.

Слънцето беше почти на зенита и от блясъка му пламъците не се виждаха, само шумоленето и изпаряването на водата показваха, че

огънят гори.

Движението на птичия свят не спря дори и през обедната горещина и Матула изведнъж посочи над тръстиката.

— Виждате ли я? Там при тополата... ето това е бяла чапла.

Грамаден снежнобял пух сякаш плаваше в далечината. После зави и се спусна надолу.

— Там е гнездото ѝ, но и малките ѝ вече са пораснали.

— Чичо Матула, виждали ли сте ги?

— Има три малки, но днес имаме друга работа, по-късно ще има достатъчно време и за тях. В къщи поискайте далекогледа, защото ако се приближим до тях, ще се скрият в тръстиката.

— Бинокъла ли?

— Така му казват. Ще бъде добре да го донесете, искам да ви покажа и орела. Морския орел. Обикновено пристига следобед на другата стара топола. Само стои. Стар е, сам е. Смятам, че някъде са убили другарката му.

— А не може ли да си намери нова другарка?

— Не. Само една, после не се събира с друга. Ще разбъркам малко чорбата.

Матула разклати леко котлето, за да не се накъса рибата, в това време се приближи и Чикас.

— Ти навсякъде се навираш — каза старецът по-скоро с умиление и кротко удари по главата любопитното куче. — И майка му служи при мен, вярно, и баба му. Тя беше истинско куче! Никога не лаеше...

— А какво правеше?

— Само хапеше. С това започваше. Всички избягваха голибата ми, пазеха се като от огън... тогава още скитаха насам най-различни хора, но сега, при новия ред, и тук има нов ред. Въведе го това куче.

При думата „куче“ Чикас завъртя опашка.

Гюла леко преви гръб под мократа от пот риза.

— Мисля, че малко съм изгорял...

— Малко ли? — кимна с глава Матула. — Хубаво е довечера да се намажете с нещо. Нанчи има някакво масло за изгоряло. Трябваше да внимавате. Умният човек се учи от бедите на другите. Но вие още не сте човек, а само дете.

Нашият Салджия се замисли при тези думи и разбра, че според Матула той не е разумен, нито е още човек. Да, но затова не можеше да му се сърди, защото си беше така. Старецът каза кротко това, което мислеше, а в неговите мисли нямаше нито мечтани салове, нито въображаеми шарани.

Матула извади от дъното на колибата чинии и две железни лъжици. При издрънкването на съдините кучето наостри уши и скочи.

— Марш на мястото си! — каза му строго старецът. — Не обичам в такъв момент да ми се мотаеш в краката.

Чикас се върна тъжно край синджира си и въздишайки, легна по корем, но очите му не се откъсваха от вълшебното котле.

Матула сипа на Гюла, после и на себе си.

— Остави я малко да поизстине. Ако не е достатъчно люта, мога да ти дам още пипер.

Гюла обаче намери чорбата достатъчно люта, дори прекалено люта, но не го показва.

— Вкусна ли ви е?

— Чудна е, чичо Матула — духна Гюла, загубил малко глас от пламтящата червена течност.

— Хапни с нея и от тази отрова — и Матула му подаде една зелена пиперка, — тя вече е истински люта!

— Не, не — уплаши се Гюла, — и без това чорбата е достатъчно люта.

— Слаб е юнакът — усмихна се старецът, — аз я обичам, когато щипе чак на темето ми.

На Салджията му стигаше обаче и щипенето в гърлото и премина към месото, което беше изключително вкусно, меко като масло и облекчаваше приятно опарените от пипера места.

След това продължиха да ядат мълчаливо, Матула дори не проговори, когато Чикас се доближи предпазливо към тях. Чикас после събра разхвърляните по земята кости — изяде всички остатъци, но и той намери, че пиперът е прекалено много, защото търкаше муцуната си отляво и отдясно в тревата.

— Щипе! — каза Матула и Чикас чувстваше, че това действительно беше така.

Матула извади една от подарените пури.

— Няма ли да запалите?

— Не, благодаря — отклони поканата Гюла, — сега не. Приспа ми се — добави, което беше истина.

— Тогава полегнете, там отзад има сено. Няма мек креват с пух...

Гюла гледа известно време ефирната игра на дима от пурата, после заспа, макар че сънят му не беше приятен. Сънува, че от време на време опарваха гърба му с нажежено желязо, а по-късно, че изсипаха кипящо олово в ухото му. Сега вече се събуди и се хвана за ухото, пръстите му се окървавиха, смачка един женски комар с пълнен корем.

— Какво е това?

— Комар. Понякога някой от тях влиза и тук, но мен не ме обичат. Дявол знае защо, може би кръвта ми е стара — размишляваше Матула. — Наспахте ли се?

— Ами...

— Спахте повече от два часа, но много мърдахте. Да бързаеме да се приберем, за да може Нанчи по-скоро да ви намаже. Мисля, че трябва... Всичко ще оставим тук, само раницата занесете в къщи.

На Гюла Лайош не му хареса тази дума „в къщи“. Не му хареса нито лежането, нито ставането. Сандалите го убиваха, никак не му се тръгваше.

— Жегата попремина — каза Матула, а Гюла чувстваше, че по-топло може да бъде само в ада. Празната раница се търкаше в гърба му и въобще сутрешните надежди изчезнаха в някаква непрогледна мъгла. Предобедният риболов с въдица не се бе превърнал още в спомен и не се бе разхубавил в безтегловността на утрешната мечта и нашият Гюла Лайош, изпотен и объркан вървеше след Матула, който крачеше с обичайното темпо по пътеката.

— Мислех — спря се старецът — да отидем и другаде, но сега смятам, че не бива. Разхладителното масло е нужно за гърба ви, както залък хляб. От тук можете ли сам да се приберете у дома?

Гюла се огледа.

— Мога...

— Много е лесно. Ще ви покажа пътя, по който дойдохме. Не се отклонявайте от него, защото, ако се заврете в ливадата, цяла седмица няма да можете да се измъкнете. Друг път гледайте по-добре къде се движите...

— Зная, чичо Матула — каза по-късно Гюла. — Тук излязохме и там край дървото...

— Бряста. Ще завиете край бряста.

— Добре.

— Благодаря за всичко — протегна ръка момчето.

Матула доволен му стисна ръката.

— Няма за какво. Утре няма да дойда, защото ще бъдете зает с друго... но вдругиден ще бъда у вас в зори.

След тези думи нашият Салджия тръгна по пътеката, а когато при бряста се обърна, вече не видя стареца.

Само ливадата около него бръмчеше, лееше се музиката на щурците, жуженето на пчелите, далечното свирене на птиците, и всичко това се сливаше в неуловимата уединена, истинска самота. Гюла просто настръхна от някаква непозната, но действителна красота, макар че не можеше нито да я хване, нито да разкаже за нея, защото и без това никой нямаше да го разбере.

Той несъзнателно продължи по пътя, а една сива чапла прелетя над него вече като стар познат.

„Не зная — размишляваше момчето — какво ще правя утре?“

— Доста рано се върна, Гюлушка — погали го леля Нанчи, — хубаво ли беше? Уловихте ли риба?

— Хубаво беше, лельо, хванахме и риба — Гюла свали раницата, — ами това... чичо Матула каза, че тук имало някакво масло.

— Какво масло?

— Против изгоряло...

Старата жена присви очи.

— Свали си ризата. Господи! — плесна тя с ръце. — Чумата да го тръшне този дърт скитник, не можа ли да ти каже?

— Той не беше там, лельо Нанчи, когато си свалих ризата...

— А и ти трябваше да бъдеш по-умен. Ще донеса, ще донеса маслото от лилия.

Гюла усещаше как готварската печка печеше безпощадно гърба и гърдите му, затова се отмести малко към вратата.

— Къде отиваш? — върна се леля Нанчи с маслото.

— Топло ми е от тази печка...

— Глупчо! Тя дори не е запалена. Дай си първо гърба.

— С-с-с — подскочи Салджията, — не натискай така, лельо Нанчи!

— Едва те допрях. Да си подскачал, когато си свалил ризата. Чакай, старче, ще те науча аз теб!

— Казвам ти, чичо Матула не беше там. Стига, лельо Нанчи!

— Остави на мен, това лекарство е чудо. След един час няма да ти има нищо.

За жалост, това предсказание не се сбъдна. След един час Салджията се чувстваше като полуизпечен корабокрушенец, когото скоро ще изядат канибалите. Той седеше неподвижно в един грамаден фотьойл, който леля Нанчи покри със стар чаршаф.

— Него може да изцапаш. Пари ли ти още? Скоро ще намалее... какво искаш да хапнеш?

Гюла само махна с ръка — не иска да яде, после все пак каза, че в гората е ял рибена чорба... Задоволството си изрази с многозначително движение, с което искаше да каже, че такава рибена чорба ядат само боговете на Олимп в неделя и пред празник.

— Ял ли си от моя паприкаш с риба? — попита го старата жена със скрито презрение към рибената чорба на Матула и погледна ядосано пламналите и блестящи от маслото рамене на Гюла. — Ял ли си?

— Не — сепна се изгорялото момче, което реши в този кратък земен живот (възможно е да не дочака сутринта) да не хвали дори и гозбите на майка си пред леля Нанчи, — не съм ял, лельо Нанчи. Смятам, че е по-добър от рибената чорба. Майка Пири каза същото...

Трябва да отбележим, че нашият Салджия искаше да се измъкне от тази каша върху крехките рамене на майка Пири и доброжелателно излъга. Вярно е, че майка Пири рече: „Нанчи готви добре, не може да се каже, че не готви добре, но всичко прави с много мазнина и с много подправки. Онова, което трябва да бъде малко възкисело, е толкова кисело, че козата би изврякала от него, а което трябва да бъде сладко, толкова е сладко, че устата на човек залепва. А оная рибена чорба... беше вкусна, това е вярно, но пареше като жар, от нея те лъхаше огън, макар че готварската книга на леля Рейзи препоръчва «сладък благороден» пипер от Калоча“.

Това каза майка Пири, но Нанчи не знаеше коварните мисли на Салджията и се успокои. Огледа още веднъж седналото момче на

огнения трон и го остави само.

— Почети си, до утре ще забравиш всичко.

Нашият Салджия обаче не се успокои.

Вярно е, че маслото малко помогна, но въпреки това тялото му гореше, понякога чувстваше тръпки, което беше признак на начална треска. И така нашият млад приятел гореше и в същото време му беше студено, и това сложно телесно състояние го огорчи дълбоко. Не смееше да се помръдне, защото чувстваше, че кожата му се къса на парчета и е толкова чувствителна, че му се искаше да крещи само като чуеше бръмченето на някоя муха, която да се приближава с любопитство към приятната миризма на маслото.

По-късно — сякаш съзнанието му се умори да се занимава с пламналата кожа — си спомни отново за изминалия ден и дори имаше минути, когато съвсем забравяше жалкото си състояние.

Стаята беше слабо затъмнена, лъчите на залязващото слънце се промъкваха вътре и осветяваха по някое лице от картините по стената или ботушите на порцелановия хусар на гардероба. Гюла не се интересуваше от това. В този момент той беше на брега с Матула, който се бореше с рибата, и за живата фантазия на нашия Салджия не съществуваха никаква опасност, че може да чуе гласът на Кенгел: „Продължете, Ладо!“.

— Ох... — удари изгорелия си лакът в облегалката на фотьойла и веднага си спомни за Мазола, който го побутваше леко: „Спиш ли? Теб те извика!“.

Може би Мазола вече е получил писмото му, сигурно се е зарадвал, а как ли би се смял, ако му опише днешния ден. Може би ще се усъмни в дивия шаран...

Литературните склонности на Гюла пламнаха, а за това допринасяше не по-малко успокоителното отсъствие на Кенгел.

Той се наведе внимателно и започна да пише.

Скъпи Мазоле,

Седя тук в тази малка стая и ти пиша отново, защото изгорях от слънцето и леля Нанчи ме намаза с масло от лилия. Има много хубав аромат, това е откритие на леля Нанчи.

Тръгнахме в зори с чичо Матула, който наглежда мочурището, с една дума пъдар. Всичко беше великолепно, острицата изпоряза краката ми, но сандалите не са за тук (ако дойдеш, донеси си гумени ботуши, може и скъсани), освен това забравих в къщи и маслото против комарите и слънцето.

После хванах 7 (седем) платики, а чичо Матула улови един грамаден шаран, който тежеше почти три килограма. Въсщност и него аз го улових, но после дадох пръта на чичо Матула, защото го поиска...

„Това е вярно“, помисли Салджията, който се бореше геройски с развихрилата се фантазия.

Мазол, непременно трябва да дойдеш!

После ядохме рибена чорба.

Кучето на чичо Матула се казва Чикас. Колибата е чудесна, „опорни греди“ я поддържат, а Чикас я пази денонощно. Когато му кажеш: стой там, не се помръдва, и Чикас яде риба, а така също и костите ѝ.

После видях лопатар и калугерици, които с вика си примамват човека далеч от яйцата им. С говедата не постъпват така, защото те не закачат гнездата им. Видях и сива чапла, лошото е само това, че си свалих ризата, и изгорях на слънцето и сега седя намазан с масло от лилия.

Мазол, когато дойдеш, не бива да казваш на леля Нанчи, че си ял другаде по-хубаво ядене, защото се сърди. Не разбирам защо, но е така.

Лекарят прегледа ли крака на майка ти? Вуйчо Ищван също писа на баща ми да говори с доктора. Почти не виждам вуйчо Ищван, защото жънат и вършеят, а аз не ходя там.

Мазол, пиши, поздрави майка си, ако отиде на бани, ти ще се настаниш при мен. Пиши!!

Верният ти приятел:

Салджията

Р. С. Хартията се изцапа от маслото по ръцете ми. Тук всичко е намащено.

Гюла доволен се обърна назад, но така силно извика, че мухите, привлечени от аромата на маслото, хвъркнаха уплашено към прозореца.

— Гюлушка, извика ли нещо? — показа се на вратата леля Нанчи, която малко недочуваше. — Сякаш каза нещо. Нали е приятно това масло? — Гюла само кимна. Седеше неподвижно като мумия на фараон. — Защо не си полегнеш?

Косата на Гюла настръхна само при мисълта за лягане.

— Предпочитам да почета, лельо Нанчи, още е светло.

— Помислих, че си уморен. Дори ти направих леглото, ще ти дам по-старо бельо, защото маслото не се изпира. Довечера пак ще те намажа.

Салджията помисли с огорчение за вечерта.

— Студено ми е — каза несъзнателно, но после съжали, защото леля Нанчи веднага метна едно леко одеяло върху пламтящия му гръб.

— Няма да ти навреди...

— О-о-х! — изрева отново момчето.

— Остави го така и не викай. Трябваше да крещиш, когато си свалил ризата. Защо не беше там онзи дъртак, това ми кажи: защо не беше там?

— Имаше си работа! — каза ядосан Салджията, но не посмя да се помръдне под одеялото.

— Работа... не е работил през целия си живот... може би е спал под някой храст.

— Отиде да нагледа косачите на острицата.

Леля Нанчи не отговори на тези думи, но така изтупа възглавниците, сякаш Матула се намираше в тях.

Свечеряваше се бавно и сенките в стаята пораждаха нови мисли. Мебелите сякаш оживяваха и Гюла помисли за баба си и дядо си, които са преживели цял живот сред тях. Върху малката маса се виждаше дълбока драскотина. Кой ли я е направил? Ножът ли се е плъзнал, или са дръпнали някакъв предмет със стърчащ гвоздей. Може би някой е агонизирал в тази стая безнадеждно сам, дните му са се свършили, склопил е очи и светът е свършил за него.

Но и самата стара къща беше толкова тиха, като някоя безкрайна сенчеста привечер, като че ли никога вече няма да стане вечер, или да се зазори.

Под одеялото беше топло, но сега това не беше неприятно, качващата се температура смекчаваше топлината и някак се смеси с мислите на момчето.

Гюла не беше стоял гол дълго време на слънцето — може би малко повече от час. Това беше достатъчно да изгори нежната му кожа, но във вълнението си от риболова той не почувства нищо. Сега вече е все едно, маслото ще оправи всичко и до вдругиден изгарянето ще премине. Но защо понякога го побиват тръпки? Да не би да е настинал? Гюла се замисли, но не намери нито минута през изминалия ден, когато е могъл да изстине. Ами ако не оздравее дотогава? Гюла още не знаеше с какво ще бъде зает утре, но почувства смътно какво имаше предвид Матула...

Доспа му се, облегна се предпазливо назад и за миг затвори очи.

Този миг, изглежда, беше продължил по-дълго, защото когато се събуди, в стаята цареше пълна тъмнина, а от другата стая се чуваше говор.

— Трябва да го сложиш да си легне! — чуваше се гласът на вуйчо Ищван. — Не може да седи цяла нощ така.

— Не вярвам да може да спи, изгорял е много лошо, макар че го намазах с масло от лилия... Този дърт Матула...

— Лельо Нанчи, остави Матула на мира.

— Но нали...

— Никакво „но нали“. Ако много му се сърдиш, омъжи се за него. А детето ще спи както картофите през декември.

Чу се някакво слабо скърцане, издърпване на чекмеджета, после тежки стъпки тръгнаха към вратата на Гюла, който затвори очи.

- Събуди се, приятелю, чувам, че си се изпекъл.
- Добър вечер, вуйчо Ищван.
- За мен е добра, щом като за теб е добра...
- Сърдиш ли се, вуйчо Ищван?

— Защо, момчето ми? Има една поговорка: всяко магаре изнася своята кожа на пазара. Освен това със собствената си кожа можеш да правиш каквото искаш.

— Беше толкова хубаво, вуйчо Ищван, просто забравих за слънцето... улових седем платики и хванахме един голям сив шаран. Чичо Матула свари рибена чорба, беше люта, но много вкусна...

— Сигурен съм, че жена не може да свари такава рибена чорба, но това да не го кажеш на леля Нанчи.

— Как ще го кажа! — засмя се Гюла и в момента на настъпилото хубаво настроение вуйчо Ищван му подаде две таблетки.

— Глътни ги, от тях ще ти мине — и му наля вода.

Гюла нямаше време да гъкне, глътна лекарството, за което в къщи майка Пири трябваше да му се моли половин час.

— Какво е това?

— Стрихнин, със съвсем малко цианкалий! Шегувам се, впрочем не е важно. Гълташ го и — толкова. А сега си легни!

— Вуйчо Ищван!

— Хайде, само че после да не се въртиш в кревата. Това е наказанието, че си забравил за слънцето.

Гюла бавно, но мъжествено понасяйки болките, си легна.

— Виждаш ли, човек само трябва да иска...

— Вуйчо Ищван, какво ще правим утре?

— Утре, момчето ми, ще бъде сряда, Улрик ден. Слънцето ще изгрее в три часа и петдесет и две минути и ще залезе в деветнадесет часа и четиридесет и четири минути. Преди малко го видях в природния календар.

— Не, не това исках да зная... Чичо Матула ми каза, че утре няма да ме вземе, защото ще бъда зает.

— Разбира се, че ще бъдеш зает. Ще седиш като някой дървен светия, ще пазиш кожата си, ще охкаш, когато леля Нанчи те намаже отново и ще запомниш, че в мочурището, ако не се пазиш, никой няма да те пази. Ето ти вода за пиене. Лека ноц. Ако имаш нужда от нещо, викай спокойно, аз и без това няма да се събудя...

Това пожелание за лека ноц, разбира се, не прозвуча така, както майка Пири обикновено правеше и нашият Салджия помисли, че би трябвало да се обиди, но просто не можа. Мислите му бяха така разкъсани, че за каквото и да помислеше, не стигаше до край, а и

хъркането на вуйчо Ицван се чуваше от съседната стая както бученето на излитащ самолет.

Когато отвори очи, беше светло. Не, не може да се каже, че нашият Салджия особено смислено погледна тази светлина и снимката с венец на стената отсреща. Това беше снимка от сватбата на вуйчо Ищван, от която младият съпруг гледаше с някаква решителност в бъдещето, и събитията потвърдиха, че тази решителност му е била нужна. А леля Лили едва ли не с благоговение беше отправила поглед към Ищван, „като към някой светия“, макар че Ищван въобще не беше светия и се разведоха може би, защото леля Лили сгреши в това...

В настоящия момент това бяха минали работи, сякаш отлетял необмислен миг. Нерешителните мисли на нашия Салджия се връщаха като уморени гълъби в гълъбарник, уморени гълъби, които с двойна доза приспивателен прах са били държани затворени в тъмната камера на нощта.

„Сутрин е“ — помисли си Гюла, макар това да не беше никакво особено откритие. „Спал съм“ — прибави той, но и това не беше мисъл, която да заслужава Нобелова награда.

Но после всичко му стана ясно и нашият Салджия се върна в собствената си (макар и изгоряла) кожа, едва когато леля Нанчи внесе закуската.

— Гюлушка, по-добре е да не се движиш. Яж и остани в леглото, можеш и да седнеш. Днес няма нужда да се миеш.

— Добре, лельо Нанчи!

Нашият Салджия ядеше с усърдие, достойно за някой пострадал от пожар, и не се забелязваше забраната да се мие да е предизвикала у него някаква дълбока тревога. Със същата мъжественост понесе повторното мазане с масло, после стана, защото в кревата всяко движение бе съпроводено с болки и парене. Тези болки обаче не бяха толкова силни и болезнени както снощи. Но трябваше да внимава при всяко движение, защото — да предположим — ако се блъсне в ръба на шкафа, ще изреве като ранена пантера. И така изгарянето накара Салджията да бъде внимателен в движенията, което се налагаше при неговия прибързан характер.

Гюла помисли безнадеждно за деня, който, както изглеждаше, трябваше да прекара в тази стая, поне до обяд, защото така беше решила леля Нанчи: „Привечер ще можеш да се разходиш малко из двора“.

Здрачът обаче изглеждаше с няколко мига по-близък от бъдещия век и нашият Салджия вече чуваше прашното трептене на крилете на скуката в затъмнената стая.

„Какво може да се прави тук?“ — огледа се наоколо изгорялото момче и очите му се спряха на ниския шкаф с млечнобели стъкла, който беше широк, и се предлагаше така, както някоя весела продавачка стоката си на утринния пазар.

„Дали може?“ — помисли си Гюла с известен страх, но после се успокои, като видя, че ключът е на вратата, и без каквото и да било затруднение го отвори.

Нашият Салджия разбра веднага, че и от изгарянето трябва да е доволен, защото ако не беше намазан, нямаше да остане в къщи и едва ли щеше да му мине през ум да отвори шкафа.

На горния рафт имаше книги, външният им вид не обещавахе нищо хубаво, но в тия неща Салджията имаше безпогрешен усет. Наслуки извади една книга: „Дескриптивна геометрия“.

Гюла без колебание, макар и с уважение върна книгата на мястото ѝ.

„Добрият овощар“ — прочете заглавието на следващата книга, после следваше „Експлоатация“.

Изглежда, че вуйчо Ищван държеше тук старите си книги без всякакъв ред, защото до географията се намираще готварската книга, а до нея — събраните стихотворения на Шандор Петьофи, Петьофи — със сабя през кръста — гледаше благосклонно купа от чернодробни пастети и пълнени птици, може би защото бедният поет някога бе гладувал много сред обикновените граждани с пълни стомаси, които не забелязвали, че скъсаните ботуши разнасят безсмъртието по безразличните кални пътища.

Днес нашият Салджия не проявяваше интерес към римите, затова посегна към следващата книга, която имаше заглавие „Семеен кореспондент“. Тъкмо щеше да я остави, когато забеляза подчертани редове, които някой някога беше намерил за интересни.

— Да-да — заинтересува се Гюла като добро ловно куче, когато попадне на дияра, — да-да...

„След запознаването“ — прочете на едно място, а на друго: многообещаващото заглавие: „Признания“, следвано от главите „Между годеник и годеница“.

Дълбокоуважаема Госпожице! Позволете ми, скъпите спомени от запознаването ни да не потънат в еднообразието на сивото ежедневиe (това беше подчертано), а да ги превърна в цветист празник...

„Дяволите да го вземат! — учуди се Салджията. — Какво е това «годеница»?“

После следваше „Обожавана Госпожице, чиито малки ръце целува с почит: Елемеър“.

Нашият Салджия забрави, че е изгорял и извика: „Хо-хо-хо... ама че глупост!“.

„Не мога да опиша щастието си — продължаваше Елемеър в главата «Между годеник и годеница», — че аз, тъкмо аз, съм щастливият смъртен, който може да смята малките ръчички на своята Ирмушка (името Ирмушка беше зачертано и над него написано: Лилике...) за свои.“

„Преписвал е! — хвана се за корема от неприличен смях нашият Салджия. — Вуйчо Ищван е преписвал...“

И така, разтърсвайки се от смях, се отпусна назад във фотьойла.

Наказанието последва бързо и строго. Очите на Салджията се просълзиха от болка и той почувства, че кожата на гърба му се разкъса на парчета.

— Ох — пошепна, — ох! — сгърчи се тихо, за да не го чуе леля Нанчи и с горчиво презрение постави на мястото домашния кореспондент, без да му мине през ум, че може би и неговото съществуване е започнало тъкмо така и ще дойде време, когато и той ще чувства същото, което Елемеър е написал в книгата, защото само формата се променя, но не и същността.

На вечерята обаче — въпреки протеста на кожата му — крадешком погледна няколко пъти вуйчо Ищван, после се усмихна скрито, наведен над чинията си. Ужасно и необяснимо бе, че и вуйчо Ищван, този сериозен, дори понякога намръщен великан, беше зачертал Ирмушка, и над нея написал Лилике, макар че — трябва да се признае — зачерта и леля Лили, и то завинаги.

В този момент вечерята беше извънредно далече, затова нашият Салджия — спокоен, че кожата му не се смъкна от гърба — продължи

проучванията си, защото на рафтовете под книгите в най-чуден безпорядък откриваше неща, за които не знаеше как са попаднали от миналото в това гробище на забравата.

Там имаше най-просто ножче и употребявано портмоне, детски камшик и цигаре за пури, свиреща кутия и намордник, една шпора и икона, дори и един малък капан за мишки, който много лесно можеше да се нагласи и при най-малкото допиране на пръста му се затваряше. Гюла се забавлява известно време с него, докато малкият капан прищипа здравата показалеца му. Ядосан той върна обратно хитрата машинка и очите му отново се насочиха към книгите, в които няма такива хитри пружини, но после бързо затвори вратата на шкафа, защото леля Нанчи дойде с маслото от лилия.

— Чудно лекарство, нали? Сега пак ще те намажа. Заздравява! Хубаво заздравява, кожата ти вече не е толкова червена.

— Може ли вече да изляза?

— Привечер. Казах вече, привечер.

— Скучно ми е, лельо Нанчи. Къде бих могъл да намеря книги?

— Тук в шкафа. Има всякакви, можеш да си избереш.

Да, не бива да отричаме, тъкмо това чакаше хитрият Салджия. Сега можеше свободно да тършува. Можеше да прави каквото иска. Ще претърси основно целия битпазар: от кесията за тютюн до пищова със сачми и от четката за бръснене до връзката за мустаци. Сега разтвори широко вратите на шкафа, за да падне повече светлина върху „проучвания материал“ и очите му се спряха на една книга.

„Ловаши — прочете — Ловаши.“

„Матула! Матула каза да поискам тази книга! Ето я тук, няма нужда да я искам.“ — И той отвори почти новата книга, защото, както се вижда, вуйчо Ищван не се интересуваше от сивата чапла, а за конете, говедата и овцете, изглежда, знаеше всичко, което можеше да се намери в нея.

„Гръбначните животни в Унгария“ — прочете Гюла и като се отпусна внимателно на стола, отвори книгата. Нашият Салджия смяташе да я разгледа набързо, после да я остави и да прерови привлекателното съдържание на шкафа, но не стана така.

Гюла надникна тук-там в книгата. Прочете за дивата коза, за совата, за шарана.

Скоро се изтегна — доколкото чувствителната му кожа позволяваше, и се почувства като стопанин, чиито коне и говеда гладуват в обора, а той неочаквано е попаднал на чудна ливада, която може да се окоси и сеното да се закара в къщи.

И Гюла започна да коси, любознателният му дух събираше храна за непознатите му гладни деца.

„Гръбначните животни в Унгария“ — прочете и сега разбра, че тук има всичко — от кучето до бялата риба, от сома до коня, включително и птиците. Научи и кои са гръбначните животни.

Вратите на шкафа останаха широко отворени, а пренебрегнатите стар часовник, гилза от патрон, шпора и замъглената снимка гледаха с укор забравилото се момче.

„А с нас какво ще стане?“ — питаха, но Гюла не им отговори, той беше забравил дори и собственото си име, и ако някой го попиташе как се казва, може би щеше да каже: Вълк или *Canis lupus*, защото — чудно — дори и латинските имена го интересуваха. Той вече знаеше, че латинските имена са международният език на науката, защото японският учен само така може да разбере исландския, а шведският — капския, когато се съберат, за да решат някой научен въпрос. Защото, ако унгарският учен каже *vegéb*^[1], сериозните професори биха го погледнали, както — между нас казано — теле шарена порта, но когато каже *Passer domesticus*, веднага ще разберат за какво става дума.

Салджията просто потъна в онова море, за което отдавна вече мечтаеше. Поздравяваше въодушевено някой стар познат и се запозна с такива, за които беше слушал, но не беше срещнал. Но и старите познати разбраха, че почти не ги познава и мисли лошо за тях, защото някой някъде му беше казал: „Вредно, трябва да бъде убито!“.

„Кое беше това магаре? — Една вечерна ветрушка погледна укорително към Гюла. — Аз например, така да се каже, живея само от насекоми, моят роднина, керкenezът се храни с мишки и полевки. Случва се да хванем някое болно врабче, но това е всеобщ закон: болните трябва да се унищожават. Местната храна просто ме отвращава...“

„Моля да ме извините — каза Гюла, — мишеловките обаче хващат и малки зайчета...“

„Обаче — негодуваше една едра мишеловка — ние отдавна сме защитени, и новият закон наказва с петстотин форинта онзи, който посегне на нас.“

„В града това не се знае — отговори мислено Гюла, — там чух...“

„Това не е беда — изви мишеловката глас, — но и в полето не го знаят. Трамвайният кондуктор не ходи с пушка (макар че чух — разправяше един сокол пролетта, който живееше във водната кула в Уйпещ — че и кондукторите с удоволствие биха носили оръжие, за да избиват грубите пътници), но ловците ходят с пушка, а и те не ни знаят, дори не ни познават. Първият ми покоен съпруг стана тяхна жертва. Тъкмо ядеше лалугер на върха на един телеграфен стълб — покойният много обичаше месото на младите лалугери — когато един такъв звяр с пушка се приближи отстрани към него. Горкият, ядеше си спокойно, защото познаваше закона и това му коства живота. «Орел! — крещеше мошеникът, — орел! — ревеше, когато скъпият ми мъж го погледна от върха на стълба. — Орел» — казаха още десетина души, защото нито един от ловците не познаваше мишелова, а бедният ми мъж през целия си живот работеше за хората, имаше дни, когато изяждаше по двадесет мишки. Много добър апетит имаше милият...“

Салджията мислено поиска извинение от мишеловите и с благодарност си помисли за Матула, който му препоръча тази книга, макар че дори не беше видял това прекрасно произведение.

— Получих една книга — казал навремето вуйчо Ищван, — написал я старият ми професор Шандор Ловаши. Тя е по-скоро за вас...

— Зная това, което трябва да се знае — казал Матула, — познавах и аз господин професора, идваше тук в мочурището. Питаше ме и мен, какво да науча от него?!

Гюла не познаваше тези предистории, защото Матула не му ги разказа. Старецът не му каза нито дума повече от онова, което беше нужно, а каквото каза, беше достатъчно, за да му бъде благодарен.

През това време — просто за миг — стана обяд.

— Хайде, момчето ми, да обядваме — извика от вратата леля Нанчи, в отговор на което Гюла погледна разсеяно старата жена.

— Какво?

Леля Нанчи сложи ръка на челото на момчето.

— Нямах температура, ела да обядваме, макар да нямаш апетит.

Тогава нашият Салджия разбра, че е ужасно гладен и че действително е станало обяд. Той отиде в кухнята, макар че в мислите му хвърчаха орли и се шумугваха невестулки. Леля Нанчи не знаеше това, но успокоена видя, че и апетитът на Гюла е напълно задоволителен.

— А сега поспи малко.

— А-а — възрази момчето, — намерих много хубава книга.

— Любовна ли? — заинтересува се леля Нанчи, като смяташе, че хубавата книга може да бъде само любовна.

Гюла се усмихна, защото си спомни зачертаната Ирмушка в книгата за семейна кореспонденция и зачертаната от венеца на лелите леля Лили, както и вуйчо Ищван, който някога също беше се скитал по лъжливи тресавище на любовта...

— Не е любовна, лельо Нанчи. Научна е... — и малко високомерно се върна при Ловаши.

Ала по-късно почувства, че не само любовта, а и науката има граници.

Може би беше около четири часа, когато някой стреля в нашия Салджия. Вярно е, че стреля само на сън и за щастие не го улучи. Шумът от куршум се дължеше на падането на книгата, тъй като Гюла заспа към един часа, а когато отскочи от изстрела, производението на Ловаши падна силно на земята.

Нашият Салджия се събуди в бойна треска и трудно се ориентира сред мебелите в стаята, защото преди миг стоеше на крепостната стена, разбира се, на стената на Крепостта от тръни, и изпрати голяма стрела сред крещящите долу турци. За съжаление не можа да види дали стрелата улучи, защото от един храст стреляха в него, и тогава — се събуди.

Гюла сънува, че живее в онази епоха, когато още се използва лъкът, но е позната и пушката, за по-голямо удоволствие на изяждащото се човечество и много по-голямата му мизерия. Мизерията била позната и тогава, и вярвали, че раните може да се премахнат само с нови рани, а пушките само с нови пушки.

Сънят му беше толкова ясен, че и сега усещаше в ръцете си обтягането на лъка и свирещото отлитане из стрелата.

На съседния бастион се биеше господин подпоручикът, витязът Пондораи, когото никой не смееше да нарече Мазол, защото подпоручикът въртеше дълга сабя и имаше цяла педя мустаци.

Гюла чувстваше, че битката ще завърши с оттеглянето на турците — щурмът беше слаб и безуспешен. Птиците на пограничната крепост в тресавището, враните и гарваните ги предупредиха за приближаването на неприятеля и турските пълчища бяха посрещнати както трябва.

Но околността се различаваше от днешната. Вода, навсякъде вода, само тук-там малки тръстикови островчета с грамадни тополи, и Гюла дори в разгара на битката забеляза лошото състояние на стените от греди и глина между тях. Само основите бяха от камък, крепостта стоеше във водата, а кули — каквито се предполага, че има всяка нормална крепост — нямаше никъде.

Малката крепост обаче беше опасана със стена от живи и сухи тръни, в нея се виждаха само няколко тесни отвора, които можеше бързо да се запушат. А тази стена от тръни не можеше нито да се прескочи, нито да се преплува. Малките, грабителски войски на канижките и шюмегските турци се опитваха на няколко пъти да премахнат това неприятно гнездо на оси, но само се обогатиха с горчив опит и неколцина упорити османски главатари оставиха там зъбите си, разбира се, заедно с главите си, защото и враните трябваше да се нахранят с нещо.

Нашият Салджия се замечта на сън и съжаляваше, че се събуди, защото се чувстваше много добре в ботушите с ниски кончове. Но сега вече знаеше, че крепостта не е могла да има друго име, освен „Крепост от тръни“.

„Макар че — продължаваше да мечтае нашият юнак, — ако в една бурна нощ някой би залял тази крепост от тръни с газ, цялата компания би се опекла, както мишки в горяща сламена купа.

Газ ли?... — Къде ти е умът, Гюла Лайош, къде е имало такава газ? Газта е била в недрата на земята; помещението на крепостта, подобно на яхър, са осветявали с факли от смола или със свещ, а най-често само с огън, на който са въртели на шиш грамаден сом или презираната от турците свиня.“

Гюла си спомняше всичко това, и спомените бяха така пресни, дори усети миризмата на печашото се прасе, като помисли за него. Не

трябва да се чудим, че в устата на нашия Салджия потекоха слюнки, защото в разгара на битката беше страшно огладнял.

Той дори не го забеляза; като се движеше, не чувстваше болки, гърбът му не беше толкова чувствителен и когато се наведе за книгата, кожата на рамото му не се опъна до скъсване.

— Да те намажа ли, Гюла? — посрещна го леля Нанчи, която искаше или да го храни, или да го лекува.

— По-късно, лельо Нанчи...

— Ще хапнеш ли нещо?

— Един залък...

Леля Нанчи се спусна към килера така, сякаш беше избухнал пожар сред гърнетата, който трябваше да се потуши.

— Приготвих ти малко сирене с каймак. Има и мек хляб.

„Малкото сирене с каймак“ се появи в съд, голям колкото леген.

— Много е, лельо Нанчи...

Старата жена само махна с ръка.

— Ще видим...

И наистина видя, защото или сиренето с каймак беше великолепно, или в битката Гюла беше огладнял толкова много, че яденето изчезна и ако след това се навеждаше по-трудно, причината не беше изгорялата кожа, а само пълният му стомах.

— Сега вече можеш да излезеш, но първо ще те намажа. До утре ще ти мине съвсем.

— Чичо Матула ще дойде в зори.

— Зная, всичко ще бъде сложено в раницата.

— Лельо Нанчи, мога ли да почерпя и чичо Матула? Защото вчера го почерпих.

— Разбира се.

— Той каза, че такова пържено пиле само леля Нанчи може...

— Дърт хитрец! Много пъти е ял от моите манджи. „Иначе“ е порядъчен човек, сръчен, вярно е, че разбира от всичко...

След тези думи Гюла излезе доволен в градината, защото не обичаше, когато някой ругае стария Матула — беше открил номера, с който може да се умилюсти леля Нанчи.

В градината и сега беше тихо, както през изнурителния летен следобед. Под ябълката бяха паднали няколко червиви ябълки и само

авлигата пееше, за която едва днес научи, че не е кос, дори не е и от същия род. Тя принадлежи към авлигите и се казва златна авлига.

Преди Гюла беше слушал, че тази блестяща птица пее песничката: „Шегаджия е кметът... шегаджия е кметът!“. Сега обаче почувства, че жълтата песнопойка не казва такива обидни думи за кмета. Вярно е, че тази малка песен беше проста и винаги една и съща, но без нея може би този летен следобед щеше да бъде глух и тъжен, а може би нямаше да узреят и черниците, ако тази песен не ги милваше.

Да, докато слънцето склони на запад, не беше прилично да се обажда друга птица, както певецът на свечеряването е косът, а на хладната вечер — славеят. А когато под тежкото крило на тъмнината градината сънува зимата и змията пълзи по пътеката, може ли да се носи друг глас, освен на бухала с големите очи, който няма нужда от светлина, за да грабне лекомислената мишка?

Гюла се замисли върху това и откри — или по скоро почувства — някаква необичайна простота и закономерност в реда на нещата, което е толкова естествено, дори не е закон. Косът не може да каже друго, освен това, което казва; нито една птица, нито едно живо същество не може да каже друго, освен това, което чувства, с изключение, разбира се, на човека.

Нашият Салджия се замисли за сала и сега за пръв път не можа да съчини нищо.

„А хубаво щеше да бъде“ — помисли си, макар че не искаше да се занимава повече с него, защото и действителността беше толкова привлекателна. Човек трябва само да се приближи до нея, да я разгърне и да я види... защото не знае още нищо. Всичко е само вълнуваща тайна, ако погледне земята, където мравките влачат яйцата си, или небето, където се вижда половината лице на луната с трапчинка.

Какво ще стане с яйцата на мравките и какво има на луната? Защо са зелени листата на леската и защо тя не става високо дърво както дъба? И защо дъбът живее двеста-триста години, а доматиите само едно лято? Защо косът остава тук и защо авлигата отлита в Южна Африка? Защо, защо, защо?

Гюла четеше много и с удоволствие, но досега тези въпроси не му правеха впечатление и той се плъзгаше над думите, когато четеше някъде: зародиш, яйце, газ, турбина, излъчване и електромотор. Вярно

е, че текстът даваше само бледа представа, но ако го бяха попитали всъщност какво е това „атмосфера“, и какво значи *anno dasimal* може би щеше да каже:

— ... такава... това е такава... с една дума, как да го кажа... значи, такава... — и щеше да се запъне.

Този следобед обаче го караше да мисли и въпросите се рояха във въздуха.

„Трябва да видя — помисли си той. — Вуйчо Ищван има енциклопедия.“

Погледна намазаната си с масло ръка.

„Защо трябваше да намажат кожата ми с масло, а не с вода? И защо на човек му се приспива следобед и кой е този Ловаши?“ „Професор“ — беше казал вуйчо Ищван. „Господин професорът“ — каза Матула, защото старецът, кръстосващ неуморно ливадите, в отсъствие на хората говореше така, сякаш бяха там. Матула беше толкова близо до природата, че имаше език както враните: езикът на действителността.

„А какво е това сън? — разсъждаваше момчето и погледна ръката си, дясната си ръка, с която дръпна лъка; и сега още чувстваше върху пръстта си врязването на струната. — И сънят ли е действителност... или какво е?“

Той огледа добре протегнатата си ръка и очите му се спряха върху ноктите с траурни рамки. „Колко са мръсни“ — помисли си, но не се сети за четката за нокти и — за съжаление — не помисли, че и това е действителност!

— Гюла! — извика леля Нанчи откъм къщата. — Гюла!

Нашият Салджия без желание отговори и като откъсваше по някой лист от храстите френско грозде, тръгна към къщи.

„Леля Нанчи винаги има за какво да вика...“

Обаче скоро се отказа от тази укорителна мисъл.

— От кооперативното стопанство донесоха тези гумени ботуши. Премери ги, ако не ти стават, ще ги сменят. Изпратил ги вуйчо ти Ищван.

„Матула!“ — помисли Гюла, само старецът е казал на вуйчо му за мокрите сандали и за издрасканите му — доста тънки — пищали.

— Добре са ми! Благодаря, лельо Нанчи, съвсем са ми добре.

— Не благодари на мен, момчето ми, вуйчо ти ги е купил, но че Матула има пръст в тази работа, мога да се закълна. Макар че е прав, защото краката ти изглеждат, сякаш котки са ги драли. Разбира се, той не каза нито дума за това, нали?

— Не.

— Виждаш ли, такъв си е. Понякога влезе и тук и седи като някой глухоням. Само гледа и си пуши лулата, но не казва нищо, после ако трябва нещо: донася го. Но и тогава не говори много. „Ето рибата — казва, — но не я стържете, а я одерете. Не трябва да й се слага мас.“ Мен да учи да готвя. Мен! Веднъж донесе мряна. „Хайвера й хвърлете, защото е отровен.“ На мен го каза... На мен!

„Аха“ — помисли Гюла, като мърдаше пръстите на краката си в ботушите. Изглежда, че и Матула беше нагазил в „кухненското царство“ на леля Нанчи. Разликата беше само тази, че Матула не се интересуваше какво ще каже после старата жена. Леля Нанчи понякога го ругае, а Матула се усмихва. Понякога поглежда дали лулата тегли добре.

— Няма ли малко тънък тел в килера? Тази трябва нещо не тегли...

И старата жена отива да потърси тел.

Но се случва и да похвали стареца.

Матула донася торба от тифа.

— Видях, че другата е скъсана.

— Ох, че си умен! Тъкмо исках да ти кажа. Такива хубави торби никой не прави.

— Такива са.

Гюла премисли всичко и разбра, че старият човек трябва да се слуша, макар в момента новите ботуши да го занимаваха изцяло. Беше приятно да се ходи с тях, при всяка стъпка пухтяха мъжествено!

— Вуйчо Ищван, ще пиша на татко да ти ги плати — каза той, когато вечерта благодари за тях.

— Излишно е! Два месеца ти си мой син, но ако случайно не искаш...

— Как да не искам!

— Или ти е домъчняло за дома...

— Съвсем не, съвсем не! — ужаси се Салджията. — Само така помислих, все пак...

— Значи да се споразумеем, имаш трима бащи: един действителен баща, един заместник баща и един баща възпитател. Наистина трябва да си доволен. Баща ти — възпитател ще дойде ли на съмване?

— Така каза.

— Добре. Пази се и не се събличай, защото едно ново изгаряне сега би било много по-болезнено. Ако връщането ти в къщи ти се види трудно, нямам нищо против да се прибиращ веднъж в седмицата. Ако толкова много ти харесва животът сред тръстиката, поживей там!

— Ще го изядат комарите — прекъсна го леля Нанчи.

— Това е тяхна работа.

— А Гюла ще се чеше до кръв.

— Това е работа на Гюла. Матула го ядат седемдесет години и още не са го изяли.

— Имам масло против комарите — каза Салджията, завладян от щастлива жажда за приключения, и решително сметна за излишно обаждането на старата жена.

— Занесете достатъчно одеяла и едно горно палто. Нощем е студено, а трябва да се помисли и за дъжд.

— А храна? — попита войнствено леля Нанчи.

— Леля Нанчи ще даде на Матула каквото е нужно за готвене. Сланина, мас, сол, пипер, всичко необходимо. Ловете риба, не се безпокойте, Матула знае какво трябва, а когато ти омръзне, ще си дойдеш в къщи.

— Как ще ми омръзне? Дори не смеех да помоля за това. Вуйчо Ищван, мога ли да взема със себе си книгата на Ловаши!

— Всички книги, които намериш в къщи.

Гюла се засмя.

— Защо се смееш?

— Малко са много — каза уплашен Гюла Лайош, защото семейният кореспондент изскочи пред него, „обожаваната госпожица“ и зачертаната Ирмушка, — достатъчна ми е само тази книга.

— Добре. Старецът ми беше професор, много го обичах: често скиташе тук из тръстиката, но за това Матула може да ти разкаже повече, ако иска. Няма ли да си лягаме? Вземете с вас и ракия, в случай че ви намокри студен дъжд, а може да се използва и за рани.

[1] Врабче (унг.). — Б.пр. ↑

Тази нощ Гюла спа неспокойно, всеки час се стряскаше и сънува най-различни сънища. А и кожата го сърбеше и няколко пъти му се стори, че Матула чука на прозореца, макар че само котката гонеше мишки на тавана. А когато наистина старецът почука, Гюла спеше така дълбоко, че трябваше да удря два пъти щорите на прозореца.

— Хей, конете ще отидат в овеса!

— Какво? — уплаши се нашият приятел, но после бързо се разсъни. — Идвам, чичо Матула.

В кухнята на пода се търкаляше една раница и само дето не крещеше от вътрешно напрежение.

— Тази Нанчи има добро сърце — посочи Матула раницата, — аз ще я нося, защото ще ви смъкне кожата от гърба.

В това време леля Нанчи излезе от килера с два буркана компот в ръце.

— И този компот... Гюла го обича.

— Щом като го обича, да го носи. В раницата няма място.

— А за ракията имаше ли място?

— Тя е лекарство, а от това само коремът те заболява. Ако Гюла иска, нека го вземе. Макар че ще са му достатъчно двете одеяла.

— Следващият път, лельо Нанчи...

Старата жена погледна ядосано Матула, но той не се смути от това.

— Да вървим — каза той, — господ да ви благослови, Нанчи, пърженото пиле миналия път беше много вкусно.

Докато Гюла се сбогува, голямата раница вече крачеше във двора, дори и врабчетата не бяха започнали утринното си съвещание.

Градината беше прохладна и тиха, сякаш пазеше нощните тайни, потокът шепнешком тичаше, сякаш още преди изгрев-слънце искаше да стигне някъде, а пътеката под градините сега вече като позната зовеше Гюла и новите ботуши.

— Тежка ли е, чичо Матула?

— Как да не е... да не би да искате да я носите?

— Ако можех.

— Тогава?

Гюла почувства отново, че въпросът му беше само излишна учтивост. Или може би очакваше и Матула да бъде учтив и да каже: „Ами как ще е тежка, лека е като перо“.

Тогава щеше да се разочарова от стареца, от „бащата възпитател“, защото и слепият виждаше, че раницата е тежка. Но тогава защо го попита? Защо?

„Магаре!“ — каза си Гюла Лайош и отбеляза, че многото приказки и ненужната любезност наистина са излишни. Така че не каза нищо повече, защото почувства, че под тежката раница никой не би имал настроение да разговаря, само за да каже нещо.

Вече започна да усеща познатите утринни аромати и ако затвореше очи, щеше да знае, че сега вървят край царевица, край коноп или окосена люцерна.

Гюла погледна големия бряст като познат и само дето не го поздрави. Времето беше изписано върху набраздената кора на старото дърво и на момчето му се искаше да попита стареца: колко годишно е дървото и защо е така самотно, но не каза нищо, а голямата раница се движеше равномерно напред.

Зад дигата многохилядната птича армия започна деня с продължителен, но тих разговор, от който обаче се отделяше скърцащият крясък на някоя чапла, крякането на водните кокошки и подвижванията на гмуреца, а на сухия клон на върбата край брега една сива врана грачеше на някакъв свой далечен роднина, но отговорите не можеха да се чуят.

Утринното дихание на голямата ливада с острицата, тежката ѝ блатна миризма сега вече му бяха познати, а острите листа на острицата безпомощно ближеха плъзгавите кончове на ботушите. Издрасканите пищяли защитени се плъзгаха в ботушите и нашият

Салджия просто търсеше локвите, където завчера сандалите се разкиснаха.

При едно голямо плискане Матула се обърна назад.

— Хубаво нещо са ботушите, нали?

— Много ви благодаря, чичо Матула, че сте казали.

— Не го казах, за да ми благодарите, но те са за тук. Да вървим, по дяволите тази раница, вече искам да се освободя от нея.

Когато се изкачиха на дигата, на отвъдния бряг отново се надигна ураганът на птиците, но Матула дори не ги погледна, едва покъсно се спря.

— Виждате ли го?

— Какво е това, чичо Матула?

— Полевка, Ондатра.

Едно животно пъргаво преплава от единия бряг до другия, и се скри в обраслия с острица отсрещен бряг.

— Хапе ли?

— Всеки плъх хапе, като го хванат.

— А какво яде?

— Всичко. Бръмбари, раци, охлюви, но и цвекло, и царевица. Обича много пшеницата, има ли някъде посята пшеница край брега, само нея унищожавя, но кожата му е хубава. Донесохте ли далекогледа?

— Ах, чичо Матула, забравих го...

— Нали ви казах? Човек дори не предполага, че понякога говори на въздуха...

Гюла засрамен мълчеше, защото не искаше да признае, че това се случваше и при Кенгел, макар че можеше да има лоши последствия. Кенгел също говореше на въздуха, като му каза: „... продължете, Ладо...“.

Нашият Салджия изтръпна и мълчаливо ругаеше тази своя разсеяност. Матула вече слезе от дигата и навлезе в гъсталака от жълтуга и Гюла почувства, че елшите, които пазеха колибата, разтвориха клони, сякаш искаха да прегърнат пристигналите.

Колибата беше самата тровава доброта, тъмна дупка с миризма на тръстика, а Чикас, стопанинът, посрещна с голяма радост гостите.

— Пуснете кучето, нека се наскача — Матула свали раницата, — освен това то няма да забрави кой му е снел синджира от врата.

При приближаването на Гюла кучето стана малко въздържано, но опашката му трепереше силно, докато момчето откачи синджира. После то обиколи три пъти колибата и накрая легна пред Матула.

— Какъв си несериозен — смъмри го старецът, — кога ще ти дойде най-после умът в главата.

Салджията почувства, че това се отнася отчасти и за него.

— Малко е още, чичо Матула...

— Това не пречи умът му да си е на място. Изпоти ме тази Нанчи, така е натъпкала раницата. Да починем малко, после ще подредим всичко.

Старият човек седна, седна и Гюла. Чикас легна по корем до окаденото огнище и известно време се чуваше само далечният шум на птиците. Сега зората се превърна в утро, росата — в пара, светлината — в блясък и над сивата висина се откри синьо небето.

— Толкова е хубаво тук, чичо Матула!

Старецът не каза нищо. Запаля лулата и се загледа в отлитащия ефирен дим.

— Хубаво — каза той по-късно, — който го обича. Аз прекарвам повечето време тук, само през зимата се прибирам в къщи при дъщеря си, но понякога там се задушавам, дори лулата не ми се услажда и напролет вече се скитам като болно куче. После идвам тук, оправям колибата, ако снегът я е притиснал много и повече не се прибирам в къщи.

Докато той говореше, Чикас предпазливо пропълзи до стопанина си, накрая опря глава върху ръката на Матула. Старецът го погали.

— Ако не беше такъв лекомислен — обърна се Матула към малкото куче, — нямаше дори да те връзвам, защото щях да зная, че няма да изоставиш колибата без пазач. Но ти нямам доверие... Да — погледна той към Гюла, — далекогледът е там в раницата, вземете го и погледнете към голямото дърво, възможно е още да е там големият орел.

Гюла изрови бинокъла, нагласи го на очите си, но на дървото нямаше нищо.

— Не виждам нищо.

Това обаче не беше съвсем вярно. Гюла още държеше бинокъла на очите си и мислено чу Матула: „Докато си такъв несериозен... нямам ти доверие...“.

— Най-важно е леглото. — Матула изтърси лулата си. — Първо трябва да подредим голибата. Трябва да се донесе сено.

Той измъкна два дълги пръта край колибата.

— Има една купчина сено, миналата година се измокри, но и голибата щеше да затъне. Половината ще внесем, ще бъде достатъчно. От него ще стане такова легло...

Купчината сено беше доста далече, но Гюла запомни местността, храстите и някои от дърветата. У него бавно се оформи някаква инстинктивна ориентировка. Тревата тук беше висока цял метър и по нея имаше още голяма роса.

Матула събори върха на купчината и вмъкна двата пръта в малката купа.

— Ще можете ли?

— Как да не мога. — Гюла застана между прътите.

— Полека, да не се наклони.

— Ах! — Салджията скочи като скакалец. — Чичо Матула, една голяма змия!

— Не я хващай! Дяволите да я вземат, ще се вмиришат ръцете ви!

— Аз ли?... — и Гюла не посмя да каже, че за нищо на света не би пипнал змия, втриса го само като я гледа.

— И в голибата винаги има по една-две, не ги хващай.

Салджията уплашен погледна нататък, където изпълзя змията.

— Вдигайте!

Те повдигнаха половината купчина, но Гюла не беше възхитен от умелото пренасяне на сеното.

„В голибата — помисли си — има една-две? Господи“!

— Когато аз стъпя с левия крак, вие стъпвайте с десния, тогава сеното няма да се наклони, защото ако падне, трудно ще го съберем.

„Може да полази по мен — момчето смени крачката, както нареди Матула, но умът му сега наистина беше на друго място, — когато спя, ще се омотае около шията ми...“ — При тази мисъл насмалко щеше да изпусне прътите с купчината сено.

— Тежко ли е? — обади се отпред мърморещият глас, защото товарът се наклони. — Хайде да починем.

— Не, чичо Матула, само се спънах.

Матула не каза нищо, а Гюла помисли: Защо ли му казах, че не е тежко, когато тежи? Ама че глупост! Наистина е тежко. Изглежда, че тук на поляната само истината вирее. Тежко ли е? Чувстваше, че раменете му ще се откъснат, че ръцете му са станали толкова дълги, като на Мазола.

„Не е ли тежко?... голямо говедо си!“ — каза си Гюла Лайош, и зъбите му скръцнаха, а очите му така изскочиха, като на споменатото по-горе говедо, само че не така миролюбиво. В този момент Гюла забрави дори змията.

— Да починем ли? — попита отпред небесният глас.

— Да! — съгласи се Гюла веднага, но щом като се освободи от товара, змията се появи отново в мислите му.

— И в колибата ли има змии?

— Обичат я. Харесва им това място... макар че Чикас от време на време хваща по някоя.

Обичта на Гюла към Чикас непрекъснато растеше.

— Поне да не бяха такива миризливи — продължи Матула с непоколебимо спокойствие, — когато човек я хване, изпуска такава отвратителна смрадлива течност...

— Не жегва ли?

— Как ще жегва? Човек я хваща за шията, тогава само върти глава и се вие. С какво да жегва?

— Имам пред вид — тръпнеше Салджията, — не хапе ли?

— Ами иска да хапе, но не може... хайде, хванете прътите, бавно. Внимавайте за стъпките.

В мислите на Гюла змията продължаваше да се вие... значи, иска да хапе... а щом като иска, защо да не може? Дали Матула иска само да го успокои? Ужас!

Сега Гюла не гледаше местността, не го интересуваха птичата армия, издигаща се в сребрилата далечина. Напразно се носеха над него леките, малки пухкави облачета. Гюла гледаше земята и мислеше за онова безшумно пълзене, с което змията изчезна във високата трева. Онзи бърз, студен ужас...

Когато оставиха сеното пред колибата, Салджията погледна топло Чикас и студено колибата, чиято привлекателност се превърна в змийско леговище.

— Чичо Матула, нали змиите излизат нощно време?

— Излизат те и нощем, и денем. Чикас, махай се оттук, защото ще те настъпя. Когато нося тояга, в повечето случаи ги убивам, защото унищожават много риба и гонят малките птичета. Иначе не закачат никого, не заслужава да се говори толкова много за тях. Да пренесем сеното.

„Не закачат никого“ — помисли Гюла.

— А пепелянката? — добави гласно.

— Тук няма такива. Ще изпразня раницата и ще я напълним със сено, ще ни служи за възглавница. Ще я споменавате, зная...

Матула направи леглото и го покри с едно одеяло.

— Опитайте го.

Гюла се изтегна върху леглото от сено.

— Чудесно е, чичо Матула.

— Нали ви казах? Останалото ще направя сам, а вие уловете нещо за обяд. Червеи ще намерите на брега, скакалци има достатъчно в тревата, но може да опитате и с топчета от хляб. Дотогава аз ще измайсторя една полица, на която да наредим нещата. Но не бъдете припряни, ако някоя по-голяма риба се хване на въдицата. Изморете я! Може да вземете със себе си и Чикас, няма да е лошо, ако свикнете един с друг.

Нашият Салджия забрави змиите, защото почувства, че Матула го пуска сам.

— Хайде, Чикас.

Чикас завъртя опашка, но не тръгна.

— Върви! — кимна му Матула и сега Чикас тръгна весело по пътеката, като от време на време се обръщаше да види дали го следва новият му приятел. Всичко беше в ред, Гюла повдигаше новите си

ботуши, за да се измъкнат колкото се може по-бързо от тревата, достигаща до кръста, на почти голата дига.

„Там поне ще ги видя...“ — мислеше и няма нужда да казваме, че имаше предвид змийския род.

През това време си отрязва тояга, защото и Матула убиваше змиите с тояга.

После се разположи при савака. Хвана няколко скакалеца и червея и когато хвърли въдицата, изведнъж съвсем забрави змиите.

„Ще я ударя по главата, че ще ме помни!“ — помисли бегло и воинствено, без да се замисли, че в змийското общество няма просия, там важи буквално правилото, който не работи, не яде.

Реката беше толкова тиха, че движението ѝ се забелязваше само по плуващите парчета тръстика. Над безкрайната тръстика нито за миг не преставаха да прелитат птици. Той вече познаваше сивата чапла, лопатарите, нощните чапли, но повечето от птиците не познаваше и се сети за книгата. Но къде е плувката? Навярно се е закачила в нещо, което я е дръпнало надолу?

Изтегли внимателно въдицата.

— Я виж! — извика той, при което и Чикас се приближи и залая към госта с щипци. Ракът се беше закачил случайно на въдицата и нашият Салджия дълго си дава кураж, докато го хване и хвърли надалече в тревата, защото не искаше да го убие.

„До довечера ще се върне обратно“ — успокои се и хвърли отново въдицата.

Сега настъпиха спокойни минути. По небето се движеха плоски облаци, а шумът на птиците постепенно започна да затихва, макар че тръстиковият свирец непрекъснато свиреше и грачещите, крякащите и пискащите птици по блатната вода не спираха нито за миг. Въпреки това, когато внезапно настъпваше тишина, Гюла повдигаше глава, защото вече знаеше, че това означава опасност и че птичата армия наблюдава. Дори виждаше клатушкация се ястреб кокошар, черната каня или друга граблива птица да прелита над водата с такова небрежно безразличие, сякаш правеше разходка „за освежаване“.

Но виждаше също и как това плавно летене се сменяше със светкавично спущане, после как се раздвижваше гладката вода и как мирните водни птици ругаеха и гонеха госта убиец. Гонеха го, но не го

настигаха, защото грабливата птица бързо излиташе. За миг се издигаше над тях и спокойно кръжеше в облаците, сякаш е било игра.

— Хоп! — извика Гюла и сграбчи здраво пръта на въдицата, което не беше нужно, защото нямаше нужда от сила, за да извади малката каракуда. Каракудата е хубава, вкусна златиста риба — когато не я уловят в гьол — но рядко достига един килограм. Тази, която сега пускаше в живарника, нямаше и четвърт килограм.

Нашият Салджия беше доволен и щастлив, макар че вълнуващото напрежение не беше намаляло.

Поплавъкът отскочи гладко на мястото си — сега с хлебно топче — и Гюла почувства, че хвърля като Матула. А това чувство го изпълни с радост. Сега вече наистина не беше припрян, а спокойно извади на брега една още по-малка каракуда и макар че това не беше нужно — извади я с кепчето, за да се упражни.

„Трябва да уловя много такива — помисли си Салджията, — за да стане обяд от тях.“

След това забоден на въдицата един дебел глист. Глистът протестираше силно с останалата си свободна част, за което не можеше да се упрекне. Изглежда, че тези движения продължиха и под водата, защото поплавъкът скоро се дръпна силно и остана половината под водата.

— Сега да засека ли, или да почакам? — пошепна момчето и погледна Чикас, но Чикас само въртеше опашка, без да може да му даде съвет.

Плувката обаче тръгна и Гюла вече не се колебаеше. Макаратата започна да бръмчи при засичането.

— Аха! — Рибата вдигаше голям шум под водата. Гюла нави излишния конец и отпусна, но вече даде контра. Тази игра (която беше игра само за Гюла) го изпълни с безкрайна радост, защото чувстваше, че прътът е в ръцете му заедно с рибата. Тя вече се беше уморила.

— Сега ще й дам да вземе въздух — обясняваше момчето на Чикас, както беше чул да говорят истинските рибари — и тогава ще влезе в кепчето като агне.

Но рибата беше на друго мнение, защото още няколко пъти се дръпна, докато той успя да я изтегли във въздуха. А рибата на сухо се чувства така, както човек потопен във вода. Задушаваше се и изгубваше съзнание.

Нашият Салджия от смайване изблеци очи.

Рибата беше дълга, а устата ѝ приличаше на патешка глава.

Щука! И то каква хубава щука! Само чичо Матула да я беше видял, и Кенгел да я беше видял... и майка Пири, и майка, татко и Мазола... и целият клас.

— Хайде, ела, мойто агънце — извади той рибата на брега, докато Чикас ръмжеше тихо и се отдръпна по-надалече от мятация се воден тигър.

Рибата обаче дори в мрежата на кепчето не се държеше като агънце и Гюла скоро си спомни съвета на Матула: „Не бъдете припрян...“.

Но напразно старецът би посъветвал същото и щуката, тя държеше на навиците си.

— Дяволите да те вземат! — изрева момчето, но щуката не се трогна от ругатнята, а упорито стискаше лапнатият показалец.

— Охо! — Гюла затърси нож, за да отвори устата на престъпния тигър, но дявол знае в кой джоб го беше сложил, така че между зъбите на щуката мушна края на предназначенията за змии тояга и тя отстъпи. Гюла размаха силно кървящия си пръст. — Какъв съм глупак!

Чикас неизменно изразяваше одобрението си с опашката, макар че това можеше да бъде и проява на съчувствие.

А въдицата беше все още в устата на рибата, но сега вече можеше да се извади, защото щуката беше захапала упорито тоягата.

Салджията въздъхна дълбоко, когато най-последно рибата се намери в мрежата на живарника, макар че двете каракуди не се зарадваха много на опасната компания. Пляскаха уплашено, но щуката не се интересуваше от тях, защото борбата я беше изнурила и засега не мислеше за ядене.

Гюла хвърли обратно живарника във водата. Теглото на мрежата и стройната фигура на щуката намалиха значително болките му. Да, щуката може да хапе жестоко, зъбите ѝ са като изкривени игли, и особено опасни са двата ѝ здрави „кучешки зъба“. Нашият Салджия сега научи това. Изсмука раната и хвърли въдицата към отсрещния бряг, където до един тръстикова остров, изглежда, се въдеше най-много риба.

Той се замисли — ето и водата има своите хищници. И тук господстват зъбите и ноктите, както ноктите и извитите, разкъсващи клюнове във въздуха. И тук оставаха само силните, бдителните, като предаваха жизнеспособността си на потомците. Другите загиват, не са нищо друго, освен храна. Ястребът, ястребът врабчар и соколът хващат

онази птица от ятото, която хвърчи най-лошо, която е най-слаба и най-малко може да се пази.

Лисицата хваща заяпалия се заек, вълкът — залутаното агне, а сомът, щуката, смадокът и другите водни хищници — онези риби, на които някой от сетивните органи действа по-лошо, отколкото на другите. А този селекционен подбор е неумолимо справедлив и спрямо собствения им вид, дори и спрямо собствените им деца, защото и тях също така ги хващат, както чуждите. Нещо повече, голямата женска щука, събуждайки се от любовното опиянение, налапва по-дребния си съпруг — ако не се пази — и той едва в стомаха на достойната си съпруга започва да мисли за превратностите на живота и любовта.

Благодарение на Ловаши Гюла вече се беше осведомил за тези работи и знаеше, че човек трябва да бъде предпазлив с констатациите си за *полезно* и *вредно*, и че хищниците много често са много полезни, а мирните риби може да са безполезни, много често и вредни.

Смадокът например е хищник. Яде само месо, и то само живо. На първо място уклеjkата, тази обикновена дребна риба, и така от обикновеното месо на уклеjkата се получава много ценното месо на смадока. Почти същото прави и щуката, макар че тя вече не подбира. Хваща жаби, малки диви патици, водни плъхове и — когато се намира в опасност — пръста на нашия Салджия.

Природата е мъдра, но безпощадна. Нарушаването на равновесието е възможно само за кратко време.

Така е било, така и ще бъде. Когато се наплодят полевките и мишките, появяват се ветрушките и мишеловите, а при нахълтването на скакалци — розовите скорци. Човек понякога се намесва в реда на природата в своя полза, но и това става, само когато при промяната приеме природните условия и осигури естествените условия на живот на полезните за него животни.

Поплавъкът (Матула го нарича сал) стоеше неподвижен и към мислите на Гюла едва намери път онова мило, слабичко пиукане, което идваше отдясно край брега, където върху водата се носеха три малки птичета, и сега ужасени гледаха човека, който също ги забеляза.

— Вие? — усмихна се Салджията и се зарадва на трите малки черни пришълци.

— Пии-пиу — може ли да минем нататък?

— За вас всичко може — разбра езикът им Гюла, — макар че не зная кои сте.

— Трите малки сирачета на водната кокошка — каза в къщи Матула. — Нещо се е случило с майка им и сега са сами горките. Тук по реката събират насекоми, но вече знаят да се пазят. Не се страхуват много от хората.

Малките водни кокошки първо се посъветваха да минат ли, или не, после заплуваха към отсрещния бряг и там отплаваха пред Гюла.

Момчето дори не се помръдна.

— Пии-пиу — казваха малките птици, — ние не смущаваме никого, само плуваме тук... — И като малки черни галери продължиха нататък, но очите им не се откъсваха от Гюла.

Нашият Салджия се разчувства съвсем от вида на трите малки птици, макар че не правеха нищо, а само съществуваха в младата си сиротна красота, а и момчето нямаше друго желание, освен да ги погали. За съжаление малките водни кокошки не искаха това и бавно отминаха надолу по реката. Понякога извъръщаха главички, сякаш искаха да запомнят момчето, макар че може би се чудеха какъв е този човек, който смуче собствения си пръст. През това време хващаха печашите се на слънцето насекоми по тръстиката и водораслите, късаха младите филизи и кълвяха дребните охлювчета, но не се отдалечаваха от брега, защото в случай на опасност там беше убежището от тръстика и острица.

„Колко са умни!“ — Гюла искаше да помисли върху това, но не му остана време, защото зррр... зррр... — започна диво да бръмчи макарата и нашият млад приятел засече. Заби въдицата в онова непознато същество, което теглеше конеца, и дори с всички сили не можа да го спре, дори да намали скоростта. Рибарският прът се беше извил на колело. Гюла забрави щуката, забрави всичко от напрежение, дори хвана конеца с ръка, но го пусна веднага, защото щеше да среже ръката му. „Какво е това — помисли момчето, — подводница ли?“

Конецът все повече намаляваше и всички дърпания бяха напразни. Напразни бяха новите усилия, темпото на рибата не се промени. Отплува на шестдесет-седемдесет метра в средата на реката: макарата бръмчеше тревожно, конецът се скъсяваше заплашително и Гюла изтръпнал видя, че върху оста едва ли има още няколко метра.

После... едно шумно дърпане, което едва не отскубна пръта от ръцете му, и конецът изчезна в реката.

Нашият Салджия не седна, а направо се просна на брега. Погледна водата, после небето, после осиротелите макара и прът и въздуха. Въздъхна, но не каза нищо, защото вълнението от последните минути още късаше нервите му и поглъщаше всяка здрава мисъл.

Съвзе се чак когато Чикас облиза кървящия му пръст.

— Можеш да го оближеш, Чикас... върви по дяволите — прибави след това и грижливо изми ръката си. — Хубава работа свършихме, Чикас — погледна отново малкото куче, — какво ще кажем сега на стопанина?

Чикас завъртя безпомощно опашка, показвайки, че не разбира от рибарство, а когато видя, че Гюла извади живарника и събира нещата си, толкова весело застана пред него на пътеката, сякаш се връщаха от победоносна битка.

Матула тъкмо беше свършил с полицата. Замижал преценяваше дали стои право на държащите я телове, и също така изгледа от горе до долу пристигания Гюла.

Очите му първо се спряха за миг на живарника, после на разкървавената ръка на момчето, после на празния прът. Почеса побелялата си глава, сякаш събра мислите си, после само каза:

— Отнесе ли го?

— Отнесе го — отговори тъжно нашият Салджия, — отнесе го! Сто метра конец, поплавък, въдица, всичко... Чичо Матула — извика той, — не можеше да се спре!

— Вярвам ти. Трябваше да вървите след него по брега и да го изморявате... макар че и тогава нямаше да можете да го изтеглите. Нищо!

— Нищо ли?!

— Нищо, разбира се. Сто метра конец не може така просто да изчезне и сомът не е напуснал света. Виждате ли тази полица? Това ще бъде вашето място. Наредете си нещата, защото не обичам голибата да прилича на пазар. Рибите поставете на хладно, но първо ги ударете по главата, за да не се мъчат. Впрочем почакайте. Ей така трябва, гледайте!

Матула изтегли голям нож от тръстиковия покрив и с тъпата част удари силно рибите по главата.

— А щуката трябва да се хване така, виждате ли?

— Да.

Той с два пръста хвана щуката зад хрилете и със силен удар я довърши.

— Друг път не бъркай в устата й...

— Случайно...

— Дори и случайно. Един мой приятел бе осакатен от щука, вярно, тя тежеше над десет кила. Двата му пръста се схванаха. Сега ще отида за лодка и когато ви извикам, елате. Кучето ще остане тук.

— Моята щука колко кила има, чичо Матула?

— Сигурно има осемстотин грама. Стой тук, Чикас — спря тръгналото куче, — само ще ни пречиш в лодката.

Чикас погледна с надежда след стария си стопанин, после легна тъжно на сянка, а Гюла си представи колко големи може да са зъбите на една десеткилограмова щука.

„Ужасно! — помисли си. — Но за осемстотинте грама като че ли чичо Матула греши. Има най-малко килограм и половина, ако не два... ако не...“ — и тогава момчето се изчерви, просто изтръпна.

„Вие сте непоправим мечтател, Ладо, неблагоприятен и в това, което знаете... — каза му отвътре един глас, — е?“

„Да, господин учителю, Матула е прав.“

„Виждате ли! Вие искате да спорите с този стар човек? Вие?“

„Не, господин учителю.“

„Не мечтайте, Ладо, и действителността може да бъде така хубава, дори по-хубава от празната мечта.“

„Да, господин учителю.“

В този момент тихичко птиче подсвиркване върна Салджията към действителността. Една авлига констатира отново, че „кметът е шегобиец“, но сега Гюла разбра това така: „Ладо е шегобиец“.

— Шегобиец е дядо ти! — каза той малко обиден. — Осемстотин грама, нека бъде осемстотин грама. Кой от класа е хванал осемстотинграмова щука? Никой! Дори и Кенгел!

После се успокои и подреди нещата на полицата, като запомни добре къде постави приборите за ядене, чинията, фенерчето и книгата.

През това време Чикас влезе няколко пъти в колибата и с едно-две завъртания на опашката одобряваше работата на момчето, но понеже не получаваше никаква заповед, лягаше отново на сянка и

привидно веднага заспиваше. Ушите му обаче и насън бяха нащрек, защото изведнъж скочи. Откъм реката се понесе вик над малката полянка.

— Гюла... Гюлаааа... донесете и пръта!

— Стой тук! — строго каза момчето на малкото куче и Чикас веднага легна.

„Значи и ти вече ми заповядваш? За съжаление не мога да направя нищо, ще остана“ — се четеше в погледа му.

Гюла тръгна, но вървеше бавно, защото се замисли, че „възпитателят му баща“ сега за пръв път се обърна по име към него. Защо? Досега му говореше само на „вие“, а това беше толкова странно и чуждо. Той се чувстваше малко чужд сред тръстиката, в колибата, на речния бряг, а сега почувства, сякаш току-що е пристигнал в къщи, и сякаш викът беше отправен от местността, приела потомъка на войводите.

Матула седеше в една стара лодка и тази лодка като че ли беше същата, която виждаше в мечтите си в часа по математика в езерото Веленце.

В лодката лежеше суха, дълга, клонеста накрая върлина, на която беше завързано ръждясало желязо.

— Какво е това, чичо Матула?

— Кука.

— Кука ли? Но за какво е това парче желязо?

— За да остане под водата. Не сте ли виждали още такова нещо?

— Не.

— С това ще гребем по дъното, докато не попаднем на края. Край, дълъг сто метра, не може да се изгуби. Езерото не е широко. Сомът — защото е почти сигурно, че е бил сом — вече е легнал в някой трап, може би ще можем да го издърпаме. Донесох и острата кука.

Гюла едва сега видя под скамейката острата желязна кука с дървена дръжка, която му посочи Матула. После го попита:

— Срещу течението ли отиде?

— Срещу течението — Гюла посочи реката, — там на завоя видях, че краецът още режеше водата.

— Седнете на кърмата, по-леко ще върви.

И старото корито се плъзна по водата, макар че Матула имаше само една лопата и гребеше от едната страна, лодката все пак се движеше право като стрела по средата. Гюла не можеше да си представи защо трябваше да донесе рибарския прът на този несигурен лов на сом. С него ли старецът иска да удари рибата по главата?

Засега возенето с лодката му доставяше удоволствие.

След завоя от време на време спираха и Матула претърсваше с куката дъното от единия бряг до другия.

— Много хитро е избягала, един дявол знае къде се е свряла. Само края на конеца да попадне в ръцете ни! Можете ли да гребете?

— Може да се опитам...

— Е, ще се научите. Опитайте с тая кука.

Гюла взе в ръце дългата върлина, влачеше я по дъното, като гребеше и между тръстиката край бреговете, от време на време я изваждаше заедно с водораслите, закачили се на клоните и в такъв момент ги разглеждаше така, както Мазола книжката.

— Нали казах, че е избягала много хитро? Трябва да търсим понагоре! — С тези думи Матула заби лопатата и едва след няколко минути спряха отново. — Макар че е възможно конецът да се е намотал на нещо и да се е откъснала — продължи старецът, — все едно, земята не може да погълне стометров конец. Хайде, гребете!

Нашият Салджия се потеше и гребеше. Влачеше грижливо клона с куката по дъното и го изваждаше, докато Матула не се обади:

— Чакайте! Къде са ви очите?

На единия клон на куката сред водораслите се беше закачил конецът, мръсен, едва се виждаше.

— Да не го дръпнеш! Ще греба бавно назад, да потърсим края му. Само спокойно, защото ще избяга.

Гюла събираше внимателно конеца, когато изведнъж хвана края му. Матула спря лодката.

— Дайте рибарския прът. Сега ще го завържа за макарата, после ще тръгна, а вие ще го навивате доколкото може — и Матула загреба... В този момент дъхът на Гюла беше спрял от вълнение.

Макарата толкова тихо бръмчеше, сякаш знаеше, че сега трябва да бъде тихо. А нашият Салджия го избиваше ту студена, ту топла пот. Чакаше всеки миг демоничната сила да се размърда отново под водата; и какво ще стане тогава?

— Чичо Матула, сега вече върви по-тежко.

— Бавно, само бавно; колко метра конец може да има навит на макарата?

— Половината.

— Добре, ще гребя малко по-бързо.

Макарата бръмчеше, всичко беше наред, само сърцето на Гюла подскачаше под тънките му ребра, като някое уплашено синигерче. Когато три четвърти от конца вече беше навит на макарата, Матула спря.

— Дай го тук!

Нашият Салджия се освободи с удоволствие от рибарския прът, който може би имаше връзка с онова диво животно, което, ако се съди по силата му, можеше да бъде и акула, дори крокодил. За щастие такива чудовища не съществуват в Зала.

Лодката стоеше и Матула отново опъна конца. Дръпна го силно, прътът просто се огъна.

— Конецът или се е закачил някъде и се е омотал около тръстика или издатина, или рибата е легнала и не иска да се помръдне. Вземете лопатата и ако побегне, натиснете я във водата, за да се движим. Внимавайте!

Матула съвсем опъна конца, после удари силно рибарския прът, та неочакваното потрепване да изплаши рибата, ако, разбира се, въдицата е още в устата ѝ.

Там беше! Сигурно там, защото сякаш мълния се настани в макарата.

— Гребете силно, бързо, по-бързо!

Макарата чак запраця, после изведнъж спря.

— Опитва се да избяга! Или легна отново, или... не зная?!... Гребете обратно — и Матула бързо нави конца, но отдалечи доста края на пръта, за да не се закачи конецът за лодката, защото плячката — която още не беше плячка — мина под лодката.

— Тегли като някой кон — възхити се старецът, защото конецът се опъна отново, и обърна лодката в тази посока. — Гребете!

Гюла гребеше, но чувстваше, че и рибата тегли лодката.

— Гребете, не се грижете за друго! Уморена е вече, усещам я.

Да, макарата вече не се въртеше толкова бързо, а Матула понякога дори спираше рибата, но само за миг.

— Сега бавно, вече няма да се обърне.

Рибата теглеше лодката насам-натам, а Матула се опита да я повдигне, но в отговор на това усети само силно дърпане.

— Ще ми танцуваш ти за нищо — обеща старецът на невидимата риба, но тя или не искаше да танцува, или не обичаше нищото и не искаше да се подчини.

— Само веднъж да видя главата ѝ! Вече отстъпва...

С прекъснати, силни дърпания Матула повдигаше рибата все по-нагоре.

— Дайте ми острата кука.

И Гюла едва не извика, когато широката глава на сома най-последно се показа. Имаше страшно голяма уста, а мустаците му се люлееха насам-натам във водата.

— Има петнадесет килограма, а може би и повече — пошепна старецът. — Дано не се дръпне, защото ще се откъсне.

Сега вече Матула хвана в лявата си ръка рибарския прът, а в другата куката, наведе се тихо и като заби острата като игла кука под хрилете, с едно силно дърпане просна рибата в лодката.

Сомът и сега беше на друго мнение. Вдигна ужасен шум на дъното на лодката, като удари по коляното слисания и щастлив Салджия толкова силно, че той в уплахата си насмалко щеше да падне във водата.

— Дяволите да те вземат! — мърмеше Матула весело плячката. После прекара дебел канап през хрилете на рибата. — Сега вече е наша. Може да починем малко.

И двамата се усмигнаха един на друг. Високият, слаб ученик от Пеща и старият полски пазач от царството на тръстиките и водата. И в този момент изчезнаха миналото, голямата разлика във възрастта, изминатите пътища, училището и роднинството, ученическата книжка и подарените пури, остана само дивата местност и двамата ловци, обладани от едно и също чувство.

Щуката сега вече почти не беше важна и наистина слезе на осемстотинграмовата си тежина, и Гюла помисли, че наистина не бива да се прибавя нито дума към приключението със сома. Този разбойник Кенгел излезе прав: „И действителността може да е толкова хубава, дори и по-хубава от измамната мечта“.

Матула изтри весело потното си чело.

— Рибарският прът наистина заслужава цената си — каза той, — в някои моменти се страхувах, че ще се счупи. Голяма сила се крие в такава риба, докато е във водата. Дай лопатата. Сега ще оставим тук лодката — във водата пред голибата, а сома ще вържа и следобед ще го закарам в канцеларията.

Когато спряха, Гюла видя с безпокойство как Матула завърза дебелия канап, прекаран през хрилете и устата на сома, за желязната халка на лодката, после спусна спокойно голямата риба във водата.

— Така! С това сме готови. Видяхте ли вчера как запалих огъня?

— Видях, чичо Матула.

— Тогава вървете, съберете дърва, секирата е там и напалете огън. Аз ще остана тук, ще улова още няколко платики, защото рибата, която си уловил, не е достатъчна. А сомът ще ни дойде много.

Гюла изскочи весело на брега и — да! — зарадва се, че не трябва пак да лови риба. Стигаше му за днес, защото Зала не можеше да даде повече от това, което даде. Той копнееше за нещо друго, копнееше да види колибата, Чикас, да напали огън, да остане сам и да преживее отново чудните събития.

— Кибритът е на полицата, а за подпалка вземи тръстика. Зад голибата има.

— Ще бързам, чичо Матула.

— Не е нужно да бързате. Не слагайте много дърва, за да не се наложи да ходите отново за тях, едва да гори. Откъде да зная за колко време ще улова риба. Внимавайте със секирата, много е остра.

Сега вече Гюла тръгна по скритата пътека така, сякаш си беше в къщи, в стаята си. Клоните на жълтугите галеа като познат изподрасканите му колене, застаналите на пост водни кончета едва трепнаха, а Чикас го чакаше пред колибата, въртейки опашка.

— Уловихме сом, Чикас!

После момчето взе секирата и тръгна във вчерашната посока за сухи дърва.

„Змия! — мина му през ума и той настръхна, но се ядоса. — Змия ли? Ето я брадвата, ще й отрежа главата!“ — Но змиите пребиваваха на друго място, а и не искаха Гюла Лайош Ладо да им отреже главите. Така че нашият Салджия събра дърва и напали огън, както видя от Матула. Той беше наблюдавал инстинктивно стареца и сега изпита радост от паленето на огъня. Отдолу постави парчета

тръстика, върху тях тънки клони, после — като покрив на къща — подебели. Запали клечка кибрит и я постави под тях, след това се дръпна настрана и загледа белия пушек като красиво чудо, като обещание за обяд. Древно доволство се загнезди в сърцето му, после помисли какво щеше да бъде, ако нямаше огън, защото без огън просто нищо нямаше да остане от човека. Гюла започна да разбира хората, които обожават огъня.

По-късно пушекът посивя, а танцуващите пламъчета едва се виждаха от силното слънце.

„Какво е това пушек — гледаше Гюла огъня — и какво е пламък? И в крайна сметка какво е огън?“

Разбира се, Гюла беше учил какво е горене, топлина, ролята на газовете, които могат да горят, но това тук сега беше друго, тайнствено хубаво.

„Дървата се превръщат в пушек и пепел — помисли си той — и в топли, горящи и отлитащи газове и пари, но поотделно остава всичко, а ако би могло да се съберат отново, биха се получили дърва... Но не могат да се съберат никога вече. Друго ще стане от тях, част от нещо, което живее. Топлината се издига под облаците, пушекът се разпръсква като газ и сажди, дъждът занася пепелта по земята и ще израснат отново растения, които евентуално ще бъдат изядени от животните или ще изгният, което пак е горене, и всичко започва отново. Започва — размишляваше момчето, — къде започва?“

— Дяволито момче е Ладо! — свиреше една авлига на елшата, но Гюла вече не ѝ се разсърди. Погледна към златистожълтата птица и помисли, че блестящите пера, хвърченето и гнездото ще изгорят в невидимия пламък на живота. Какво ще стане с движението? Какво ще излезе от енергията на пеещите тонове?

Салджията постави дърва в огъня.

„Храна...“ — помисли той, но мислите му се разсеяха изведнъж, защото къркоренето на стомаха му подсказа, че е време за ядене.

Гюла почувства страшен глад и с копнеж погледна към началото на пътеката, откъдето трябваше да се появи Матула; до него застана и Чикас, и малкото куче погледна също нататък, сякаш каза:

— Аз също съм ужасно гладен.

Трябваше още дълго да чакат, докато Матула дойде с рибата.

— Не искаха много да кълват, улових само пет. Изнесете дъската. А сега на работа! Извадете ножчето. И това трябва да научите, но не натискайте рибата, защото жлъчката ѝ ще се пръсне и месото ще стане горчиво.

Салджията наблюдаваше ръцете на Матула и му подражаваше.

— Изнесете тавата, днес ще изпечем рибите, затова ги нарязвам. Виждате ли как?

— Виждам!

Матула нарязва на ситно от двете страни месото на рибите.

— Сега вече не останаха други кости в тях, само гръбначния им стълб.

И след всичко това Гюла вече не мислеше какво е топлина и пушек; какво е горене и газ, дори не мислеше и какво е миризма, която в това състояние се наричаше само аромат, защото печашите се риби миришеха така апетитно, че стомахът му къркореше безсрамно.

— Гладен ли сте? — попита го Матула, като чу къркоренето. — Хей сега ще станат.

След това почти не говореха. Последните думи на Матула бяха:

— Аз съм свикнал да ги ям с ръка...

Гюла също хвана в ръка рибата над чинията. После започнаха да ядат. Нарязаното месо се отделяше от гръбнака така, както зрялата праскова от костилката и в ръката оставаше само главата и гръбначният стълб.

— Дай го тук! — Чикас мушкаше с носа си Гюла. — Може да се остави и малко месо върху него.

След четвърт час от рибите не остана нито една костичка.

— Хареса ли ти?

— Чичо Матула, толкова хубаво нещо не съм ял през живота си.

— Вярвам ти. Както се нахвърлихме, дори и сома едва щеше да ни стигне. Печена риба може да ядете, колкото искате. От нея не може да ви стане лошо, колкото и да ядете. А сега следва голям сън. Възможно е, когато се събудите, аз вече да не бъда тук, но на мръкване ще се върна. По водата не тръгвайте, защото не знаете да гребете. Ако отидете някъде, огледайте се хубаво, че да можете да се върнете, но не отивайте надалече. Привечер може да ловите риба, но я оставете във водата за утре. А аз ще изпуша една лула тютюн. Да ви дам ли една пура?

— Не, не!

Гюла се изтегна на леглото от сено. Сутрешната умора, необичайната работа на мускулите се разнесе като олово по цялото му тяло, но това не беше неприятно.

„Може би няма да заспя“ — помисли той и в същата минута вече спеше.

Матула пуфкаше и наблюдаваше пушека, който се измъкваше навън през стрехата на колибата. После погледна Гюла и се усмихна: „Детето се поддава на възпитание — спи хубаво и има добър апетит“.

После и той остави лулата и затвори очи.

Нашият Салджия не сънува нищо през този следобед. Дългото му слабо тяло сякаш потъна в сеното и той не се събуди и тогава, когато една упорита муха избра носа му за наблюдателна кула. Там сучеше предните си крака, после чисти хоботчето си и въобще се държеше като у дома си. За щастие тя не принадлежеше към сектата кръвопийци на хапливите мухи, беше само една обикновена, но нахална кухненска муха, която скучаеше, а когато видя Чикас пред колибата, излетя веднага да дразни малкото куче. Така Гюла остана сам, потънал в дълбокия си сън. Спеше и не знаеше нищо за това, че стомахът му сега запълва изхабените предобед сили и че месото на щуката се превръща в негово месо, дори в мускули, нерви, кръв и кости, от които имаше голяма нужда. Сега Гюла не се питаше за нищо, не проявяваше никакво любопитство, дишаше спокойно и дълбоко; бензинът на въздуха — кислорода, изгаряше от тялото попадналата в кръвта шлака — въглеродния двуокис.

Само мъртвите спят така дълбоко — макар че и те горят в огромната лаборатория на земята — но тях вече не ги събужда нито авлигата, нито Чикас, на когото му омръзна самотата и със студения си нос мушна увисналата ръка на Гюла.

— Аз вече се наспах — означаваше това предупреждение, — бихме могли да отидем нанякъде...

Чикас беше егоист без съмнение, но не искаше кръвта на Гюла, докато един женски комар я искаше. В първия миг изглеждаше, че крилатата девойка има само крака, но по-късно стана ясно, че има и корем, тоест търбух, защото този фин резервоар започна да се червене. Девойката заби смукалото си в брадата на нашия Салджия и в прозрачния резервоар потече кръв, която преди това беше собственост на Гюла. С едно инстинктивно движение момчето смачка на брадата си лакомата дама и отвори очи.

Отвори очи и в първия момент се почувства като човек, който се събужда в тунел, защото сега беше паднал от влака.

В колибата вече беше мрачно, а пред входа на тунела — тоест колибата — грееше слънце. Гюла почеса повторно брадата си, но при движението на ръката почувства, че само болезнени телени нишки свързват крайниците към тялото му и че тези крайници го болят. Да, войводското тяло на Гюла не беше свикнало на осем-десет километрова разходка, вълнуващ риболов, гребане с лопата, рязане на

дърва, въобще на физическия труд, който изисква този скитнически живот. С една дума, имаше силна, макар и начална мускулна треска.

Но къде е Матула? Чикас не можа да отговори на този въпрос, но мозъкът на Гюла започна бавно да работи.

„Занесъл е рибата, а аз дори не се събудих. Ще закъснея.“ Той трепна, защото успиването в досегашния му живот означаваше закъсняване за училище, но после се усмихна. Над него стоеше тръстиков покрив, под него ароматно сено, пред него отворът на колибата, като някой огромен далекоглед, а отвъд нея лятото покриваше света със синята пола на небесата.

Обгърнат от мекото спокойствие на следобедната тишина Гюла потъна в здрав, укрепителен сън. Толкова далечен беше всеки шум, всяко напрегнато тичане, всичко — дори часът по математика, че момчето се почувства неразделна част от диханието на безкрайната гора от тръстика, дори забрави болезнено усилващите се болки в мускулите.

Чикас се обади отново. Протегна се силно и се спря до леглото, като опашката му описваше непознати знаци във въздуха.

— Какво да правим, Чикас?

Малкото куче впери очи навън, сочейки посоката, където светът е по-широк, но може би погледна птицата, която прелетя над храстите от жълтуга — блесна като видение, сякаш сграбчи нещо, после, докато летеше, повдигна крака към човката си и изчезна от кръгзора.

— Какво може да е?

Гюла взе спокойно книгата и силния далекоглед на вуйчо Ищван.

Птицата не беше голяма, с тъмен цвят, но коремчето ѝ беше жълто. По-късно тя кацна върху сухия клон на една отсрещна върба и с бинокъла можеше да се види черната ѝ глава с черна ивица на бялото ѝ лице.

— Не мърдай, Чикас!

После още две също такива птици кацнаха на сухия клон, едната от тях кълвеше нещо. Отгоре бяха тъмносиви, а коремите им жълти с черни пера, крилете им — както на лястовиците — бяха по-дълги от опашките.

„Може да са соколи — помисли си Гюла, — но какво ли ловуват? Изглежда, че са цяло семейство.“

Той разлисти книгата при соколите и взе да чете:

— Орко, Сокол орко! „Голям колкото вечерна ветрушка, върхът на затворените криле достига края на опашката, ясно очертана черна, извита надолу ивица върху бяло поле. Краката му са жълти. Най-бързата наша хищна птица. Гушата му обикновено е пълна с насекоми, хванати във въздуха... След жътва ловува заедно със синовете си, хвърчи със скоростта на влак и изплашените птици попадат отново в ноктите му...“ — Тук обаче няма влак — помисли Салджията, — значи правилно насочи нататък далекогледа; птиците ловяха водни кончета. Но понеже има достатъчно водни кончета, и при това те са вредни насекоми, защото ларвите им живеят във водата, дишат с хриле и опустошават много риба, соколите с кривите крила в този момент вършат полезна работа.

— Сега вече можем да вървим, Чикас. — Гюла стана. Едва се държеше на краката си. В краката му сякаш бяха опънати телове, които искаха на всяка цена да се скъсат, на гърба му изгорелите места се опъваха, на дланта му се беше вдигнал грамаден мехур от лопатата. — Да — въздъхна той, — трябва да свикна с това.

Окачи далекогледа на врата си, взе въдицата и тръгна на път.

Преди смяташе, че соколското семейство ще избяга, когато излезе от колибата, но соколите дори не му обърнаха внимание, само малко се отдръпнаха. Сега Салджията можа да види защо в книгата пише, че е „най-бързата ни птица“. Защото и водното конче може да хвърчи, но това, което соколите правеха, беше нещо много повече. За миг голямото насекомо беше в ноктите им, и хвърчейки, го изяждаха.

Чудни бяха и — сега вече познати.

С Чикас вървяха към Зала. Храстите, които на тясната пътека галеха лицето му, бяха от жълтуга.

„Нещо като върбите — махна с ръка Матула, когато го попита какви са тези храсти, — не струват много. Кошници не могат да се плетат от тях, защото се чупят, не растат като дърво, така че само съществуват, но са добри като лятно топливо.“

Все едно. Бяха познати.

Позната беше и водата, която течеше бавно към Балатон, позната беше и местността. Някъде много далече се виждаха сините върхове на Шомогските хълмове и от крякането на тръстиките свирци едва можеше да се чуе свирката на един далечен влак.

Беше топло, затова Гюла остави багажа си и тръгна нагоре по брега. Старата лодка се поклащаше във водата, а на седалката една водна жаба се приличаше на слънце.

— Нахална си, чуваш ли! — каза ѝ Гюла със смях, защото не се сърдеше на певеца с изпъкнали очи. Той се изкуши да покара малко лодката, но един вътрешен глас го предупреди: „Не отивайте във водата, защото още не знаете да гребете...“.

„Добре е да се приемат съветите на Матула — помисли Гюла и си спомни за сандалите, които щяха да бъдат добри за някое курортно място, за пясъка на плажа или за посипаните с чакъл пътища на алеята, но тук не струваха нищо. — Тук трябват гумени ботуши, с които може да се газии през острицата, във вода, в кал, навсякъде.“

Чикас обаче не знаеше, че им е забранено да се разхождат с лодката и с един скок се намери в старото корито, от което нервите на жабата не издържаха. Тя дори не изчака Чикас да стъпи в лодката, скочи от дъската и с едно чудесно салтомортале цамбурна във водата.

— Хайде, Чикас, ще вървим пеша.

— И така е добре. — Малкото куче скочи на брега и като се завъртя край Гюла, затича игриво пред него, но от време на време се извърщаше назад, да види дали новият му приятел няма да му даде някакъв знак.

Тогавя Гюла се усмихна и тежкия следобед изведнъж се изпълни с мила, лека радост, защото на отсрещния бряг се появиа малките водни кокошки. Чикас погледна също нататък, после към Гюла и завъртя опашка, сякаш казваше:

— Познати...

— Пиу-пиу — обади се едно от малките черни птичета, — ние само тук събираме храна.

— Здравейте, деца — любезничеше Салджията, но в същия миг изтръпна, защото тъмна сянка профуча край него и малките водни кокошки бързо се гмурнаха под водата. А над водата се издигна една черна каня. Канята направи един кръг над разпенената вода и дори не обърна внимание на размахващото юмрук момче. Ловът не успя, това беше сигурно, така че след един нов кръг тя отлетя над тръстиката.

— Негодница — каза Гюла. — Мисли му! — Той каза още няколко думи, които майка Пири определено щеше да окачестви като неприлични.

Чикас обаче се развълнува и изджафка:

— Сбърка, но това се случва.

Малките водни кокошки едва по-късно се подадоха от водата, но на двадесетина метра по-нататък.

— Пиу — огледаха се те, — отишъл ли си е? — И спокойно продължиха да кълват насекоми по листата на острицата. — Всеки ден се опитва да ни грабне...

Гюла реши, че нервите на малките водни кокошки са здрави. Техният живот е постоянно в опасност, а не може постоянно да се нервират, постоянно да се страхуват, защото тогава биха умрели от глад. Но постоянно трябва да бъдат нащрек. Нервната мрежа, антената на сетивата е напрегната, това обаче е така свързано с техния живот, както храненето, хвърченето или плуването.

Навярно такъв е бил първобитният човек, когато се е криел в защитната пещера от тигъра. Щом се е намирал вътре, ужасът му изчезвал.

„Не успя — засмивал се, — но насмалко щеше да ме сграбчи.“

— Можем да вървим, Чикас, канята едва ли ще се върне, но ние и без това не можем да пазим малките птичета. Те ще се пазят сами.

Приближаваха се към застоялата вода. Шумът се засилваше, но беше по-слаб, отколкото сутринта. Птиците се скитаха навсякъде, отлитаха и долитаха. Някои от тях Гюла вече различаваше по хвърченето, но повечето не познаваше, както и много от тревите и дърветата, а да не говорим за хвърчащите и пълзящите насекоми.

Общо взето обаче момчето се чувстваше като у дома, а и мускулната треска сякаш затихна. Местността сега вече му беше позната. Отдалече се виждаше големият бряст накрая на ливадите, хълмът с крепостта от тръни сред тръстиката, зад него завоя на реката. Момчето усещаше къде се намира колибата. Не я виждаше, но я усещаше и можеше да тегли права линия между старата лодка и колибата. Имаше чувството, че стои на единия ъгъл на един триъгълник, другите две точки на който са брястът и колибата.

Салджията се ориентираше инстинктивно, макар и да не си даваше сметка за това. От дълбочината на инстинктите и нервите се протягаха пипала, незабелязано се приспособяваше към околната среда, в която мечтаеше да живее. От време на време се спираше и поглеждаше сянката си, която досега не му беше нужна за измерване

на времето, но сега си помисли: навярно е пет часът. Впрочем стомахът му — въпреки сития обяд — също сигнализираше, че времето е напреднало.

Салджията, разбира се, имаше часовник, но по съвета на Матула го остави в къщи.

„Първо — каза Матула, — какво значение има колко показва часовникът? Колкото е, толкова. Второ: ще го ударите в нещо, може да го намокрите, с една дума нямате нужда от него, но можете да го носите, ако искате.“

Така часовникът остана в къщи, но и не му липсваше. Тук не трябваше да дебне звънът на будилника, но и минутите на ставането не трябваше да се отлагат. Досега не беше забелязал, че става с три-четири часа по-рано, отколкото у дома, но и следобед веднага заспиваше, което в къщи почти не му се случваше.

— Дррр. (Нашият Салджия едва не седна от уплаха) — дрънчеше един великолепен мъжки фазан пред Чикас и кучето тичаше възбудено по пресните следи на птицата.

— Тук беше — дишаше то тежко, — тук беше!

— Чикас, ще ти ритна един, ако продължаваш да ме плашиш — ядосваше се Гюла, но Чикас погледна невинно младия си приятел.

— Хубава птица, нали — размахваше късата си опашка, — хубаво би било да хапнем от нея! — И все пак се скри в тревата.

— Хайде, Чикас!

Когато стигнаха до брега на голямата застояла вода, птиците дори не трепнаха. Вярно е, че бяха доста по-далече от тях, отколкото сутринта, но сега не показаха никакъв признак на уплаха.

„Защо?“ — попита се Гюла, но едва по-късно размисли, че птиците, прекарващи нощта във водата, в тръстиката и край тръстиката, цяла нощ безпомощно дебнат тъмнината, изложени на опасностите на слепите сенки. Птиците нямат обоняние, често нямат полза от слуха си и чудните им очи — с изключение на бухалите — не им служат много в тъмнината. Значи спят неспокойно и непрекъснато се будят, защото ту тук се чуе мъчително мятане, ту там нещо изписка: нощните ловци са тръгнали за плячка.

Във водата — видрата, в тръстиката — лисицата, порът, невестулката, хермелинът, а когато мишките са малко и майските

бръмбари са се свършили, някой по-голям бухал посяга на спящите вълн.

Това напрежение продължава до зори, докато светът може да се види отново, и тогава при първото съмнително движение изчезва вцепенението и крилете се издигат във въздуха.

Но сега беше ленив, спокоен следобед; един човек и едно куче вървяха по брега и сладкодумните птици не им обръщаха внимание. Вярно е, че човекът се спираше, но далечината беше успокоителна, така че чаплиите продължаваха да възпитават младите, лопатарите сърбаха вода, патиците се препъваха, а морските рибарки с пресипнал вой се спускаха във водата и се издигаха с някоя невнимателна рибка в човката.

„Как може рибата да не забележи птицата?“ — попита се Гюла. Той още не знаеше, че рибата не вижда нагоре, както и човекът не би видял, ако не вдигне глава нагоре. За това обръщане обаче е нужна шия, каквато рибата няма. Значи рибата не може да вижда нагоре, впрочем тя е и късогледа. Докато забележи опасността, която идва отгоре като падащ камък, вече е късно...

Гюла не сваляше далекогледа от очите си и с благодарност мислеше за оптика, който е изгладил лещата. В неподвижната вода стърчеше неподвижен кол, а върху него стоеше една неподвижна черна птица.

„Прилича на позеленяла черна бронзова статуя — помисли момчето, — за гъска е малка, за патица е голяма, какво може да е това? Аха, а онази другата къде беше досега?“

До кола се появи също такава птица, с голяма риба в устата. Кацналата на кола птица сякаш само това чакаше, скочи във водата с главата надолу и изчезна, а другата хвъркна на нейното място. В клюна ѝ се виждаше ясно мятаната се риба и стичащата се вода по блестящите ѝ пера. Птицата се настани, после с малко усилие погълна рибата, голяма колкото длан.

„Я виж ти! — чудеше се Салджията. — Глътна я! Но какво може да е? А рибата още се движеше... дали и в гушата ѝ продължава да се движи?“ Това обаче не можеше да се види, защото по гърдите на статуята не личеше никакво движение. Не можеше да се види и защото назъбената човка схруска главата на рибата; ако все още е била жива

(някои риби, изчистени и изкормени, още се движат), попаднала е в такава силна стомашна киселина, където е изключено каквото и да било подскачане.

— Гарвана ли гледате?

Гюла насмалко щеше да изпусне бинокъла от ръцете си.

Този никаквец Чикас беше изчезнал и далече зад гърба му подскачаше около стопанина си.

— Много ловка птица.

— Гарван ли е? — съвзе се момчето, като се надяваше, че старецът не е забелязал уплахата му.

— Морски гарван; казват му и корморан. Плува като риба, гмурка се като видра, но и хвърчи добре. Дяволски вид, но е забранено да се закача, защото в цялата страна се среща само тук и още на едно-две места. Близките ви ви целуват; не искаха да повярват, че вие сте уловили рибата.

— Ами, разбира се, че не я улових аз.

— Вие я уловихте! Това е истината, но аз я издърпах, което е съвсем друго, но за това вече не питаха. Нанчи изпрати щрудел, пиперки, месо, хляб и други неща. Донесох и едно писмо.

— Къде е, чичо Матула?

— Някъде в раницата — и Матула въобще не се помръдна, за да потърси писмото. А Гюла не искаше да се издаде, че изгаря от любопитство.

— Смятам, че не е бързо.

— Не... — промълви Гюла, но в момента, в който го каза, се прокле. „Голям вол, учтив вол си, Салджия, сега ще се ядосваш до довечера. Езикът ти пак проработи преди ума!“

— Казаха, че го писал някакъв Бейла.

— Мазола! — извика Гюла.

— Не споменаха за Мазол.

— Но това е много бързо, чичо Матула. Майка му е болна, за това става дума...

— Тогава хайде — старецът свали раницата, — ето го.

Скъпи Гюла,

— и Салджията се засмя на познатите, малко завъртени букви.

Направо съм си изгубил ума, толкова се радвам. Докторът изпраща майка на бани, не струва нищо, дори й се скара защо не се е обадила досега. После, представи си! Получих запис със сто форинта, отзад на мястото на подателя е написано: „Ела, Мазол, комари изядоха приятеля ти Салджията и изгоря, иначе се чувства добре“ — подпис: вуйчо Ищван; какво ще кажеш за това? Мама сега вече пере и глади на нас и не се сърди дори на чичо Гейза, казва, че е толкова хубав човек, какъвто бил баща ми. Срегнах Кенгел, беше пак с онова хубаво момиче и се похвали: „Какво ще кажеш, Мазол, през идущата седмица ще сключим брак с тази дама“ — какво да кажа, а дамата така весело се засмя, че е изключено да е учителка по математика. След една седмица пристигаме с влака, с който си замина. Мама ще продължи за баните. Чакай ме в събота. Целуват те родителите ти, също и майка Пири, и аз, също и мама. Сърдечен поздрав на вуйчо Ищван и му благодаря за стотарката, после ще му я върна. Прегръща те верният ти приятел.

Мазола

P. S. Срегнах Дубовански, всеки ден трябва да решава по три задачи, докато се върне старият Дуб. Представи си...

Изведнъж сърцето на Гюла се изпълни с Мазола, с Кенгел и с всички букви на писмото. Започна отново да го чете.

— Е, бързо ли е?

— Не, не е толкова... разбира се...

— Тогава да вървим. Чикас, не души раницата, защото ще те цапна по носа.

— Мазола ще дойде, чичо Матула.

— Онзи Бейла ли? Значи името му е Бейла Мазол?

— Не, Бейла Пондораи, но ние му викаме само Мазола. Всички в класа си имат прякори.

— А вашият какъв е?

— Салджия... — призна Гюла и се разкая, защото в очите на стареца се появи някакъв злорад смях.

— Салджия ли? За такъв сте доста слаб, но — старецът стана сериозен — ще се погрижим да се съвземете. Да вървим. Върви напред, Чикас, винаги се мотаеш в краката.

Сега в гърбовете им грееше късното следобедно слънце и Гюла виждаше цялата местност съвсем друга, защото в джоба му беше писмото на Мазола. Мислено си представяше срещата на гарата, а когато разкаже на Мазола за сома...

— Колко тежка беше рибата, чичо Матула?

— Нанчи я премери, почти шестнадесет... живи ли сте още?

Този въпрос беше отправен към трите малки водни кокошки, които пристигаха в редица и блестящите им малки очи светеха доверчиво.

— Една голяма тъмна птица се спусна върху тях, но те се гмурнаха във водата — каза Гюла.

— Черна каня. Опашката ѝ вилообразна ли беше?

— Да.

— Черна каня. Тук се скита всеки следобед, но по-скоро напада рибите. Голям разбойник, понякога вдига и риби по цял килограм. Но понякога си плаща за това, когато очите ѝ са по-големи, отколкото устата.

— Как така?

— Така, сграбчва по-голяма риба, отколкото може да повдигне, после рибата я дръпва под водата.

— Тогава какво става?

— Нищо. Умира.

— Рибата ли?

— Ах! Канята. Задушавя се. Рибарите хванаха един шаран двадесет килограма, на гърба му бяха сраснали един чифт крака до глезените.

— А другата част?

— Паднала е във водата, защото, когато заби ноктите си, канята трудно може да ги извади, толкова силно ги забива.

— Пиу-пиу — записукаха през това време малките водни кокошки.

— Отивайте вече да спите, хей сега ще залезе слънцето — каза им Матула.

— Нямате ли пушка, чичо Матула?

— Как да нямам, само че не я нося винаги. В къщи е, смазана. Да не би да искате да убиете канята?

— Хубаво щеше да бъде — надяваше се Гюла, защото колко хубаво би било да каже на Мазола: „... после улових един сом шестнадесет килограма и убих черна каня...“. Матула обаче не спомена повече за пушката.

Той се спря при лодката и след малко колебание каза:

— Знаете ли да плувате?

— Зная.

— Тогава аз ще занеса раницата и ще донеса въдицата, а вие закарайте лодката до окастрената върба и я завържете там, дето ѝ е мястото. Ще видя как ще тръгнете.

Момчето с известно вълнение взе в ръце веслото, а Матула тласна лодката.

— Седнете на задната дъска.

Гюла седна на задната дъска, носът на лодката се повдигна малко и нашият Салджия — да става, каквото ще става! — с енергично движение натисна веслото във водата.

Матула го наблюдаваше, Гюла се червеше, а лодката започна да се върти весело.

— Това не е въртележка, чувате ли?

— Ей сега, чичо Матула.

Гюла натисна веслото от другата страна, но лодката само разтърси глава като някой жребец в хубаво настроение, подскочи и започна да се върти на обратна страна.

— Аз съм свикнал да гребя с две весла...

— С две ли? Че вие не можете и с едно...

Гюла не разбра каква е работата, защото гребеше и когато уловиха сома, но беше забравил, че тогава сомът теглеше конца и това държеше лодката права.

— Не разбирам — ядосваше се Салджията, — не разбирам...

— Това виждам. Дайте тук веслото. Гледайте: първо обръщате веслото настрани, и после, когато сте го дръпнали, гребете с ръба. Със страната го дърпате, а с ръба управлявате.

— Да, дайте го, чичо Матула!

Нашият Салджия подражаваше на стареца и сега вече лодката тръгна, но напредваше така, сякаш беше влюбена ту в единия бряг, ту в другия и не искаше да ги изостави.

— Не гребете толкова лошо — окуражаваше го старецът от брега, — но трябва да се научите хубаво, защото това прилича на гребане с лъжица. Хайде, Чикас, защото ще ти се завие свят, ако го гледаш по-дълго.

Гюла още усещаше на гърба си критичните очи на Матула, макар че старецът вече вървеше по пътеката към колибата.

— Гръм да удари тази лодка! — кълнеше Салджията; за щастие в това време лекомисленото момче не разполагаше с никаква мълния. А онази окастрена върба беше толкова далече, колкото близко изглеждаше. Гюла се потеше, стискаше здравата веслото и колебанието на лодката между двата бряга сякаш намаля, но пълзеше бавно, като някоя сънлива буболечка, ако си позволи такова сравнение за старата лодка.

— Квак — изкрещя една чапла, издигайки се неочаквано край тръстиката, и Гюла в уплахата си едва не изпусна веслото.

— Дяволите да те вземат, уплаши ме! — извика ядосан Салджията, в отговор на което чаплата изкрещя отново нещо и към крясъка се прибави шестметрово плюене. Храносмилането на чаплата беше напълно в ред, дори се уплаши и плюе назад. Нашият Салджия примря от смях.

От този момент момчето сякаш започна да гребете по-добре, но въпреки това се зарадва, когато стигна при окастрената върба.

— Сега вече зная как трябва да се гребете, утре ще се упражня.

Завърза лодката и на връщане почувства, че той все пак е сухоземно същество, защото пешком стигна по-скоро при Матула, който му даде знак да не се движи, а да седне. После искаше да му даде рибарския прът.

— Не искам, чичо Матула, болят ме дланите.

— Добре. Ще ви минат. Направих такъв хубав удар, но избързах. Ето, сега! Готово! Кепчето! Колко лесно идва като че ли е пла... Да, платика е.

— Колко е голяма! — учуди се Гюла на голямата платика. — Цяла палачинка. — После пое рибата с кепчето и я постави в

живарника. Беше вече свикнал. Хвана рибата откъм хрилете и гладко я спусна в мрежата.

Слънцето беше слязло ниско в тръстиката и можеше да се погледне червеното му лице. Реката се носеше в сянка, а чаплите се прибраха по домовете си. Комарите обаче сега започнаха да се роят и Гюла скоро прецени положението като неудържимо.

— Ще отида в колибата да се намажа, инак ще ме изядат.

— Умно. Нямам нищо против, ако след това отидете за дърва, дотогава аз ще уловя още риба.

Гюла намери за естествено това разпределение на труда, както си беше. Взе секирата и повика Чикас да дойде за дърва, ако иска.

Но понеже и около колибата беше пълно с комари, намаза се здравата.

— Хайде, Чикас.

Вечерната мараня се люлееше над голямата равнина, покрита с ливади. Птиците постепенно млъкнаха, само един мъжки фазан крякаше уплашено. Може би го беше изплашила лисица или някой голям ястреб кръжеше на това място, кавалерът с шпорите във всеки случай се беше уплашил. Той повтаряше: какат... какат... — и в това се съдържаше всичко. Обикновен език е фазановият, само трудно може да се разбере.

Високата трева в дъното вече беше покрита с роса, но гумените ботуши вършеха добра работа. Колкото пъти Гюла поглеждаше ботушите, спомняше си първо за вуйчо Ищван, а после за Матула. Или обратно, но винаги мислеше, че трябва да слуша Матула или както той казваше: „Хубаво е да има старец в къщи“ — подчертавайки с това, че старците имат мъдър опит.

Днес Гюла трябваше да отиде по-далече за дърва, защото вече беше отрязал сухите клони на познатата върба. Известно време Чикас подскачаше пред него във високата трева, после остана зад гърба на момчето.

— Защо не вървиш напред?

Чикас обаче весело му обясняваше с опашка, че така е по-удобно, а освен това не знаел къде отива Гюла. Впрочем повече обичал отъпканите пътеки.

Маслото против комари гонеше една част от тях, но останалите бяха достатъчно, за да замахва гневно с ръка. Тези презиращи смъртта

амазонки, пеейки, пробиваха омагьосания кръг на лимоненото масло и забиваха смукалата си на най-неочаквани места.

— Болест да ви тръшне! — кълнеше нашият Салджия, но това не даваше голям ефект. Как можеше да се справи болестта с двеста милиарда комари? И какво можеха да направят двата малки прилепа, които пърхаха над главата на момчето, макар че и те хващаха поголемите хапки. Преди малко някакъв рогач избръмча над поляната и единият прилеп (Матула ги наричаше крилати мишки) така го сграбчи, че просто изшумя.

— Те вече могат да хвърчат! — Гюла кимна признателно и се спря, за да гледа лова на прилепите, което обаче се превърна за миг в смъртна опасност. Над поляната се появи един сокол орко. Прилепите пърхайки, побягнаха, но соколът вече избра един от тях и докато момчето схване феноменалните обрати на този лов, прилепът увисна в ноктите на сокола като безжизнено сиво парцалче.

— Главозамайващо! — възкликна Гюла. — Виждаш ли, Чикас? Но да вървим, кучето ми, да не ни грабне и нас нещо... трябваше да се намажа по-хубаво. — Той почеса коляното си и застана под набелязаната върба.

Отрязва доста дебело стъбло и докато го завлече до колибата, комарите не го закачаха много.

Вечерната мъгла все повече очертаваше сенките на здрача, а в дълбоката тишина долитаха онези гласове и шумове, които през деня не можеше да се чуят.

Лумналият огън обаче образува светло кълбо на поляната. Наоколо се стъмваше и Гюла чувстваше, че без тъмнината светлината не би имала никакво значение.

Край огъня Гюла изведнъж се почувства като у дома си и в този дом влезе Матула, като глава на семейство, който се прибира в къщи.

— Хубав огън — кимна той, — но хвърли върху него зеленило, по-добре е, отколкото маслото срещу комарите. Дори една-две шепи трева ще свършат тази работа.

Гюла откъсна трева, а когато я хвърли в огъня, изведнъж от цвърчащата жар се издигна жълто-бял пушек.

— Това им трябва на тях! — каза старецът и изсипа рибата от живарника. — Ето, нали вече не ви хапят?

— Не — въздъхна момчето, защото от пушека едва дишаше и сълзите му течаха, — само че очите ми ще изтекат и ще се задуша...

— Помогнете ми да изчистим рибата, тук долу няма пушек.

Гюла седна до стареца, където наистина нямаше пушек, защото се издигаше нагоре, смесваше се с ранната вечерна мъгла и тровеше живота на околните комари.

— Виждаш ли? — усмихна се Матула. — Не хващай тази риба като дръжката на веслото...

Този намек за дръжката на веслото не се хареса на Салджията.

— Утре ще се упражнявам...

— Но огъня наистина го запалихте добре — смекчи натегнатата атмосфера старецът, — както виждам, след две седмици лодката ще се плъзга по водата като видра. Може ли да сложите котела?

Гюла с радост затвори ножчето и отиде за котела, защото с набитата си длан не можеше да хваща хлъзгавата риба, после приготви всичко, както беше видял от стария. Сол, пипер, чинии, хляб, прибори за ядене.

— Виждате ли, Гюла — премигна признателно Матула, — такъв бях и аз като ергенче. Можех ли да правя нещо, не чаках да ми нареждат, защото обичах да го правя...

Салджията забрави изведнъж намека за веслото, а похвалата погали сърцето му. Матула за втори път се обърна към момчето с малкото му име... от което около огъня стана още по-приятно.

— Сега си починете, че скоро ще ядем.

Стъмни се.

Небето бавно се обсипа със звезди, дърветата станаха по-високи в тъмнината, пламъците облизваха игриво котела, а и сянката на Матула беше така безшумна, както безшумните му движения.

Светлото кълбо на огъня не беше голямо, мислите на Гюла не можеха да се освободят от това кълбо. Тръгваха към събитията и хората от миналата година, но на границата на светлината се препъваха или се връщаха при огъня, при Матула, при големия сом, при набитите ръце, при самия него.

После момчето просто забрави всичко, гледаше само огъня, лумването на пламъците, багрите му — сини, червени, жълто-бели, тъмночервени, изгасването на жарта и раждането на пепелта. Сега не мислеше за физиката и горенето, за изразите и думите в учебника,

които затваряха в научна клетка това живо чудо, което съблазнителният аромат на рибената чорба можа много трудно да смути. Може би древният човек е гледал така въпросително огъня и може би последният човек на изстиващата Земя ще гледа също така въпросително огъня, който ще изгасне, и след това в тъмнината на сляпата нощ няма да съществува никой, който да пита какво всъщност е огънят?

В мислите на Гюла трептеше изминалият ден, цялата година и всички отлитащи спомени на младия му живот. Но тези мисли не можаха да стигнат до остров, до твърда почва, останаха разпръснати в морето, леките вълни на което се губят в безкрайния хоризонт.

От време на време огънят пукаше, сякаш изстрелваше някаква недоволна искра в заточение, а и очите на стария човек изпращаха малката звезда в краткия ѝ път. Защото и Матула гледаше огъня като Гюла, и в очите на стареца огънят пламтеше, както в зениците на момчето. Но и той всъщност не мислеше за нищо, защото огънят изгаряше всичко, дори и мислите.

По-късно се обади един малък бухал.

— Куу-вик! Куу-вик — каза учуден, защото и той почиташе силата на светлината, макар че може би не я обичаше. Дебнеше човека и огъня, но не се приближаваше до тях, защото нито огънят, нито светлината му даваха нещо.

Бухалът е птица на тъмнината, използва заблудата, че на тъмно не се вижда, така че може да си прави каквото си ще. Така смятат полевките, мишлетата и всичките други дребни гризачи, да не говорим за нощните пеперуди и насекоми. Бухалът, разбира се, не ги осведомява за тази им грешка, защото той и вижда, и чува и от това живее.

— Какво е това, чичо Матула?

— Малък бухал, дори си казва името, чувате ли го? Казва Ку-вик.

— Малък ли е?

— Колкото един дрозд, защото почти няма опашка. Креци магарето, вместо да ходи на лов, всяка вечер креци срещу огъня. Възможно е да не го обича... хайде, дайте си чинията.

Нашият Салджия едва сега се върна към действителността, а тази действителност се оплакваше от безмилостен глад. В къщи понякога Гюла ядеше само след молбите на майка Пири, но тук във

всички случаи чувстваше, че стомахът му просто свири и се молеше за залък хляб. А след това потапяше лъжицата във вълните на насладата, които, вярно, се оказваха люти, но благословено топли, като огън и устата можеше да си казва каквото си иска, гърлото и хранопроводът можеха да кашлят колкото си искат, стомахът реалист въодушевено прегръщаше пристигащите заедно със супата парчета месо.

Цареше тишина, само лъжиците тракаха понякога в чугунените чинии, а Чикас кихаше тактично, защото според него старият стопанин беше сложил прекалено много пипер.

Чикас лежеше по корем между двамата, по-късно обаче с една по-голяма рибена глава изтича зад колибата.

Матула посочи нататък.

— Ще я скрие за утре...

— Няма ли да се вмирише в тази горещина?

— Разбира се, че ще усмърди, но на него му е все едно. Да ви дам ли още?

— Само месо, чичо Матула, ако има.

— Разбира се, че има, яжте, колкото можете, защото шията ви е толкова тънка, че можете да минете и за чапла.

Гюла не се разсърди, че подцениха тънката му шия и изгълта още две дебели филии рибешко месо и толкова хляб, колкото в къщи изяждаше за два дена.

После ядоха щрудел от колета на леля Нанчи, а след това ябълки. Матула с голям шум, но за няколко минути изми съдовете, а Гюла мълчаливо ги изтри, като мислеше за кревата, макар че преди малко беше решил да прочете още веднъж писмото на Мазола.

Матула покри котела.

— Мисля, че може да се оттеглим до утре.

И понеже и Салджията също „мислеше така“, след малко само сеното прошумоляваше, а навън, пред колибата, превръщащата се в пепел жар тлееше, после и тя угасна, сякаш и вечерният огън заспа.

В колибата лулата на стария пъдар тлееше, но димът ѝ не можеше вече да се види. И никой не искаше да го види.

Салджията се сети за змиите, защото в тръстиковата стена сякаш нещо мърдаше, но тази мисъл беше мимолетна. В този момент грамадни змии можеха да се бият с леопарди в колибата и извън нея. Салджията не би се събудил, а и нямаше такъв оръдеен залп, който би

могъл да изтръгне уморения, но сит осмокласник от дълбокия здрав сън.

Тогава луната изгря от нощта на безкрайната тръстика.

Чикас не обичаше луната, затова отиде зад колибата, откъдето не я виждаше. Когато не отиваше на тъмно, кучето чувстваше, че едрата луна просто ще го ухапе. Не можеше да откъсне очи от нея и едновременно и нервите му настръхваха. В такъв момент малкото куче или виеше, или лаеше, или и лаеше, и виеше на интервали. Но с часове.

Това не беше беда, когато Матула не спеше в тръстиковото си леговище, но когато беше там, той не обичаше това виене и извикваше:

— Млъкни!

Чикас млъкваше и след няколко минути започваше отново.

— Млъкни, Чикас, защото ще стане лошо!

Този глас вече беше строг и заплашителен, но грейналата луна непреодолимо го принуждаваше отново да лае.

— Чикас, ще те замеря с нещо! Не я гледай, щом като се страхуваш от нея.

Но Чикас не можеше да обясни, че това не е от страх, както и морските вълни не могат да обяснят привидно безпричинното си тичане по пътищата, предизвикани от приливи и отливи.

И продължаваше да вие.

— Ела тук!

Това беше гласът, който кучето не обичаше никак. Глас, който беше повече от заплаха и Чикас, предавайки се, отиде в ръцете на Матула. Първо получи една силна плесница, после на врата му увисна синджирът, който малкото куче мразеше и през деня.

— Ако чуя само едно скимтене, ще те разрежа на четири!

Не се знае защо Матула държеше на числото четири, но това вече не интересуваше Чикас. Той сложи тъжно умната си глава върху предните крака и мълчаливо продължи да мрази луната. Не забрави обаче наказанието. После, когато започваше пак да хули непонятния небесен скитник, достатъчно беше да се дръпне синджирът.

— Чикас! — И кучето тичаше зад колибата, където не чувстваше дразненето, което го принуждаваше да вие. По-късно и това вече беше излишно, защото, когато пълнолунието го нервираше, отиваше бързо на тъмно и изчакваше луната да се изкачи толкова високо, че вече не

можеше да се види. Изглежда, малкото куче с очите си долавяше тайнствените лъчи, докато луната, пъшкайки, се изкачваше в полите на небето, но когато вече беше високо, излизаше от кръгозора на Чикас.

Но сега беше още ниско, затова кучето се занимаваше зад колибата. А какво друго можеше да бъде това занимание, ако не — ядене? Изрови рибените глави и грижливо изяде скритата резерва. После легна, послуша се и затвори очи.

От колибата се чуваше спокойно дишане, далече в мочурището се обади бухал, в нощта на жълтугите изписка някаква уплашена птица — може би в съня си — и далече от неподвижните води се чуха неспокойни, предупредителни крясъци на водни птици. Познати гласове, които преминаваха през ситото на бдителността. Значи Чикас можеше спокойно да си спи.

Луната се изкачваше бавно нагоре и едва ли се интересуваше, че тревожи спящия земен свят. Странната ѝ светлина не беше обичайната светлина, защото сребристото развиделяване бе красиво, но не и добро. Не беше достатъчно светло и не беше достатъчно тъмно. В такъв момент нощните хищници са по-предпазливи, защото имат сянка, по-предпазливи са и мирните животни, спящи на открито, защото може да се видят по-лесно. След лунните нощи дивечът през деня почива в най-гъстите шубраци, ако, разбира се, комарите и другите кръвопийци го оставят на мира.

Например Матула не го оставяха. Един-два комара свиреха край старите му уши, докато стана предпазливо, събра жарта и сложи върху нея дебели клони. После също така тихо си легна и запали лулата.

Колибата се изпълни с жълт пушек, от който комарите веднага избягаха, но пушекът се издигаше и над жарта. Дебелите клони не пламнаха, а само пушеха и този пушек заседна на поляната, защото въздухът беше толкова неподвижен, че и най-фините пухени перца биха паднали бавно отвесно на земята.

Едно-две малки облачета придружаваха луната, сякаш не можеха да се откъснат от красотата на нощната страница и явно се чувстваха добре в смразяващата височина. Въздухът обаче изстина и долу. Реката сънуваше мъгла, тръстиката издишваше студена пара, а сладкият, възгорчив, чист аромат на растенията надвиваше тежкото, разлагащото изпарение на дневния живот.

Гюла толкова дълбоко дишаше нахлулия свеж въздух, та можеше да се приеме, че въздиша и изобщо не подозираше, че такава дълбока въздишка е не само полезна за белите дробове, които са само преходен орган за освежаване на кръвта, но и за изгарянето на шлаката, голяма част от която се е образувала от бившата платика в стомаха на нашия Салджия.

Не, сега момчето не мислеше за тялото си, не мислеше за нищо, дори и не сънуваше, защото цялото му същество бе потънало дълбоко в приятно безжизненото състояние на съня.

На разсъмване обаче по-често взе да сменя мястото си, дори се опита лекомислено да се протегне, но тялото му и мускулната треска запротестираха толкова силно, че едва не се събуди. Но и това не стигна до съзнанието му.

Тогава луната плуваше по западното небе, затова Чикас се беше настанил пред колибата до огъня и сега вече и той наистина спеше.

Храсталаците се бяха слели с нощната мъгла. Разсъмването, нежната вестителка на пробуждането, развяваше над облаците своята пепелява наметка.

— Каар-каар^[1] — каза тогава от елшите една врана с глас на тропет, но не беше ясно каква всъщност беше вредата. Дали защото край огъня не остана нищо за ядене, а Чикас пазеше това нищо?

Не, само друга врана можеше да разбере точно сивата врана, но и тя не можеше да каже друго освен „Каар“ — така че не заслужаваше да се занимават с този въпрос.

Гюла се събуди от нейния крясък, ала и при най-добро желание не можеше да се каже, че нашият Салджия погледна смислено развиделяването. Да признаем: в първия момент дори не знаеше къде се намира или как е попаднал тук в ранни зори, в които една стара врана служи за будилник.

Той затвори очи, докато мислите му, скърцайки, се задвижиха и опипаха колебливо краищата на прекъснатите се вечерта нишки. Когато отвори отново очи и най-после се върна към действителността, не разбра изведнъж какво става с ръцете, краката, раменете и гърба му.

— Ссссс... добро утро, чичо Матула!

— Още е ранина — каза Матула, който държеше за точните констатации, — отпочинахте ли си? Доколкото виждам, движите се трудно.

— Сякаш са ме счукали в хаван.

— Това е хубаво! А сега: хайде!

— Какво?

— Трябва да се работи... Ако сега се изоставите, всичко ще започне отначало.

Салджията погледна тъжно измъчените си длани и дори не посмя да протегне пръстите си. Върху дланта му имаше два плоски, бели мехура, но и иначе бяха набити, издраскани, избодени и нарязани.

— Ще бъде трудно, чичо Матула.

— Разбира се — каза старецът, — разбира се. — И не спомена повече за това. Щом ще бъде трудно, да бъде трудно. — Сега ще хапнем нещо хубаво, каквото не сте яли.

Замъглените мисли на Гюла се разпръснаха по въображаемите криволици и той си представи, че Матула вече се е върнал от риболов и ще поднесе пържени яйца от калугерица или леля Нанчи е изпратила нещо.

— Да запаля ли огън?

— Не. Ще ядем студена закуска.

„Тогава все пак леля Нанчи“ — помисли си Гюла и седна.

— Няма ли да се окъпете? Дотогава аз ще приготвя закуската.

Гюла се смая и забрави болката си. Трябва да признаем, че Салджията си представяше този номадски начин на живот така — от време на време да се къпе, но много-много да не се мие. Особено в зори... В дрезгавото утро всички стръкове трева се бяха огънали под тежестта на росата, откъм реката подухваше хладен ветреца и той не можеше да си представи как ще потопи измъченото си тяло във водата.

— Не съм си донесъл дори бански гащета... Леля Нанчи е забравила също...

— Жалко, макар да не предполагам, че банските гащета имат нужда от къпане. Но щом като се страхувате от водата... Или се срамувате от жабите...

— Съвсем не... но може и да изстина.

— Тук беше дошъл един научен работник — Матула ровеше излишно огъня, — по това време скачаше с глава надолу от лодката във водата, после казваше, че се чувства толкова добре, че би могъл да обърне света. Сутрин водата е съвсем хладка.

Салджията обу ядосано ботушите и прокле каления изследовател. В къщи доброто сърце на майка Пири разрешаваше само нещо като котешко миене, а тук... да скача с главата надолу...

С мъка се изправи на крака, но Матула не му позволи да изрази мислите си.

— Вземи си пешкир.

Нашият Гюла стоеше сред колибата в елегантни ботуши, но по долни гащи и дори и щръкналите му ребра трепереха. Матула с нескрито пренебрежение изгледа от горе до долу прекалено високата слаба фигура на момчето.

— Няма да счупите кантара, това е сигурно... макар че след баня човек има голям апетит. Докато се върнете, аз ще приготвя закуската. Няма нужда да бързате.

Гюла взе пешкира под мишницата и тръгна към реката.

„Целият клас би се смял — ядосваше се в себе си, — майка ми би плеснала с ръце, майка Пири би получила удар, баща ми би ударил по масата... ако разкажа...“

И той си представи междучасието в двора, в обичайния приятелски кръг.

„Представете си, в зори изтичах до реката, скочих от лодката с главата надолу, плувах няколко минути... после цяла къща можех да обърна.“

Тази мисъл толкова му хареса, че спря да ѝ се наслади и сякаш видя големите овчи очи на Дубовански. Но забрави, че на света има и комари.

— Ох, проклетници! — спусна се да тича Гюла, като остави там забележителните си приятели заедно с комарите, които обаче, ликувайки, последваха утринния си пир.

Да, Гюла си въобразяваше, че Матула в крайна сметка не вижда до брега, макар че старецът щеше да се засмее на тази детска мисъл. Матула знаеше, че на света има и комари, знаеше, че изненаданите в жълтугените храсти певци ще изпохапят доброто момче, ако не влезе във водата, а в знанията на Матула нямаше грешка.

Салджията събу бързо ботушите, свали единствената си дреха, и макар да не скочи с главата надолу, все пак се потопи във водата.

Реката изклокочи и покри главата на неразумното момче.

„Какво говедо съм — Гюла се издигна над пяната, — старецът ми каза, че водата става изведнъж дълбока“ — и обидено преплува до другия бряг.

Но водата беше наистина топла и Гюла почувства, че реката пое лечението на разкършеното му тяло. А щом веднъж беше във водата, поплува малко надолу и нагоре, после се качи на лодката, избърса се грижливо и му се прииска, ако не да обърне къща, то поне да направи нещо. Изтича до колибата, като се бранеше с пешкира от застаналите в засада комари.

— Е, как беше банята? — заинтересува се Матула.

— Какво ще ядем, чичо Матула.

— Пача. Чорбата, дето остана в котела, през нощта се е желирала и с препечен хляб... — Матула с широк жест показва, че това е шедьовърът на кулинарното изкуство и не може да се намери в готварските книги.

Препеченият хляб имаше лек вкус на пушек, но месото! Тлъстата пача! Сосът, разтапящ се върху топлия хляб!

Ядяха мълчаливо.

— Има ли още, чичо Матула?

На Матула му стана приятно от тази неизречена похвала.

— Виждате ли, какво ви казах?

— Чичо Матула... нямам думи! Леля Нанчи и майка Пири не могат да се мерят с вас.

— Да си остане между нас... — Старецът вдигна мазолестия си пръст, за да покаже, че това е тайна, защото жените са много чувствителни, когато стане дума за кулинарното им изкуство. После наля ракия на себе си и на Гюла, но на момчето я разреди с вода.

— Хайде да я полеем!

— Не-е... — промълви Гюла — не съм свикнал да пия.

— Изпийте я спокойно. След тази тлъста пача не бива да се пие чиста вода.

Отвращението на Гюла от лошия спомен трая, докато течността стигна спокойно до стомаха му и се разположи над пачата; после той погледна отново в котела.

— Може ли още?

— Затова е.

— Няма ли да ми се развали стомахът?

— С месо от риба още никой не си е развалил стомаха.

Гюла яде, пи и дори не забеляза, че дърветата вече хвърлят дълги сенки, защото далече над тръстиката се издигна огненочервеното

слънце.

Матула събра нещата в торбата.

— Окачете далекогледа на врата си, а маслото срещу комарите сложете в джоба си. Ще влезем в тръстиката да поразгледаме малко. Кучето няма да вържа, сега може би вече знае, че не бива да се скита. Тук ще останеш! — заповяда на готвещия се да тръгне с тях Чикас. — Тук ще останеш, защото ще те нарежа на две...

Чикас се ужаси и от нарязването на две. Миналия път на четири, днес на две... Тежка е съдбата на бедното куче! Когато обаче получи целия остатък в котела, само с едно око поглеждаше след отдалечаващите се.

— Ще минем отгатак — Матула посочи към лодката, — при голямата вода има една малка голиба, от нея ще може да наблюдаваме.

Отвъдният бряг беше също като отсамния, но по-малко отъпкан, а пътеката можеше да се напипа само с крак. Хвъркналата нагоре с голям шум птича армия сега вече не изплаши Гюла, той по-скоро търсеше познати сред птиците.

На едно място завиха от дигата. Навътре в тръстиката течеше малко поточе, а за върбата беше вързана лодка. Матула не посегна към веслото, а взе дълъг прът.

— С него върви по-добре. Мястото е тясно, а и водата е плитка. С помощта на пръта потеглиха по криволичещата вода.

— Добре ще е да се намажете.

Гюла го послуша. През всичкото време чувстваше, че въпреки непрекъснатото криволичене се движеха в една посока. Всичко тънеше все още в сянка, виждаше се само на няколко крачки, а водата беше толкова плитка, че лодката понякога се плъзгаше в тинята. Комарите обаче без желание се връщаха на позициите си, след като установяваха, че човек с такава неприятна миризма не им доставя удоволствие, и Гюла спокойно можеше да се наслаждава на утринната разходка с лодка.

Тук-там малки птици се мяркаха в тръстиката, но не изхвъркваха, а на едно място имаше прекрасни цветя с месести листа във водата.

— Водна тиква — посочи Матула към чудните цветя.

Нашият Салджия намери това название за кощунство.

— Такова прелестно цвете!

— Някои му казват вълшебна роза, но листата му са като на тиква. Дори и стъблото му.

Гюла не може да му отговори.

— Краа-ракака — изтръби над тях една чапла и уплашено хвъркна от голямата върба.

— Гръм да удари тънките ти крака! — пожела ѝ Матула. — Да не смяташ, че сме се уплашили?

По-нататък диви патици изхвъркнаха от тръстиката.

— От тук вече трябва да се движим внимателно, защото скоро ще слезем.

— Тук ли?

— Ами къде? Може да си събирате нещата. Само че тихо.

До лодката сякаш се виждаше път, но и по този „път“ блесна вода.

— Вървете след мен, но не се спирайте никъде, защото това не е място за разходка.

И Гюла се увери предварително, че пътят в тръстиката не е място за разходка. А по-късно разбра колко несигурно беше това ходене пеш. Провирайки се между тръстиката, на някои места потъваха до глезени във вода, на други — до колене и все пак напредваха бързо.

— Не вдигайте шум, за бога, вече се ослушват!

Гюла дори не знаеше къде се намират и кои се ослушват. Шумът обаче стихна, а Матула едва ли не пропълзя в някакъв гъсталак, за който се разбра, че е наблюдателна колиба.

Дишайки тежко, Гюла се сгуши до своя баща възпитател с миризма на тютюн.

— Може би не ни забелязаха, не мърдайте!

Момчето се вцепени, но очите му свикнаха с мрака.

Матула извади ножчето си и започна да реже тръстиките листа, покарали вътре, но самите тръстикови стъбла дори не се поклатиха.

— Не съм идвал тук вече две седмици, а тръстиката заема веднага това, което е нейно. Ще почистя и дупките, после се примъкнете внимателно тук напред.

Подът на колибата беше покрит с дебел пласт от сухи листа на острица.

— Не е ли мокро, чичо Матула?

— Не, разбира се. Цялата колиба е върху колове. Подът е скован от дъски, но не може да се види, защото е обрасъл с тръстика.

А отвън се вдигна отново страшна врява.

Гюла се плъзна предпазливо до стареца, а когато за миг погледна навън, дъхът му спря. Пред него беше цялото езеро, защото колибата беше направена над водата. В ранната утрин изплува чудният птичи свят, целият му привидно безгрижен живот.

И колко близо!

— Ох, чичо Матула — промълви Салджията и само с ръка посочи, че няма думи за това, което вижда.

Непосредствено пред отвора стоеше една сива чапла, неподвижно като войник на почетна стража, макар че не пазеше никого, и не отдаваше чест. Студените ѝ жълти очи гледаха втренчено, а след няколко минути дългият ѝ клюн удари във водата, но така светкавично, че Гюла видя само рибата, сребърния ѝ блясък, мятащата се опашка и следващото движение на главата на чаплата, с което постави рибата в право положение. След това последваха две гълтания и чаплата отново се вдърви, сякаш нищо не я интересуваше на тоя свят.

— Сивата чапла улови една риба — каза Гюла, но Матула не му отговори, защото подреждаше торбата, а според него фактът, че чаплата уловила риба, бе толкова естествен, че не заслужаваше внимание.

Но Гюла не очакваше отговор, защото хилядите движещи се по водата птици, блясъкът на изгряващото слънце, неподвижната и все пак шепнеща тръстика, хилядите нюанси в гласовете, съскащото хвърчене на дивите патици, появата на някоя птица, където преди още нямаше нищо, плавното летене на някой ястреб кокошар, пресипналите провиквания на морските рибарки, надбягванията на дивите кокошки по водата... заеха мислите му така, че отговорът на стареца и без това щеше да закъснее.

— Я виж, чичо Матула, какво е това? Носи малките си... Ай! — Гюла изпъшка от удоволствие, а Матула погледна през друг отвор.

— Гмурец, качулест гмурец. Когато малките му се уморят, качват се върху майка си.

Гюла почувства, че тази гледка не би могла нито да се фотографира, нито да се нарисува, нито да се опише. Естествената красота на живота беше изразена в това меко движение, в предпазливото плаване на майката и в блясъка на очите на петте малки пухкави топчета, както бяха седнали в майчината ложа, която носеше на разходка дребосъчетата в това безкрайно лятно утро. Едно от дребосъчетата дори се прозя, а това беше толкова мило и весело, че Гюла налапа мръсните си пръсти, за да не се разсмее. После... брр... видението изчезна, и предишният ястреб насмалко щеше да грабне един от малките пътници от гърба на гмуреца, но само закачи водата, защото междуременно семейството изчезна под нея.

— Да пукнеш дано! — удари се Гюла по коленете. — Малките няма ли да се задушат?

— Не се бойте. Старият вече ги събра. Малко обучение няма да им навреди.

— Чичо Матула, защо не донесем пушката?

— Щяхте ли да застреляте ястреба?

— Може би...

— Може би! При един изстрел всичко ще се разбяга. После дори и да го убиете, заради него трябва да излезете, да изпомачкате тръстиката пред колибата, и две седмици ще са нужни, докато съберат кураж и се върнат. Не си заслужава.

— Вярно, вярно, но все пак, ами ако майка им не внимаваше...

— Да внимава! Затова е майка, това ѝ е работата.

— ... после ястребът все пак щеше да хване само едно от тях.

— Ако може, да хване. Това му е работата.

Гюла трудно се съгласи с това.

— Този гмурец все пак е невинен.

— Разбира се, не яде хора, но ако рибите можеха да говорят, навярно щяха да кажат друго... събира с дузина малки рибки.

В този момент над водата се вдигна голям шум. Две сиви врани с бясно грачене преследваха една по-голяма птица, която привидно не се интересуваше от тях.

— Носи нещо — каза разтревожен Гюла. Той имаше чувството, че острите нокти на птицата се бяха забили в собствените му слабини.

— Каня. Като че ли носи малка водна кокошка?

Момчето погледна уплашено стареца.

— Да не е от нашите малки водни кокошки?

— Дявол знае къде я е хванала, тръстиката е голяма, а водни кокошки има достатъчно много.

У Гюла се надигна отново някакъв протест.

— Все пак би трябвало да вземем онази пушка.

— Възможно е. Може и да я донесем, после може и да застреляме канята. Ама и тя има три-четири малки, които ще умрат от глад. Ще писукат известно време — може би две-три денонощия, докато млъкнат...

Гюла се замисли дълбоко върху това, а Матула се готвеше да запуши.

— Знаете ли — каза той, докато пълнеше лулата си, — по-добре е, ако ние не се намесваме в работата на тези птици. Когато бях дете, птиците тук бяха сто пъти, а може би и хиляди пъти повече. Разбира се, имаше и кани, и орли, и все пак не се виждаше какво хващат. Сигурно е, че са унищожавали слабите. Но после дойдоха тук хората

от Зоопарка, изловиха всичко, дори и белите чапли. Тогава птиците намаляха. Редките птици дори не се върнаха обратно. За едно лято хората от Зоопарка нанесоха по-голяма вреда, отколкото каните и другите грабливи птици за двадесет години. Тогава мочурището беше още собственост на херцога.

— А той позволи ли?

— Не го интересуваше. Инспекторът пък живееше в Пеща и не разбираше много от тези работи. Тукашните хора напразно се вайкаха, а ние не можехме да се обадим, защото скоро щяха да ни изхвърлят. Да, така беше.

— Да ги вземат дяволите — изруга Салджията, — но сега вече не могат ли да дойдат?

— Тук ли? Нито един човек, ако няма писмено разрешение. Милиционери с моторни лодки изловиха рибарите браконieri, а ние — скитниците. А съдилищата сега не затварят за три дена нарушителите на закона. После — както виждате — върнаха се и белите чапли, и другите, щом като настъпи ред в мочурището.

Гюла се замисли и върху това, но после очите му отново се впериха в отвора, който се оказа феноменално кино, с действащи лица от действителността върху платното на безкрайността, с оригинални, цветни снимки. Защото никога не се случваше това, което можеше да се очаква и никога не можеше да се знае кое действащо лице ще излезе на сцената, кога ще стане главно действащо лице, кога ще изчезне или кога ще го убият не само според неволно играната роля, а в действителност.

И наистина тази роля не беше игра, а самият живот. Тук не си играеха с дървени саби, изкуствено осветление и корона от хартия, тук не господстваше никой, а цялата драма беше направлявана от някакъв невидим ред.

Всеки живееше за себе си и все пак всичко — времето, местността, движението и природата — принадлежеше към единството с милиони нюанси.

Нашият Салджия си мислеше подобни работи или искаше да мисли, но винаги нещо смущаваше тези мисли.

Сега например друга сива чапла мина пред отвора и Гюла се разсмя почти с глас, защото тази птица, състояща се само от крака и шия, беше толкова несръчна, толкова безпомощна, такава смотана

глупачка, каквато можеше да бъде само една малка чапла, на която ѝ е омръзнало гнездото, братята ѝ, и е тръгнала да открива света. А сега само стоеше, изкриваше по нещо и не знаеше какво да прави с голямата вода. После тръгна към другата сива чапла, като се поклащаше и крякаше жално.

— Навярно е майка ѝ — пошепна Матула, — ще видим.

— Гладна съм! — крещеше хлапачката. — Глааадна!

Другата чапла стоеше неподвижно като кол. В очите ѝ нямаше и следа от сантименталност, от нежност и ако изразяваха нещо, то беше:

— Кой ти разреши да напуснеш гнездото?

— Гладна съм, глааадна... — протягаше шия малкият изследовател и дори удряше с криле в такт на крякането. Птицата майка се обърна внезапно към нея, в отговор на което малката отвори човката си. Двете човки се прегърнаха.

— Какво правят?

— Храни я... не виждате ли?

Изглежда, че уловената преди малко риба смени мястото си, защото можеше да се види как в гушата на старата чапла се изкачи някаква топка, после тя я спусна в устата на малката и топката тръгна надолу по гушата ѝ.

— Ех, че отвратително — плю Гюла инстинктивно.

Матула повдигна рамо.

— Какво да правят, като нямат чинии? Щом като е добре за малката чапла, всичко е наред.

А на малката чапла, изглежда ѝ беше много добре, защото щом майка ѝ повдигна човката си, тя веднага изкрива.

— Още... още... още...

Тогава майка ѝ тръгна бързо към тръстиката.

— Още... още... още... — тичаше след нея малката, но старата не ѝ обърна внимание. А и от тръстиката се чува нови искания, но остатък в гушата си тя пазеше за другите малки.

— Дори ще я набие, ако много настоява — посочи след тях Матула, но по-нататък не можеха да ги видят и едва след няколко минути малките млъкнаха. След известно време майката стоеше отново във и следеше рибите.

— Ще започне отново — каза Матула и вдигна глава, защото във въздуха се чу такъв глас, сякаш свистеше пара, а после някакво

съскане.

— Сега, сега гледайте навън... бързо!

Свистенето се превърна едва ли не в бучене. Гюла видя как над отвора профучаха две малки топчета, а подире им — една сиво-жълта птица с ластовичи криле. После водата изплющя, топките изчезнаха, а преследвачът се спря и в лека дъга се понесе отново нагоре към висините.

— Ловджийски сокол. Вижте го добре! Но успява да хване зимните бърнета, само когато ги изненада. И те знаят да хвърчат. Нали видяхте?

Соколът кръжеше над водата, където изчезнаха малките зимни бърнета.

— Можеш да си отиваш, защото няма да постигнеш нищо — присмя се Матула на сокола, — от тях няма да си хапнеш.

Соколът послуша съвета на Матула, отиде си и навсякъде по пътя му птиците се спуснаха бързо във водата. Настъпи тишина. Гюла се изпоти от вълнение и страх за малките зимни бърнета, но после се успокои, защото изведнъж от водата се появиха две малки глави, след това предпазливо изплуваха кафявите, на точки, дребосъчета с блестящи пера.

— Мислех, че са се задушили.

— Тези ли! На гърдите си имат месо като желязо... но въпреки това са вкусни за ядене.

— Чаплата дори не се уплаши.

— Това не се знае, в такъв момент по-скоро не се плаши онзи, който се намира на земята или във водата. Соколът властва само във въздуха, на земята би се убил. Но във въздуха убива птицата, на която е хвърлил око, после се спуща върху нея, когато падне. Да, дори и на голямата сива гъска счупва врата.

Соколът вече беше далеч, водата се успокои и сякаш движението на птиците стана по-мързеливо, защото лятото беше прекалено щедро на знойна горещина. Старата чапла реши да се оттегли на сянка, където щеше да бъде скрита от колибата; само патиците се поклацаха неуморно, а един лопатар сърбаше водата, но и той в сянката на тръстиката. Сянката обаче навсякъде постепенно намаляваше и въздухът в колибата започна да се нагрива.

Матула изтърси лулата си.

— За днес може би е достатъчно.

Гюла се задъхваше от горещината и избърса изпотеното си чело.

— Ще дойдем ли и друг път?

— Разбира се, само че по това време всичко живо се оттегля и едва ли ще видите нещо ново. В зори се наблюдава хубаво и по здрач, но по това време птиците вече се движат само когато се налага. Да се измъкнем тихо навън.

Около лодката искреше нагорещената вода, Матула погледна към небето.

— Буря се задава, не усещате ли?

— Нищо не усещам.

— Не усещате ли как припича слънцето?

— Да, припича.

— Това означава, че до два-три часа ще има буря. Както виждам, голяма буря се задава, само град да няма. Като излезем на открито, ще огледаме по-добре.

От Гюла течеше пот, макар че Матула буташе лодката, а когато се изкачиха на дигата, дишаха тежко в горещия влажен въздух. Ризата на стареца беше залепнала на гърба му.

— Е, и сега ли не усещате?

— Усещам, чичо Матула, но едва сега разбрах какво значи това. Сякаш нещо притиска гърдите ми, потя се и тази топлина е съвсем различна от онази, която беше вчера по това време.

— Добре го казахте! Но погледнете нагоре: небето е безцветно и съм готов да се обзаложа, че Чикас вече ни чака на брега. Много го е страх от гръмотевиците, инак не се страхува от нищо. Кучето усеща много по-рано промяната на времето.

Те крачеха в задушната горещина. Салджията чувстваше отново костите си като разкъсани, набитите длани пак го заболяха, започна да го смъди и изгорялата кожа — нещо, което сутринта почти не усещаше.

— В такова време се чувствам толкова тъп — каза Матула, — сякаш са ме ударили по главата. Дори и лулата не ми трябва, което не означава нищо добро... Вижте там!

На отвъдния бряг Чикас подскачаше със скимтене.

— Елате, елате, защото ще изляза от кожата си!

— Нали ви казах! Друг път щях да го накажа, че е оставил колибата, но в такова време няма да му се карам, защото няма да бъде справедливо.

Когато преминаха с лодката на другия бряг, Чикас застана веднага до Матула, но първо с един-два лая разказа, че има зловещи предчувствия за атмосферните условия.

— Добре, добре — отстрани Матула увъртащия се около него малък пазач, — и ние го знаем. Върви напред!

И Чикас застана начело, но непрекъснато се обръщаше назад, сякаш контролираше дали идват господарите.

Гюла чувстваше, че околността на колибата и цялата местност се бяха променили. Потискаща задуха тегнеше във въздуха. Храстите и дърветата като че ли се бяха свили, тревата не потрепваше, сякаш върху всичко се беше спуснала суха пара.

Във въздуха не можеше да се види нито една птица, само щръклиците бръмчаха и жилеха безмилостно.

— Да ядем ли? — попита Матула.

— Не ми се яде — призна си Гюла, — нямам никакъв апетит.

— В такова време най-умното е да полегне човек, макар че не може да заспи. Чувствам, че бурята ще започне по-скоро, отколкото мислех. Чувате ли я?

— Чувам нещо, но досега смятах, че е самолет.

— Погледнете кучето.

Чикас седеше неподвижен, но двете му уши бяха щръкнали, обърнати на югозапад, като две малки слушалки.

Навън вече започна да подухва лек ветреца, който скоро утихна и отново всичко се смълча в напрегнато очакване.

— Чувате ли я?

Тогава вече небето ясно измърмори някъде далече, толкова далече, сякаш земята се сърдеше, и — съвсем тихо и все пак страшно — безкрайната тръстика се разбунтува.

Слаба вихрушка разбърка пепелта в огнището, възкръсналият вятър вдигна по някой лист и тревата полегна под равномерния му натиск.

— Да не донесе само град — въздъхна Матула, — овесът още не е окосен, половината от пшеницата е на кръстци, царевичката е слаба...

Гюла мълчеше и наблюдаваше напрежението в себе си и във въздуха.

— Голяма буря иде — каза Матула, — но няма да трае дълго. Както внезапно идва, така и ще си отиде.

Елшите също започнаха да шумолят, а и небето посивя, сякаш парата, превърнала се на прах, плуваше под слънцето. Тръстиката вече бучеше с най-дълбокия си глас и онова далечно, ужасно напрежение все повече се приближаваше.

— Ще погледна навън — каза Гюла.

— Добре, погледнете.

Когато момчето излезе от защитата на колибата, вятърът насмалко не го събори. А този вятър идваше на вълни и не си поемаше дъх. Препускаше като водата на водопад, за която няма препятствия. Тръстиката съвсем полегна, дърветата въздишаха горчиво и едно силно изпрацяване показа, че някъде се е счупил дебел клон. Гюла едва държеше очите си отворени, защото въздухът беше пълен с прахоляк, но това, което виждаше, бе страшно красиво.

На югозапад небето почерня, сякаш тъмни планини растяха от дълбините зад хоризонта, светкавици кръстосваха сивите урви на долините, като совалката на тъкача. Дантелените гребени на облачните планини бяха жълтеникавобели като гъст пушек от мокра слама, зад който чезнат земята и небето. Вятърът сега вече ревеше. Цели клони, тръстикови стъбла, листа лудо препускаха във въздуха и изглеждаше, че тази ужасна, подвижна стена в следващата минута ще се стовари върху света. Но най-страшното в тази адска драма беше акомпаниращата я музика, онова сърцераздирателно гърлено хриптене, онзи постоянен ропот, искрящата заплаха на ужасното напрежение, че още миг и целият свят ще се пръсне.

Момчето стоеше смаяно, разтреперано в този ураган. Тръпнеше, но не се страхуваше, трепереше, но не му беше студено и дори не забелязваше, че около него тупаха едри дъждовни капки; слънцето беше изчезнало, планини от облаци преминаха над него, а когато вече чувстваше, че тази задушавача безкрайна сила ще смачка и неговия гръден кош, една ужасна, пращяща, подрязваща цялото небе светкавица разреши всичко.

Нашият Салджия заслепен се спусна в колибата, защото мълнията сякаш разпука от край до край дъното на небесния океан:

дъждът рукна като из ведро.

Матула напълни лулата си, а Чикас се изтегна сънливо до леглото на Гюла. Момчето също полегна върху сеното и така гледаха плющящия дъжд извън колибата. Гледаха мълчаливо, но във всяко тяхно движение се чувстваше облекчение.

Сега не можеше да се види надалече, но те не искаха да виждат, защото вътрешният им хоризонт се беше разширил и стаеното в сърцата им спокойствие се лееше. Гюла видя, че старецът сложи до себе си лулата, после се чуваше само шумът на дъжда върху колибата, който постепенно отслабваше.

По-късно вече и това престана...

[1] Вреда (унг.). — Б.пр. ↑

В умореното съзнание на Гюла може би не се появи нищо, само ширеща се празнота, която е само чувство, но не и мисъл. Ако някой осветеше колибата (защото вътре цареше винаги мрак), щеше да види, че дишането на трите същества ставаше все по-дълбоко и лицата все повече се изглаждаха. Това, разбира се, не се отнасяше за Чикас, чиято муцуна беше украсена с гъста козина, но носът му вдишваше спокойно миризмата на дъжда и я одобряваше. През това време — докато хората спяха — той излиза три пъти на входа, после се връщаше на мястото си и веднага затваряше очи. Но когато за четвърти път провери времето и се върна, отиде при Матула, защото почувства, че старият командир го гледа. Чикас близна ръката му.

— Вали ли още — изсумтя Матула в шепата си. — Няма да е за дълго. Ти непрекъснато се разхождаш, кученце.

При тези думи Гюла се събуди.

— Заспал съм.

— Аз също — каза Матула, — дори и това куче; в такова време, разбира се, е най-хубаво човек да спи. През нощта обаче ще са ни нужни одеяла...

— Защо ни са?

— Нощта ще е студена от многото вода и изпарения.

Гюла погледна пред себе си и си спомни какво пишеше в един от учебниците. Видя дори буквите: „... изпарението е придружено със спадане на температурата...“.

Стана студено, но дъждът намаля, а бурята вече препускаше далече на изток, гръмотевиците едва се чуваха.

— В такова време рибата се хваща най-лесно, но кой има желание в такъв момент да лови риба? — размишляваше Матула. — Освен това и гръмотевицата обича водата. Вярно е, че повече обича желязото, но понякога пада във водата и върху някое дърво. Много обича тополата, дъба, бряста и върбата, под тези дървета не заставайте никога, когато трябва да се криете от дъжда. Под див кестен и бук може да застанете, но най-добре е под елша. Затова направих голибата тук. В цялата местност няма ударена от гръм елша, но тополи колкото искаш. А когато се намирате на такова място, където не можете да се скриете, най-хубаво е да легнете по корем. Човек по-лесно понася едно малко измокряне, макар че понякога издържа и гърма.

— Как?

— Така, случва се и такова нещо. Веднъж удари и моя приятел заедно с шурейа му и все пак останаха живи.

— Как?

— Пренасяли сено, когато бурята ги настигнала по пътя за къщи, защото тъкмо били оставили сеното и заваляло. Приятелят рекъл: „Слушай, Янчи, я ме подстрижи и без това не можем да правим друго, а косата ми вече е толкова голяма, че може да се сплита“. Седнали на пруста, защото стаята била тъмна. Половината глава вече била остригана, когато гърмът ги ударил.

— Къде?

— В ножицата — да я вземат дяволите! Янчи хвърлил ножицата и изревал като лъв, а приятелят му паднал от стола и съвсем посинял.

— А не е ли умрял?

— Казах: остана жив. Една седмица заекваше, малко беше като замаян, но иначе нищо му нямаше. Оттогава почита много гръмотевицата, а когато чуе, че се гърми, зарязва всичко и хуква към къщи. Ходи на бръснар; но и там само в хубаво време... Така беше; както виждам обаче, облаците се разкъсват, развиделява се. До довечера времето ще се оправи.

И наистина дъждът спря. Сивата завеса отмина на изток и Гюла се чувстваше така добре, сякаш беше издържал по-малък изпит. Леко му беше и — да — усещаше глад. Разбира се, не го каза направо, а по обиколен път се приближи към целта.

— Сега не можем да напалим огън...

— Гладен ли сте?

Матула с една-единствена дума отрязва хитрите завои на мислите на нашия Салджия и момчето отново установи, че Матула не цени отклоненията и не позволява да бъде отведен по тези странични пътеки на мисълта.

— Значи сте гладен, но защо трябва да започваме от Адам и Ева? Вече исках да ви кажа да напалим огън, само чаках дъждът да спре. Дърва има, а суха тръстика ще намерите и тук вътре.

На запад облаците се разкъсаха и слънцето с чуден портокалов блясък изля лъчите си над мочурището, а източното небе опасва широка, блестяща небесна дъга.

— Сега вече може да напалим огъня, дъгата означава край на дъжда; само че сложете повече тръстика под дървата, защото са мокри.

Сега вятърът спря съвсем, сякаш дъждът беше разпръснал въздушните вълни, гъстия пушек от тръстиката и мокрите пръчки се проточи право нагоре. Този пушек беше още смесен с пара, но после дървата започнаха да пращят, пламъците избуяха и изведнъж сложиха край на ридаещото хленчене.

— Сега сложете наоколо дебели дърва, като колиба, а когато и те изгорят, ще изпържим яйца със сланина и зелени пиперки. Нанчи е умна, щом като се е сетила и за яйца.

— Няма ли да ловим риба?

— Нямам нищо против, но вижте каква е водата, ако не ви е жал за кожата ви...

Нашият Салджия видя каква е водата, но не видя злорадия поглед на Матула, когато тръгна.

След малката поляна с ниска трева изведнъж тревата стигаше до пояс и с целия си запас от вода лежеше върху пътеката.

Хубаво, тук Гюла се „отърва“ леко. Водата потече в ботушите и през панталоните изстуди краката му. След високата трева дойдоха високите три метра, гъсти жълтуги, които и при най-малкото докосване изсипваха дъжд, така обилно, че Гюла изпита голямо желание да се върне.

— Ох... ох-ох... — Момчето се навеждаше, но докато излезе от храстите, се измокри до кости. След всичко това не искаше да вижда никаква вода. Но нетактичният баща възпитател каза: вижте каква е водата, така че той видя каква е водата.

Водата беше грозна като възмутен стомах и жълта едва ли не като жлъчен сок. Салджията с отвращение я гледаше и ако не му беше толкова студено, щеше да „накаже“ Матула, като го накара да чака: нека се безпокои къде се бави толкова дълго.

Мислите за наказание обаче бяха вяли в сравнение със заповедите на действителността и трезвия ум. Те казваха, че Матула въобще не се безпокои, защото по природа е спокоен, освен това хубаво ще бъде да побърза да се съблече, защото зъбите му вече тракат от студ... разбира се, първо трябваше да се окъпе в студената вода на преплетените храсти.

— Ох! — изохка, като мина през дъждовната зона на жълтугите и каза още няколко думи, които не са записани в лятната биография на нашия Салджия.

— Е, каква е? — погледна го старецът.

— Помия! — махна с ръка огорчено момчето. — Защо не ми казахте, чичо Матула, че...

— Защото, ако ви кажех, щяхте да забравите, но сега няма да забравите. Съблечете се и застанете тук до огъня, ще видите колко ще ви бъде добре.

Нашият Салджия разсърден се съблече, но приятната топлина го умири.

„Ти, Салджия, си говедо — ругаеше се той, — сега поне се научи!“

През това време Матула простря край огъня дрехите на момчето да съхнат.

— Да не ги забравим — каза малко укорително, — защото утре няма аз да ги обличам.

Дрехите се състезаваха да изпускат пара заедно със Салджията, който стоеше като червенокож на светлината на залязващото слънце. Кожата му обаче се белееше поради изгарянето, така че който го погледнеше, изпитваше желание да се почеше. Но тук, разбира се, можеше да го погледне само Матула, а той не се интересуваше от фигурата му, за която въобще не можеше да се каже, че е юнашка. Матула гледаше замислен огъня.

— Но — и той смукна три пъти от лулата, сякаш през това време още веднъж премисли това, което ще каже, — но трябва да признаем, Гюла, че вече можете да палите огън.

Нашият Салджия се изчерви малко от похвалата и под белещата му се кожа от край до край премина някакво галене, което много напомняше на чувството, което беше изпитал от думите на Кенгел: „Виждаш ли, Ладо, това се казва отговор! Само бих искал да зная къде ти е друг път умът“.

— Защото — продължи Матула — не всеки знае да напали огън. Огън не може да се пали, като се нахвърлят дървата на купчина, нито пък като се сложат едно върху друго, че да не може да диша. Огънят трябва да се изгради като сградата... с една дума така, както този. Защо не си свалиш гащите?

Гюла потрепна леко, после без желание огледа от горе до долу мършавото си тяло.

— И така ще изсъхнат...

— По-умно е да ги свалите.

След това Салджията не можеше да направи друго, макар и свенливо, той съблече споменатата по-горе дреха, сви се и застана като Адам, който обаче сигурно е бил по-голям юнак. Но чувството за свян постепенно изчезна. Като се огледа от глава до пети, той едва позна собственото си тяло, което беше изшарено безразборно от слънцето, от порязвания от острицата, от драскотини и от големи синини. Кожата му беше изподрана и млечната ѝ белота беше изчезнала както снегът през март, когато под него се покаже кафявата оран.

— Започвате да добивате тен — кимна с глава старецът и в неговите очи всичко беше така естествено, както ако гледаше някой жребец на пазара, някое дърво в гората или лодка във водата.

И Гюла, който не се беше събличал никога дори пред майка Пири, сега чувстваше това като нещо естествено, дишаше дълбоко като човек, който е прескочил някой трап или е излязъл от някой тунел, пълен с мъгла.

Огънят топлеше, а пламъците вече хвърляха светлина, когато облече изсъхналите си дрехи. Той чувстваше как заедно с изсъхналите меки дрехи го обгърна някаква мека топлина, някаква сигурна сила, някаква храбра откровеност, нещо, което не беше изпитвал досега.

— Чичо Гергей — започна, заеквайки, — не съм свикнал да се събличам пред никого.

Матула гледаше втренчено огъня и дълго време не му отговори. Това дете, тази чужда, суетяща се, нежна душа, сега за пръв път се обърна така към него и не знаеше, а и Матула само чувстваше, че момчето наистина се съблече.

— Предпочитам да ми казват Гергьо... — каза Матула след малко, — защото така казват у нас. — После даде знак, като човек, който е свършил с по-фината част на мислите си. — Сега вече може да изнесете тигана и сланината, а аз ще нарежа пиперките. Да нарежа ли и жилките им?

— Както сте свикнали, чичо Гергьо.

После почти не говореха, сякаш чакаха думите и мислите да се подредят и настанят на окончателните си места. Ножовете, съскайки, режиха пиперките, лука, сланината, а когато старецът постави тигана над жарта, разнесе се такъв аромат, че Гюла преглътна, а Чикас с благоговение гледаше тигана, сякаш очакваше някакво откровение.

Дори не забелязаха, че вечерта беше настъпила.

Огънят образува светло кълбо над поляната и сенките им танцуваха в тъмнината.

Докато свършат с вечерята, мъглата се спусна или се вдигна — по това няма смисъл да се спори — но беше толкова гъста, като че ли бе изтъкана от коноп. От дърветата и храстите капеше вода и в нощта се носеше шумолене, сякаш тих дъжд миеше мъглата и тъмнината.

— Утре рано ще отида в службата — каза Матула, когато си легнаха, — може би има някакво нареждане; спете, докогато искате, но ако има още мъгла — макар че по това време се вдига бързо — не ходете надалече, защото човек лесно може да се загуби в нея.

— Ще се опитам да ловя риба.

— Аз исках да кажа същото, но стойте само на брега. Кучето ще оставя тук.

После вече само уморените им мисли гледаха пламванията на огъня и един бухал ругаеше мъглата, защото не се мяркаше нито бръмбар, нито мишка, а и да се мернеше, не можеше да се види.

Нощта беше шепнещо тиха. След полунощ се появи слаб ветрец, който отърси водните капки и дърветата и храстите се изправиха. Мъглата започна да се върти, да се кълби лениво, само над огъня се разбърка, защото жарта под пепелта отблъсна влажната пара.

Не беше много тъмно, защото луната се промъкна през мъглата и разпръсваше бледа светлина.

Реката понякога плисваше — може би рибата играеше или някоя ондатра, но не беше изключено да е видра. Никой не държеше сметка на тези плисвания, които се връщаха обратно и изглаждаха гърба на реката.

Когато Матула стана, беше още почти нощ. Облече се тихо, взе раницата на гръб, излезе пред колибата и помириса въздуха.

„Очила още не ми трябват — помисли си, — но въпреки това някога виждах повече по това време.“

Старецът постоя малко, за да свикнат очите му с тъмнината, после изгреба пепелта от жарта и притури дебели клони в огъня.

„Когато се събуди, ще му се зарадва“ — помисли си и само даде знак на Чикас да се върне. После тръгна по пътеката и мъглата го погълна.

Кучето го следеше само с ушите си.

Вятърът утихна. Вече отърси водните капки от тревата и дърветата, може би му омръзна да търкаля мъглата — нямаше нито цвят, нито глас, какво да прави с нея — и се залежа някъде в мочурището, където дори и леките метлици на тръстиката бяха разголени като мокри пилешки пера.

Само огънят започна да се разпалва.

Жарта захапа дървото и то жално забръмча, като муха в паяжина, после млъкна, сякаш се помири с болезнената, но успокоителна промяна.

Огънят отвори очи, сякаш каза: да видим какво ще стане — и лумна пламък.

— Охо — пееше пламъчето — охо: хвърчим; само бих искало да зная кому принадлежа сега — на огъня или на дърветата?

Никой не му отговори, защото нямаше кой, а освен това не бе възможно.

Пламъчето започна да опипва другите дървета и като се засили, почувства, че все пак е огън, защото е по-силен. Пламна победоносно

и се самоизяде в дървото.

Мъглата се виеше уплашено около него, а над голямата тръстика прелетя сянката — птица на зората, която никой не можеше да реши чие дете е: на нощта или на деня.

Всички тези промени обаче не интересуваха никак нашия Салджия. Вярно е, че някъде дълбоко усещаше топлината на огъня, но това беше толкова дълбоко, че не можеше да сънува нищо. Протегна се и се обърна на другата страна. Това беше всичко.

Навън обаче се развиделяваше и мъглата започна да се вдига, после се спусна отново, сякаш искаше да се скрие — сред храстите в земята, където и да било.

Тогава на изток слънцето изгря ядосано и червено.

Спря се малко, сякаш се замисли върху възмутителната гледка и се скри, готово за скок.

— Ще му ударя аз тук едно голямо чистене!

А когато някое такова сериозно небесно тяло реши нещо, човек може да бъде сигурен, че ще го направи. Когато Гюла най-после се върна от царството на съня и отвори очи, само дребни парцалчета мъгла се криеха в жълтугата. Огънят, пращайки, гореше и в дъното на небето с бели припламвания се издигаше огненото кълбо на светлината.

Леглото на Матула беше празно, а Чикас въртеше опашка.

Гюла погледна кучето.

— Здравей, Чикас, как спа?

При тези думи малкото куче седна до леглото му и взе да се тръска. Сега вече Гюла се събуди окончателно от водните пръски, защото Чикас беше направил контролна обиколка в тревата и козината му беше мокра.

Нашият Салджия се попривдигна и изтри лицето и ръцете си.

— Махай се! — извика му ядосан.

Чикас покорно излезе от колибата и го погледна укорително откъм огъня.

— И водата ли вече не мога свободно да си изтърся?

— Като изсъхнеш, можеш да се върнеш — омекна Гюла, защото утрото беше такова, че всеки гняв се изпаряваше безследно, както мъглата.

Чудно блестящо утро: измито, чисто и ясно. Парите се стопяваха, щом излизаха от земята, обади се авлигата, една кукувица кукаше така, че беше смешно, от време на време се обаждаше един мъжки фазан, заявявайки, че през нощта не му се е случило нищо лошо, а във въздуха движението беше толкова голямо, че липсваше само регулировчик.

Чапли сновяха насам-натам, ястреби и кани кръжаха над тръстиката, минаваше и по някой корморан, размахвайки припряно криле, а съскащото летене на дивите патици не спираше нито за миг.

Гюла лежеше сред самотата си с миризма на сено и тръстика и със сърце изпълнено с красотата на ясното, пълно с живот безгрижно лято. Чувстваше, че това, което е отвън и отвътре, се обажда, напират, живее и утре ще бъде ден, също такъв ден, който няма да донесе неразрешима задача. Слънцето грее, огънят гори, реката се влачи лениво и времето няма никакво значение.

„А в събота ще пристигне Мазола — помисли си момчето и това беше толкова хубава мисъл, че извика Чикас да влезе и го погали.

— Друг път изтърсвай водата навън.

«Ще пристигне Мазола и сега наистина ще може да види... ще може да види всичко. Сутрин ще се борим във водата...»

«Няма ли да се окъпете? — обади се един глас отвътре и Гюла почувства погледа на стария Гергьо. — Вземете пешкир.»

По-добре е да свърши това навреме — изправи се младият ни приятел и почувства, че все някак можеше да излъже Матула, но чичо Гергьо... не, невъзможно.

И Салджията се спусна към водата, като носеше една-единствена дреха, и то в ръце — едно малко пешкирче.

Чикас с весел лай го последва.

На брега обаче честното въодушевение малко спадна, защото реката не беше се избистрила съвсем, а на лодката седеше отново голямата водна жаба.

— Да те вземат дяволите! — Гюла пъдеше жабата, която обаче не искаше да напусне огрения си от слънцето трон и само при намесата на Чикас скочи във водата.

Кучето остана в лодката само докато прогони жабата, после с един скок се намери обратно на брега.

— Хубаво я наредих — въртеше опашка, — но не обичам да ям жаби.

— Ох — спусна се Гюла във водата, но още се държеше за лодката — Чикас, ела да се къпем, наистина не е студена.

Малкото куче като чу името си, скочи отново в лодката и неспокойно наблюдаваше момчето, което преплува на отвъдния бряг.

— Ела, Чикас.

— Бау-бау — лаеше Чикас, — върни се, не мога да дойда след тебе. Не обичам водата. Бау-бау — и тъпчеше по носа на лодката.

— Хайде, хайде — насърчаваше го Салджията, който вече се връщаше, но с коварно намерение, което кучето наистина не очакваше. Момчето стигна до лодката и дръпна Чикас във водата.

Чикас потъна веднага, а когато, кихайки, изплува на брега, се разтърси така, че водният прах се разпръсна на слънчевите лъчи, но след това не влезе в лодката.

— Хитрец си! Хитрец си — залая, — но повече няма да ме излъжеш.

След това и Гюла излезе от водата и се избърса на клатещата се лодка. Инстинктивно дишаше дълбоко и започна вече да чувства защо онзи научен сътрудник казал, че би могъл да обърне света. Под лющещата се кожа туптеше нова кръв и дори въздухът имаше друг вкус. Слънцето вече грееше топло, топли бяха и дъските на лодката и Гюла може би щеше да заспи, ако стомахът му не беше го предупредил, че е време за ядене.

«Ще изпека сланина на шиш» — помисли си и устата му се напълни със слюнка. Тялото му вече беше сухо и горещо, но не чувстваше да изгаря. — Сланина със зелени пиперки — метна пешкира на рамо, но в този момент една голяма риба подскочи във водата и мислите на Салджията се отклониха, — а след това ще уловя тази риба!»

— Хайде, Чикас!

В огъня тъкмо имаше подходяща жар. Гюла издялка шиш, отрязва хляб и стичащата се мас от сланината капеше върху хляба.

— Чакай реда си, Чикас — скара се на нетърпеливото куче и му даде едва тогава, когато изгълта голямо парче сланина с три зелени пиперки. Чикас беше доволен от новия си стопанин, защото Гюла му даде истинска сланина, а не само кожата ѝ.

— Няма повече! — каза му след това строго, защото апетитът на Чикас беше неутолим. — Няма! Да вървим за риба.

Днес намери много по-тлъсти и по-дълги червеи, отколкото преди и хвърли въдицата там, където подскочи голямата риба. Но дълго време плувката дори не помръдна, а нервите на Гюла се бяха подготвили за силно дърпане.

„Големите риби са предпазливи — помисли си, — но няма да ме излъже; така беше казал и Матула“ — и сложи още по-голяма стръв на въдицата.

Нищо.

По-късно сякаш нещо закачи въдицата, но движението на плувката беше толкова вяло, че не засече. Ще дръпнеш ти по-силно!

И дръпна! Гюла дочака плувката да изчезне и тогава засече спокойно.

Нищо.

Въдицата се закачи, но тежестта — рибата — падна от нея.

„Избързах — промърмори Гюла, — а червея го лагна. Навярно е хитър, стар шаран, но няма да ме надхитри!“

Сложи отново стръв на въдицата и отново я хвърли.

Тъкмо въдицата потъна и плувката се разположи и вече започна онова предпазливо пипане.

— Яж, яж!

Плувката се дърпаше бавно надолу, от време на време спираше, после нещо я дръпна надолу.

Сега!

И Салджията погледна изненадано празната въдица. „Пак ме измами!“ — помисли си и сега сложи съвсем малък червей, та „въпросната риба“ да го клъвне в устата, а не да го издърпа от въдицата.

— Клъвни! — заканваше се Гюла и нервите му все повече се опъваха.

Напрасно, напрасно, напрасно!

Наближаваше обяд, стръвта намаляваше, горещината растеше и освен две невинни платики не улови нищо. Колко ли голяма уста може да има, та така да го изсмучи!

Той чакаше с нетърпение Матула, за да му даде съвет, но когато се зададе сухата фигура на стареца, почти забрави за тайнствената

риба, защото на гърба на Матула висеше пушката. Впрочем Матула се беше съвсем подмладил, защото беше хубаво „избръснат“ и яката на снежнобяла риза стягаше жилестата му шия.

— Чичо Гергьо, значи не сте я забравили?

— Не, разбира се! Вуйчо Ищван даде и доста патрони, а написа и писмо. Улови ли достатъчно за обяд?

— Не съм уловил нищо; непрекъснато кълват и нищо. Улових две малки платики, но в яда си ги хвърлих обратно. Вижте вие, чичо Гергьо. Пипат я, дърпат я, а после нищо.

Въдицата хвъркна на обичайното място и след малка пауза, играта започна отново.

— Виждате ли, чичо Гергьо?

— Рак — усмихна се Матула, — веднага трябваше да напуснете това място.

— Така ли?

— Имам мрежа между тръстиката и голибата, ей сега ще я донеса, само да оставя багажа, но не си губете времето. Тук няма да хванете риба.

— Добре — събра си Гюла нещата, — ще отида по-нататък. — Но се срамуваше да попита каква е тази „мрежа“. Матула тъкмо беше изчезнал сред храстите, когато си спомни и за писмото.

„Срам и позор! — помисли Салджията. — Вуйчо Ищван ми писал, а аз дори не поисках писмото.“

Той отиде без настроение на мястото, където бяха първия път, но и там нямаше много риба и едва по-късно улови една около половинкилограмова платика.

Гюла се зарадва на рибата, но по-късно му мина през ум, че щеше да бъде по-хубаво, ако беше шаран. При тази мисъл се усмихна.

„Салджия — каза си, — започваш да ставаш нахален!“

Матула дойде отново на брега, но Гюла реши да го повика, когато има нужда. Старецът се суетеше известно време с кепчето, докато най-после го чу да вика:

— Елате! Донесете и нещата.

— И рибата ли?

— Оставете я във водата.

— Това е умна майстория — посочи една малка мрежа с формата на окръжност, с диаметър едва половин метър, с дебел телен сандък.

Приличаше на рядка мрежа за пеперуди, само торбата беше съвсем плитка, колкото чиния.

— Как може с нея да се лови риба?

— Ей сега ще видите. Донесох и кошче, защото ще се разпръснат.

Мрежата висеше на три канапа, дълги по един метър — както блюдото на кантар — а на мястото, където се срещаха, продължаваха в един канап около метър. А той беше завързан за един дълъг прът.

Гюла не намери нищо интересно във всичко това, единствено нарязаната на парчета жаба в дъното на мрежата. Матула улови преди малко тази нещастница с кепчето.

— Жаба ли е стръвта?

— Да. Ракът обича месото. Разбира се, по-хубаво е, когато е вмирисано, но и това ще свърши работа. Най-подходящ е престоял два-три дни черен дроб. Той вече мирише... разнася се във въздуха като облак.

С тези думи Матула спусна мрежата във водата близо до брега.

— Сега вече може да запалим лулата за няколко минути; яли ли сте рак?

— Не — призна си Салджията, а и не изпитваше голямо желание да яде рак.

— А това наистина е изискано ядене, жалко, че нашите раци не са по-големи. Казват, че в морето има и осемкилограмови раци; от тях вече има какво да се яде. Накъсайте малко трева в кошницата, така по-добре ще се запазят.

Гюла гледаше с известно съмнение водата, където потъна дебелият канап. Да не е луд ракът да остане в тази малка мрежа!

— Няма ли да излезе от нея, чичо Гергьо?

— Няма да оставят там месото, после канапът първо ще изтегли теления сандък.

— Значи, ще влязат повече?

— Ще видите, но още е рано. Нужно им е малко време, докато водата разнесе миризмата на кръвта.

Матула вдигна глава и отправи поглед над тръстиката.

— Чувате ли?

— Какво?

— Враните и керкенезите вдигат голям шум. Извади далекогледа.

— Какво да гледам, чичо Гергьо?

— Онова голямото дърво — посочи Матула към отвъдния бряг, — с изсъхналия връх, от дясната му страна има един дебел сух клон. Погледни към него.

Гюла намери голямото дърво, нагласи бинокъла и когато го нагласи най-точно, видя ясно, че около голямото дърво се виеха сиви врани, свраки и керкенеци. Три врани грачиха на смени на върха на дървото.

— Казах ви да огледате хубаво десния клон.

Гюла едва не изпусна далекогледа от ръцете си, толкова голяма птица беше кацнала по средата на клона.

— Ах... — колко е голяма! — въздъхна той.

— Морски орел. По това време не стои тук, но може би се суши.

Очите на Гюла се залепиха към стъклото.

— Грамаден е! Опашката му е бяла като сняг. Висок е кажи-речи цял метър. Колко голяма човка има? А как търпи другите...

— Не им обръща внимание! Когато му омръзнат, ще им хвърли остатъка от плячката, тогава вече ще се карат за него. Но по това време едва ли яде.

— Не, не яде, само седи.

Орелът наистина само седеше с величествено спокойствие, сякаш беше сам на света. Враните грачиха, керкенеците пищяха, пляскаха с криле около него, но голямата птица като че ли беше изваяна от камък, въобще не обръщаше внимание на шумния сбор. По-късно се прозя. Грамадната восъчножълта човка се отвори и затвори. Шумът стихна и започна отново, когато се спусна във въздуха. Грамадните криле се разтвориха.

— Ужасно големи — наблюдаваше го Салджията — отлетя.

— Крилете му са широки повече от два метра. Сега ще отлети към Драва. Още не съм го видял да ловува тук. Макар че е възможно. Кой може да види какво става в мочурището?

Гюла сложи далекогледа в скута си, защото орелът беше погълнат от далечината.

— Как искам да го видя отблизо!

— От по-близо би могло, но да се отиде много близо не може нито по вода, нито по суша. Лодка не отива, а човек не може да стигне,

защото ще потъне. Такава птица знае къде да се настани. А сега да видим раците.

Матула бързо изтегли мрежата.

— Ха! — изненада се момчето, защото в малката мрежа гъмжаха раци.

— Нахвърляйте ги в кошницата! — Матула поднесе мрежата пред Гюла.

— Аз ли? — уплаши се Салджията.

— А кой друг? Аз държа пръта. Само се пази от щипците им. Трябва да се хващат за гърба, няма да ви изядат, не се плашете. Ние ще изядем тях.

Ръцете на Гюла трепереха, но беше разбрал, че трябва да слуша Матула. Хвана първия, както се хваща нажежено желязо и уплашено го хвърли в кошницата, защото ракът пукна веднъж с опашката си.

— Не се страхувайте, само си играе с опашката.

„Дяволите да я вземат такава игра!“ — помисли си ужасен Салджията, но после по-спокойно нахвърля раците в кошницата с трева.

— От тях не можеше тук да се лови риба, но ще ги оправим! — закани се старецът и спусна обратно мрежата.

— Ще има ли още?

— Ще има, но вече не толкова.

Имаше, макар и все по-малко, накрая само един се беше притаил при останалото месо, но бе голям колкото цървул.

— Този беше кралят — каза Матула, — но щом като времето на кралете е минало, значи и неговото е минало. Какви риби имате в живарника?

— Една платика, но голяма.

— Ще я оставим там, утре следобед ще продължим риболова, ако имаме настроение. Закусихте ли?

— Сланина.

— Умно. Нанчи и за мен се погрижи. Даде ми дори чай с ром. Ромът беше хубав, но няма да е лошо, ако обядваме рано. Ще имаме раци и това, което изпратиха.

При следващото изтегляне мрежата вече беше празна.

— Можем да си вървим. Предполагам, че изгаряте от любопитство да видите какво пише в писмото, а ще ви покажа и

пушката. Рядко хубава пушка, няма що.

Чикас заподскача около пристигналите и изляя срещу раците, защото Гюла му ги показа.

— Виждаш ли ги, Чикас?

Кучето се смая малко, като погледна гъмжащите раци в кошницата, после се дръпна назад, изръмжа, накрая изляя.

— Бау-бау — джафна, — тези не ги обичам!

— Писмото е в джоба на раницата — каза Матула.

Писмото беше написано на лист от тетрадка с разкривените едри букви на вуйчо Ищван:

Поздравявам те, братле, за сома, наистина не можех да повярвам, че си способен на такава работа. Миналия път нямах време да ти пиша. Леля Нанчи много настоява да си дойдеш в къщи за няколко дена, но аз те съветвам да останеш, докато се чувстваш добре. Достатъчно си умен, за да решиш сам. Ако до петък не си дойдеш, тогава в събота в зори в четири часа бъди при моста на пътя и се качи на колата. Доведи тук приятеля си Мазола, защото леля Нанчи ще ви прокълне, ако не изядете празничния обяд. Следобед може да отидете, където искате! Чао!

Вуйчо ти Ищван

Гюла се усмихна на писмото и го постави на полицата до писмото на Мазола.

— Къде е този мост, чичо Матула?

— Тук по-надолу, на Зала. Не е далеч, за час и половина човек ще стигне дотам, ако крачи добре.

— Час и половина, ако крачи добре... — Момчето погледна пред себе си и помисли: тогава какво е „далече“ за Матула?

— Вуйчо Ищван пише в четири часа да бъдем там.

— И за мен ли пише?

— Не... но как ще го намеря сам?

— Много лесно. Ще вървите по брега, докато стигнете до моста. Другаде не може да се отиде, защото от едната страна е реката, от другата мочурището. Само по дигата. В два часа ще тръгнете и ще

стигнете там. Млъкни, Чикас, защото ще те ударя по главата. Не ги гледай, щом не ти харесват.

Чикас все още лаеше срещу раците.

„В два часа ще тръгнете... — замисли се Салджията — в два часа!“ И после само „ще стигнете“... Възможно е дори и луна да няма... — И погледна отново писмото. Няма никакво съмнение, вуйчо Ищван ясно пише. „В четири часа в зори бъди при моста.“ Да: бъди при моста — хубаво...

— Ще бъде още тъмно, чичо Гергьо.

— Разбира се, че ще бъде тъмно, но в три часа се развиделява. Дървата ни са на свършване. Ще донесете ли?

Салджията откачи секирата от подпорната греда и отиде за дърва. Едва чакаше да намери подходящ клон, за да излее яда си на дървото, защото се сърдеше на целия свят, на всичко и на всички, дори забрави и Мазола. С една дума: Гюла Лайош Ладо се страхуваше, но в никакъв случай не искаше да си признае. А от това страшно много се разгневи, защото знаеше, че няма да помоли стареца да го придружи, ще отиде сам при моста, дори малки дяволчета да се разхождат с лодки по водата и да се продъни цялото звездно небе.

Избра един дебел сух клон на върбата.

— „Ще тръгнете в два часа!“ — и замахна със секирата. — „После ще стигнете там“ — удари със секирата, разхвърчаха се трески, но после се спря, защото очите му забелязаха нещо. И цял се разтрепери. От една ниска дупка изпълзя необичайно дебела змия и се шмугна надолу.

Момчето загуби ума и дума. Чу се див вик, сякаш не беше извикал той, после заудря. Изля целия си страх, ужас и отвращение. Голямата змия се търкаляше на парчета, когато нашият Салджия се съвзе.

— А това какво е?

От змийските парчета изпаднаха малки птичета още в пух.

Гюла не сечеше повече, но си мислеше дали да повърне, или да не повърне. После реши, че ще бъде жалко за сланината, така че потисна повдигането и взе да брой малките птичета, те бяха шест, и шестте беше погълнала тази гадина.

Нашият Салджия целият потъна в пот, после отиде при друго дърво. Огледа го дали няма дупка с нова змия, защото чувстваше, че

достатъчно е раздавал справедливост... Отряза един голям клон, почина си малко и го завлече в колибата, но съвсем забрави моста, нощния път, тъмнината и страха.

— Какво става с вас — погледна го Матула, — бял сте като платно.

— Чичо Гергьо, в дупката имаше една такава дебела змия... нарязал я на парчета... пълна беше с малки синигерчета...

— Аха — кимна с глава старецът, — защо си я нарязал, достатъчно е било да смачкаш главата ѝ. От това ви се е обърнал стомахът. Но ей сега ще го излекуваме.

Матула смеси ракия с вода.

— Изпийте я!

Гюла изпи ракията и малко по-късно почувства, че змията сякаш се сви и цялата тази история стана нещо обикновено. А когато натисна писмото на вуйчо Ищван с тежест, за да не го отнесе вятърът, намери за съвсем естествено, че ще стане в два часа и в четири ще бъде при моста. — „Ще стигнете там...“ Ще бъде тъмно, нека бъде тъмно, не може да иска в два часа след полунощ да грее слънце.

— Да ви помогна ли, чичо Гергьо?

— Няма какво. Водата ей сега ще кипне — зарзаватът вече омекна — после ще обядваме. Вземи дъската и извади на нея каквото е изпратила Нанчи.

Тази дъска някога, по време на строежа на дигата служела на инженерите за маса, но краката ѝ се счупили и я оставили тук на Матула. Оттогава изпълняваше различни роли. Общо взето служеше за маса, макар че нямаше крака. После стана дъска за месене на хляб, но Матула я използваше и за рязане на тютюн, на сланина, на нея чистеше рибата, на нея сушеше гъби, и въобще я наричаше дъска, каквато и беше. А когато дъската в зависимост от използването ѝ за различни цели започваше да придобива различни цветове и миризма, изтъркваше я с пясък на речния бряг и я оставяше да изсъхне на слънцето. Сега беше тъмнокафява.

Гюла извади колета на леля Нанчи и гледката изпълни със задоволство не само очите му, а и стомаха.

— Нямаме нужда от раци, чичо Гергьо.

— Ще видим.

И наистина стана така. Когато водата кипна в котела, Матула изсипа весело раците, което за тях не беше никак весело, защото още бяха живи, макар и не за дълго. Когато раците се свариха и станаха червени, Матула сложи яденето.

— Така трябва да се ядат — той разтвори щипците на „царския“ рак и постави месото в чинията на Гюла — и не ги гледай като зелени диви круши, първо ги опитайте.

Гюла не се възхищаваше много от раците, докато не беше ги опитал, но когато глътна меката като масло, ронлива хапка...

— Чичо Гергьо, много са хубави!

— Казах ли ти? Ще нагостим с тях и онзи Бейла.

— Мазола ли?

— Да, Бейла.

— Ние го наричаме само Мазол.

— Зная, но за мен е Бейла.

— Много добро момче е, ще видите, чичо Гергьо.

— Вярвам ви, но... — и Матула само с едно движение показа, че и мочурището си има свои изисквания. Тук липсва сантиментално приятелство. Тук хората не се прегръщат дори и при погребение, не преминават през чувствителния гъсталак на сприятеляваното още първия ден, не се сближават с голям шум, не нападат никого, но не се и оставят да ги нападнат. Тук всичко си има име, смисъл, важност и време. Тук не говорят галено и не се преструват и ако някой нарече бряста брястче, водната кокошка — водна кокошчица и колибата — колибка, Матула би го огледал хубаво и би го съжалил.

— Бедният, как говори...

И дълбоко в себе си Салджията си помисли, без да смее да изкаже гласно мислите си, че някоя сутрин Матула може да го събуди с думите:

— Гюско, събудете се, слънчицето изгря...

Гюла щеше да го погледне уплашено дали не е полудял, пък и щеше да му стане неприятно. Но не, това е невъзможно!

— Знаете ли, чичо Гергьо, с Мазола седим на един чин в училище, много е силен, но въпреки това никога не се бие и обича всички.

— Заслужава — кимна глава Матула, — ще ловим раци и риба, ще го гледаме добре. Ще направя и леглото, докато дойдете...

— Благодаря, чичо Матула. Ще изядем обеду на леля Нанчи, после ще дойдем.

През това време раците постепенно изчезваха. Те бяха приятни на вкус и приятни за стомаха, но нашият Салджия скоро откри, че с тях човек не може да се засити. Това може би бе възможно с килограмовите щипци на морския рак, но не и с тези, дори тогава, когато човек изяде техния цар, а да не говорим за обикновените раци с малки щипци. Котелът обаче се изпразни скоро и те се заловиха с похранителните гозби на леля Нанчи.

Матула и сега не посегна към тях, докато Гюла не го покани.

— Вземете си, чичо Гергьо, нали храната е обща.

— Това е вярно.

Изглежда, че и Чикас беше на същото мнение, защото докато остатъците от раците облизваше без желание, то пилешките кости ги грабваше лакомо в уста и сядаше ту до Матула, ту до Гюла, в зависимост от това откъде очакваше по-скоро да получи дажбата. Той погледна внезапно към дървото, което се извисяваше над колибата. Погледна и изръмжа.

— Махай се — казваше това ръмжене, при което и Матула погледна нагоре. На страничния клон на дървото беше кацнала сврака. Очите ѝ блестяха, а сега, след като я откриха, започна да грачи — навсякъде ми дават нещо, гра-гра... навсякъде.

— Махай се оттук — ръмжеше кучето, — няма да ти дадем!

— Трябва да се застреля — и Гюла погледна жадно към пушката.

— Тази едва ли! Познава пушката. Това е стара сврака... виждате ли как блестят перата ѝ? На младите са само черни, освен това човките им са червени.

— Познава ли пушката? — съмняваше се Гюла. — Това е невъзможно, чичо Гергьо...

— Невъзможно ли е? Гледайте тук!

Старецът стана бавно и спокойно влезе в колибата. Свраката млъкна и взе да наблюдава, а Матула излезе с *празни ръце*, като не погледна към птицата — прочут крадец дори и сред крадците.

— Добре, добре — въртеше се свраката, — като си отидете, ще поогледам малко наоколо.

Матула се спря до огъня, постоя малко и влезе отново в колибата, но когато излезе оттам, пушката беше в ръцете му.

— Чер — извика свраката и уплашено хвъркна.

Гюла погледна учуден след нея.

— Чичо Гергьо, нямаше да повярвам!

— Казах ли ви, че свраката е стара, ако беше тазгодишна, може би нямаше да изчезне. Стреляли ли сте вече с такава голяма пушка?

— С такава още не съм, но с флаберова много пъти.

— Тя не е пушка — махна пренебрежително с ръка старецът, — тази е истинска. Хубава пушка, фина пушка, но трябва да се дръпне само един от спусъците ѝ, защото ако дръпнете и двата, и двата ще гръмнат.

— И ще се пръсне ли?

— Защо да се пръсне? Това е пушка, която издържа, само че тогава рита опасно. Ще я изпробваме.

След това преминаха към истинския щрудел на леля Нанчи, но очите на Салджията не се откъсваха от подпряната на дървото пушка. Много пъти беше държал в ръце подобна голяма пушка, дори знаеше да борави с нея, макар че не беше стрелял, но към тази се отнесе с недоверие.

— През есента веднъж с нея убих осем гъски с един патрон.

— Във въздуха ли?

— Не. Във водата. В зори се вмъкнах в наблюдателната колиба, където бяхме. Погледнах през дупката, а там — цял куп гъски във водата, но изглежда бяха забелязали нещо, защото стихнаха, после всичките протегнаха шии, защото много се усъмниха. А аз — Матула показва, сякаш оръжието беше в ръцете му — гръмнах там, където шиите бяха най-гъсти. Събрах осем, но още няколко ударени отлетяха. Така беше.

Гюла погледна с уважение пушката, а когато Матула събра остатъците от храната и постави навън на четиридесет крачки един лист от вестник, усети, че се притеснява.

— Ето ти пушката, прицели се в средата!

Нашият Салджия ужасен взе в ръце тежкото оръжие.

— Притисни я хубаво към рамото си.

— Туп, туп-туп — внезапно се разтупка смутеното сърце на Гюла, — туп-туп... бррр!

Салджията едва не падна по гръб, но вече беше дал първия изстрел и сега не смяташе толкова ужасно всичко това.

— От носа ви тече кръв — каза така между другото старецът, — не се прицелвайте с носа. А иначе добре я държахте! Съвсем добре.

Гюла се спусна към хартията.

— Вижте, чичо Гергьо!

Матула погледна хартията и дребните дупки от сачмите.

— Казах ви, че я държахте добре. Патрони има достатъчно, ще се сприятелите с нея. — С тези думи занесе пушката обратно в колибата.

— Няма да е лошо да полегнем малко.

— Ушите ми още звънят — каза Гюла.

Матула беше зает с лулата си и едва по-късно кимна глава.

— В началото се случва, но то не пречи на спането.

Слънцето вече пламтеше на зенита и при тоя безоблачен блясък човек трудно можеше да си представи, че вчера по това време над околността тегнеше задушна тишина пред буря, а по-късно студен душ се изля върху мочурището.

Сега беше също топло, но тази топлина беше лека и в сенчестата прохлада можеше да се почувства разликата между ветровития здрач в колибата и слънцето навън. Вчера по това време уморено спря всякакво движение по водата, сред тръстиката и във въздуха, но днес може би само комарите спяха, защото птичият свят се движеше непрекъснато и по кората на старите дървета неуморно пълзяха кервани от мравки с тайнствена цел.

Една част от гнездата вече бяха празни, в други за втори път имаше яйца, но черните бързолети се готвеха за път. Пристигат късно — понякога едва през май — а по това време карат малките си да правят показните упражнения, защото по техния календар лятото се беше свършило. Не свиват гнезда в тръстиката. Когато острите им чирикания се чува в колибата, Матула отвори очи.

„Вече си отиват“ — забеляза, но му мина през ум, че тези приличащи на ластовиците птици не принадлежат към ластовиците, защото са отделно семейство — много рядко кацат и дори и соколът орко трябва да напрегне всичките си сили, ако иска да хване някоя от тях. Хвърчат много по-бързо от истинските ластовици и много рядко кацат по пукнатините на скалите, на перваза на кулите, но през деня никога не се спират.

— Да — рече си старецът, — тук се появяват винаги след жътва, тъкмо когато времето се променя. Когато започнат да бучат вършачките, вече само една-две двойки се стрелват като черен харпун във въздуха, а когато есенес плуговете обръщат земята, вече няма нито едно птиче от тях в тази област. Не обичат студеното — разсъждаваше Матула, — но кой ли го обича?

— Пии-пиии — чу се по-остро писукане и Матула разбра, че някой малък черен бързолет е изпаднал в беда. — Пии-пии — обади се отново предупреждаващият вик, но той вече не бе толкова жален и Матула знаеше, че малката прелетна птица се е измъкнала.

Един ястреб врабчар беше предизвикал тревогата, но ястребът беше забравил, че сега няма работа с някое глупаво малко синигерче и след като два пъти се опита да я сграбчи във въздуха, с досада остави

недостижимата птица и се спусна над мястото, покрито с храсти и трева, където в този момент три сиви врани се занимаваха с нарязаната от Салджията змия. Сивата врана е свадлива и винаги е склонна да се бие, а когато я закачат по време на ядене, направо побеснява.

— Каар... след него! — закръжиха враните във въздуха и ястребът с отвращение се заиздига все по-високо, защото при такава грачеща свита не може да се ловува. Крясъците на сивите врани предупредиха всички за опасността, а малките птици знаеха точно какво трябва да направят — да се скрият в храстите.

И ястребът — проклинайки срещата си със сивите врани и понасяйки всички обиди, които може да се намерят в речника на враните — бързо се стрелна към някое далечно село, където гъмжеше от лекомислени, но тлъсти малки врабчета и хвърченето им е просто смешно. Не е лошо да се позабавлява с тях, но с черните бързолети... противно му е дори да си мисли на какви атракции са способни.

— Пии-пиии — чу се отново нехайно пиукане, което може би означаваше: отиде си, но въпреки това внимавайте...

Матула затвори очи и започна да брой колко пъти беше гледал пристигането на ластовиците и си помисли: „Колко ли ми остава още?“.

„Колкото — толкова“ — махна с ръка на този излишен въпрос, а когато отвори отново очи, се поогледа наоколо: сигурно е четири часа, защото сянката на върха на колибата беше стигнала вече до огнището. После погледна Гюла: дали да го остави да спи още, или да го събуди?

Матула обаче избра едно средно решение, защото по-хубаво е, когато детето се събуди „само“. Затвори шумно капака на лулата, при което очите на Гюла се отвориха.

— Събудихте ли се? — попита го Матула невинно.

— Събудих се — каза Гюла, но не знаеше от какво се събуди.

И Гюла нямаше време да преценява дали се е наспал, въпреки, сякаш наистина се беше наспал.

— Аз също поспах добре — продължи Матула, — което е достатъчно на един нормален човек.

И Салджията се почувства нормален човек. Беше още разкършен, но ставите, костите, мускулите като че ли се наместиха... а и изгарянето беше преминало, защото под обелената кожа заякваше съвсем нова, а тя се беше родила под слънцето.

Но въпреки това полежаха още малко, без да говорят. Салджията сега нямаше никакъв план, само гледаше тръстиковия покрив, подпорните греди, покрити с паяжина, полиците, и долавяше шумолене в тръстиката, което можеше да е от мишка, можеше да е от оса, но можеше да е и от змия... Няколко дена се страхуваше — главно от змиите, но вече свикна.

Не, не може да се каже, че няма да се отврати, ако сега просто пропълзеше някоя змия. Но защо ще излезе? Да не е луда да бъде убита. Салджията не съзнаваше тази промяна, но се наслаждаваше на спокойствието, сякаш нервите му се отпусаха и по-бавно, но по-ясно предаваха явленията в тръстиката.

Вече не усещаше поотделно миризмата на тръстиката, сеното, паленето на огъня, блатата и полските цветя, а всичко заедно и не мислеше, че ако сега се озове в стаята си в къщи, тя ще има особена, необичайна, може би чужда миризма.

— Да отидем ли до моста? Ще се запознаете и със света нататък.

— Да отидем, чичо Гергьо! По-добре е, ако видя по светло накъде ще вървя в тъмното.

— И аз така реших.

— Ще вземем ли пушката?

— Може да я вземем!

При тези думи Гюла почувства, че се е наспал напълно, само се изненада малко, когато на брега Матула каза:

— Може да се спуснем с лодката, зная, че искате да гребете... ще вземем и кучето, нека се радва.

— Разбира се — каза Салджията, — разбира се...

— Ела — Матула даде знак на кучето, когато вече бяха в лодката, — ела!

Чикас тъпчеше неспокойно на брега.

— Какво става с тебе — ядосваше се старецът, — друг път не можеш да си намериш място от радост! Само дете не обръщаш лодката — обясни Матула, — а сега май се страхуваш.

— Сутринта, като се къпех, го дръпнах във водата — призна си Гюла, — помислих, че няма да навреди на бълхите.

— Това е вярно, но или трябва да се извика, или да му се заповяда да скочи. Не бива да се плаши... Ела тук! — извика повторно той и Чикас скочи до стареца, по възможност по-далече от Гюла.

— Няма да те закачам, Чикас — обеща му Салджията, — съжалявам... — Но Чикас въртеше сдържано опашка.

— Добре, добре, но аз предпочитам да остана тук... — и застана на носа на лодката, сякаш наблюдаваше водата.

Матула хвърли синджира на дъното, тласна лодката и седна до Чикас.

— Хайде да видим!

По-късно Салджията призна, че това гребане не е било кой знае какво зрелище. Вярно е, че той гребеше с всички сили — това трябва да се признае — но лодката се държеше извънредно нервно, дори необуздено. Не, не може да се каже разюздано или още по-малко, че се въртеше както първия път, но се държеше като някое гладно магаре, което обръща ту насам, ту натам каруцата, защото от двете страни на пътя има чудни лакомства.

Матула седеше като истукан и си пушеше лулата подобно на турски паша, чиито роб го разхожда с лодка по гладката вода на Мраморно море.

Робът се потеше и гледаше гневно Чикас, който, наострил уши, стоеше на носа на лодката като някой кормчия и само понякога се обръщаше, въртейки опашка, към Матула, сякаш питаше какво ще каже за това криволичещо гребане.

Но Матула не казваше нищо.

А Гюла скърцаше със зъби и гребеше.

„Той ще каже, когато се умори“ — мислеше бащата възпитател, но Гюла се срамуваше да каже. Когато обаче някоя птица подхвъркнеше на брега, питаше каква е и докато Матула му обясняваше, той си почиваше.

По-късно задаваше и други въпроси и докато му отговорят, си почиваше.

Потта вече се стичаше край ушите му.

— Добре издържахте! — хвалеше го Матула. — Смятах, че по-скоро ще излезете от строя...

— Ами, що се отнася...

— Да поема ли аз?

— Ще погребва още малко.

— Добре.

„Ох — каза си Гюла, — ох, че си учтиво говедо, Салджийо, защо трябваше да отговориш така? Защо не си призна честно: чичо Гергьо, уморих се. Ама не, не, говедо с говедо, ще гребеш още малко... Тогава греби!“

И Гюла гребеше като някоя помощник-готвачка, а когато вече взе само да пляска по водата, Матула сложи благосклонно лулата в джоба.

— Да се сменим!

Чикас щеше да последва веднага стопанина си, но той му се скара:

— Стой там!

— Няма да те закачам, Чикас — промълви Гюла и се отпусна до малкото куче. Колко леко изглеждаше в ръцете на Матула единственото весло, както се плъзгаше безшумно във водата, и въпреки това лодката потегли, сякаш беше попаднала върху релси.

— Аз никога няма да мога да греба така, чичо Гергьо!

— След една седмица вече ще можете, а след три ще се смеете на това гребане. Нужно е време, разбира се, докато ръцете на човека свикнат. Набиха ли се дланите ви?

— Малко...

— Хващайте здраво дръжката, тогава няма да се набият. А ако се плъзга, плюйте в шепите си.

Лодката просто се плъзгаше по водата и Гюла изведнъж си спомни за майка Пири, която виждаше навсякъде бацили и го караше да си мие ръцете по петдесет пъти на ден. Усмихна се и погледна шепите си, където трябваше да плюе.

— Напълнете пушката. Там на сухата върба са кацнали врани, трябва ни една за мрежата. Докато дойде Бейла, ще се вмирише хубаво. Само не бъдете припряни, а когато стигнем там, вдигнете спокойно, бавно пушката. Тогава ще намалее скоростта...

Сърцето на Гюла изведнъж започна да бие бързо в гърлото му.

Това вече беше истински лов.

— Може да ни дочакат — пошепна Матула, — както виждам, млади са, още не са научили хитростите. Спокойно! Може да се прицелите!

Лодката едва се движеше. Гюла просто инстинктивно гледаше по дължината цевта на пушката, като преглъщаше, защото мислеше, че сърцето му ще изскочи през гърлото, но въпреки това — когато

почувства, че е настъпил моментът — затвори очи. Дум! После видя, че две врани паднаха.

— Браво! Гюла! Та вие знаете да стреляте!

Нашият Салджия сякаш потъна до гуша в галещата го похвала.

— Тъкмо исках да кажа, че двете са толкова близо една до друга и те паднаха...

— Случайно — промълви момчето, — наистина случайно, чичо Гергьо.

— Ако не бяха уцелени, напразно щеше да бъде случайно. Пушката е празна. Добре. Тогава иди ги вземи.

Матула тласна лодката към брега и Гюла с леко треперещи крака скочи и донесе враните.

„Ако класът беше видял това! Кенгел!“ — И малко се съвзе, да не си помисли Матула, че ще припадне от щастие.

— Не бива да ги жалим — старецът хвърли враните под седалката, — големи душмани на гнездата са, а освен това се въдят повече, отколкото трябва.

— Да греба ли аз, чичо Гергьо? — въодушеви се Гюла Лайош, защото чувстваше, че ако трябва, може да вдигне на рамо Матула заедно с лодката.

Матула се засмя, момчето сега за пръв път го чу да се смее така.

— Я виж ти! Но въпреки това аз... — и лодката вече тръгна, но Матула все още се смееше. Удължените им сенки, поклащайки се, плаваха с тях и се мятаха по дребните вълни, сякаш и те се смееха.

— Ето го мостът — спря да гребе Матула, — но няма да се приближим повече. Сега видяхте от край до край брега. Отстрани има пътека, ще я откриете с краката.

Гюла мълчеше и дори не мислеше за пътеката, която трябва да открие с краката. Все някак ще се нареди... но този изстрел наистина беше хубав.

Матула обърна лодката с носа към колибата. Сега полегатите лъчи на залязващото слънце падаха отдясно, но тази светлина вече беше с цвят на портокал, ставаше златиста в зеленикавата вода. А птиците идваха отзад, откъм Балатон, защото денят свършваше, а мястото за нощуване трябваше да бъде огледано по светло.

Но откакто бяха минали оттук, нови птици вече дебнеха на брега: нощни чапли и чапли, които обичат да ловуват и по здрач, бръмбари,

риба и жаби и сега уплашени се издигаха във въздуха, като шумно ругаеха лодката, макар че Матула гребеше така, сякаш и веслото и водата бяха от кадифе.

Гюла внимателно наблюдаваше тези плавни движения.

— Бих могъл да се опитам отново, чичо Гергьо.

— На половината на пътя ще ви отстъпя.

Чикас сега вече се помири с близостта на Гюла и само когато момчето го поглеждаше, той го гледаше чуждо.

Чикас спираше непрекъснатото си телеграфиране с опашката.

— Няма да те закачам, Чикас, наистина онова беше само шега...

— Добре, добре — сигнализираше обратно кучето, — доста глупаво беше така да ме дръпнеш — но по гърба му преминаваха топлите вълни на приятелството.

Не бяха изминали още половината път, когато малките водни кокошки сирачета се зададоха насреща, но само две. Най-малкото липсваше.

— Пии, пии...

Матула отклони веднага лодката към другия бряг, като движеше тихо веслото.

— Вие какво правите?

— Пии, пии — обадиха се малките птици, — само две сме вече. Може ли да отидем надолу?

— Сега вече зная за какво беше дошла онази мръсна каня.

У Салджията бушуваше пагубен гняв.

— Ще я издебна, каквото ще да става!

— Наистина не би било лошо да се унищожи, защото нанася само вреда, макар че какво друго би могла да прави? А и малката водна кокошка можеше да се пази по-добре. Ето, тук е половината на пътя.

Чикас поздрави бурно стопанина си. А Салджията взе веслото в ръце и понеже дръжката беше плъзгава, след като се замисли малко, плю скромно в шепите си.

(Ако Кенгел беше видял това!)

Но дръжката на веслото вече не се плъзгаше, а и лодката тръгна значително по-пъргаво, отколкото на идване, макар че сега плуваха срещу течението.

— Върви вече — кимна с глава Матула, — само не жалете дланите си и не бързайте.

И Гюла не жалеше дланите си и не бързаше.

— Не бързаме за никъде. Карайте спокойно. Когато се уморите, почивайте.

Сега лодката вървеше много по-леко, а когато уморените мускули протестираха отчаяно срещу по-нататъшното мъчение, Салджията оставяше веслото.

— Малко ще си почина...

— Умно. Не ни гонят турците.

„Всичко трябва да се казва както си е — разсъждаваше момчето. — Щом като съм изморен, изморен съм, това е действителността, а действителността винаги е и истина. Кой би могъл да възрази срещу нея? Разбира се, че не ни гонят турците.“ И момчето си помисли, че тези думи са почти петстотингодишни, от времето, когато по тези благословени, мирни места турците са гонели бедния унгарски народ в робски вериги като впрегатен добитък, а и тогава същото слънце е наблюдавало страданията, също така е потъвало в далечното море и след това е настъпвала тъмнина, край, отчаяно заоблачаване на небето и в сърцата.

Той взе веслото в ръце.

— Кога ще видим крепостта от тръни, чичо Гергьо? Спомних си за нея като казахте „не ни гонят турците“.

— Някой ден. Утре ще направим голямо чистене, защото гостът си е гост... — замисли се малко старецът. — За вас не го направих, защото вие не сте гост. Разбирате, нали?

— Разбирам, чичо Гергьо, макар че в началото не чувствах както сега, че съм си у дома.

— И с хубавото човек трябва да свикне — кимна с глава Матула, — защото напразно има гъша кълка, ако човек не хапне от нея. Трябва да видим платиката в живарника дали е още жива, защото платиките умират бързо в мрежата. Ако не е жива, ще я изчистя веднага, после уловете още каквото можете.

Платиката, разбира се, не беше жива.

Матула издърпа живарника в лодката и там на дъската изчисти бързо рибата.

— Не забравяйте, че водата е живот за живите риби и смърт за умрелите. Особено в такова топло време. Когато рибата умре, трябва да се извади от водата, да се изчисти, да се изкорми, да се изтрие до

сухо, да се загъне в някаква дреха и да се остави на хладно място или поне на сянка. Месото ѝ се запазва по-дълго време, отколкото ако остане във водата. Ще спрем там, където бяха раците, ще видим дали са останали още.

Лодката заби нос в брега и нашият Салджия уморен, със смъдящи длани, изтощени мускули, но с голямо задоволство остави веслото.

— Пушката с един патрон ще оставя тук, защото виждам, че знаете да боравите с нея и някой ви е научил, че пушката не е играчка и че човек винаги трябва да я взема в ръце, сякаш е пълна и сякаш сто души го заобикалят.

— Така каза и вуйчо Ищван.

— Предполагам. Знаете ли какво, Гюла, ще оставя два патрона.

Матула сякаш окачи високо отличие на гърдите на Салджията, а и Салджията го почувства така. Ако класът бе видял!

„Пушката лежеше постоянно до мен на брега — каза мислено на Бълхата, — защото всичко можеше да изскочи. Патрони имаше винаги достатъчно... ръцете ме сърбяха особено за една голяма черна каня...“

И тогава...

— Ох — въздъхна нашият Салджия, — ох-ох-ох! — Мечтаният едър хищник се носеше под носа му. Явно търсеше малките водни кокошки.

Матула вече се беше отдалечил, пушката лежеше на земята, до нея се търкаляха двата патрона, а Гюла като омагьосан гледаше красивия хищник с вилообразна опашка. Само я огледа и „честно казано“, плю ядосано във водата.

„Виждаш ли, Салджия, какво говедо си! Уж те сърбят ръцете за канята!“

„... Особено за една черна каня ме сърбяха ръцете и — виж, Бълха, да си призная — тъкмо си мислех предварително какво ще ти кажа, и — направих глупост. Канята мина на пет крачки пред мен, беше голяма колкото крава, пушката лежеше на земята, а аз само я гледах, защото мислено говорех с теб. Това е истината, Бълха...“

След това Гюла хвърли въдицата — да падне където ще — напълни пушката и зачака дано се върне канята. А въдицата да прави каквото ще.

Взе пушката в скута, защото предчувстваше, че канята, щом като мине насам, *трябва* да се върне по този път. Завърза рибарския прът за лодката — за да не го отвлече някоя „акула“ — и така настоятелно погледна до края реката, както нетърпеливия пътник релсите преди пристигането на следобедния бърз влак.

Това напрегнато очакване обаче отслабна, защото не се случи нищо. Канята беше отишла кой знае къде, а плувката се беше облегла върху водата така скучаещо, както финансов ревизор пенсионер на облегалката на някоя скамейка в парка.

Слънцето беше слязло вече над метлиците на тръстиката, когато две зимни бърнета прехвъркнаха над Гюла, момчето погледна подире им като пътник от пътнически влак след елегантен експрес, който просто преминава пред делничния перон на малка гара.

Така преминаха и зимните бърнета, а Гюла дори не помисли да стреля. Срещу тях ли? Да ги убие?

После се появиха три сиви врани, които летяха с умерена скорост, и то не високо. По тях вече се прицели... но не стреля! Ръцете го сърбяха за канята. И канята — това вече беше в действителност — дойде. Дали Гюла я беше омагьосал, или това беше следобедното й ловно място — не се знае. Във всеки случай дойде... дойде и Гюла започна да трепери.

— Спокойствие — пошепна си, — спокойствие...

Канята дойде, сякаш Гюла въобще не я интересуваше. Изследваше грижливо водата и бреговете, а пушката просто от само себе си се издигна в ръцете на момчето.

„Аз ли я повдигам? — заекваха мислите на Салджията. — Аз ли я повдигам? Малко пред нея да се прицеля, пред нея...“

И тогава, да, в този решителен момент, избръмча макарата — кррр-рррр — като някой полудял будилник и в уплахата си Гюла гръмна.

Пушката каза краткото си мнение за прицела и в гнева си ритна момчето. Ритна го като някой чистокръвен жребец и Салджията полуглух остави студеното оръжие.

Канята с елегантен замах изчезна в отсрещната тръстика, без да се интересува каква тъга ще налегне Салджията. Да, но... Но макарата изскърца: крр-крр...

Гюла първо отвърза завързания прът, после ядосано засече: „Ти си виновно, куче! Хо-хо. Хайде де!“.

Рибата се защитаваше упорито и Гюла, съвземайки се, „започна да я разхожда“ умно. Разхожда я дълго време, защото тя променяше непрекъснато мнението си, но накрая я повдигна, да вземе въздух.

— Дявол да го вземе! — негодуваше Гюла Лайош. — Трябваше да предположа. — Див шаран, тежък около един килограм, просто черен, едва не изскочи от кепчето.

Запъхтян го отнесе на брега, когато Чикас дотича на бойното поле, следван от Матула.

Без да проговори, старецът извади рибата от кепчето и я хвърли в живарника, после огледа внимателно Салджията.

— Пак ли сте мерили с носа си?

— Чичо Гергьо.

Матула клекна на брега и засука един стрък трева, докато момчето му разказа случилото се.

— Две дини под една мишница не се посят — изправи се старецът — или пушката, или въдицата... това да ти бъде обеща на ухото. А върху дясната буза ще сложим мокра кърпа през нощта, защото така ще подпухне, че Бейла няма да ви познае. Боли ли?

— Не, не усещам нищо, но къде бият камбаните?

— В главата ви, Гюла, тъкмо там... но смятам, че за днес се навозихте на лодка, настреляхте се, надявам се, че не сме изгубили апетит. Аз ще занеса всичко, вие само дръжте мократа си носна кърпа на бузата, бързо!

С една дума този следобед беше много полезен. И на двете му длани се вдигнаха мехури, мускулите му горяха, на лицето му се синееше подутина и апетитът му беше чудесен! Кой можеше да се похвали с повече неща само за един следобед, а да не говорим за тържественото биене на камбаните, което само той чуваше, наистина все по-затихващо.

Когато Гюла изгълта и петата риба, Матула не можа да се сдържи да не каже:

— Както виждам, останахте си същият, Гюла.

— Защо да не остана, чичо Гергьо, оплаках ли се поне с една дума?

— Чест ви прави: нито с една дума! Но и нямаше да бъде прилично, защото който яхне кон, трябва да очаква, че може и да падне. Не е ли вярно?

— Ка да не е — каза Салджията и дори не забеляза, че бе изпуснал буквата „к“: дали я беше оставил във водата, или забравил на брега, или може би пушката я бе ритнала от правописния му речник, а той бе много уморен, за да я търси.

Лумналият огън уплаши тъмнината. Дълбоко в мочурището кошмарен пламък стоеше на пост, може би над заграбеното съкровище, което тресавището беше погълнало преди няколко стотици години, заедно с разбойника, който усърдно обожавал аллаха, но въпреки това не видял повече Топкапъ и Истанбул, освен във вечния си сън. Може би за това шушукаше тръстиката, а може би от такива сънища тръпнеха дърветата, дори и когато не духаше вятър, но Гюла нямаше представа. Той спеше дълбоко и дори насън знаеше със сигурност, че има две глави, но и с двете не знаеше какво да предприеме, защото лечебният, хладен компрес беше винаги на онази страна, която не го болеше.

В действителност обаче нашият Салджия разполагаше само с една глава, със силно подпухнала дясна буза, докато компресът лежеше върху сеното и се белееше на луната.

По-нататък можеше да става каквото ще. Гюла се събуди късно — може би към шест часа — и почувства физическа слабост, жалка и болезнена отпуснатост. Нашият Салджия щеше да се помири с това, че „всичко го боли“, но всяка част на тялото го болеше поотделно. Нещо повече! Различните места на тялото му се бяха обявили за самостоятелни и егоистично настояваха да се занимава специално с тях. „Капризи“ — би казал Матула.

Разбира се, Матула го нямаше никъде.

В къщи щеше да почувства това като пренебрежение, но тук направо се зарадва, че може да бъде сам.

У дома денят започваше с майка Пири и с нея завършваше. Сутрин майка Пири сядаше накрая на леглото му, запитваше го как е спал, но дори не дочакваше отговор, защото бързо трябваше да разкаже своя сън. Майка Пири сънуваше страшно интересни неща и сънищата й *винаги* се сбъдваха.

„Сънувах, че си отговорил за шест. Кенгел те похвали много и специално те поздрави. Днес спокойно можеш да отидеш на училище.“ Нашият Гюла наистина отиде спокойно на училище, защото този ден нямаха математика. Но че Кенгел го изпита, изпита го — наистина след три дена — защото майка Пири беше сънувала точно това. Вярно е, че шестицата не беше съвсем в ред, а и специалното поздравление бе премълчано, но и не може да се иска един сън да се събдне във *всичките* му подробности.

Вечер отново сядаше до Гюла, който вече дремеше, но според майка Пири се налагало да му разкаже събитията през деня.

„Да, разказах ти всичко, лека нощ...“

— Целувам ви, майко Пири — пошепваше Салджията, който се събуждаше само да каже това, защото вече спеше от пет минути.

Матула обаче, изглежда, не сънуваше или не искаше да разказва сънищата си, а в зори изчезваше като дим и на Гюла дори не му идваше на ум да го разпитва какво е правил, какво е видял и какво е чул.

„Той ще разкаже, ако иска“ — мислеше си в такъв момент и Матула разказваше, когато нещо заслужаваше да се разкаже. Но каквото разкажеше, беше чисто зърно, без никаква плява.

А когато Салджията сам обикаляше насам-натам, Матула никога не го разпитваше къде е бил и какво е правил.

„Ще разкаже, ако иска“ — мислеше си, а когато момчето разказваше, толкова накъсо го режеше, че повече не можеше. С един-два въпроса разрязваше завоите на набъбналия разказ така, че момчето разбираше: наистина няма никаква нужда от подробности. Матула отиваше право към дървото, което искаше да отреже, без да обикаля гората. Салджията беше заблудена овца край Матула, защото започна да вижда с неговите очи и да чува с неговите уши, въпреки това чувстваше, че никога не е бил толкова самостоятелен. И понякога Гюла вкушваше несъзнателно зелените плодове на тази самостоятелност.

„Ум имаш, използвай го! — му бе казал вуйчо Ищван, и: — Ако счупиш главата си, собствената си глава ще счупиш...“

Точно така!

Тук не можеше да се постъпи така, че с единия отговор да се разбере другият. Тук всяко нещо беше изпит и изпитаният или

минаваше, или не. Поправителни изпити обаче имаше достатъчно много и по един и същ предмет можеше да бъде скъсан няколко пъти.

Не, Салджията не се чувстваше пренебрегнат, че Матула беше излязъл, без да се обади, напротив, беше му по-приятно, че можеше да бъде сам при проверката на вчерашните неуспехи.

Мехурът на дясната му длан се беше спукал, но го видя едва тогава, когато вдигна ръка, за да опипа лицето си. Подуто ли е още? Защото в мочурището нямаше огледало. Във всеки случай майка Пири ще се разплаче, когато види лицето на Гюла — дясната му буза беше загубила малко формата си и имаше приятен цвят на полуузряла слива. Най-важното беше, че не изпитваше болка. Но докато все пак чувстваше ръцете си, то мускулите на бедрата му сякаш се държаха от опънати до скъсване канапи.

— Сссс — изсъска Гюла при прегледа на частите на тялото си и чувстваше, че ако стане, крепящите го колони неминуемо ще се сгромолясат под него. Това обаче беше лекомислено подценяване на тънките, но издръжливи бедра.

„По-добре ще е да не се къпя“ — помисли си, но когато Матула пристигна, това решение се изпари, остана само като идея.

— Почакайте малко с къпането — каза, сякаш Гюла на всяка цена искаше да се окъпе веднага, — най-различен боклук се носи по водата. „Някаква свиня“ хвърлила гнило сено... гръм да го удари и да го разцепи като дърво.

Гюла, след като поразмисли, разбра, че Матула вероятно имаше пред вид мълнията и беше прав.

— Няма да е лошо да полежите още малко, защото смятам, „циганинът не е свикнал да оре“, и така сутрин, при първото раздвижване човек се чувства малко уморен. Днес аз ще отида за дърва...

Гюла прие с благодарност това предложение, но в този момент слънцето огря колибата и като се огледа, той реши, че се налага да се направи бързо голямо почистване.

Утре Мазола ще бъде тук!

Стана веднага, олюля се, изсъска, после метна пешкира на рамото. Дано Матула не види това уморено излизане!

Във водата още плуваха една-две изостанали плесенявали стиски сено, тук плесен, там сено, но трябва да се окъпя! Нашият Салджия

потопи изтощеното си тяло във водата.

— Ох-ох!... — и започна да плува с полуразглобените си крайници. — Ох — охкаше при всеки удар с ръцете, — ох!

Но водата му подейства добре, много добре. Движенията му скоро станаха по-леки, а вълните галеха приятно лицето му.

„Ще се освежа добре...“

И Салджията наистина се освежи. Когато се качи в лодката, още чувстваше болки, но тъпо, сякаш беше упоен и упойката беше започнала да действа. Знаеше, че го боли, но не усещаше силна болка. Попече се още малко на утринното слънце, но когато над колибата започна да се вие дим, стомахът му започна да къркори безсрамно.

Матула тъкмо изнесе известната дъска, когато момчето се върна.

— Ще я изтъркаме — старецът гледаше бившата маса, — но първо да закусим. Хубава ли беше водата?

— Хубава — каза Гюла. Протегна се и дори не помисли, че преди една седмица на този въпрос щеше да отговори: — Чичо Гергьо, когато се събудих... — и тук щеше да последва петминутна лекция за събуждането, за болките, после нови три минути за геройското къпане и накрая: — Но сега чувствам, че съм се родил отново!

А сега само каза:

— Хубава! И съм гладен, чичо Гергьо. Сега съм все гладен.

— Чувам.

При тези думи Салджията се поизчерви, защото стомахът му изкъркори като далечна гръмотевица. Но това изчервяване не беше свършено, защото само едната страна на лицето му се покри с моминска руменина. Дясната половина остана строга, подута и синя.

Когато огънят понамаля малко и сините пламъци взеха да се поклащат над жарта, Матула нарязва хляба и започна да го препича.

— Хлябът ни е клисав. Не забелязахте ли?

— Не.

— Затова първо го препичам. Занесете раницата на Нанчи и ѝ кажете да изпича по-хубаво хляба, по-добре е да изпрати два малки, вместо един голям.

— Леля Нанчи ще се разсърди.

— Нека се разсърди, но по-хубаво е тя да се сърди половин час, отколкото ние да ядем клисав хляб цяла седмица. Да, ето препеченият

хляб, върху него да капе маста от сланината. Тук е и солта, и зелените пиперки.

След това дълго не проговориха нито дума.

Ядяха. Чуваше се само хрускането на препечения хляб. Салджията чувстваше, че предишното къркорене се стопи и стомахът му притихна сит.

Матула затвори ножчето си и вдигна глава.

— А...

— Сиви врани — Гюла стана и изнесе далекогледа, — още са далече, но гонят нещо.

— Да се дръпнем до колибата — посъветва го Матула, защото се виждаше как сивите врани се вдигат сред далечните дървета. — Гледайте там!

Тогавя между редките големи тополи излетя полски орел. Ако запази посоката, ще мине близо до колибата. Салджията и Матула се притаиха.

— Ах! Колко е голям... и носи някакво животно... малко кученце!

— Едва ли — пошепна Матула, — той не отива в селото.

— Лисица! Малка лисица! — вълнуваше се Гюла.

— Да, вече я виждам. Тази година лисиците са крастави, болни са.

Грамадната птица вече беше на петдесетина крачки. Враните вдигнаха ужасна врява, сякаш искаха помощ от двамата.

— Не виждате ли? Вече я носи — кар, кааар — нали, виждате го? И не ни я дава, не ни я дава — кар, кааар...

— Страшно голям е! — пошепна Гюла, но вече държеше бинокъла в ръце. — Не мислех, че е толкова голям...

— Красива, голяма птица — каза Матула, — отива към своето дърво.

— И сега веднага ли ще я изяде?

— Предполагам, той няма хладилник, но сега вече ядохме, видяхме и орел, добре ще е да се заловим с чистенето, колкото и да не ни е приятно.

— Да — тръгна Гюла, — но заради Мазола ще чистя на драго сърце.

— Така трябва — кимна старецът, — да не забравите да донесете две одеяла за госта. Хайде да започваме.

След няколко минути мястото около колибата приличаше на панаир, нападнат от разбойници, под покрива не беше останало нищо.

— Първо да направим леглата. Да отидем за сено.

— Вие ли, чичо Гергьо, сте минали насам? — Гюла погледна прясната диря.

— Аз.

При сеното Салджията разбра защо Матула беше ходил нататък. Под малката купа бяха мушнати два прясно отрязани пръта.

— Застанете между тях, за да ги вдигнем.

Салджията се зарадва, че наведнъж ще занесат цялото сено, но ръцете му и сега протестираха решително.

— Можете ли? — изпъшка отпред старецът.

— Ако не трае много.

— Ще го оставяме, когато трябва, само казвайте.

Но Гюла не се обади изобщо и умората му премина в момента, когато оставиха сеното. След това чичо Гергьо изчисти паяжините и изгони няколко оси.

— Само вие ни липсвахте — мърмореше.

Осите обаче не искаха да се примирят с изселването, защото се върнаха още няколко пъти.

— Обичат тръстиките покриви — размахваше ръце Матула, — аз обаче не обичам, когато се въртят тук. Един до друг ли искате да спите?

— Хубаво би било.

— Тогава да слагаме сеното! Не го жалете!

Вътрешността на колибата започна да се оформя. Леглата станаха почти метър високи. Нарездането на полиците вече беше само детска игра и цялата колиба се изпълни с приятния аромат на прясно сено. Пушката висеше на гвоздеа, дъждобранът, шапката и торбата на Матула бяха в дъното на колибата.

— Съдовете и дъската ще измием на брега на реката.

Чикас наблюдаваше без настроение това голямо раздвижване и седнаше ту тук, ту там да се чеше. Матула изнесе и кола на кучето от колибата заедно със синджира.

— Тук ще бъде мястото ти — и заби кола откъм южната страна на колибата. — Достатъчно сме вътре, а ако се развали времето, ще те пуснем да влезеш, не се страхувай.

Чикас подуши мястото около кола и понеже стопанинът му нямаше намерение да го върже, легна веднага там. Той сигурно смяташе кола за свой, докато не поставиха синджира на врата му. От този момент обаче колът със синджира му заповядваше, а Чикас не обичаше да му заповядват.

После Матула сложи съдовете на дъската и — разбира се, придружени от Чикас — занесоха цялата кухня на брега.

— Това е единственото, което не обичам да правя, миенето. Да идем по-нататък, там брегът е песъчлив.

Когато сложиха дъската, Гюла хвана висящия на врата му далекоглед.

— Ще видя дали орелът е на дървото си.

Орелът беше там. Седеше с величествено спокойствие, без да трепне, макар че и сега се чуваше от време на време грачене на врани.

— Там е, чичо Гергьо, но враните не виждам, само ги чувам.

— Хвърлил им е останките и сега се карат помежду си.

— Вие казахте, чичо Гергьо, че лисиците са крастави тази година. Защо са болни?

— Казах, защото намерих умрели, а и убих две. Крастата ги е оскубала и са се чесали до кръв. Умират от сърбежа.

— Щипе ли ги?

— Щипе ги, но не така, както бълхите. Вмъква се под кожата, после там се размножава. Когато овцете се разболеят, овчарят ги лекува с мехлем против краста, но бедните лисици няма кой да ги лекува. Само се чешат. Козината им окапва, защото крастата живее в корените ѝ, кожата им се наранява, гноясва, накрая цялото животно се покрива с гнойни рани. После умира. Дори и да преживее лятото, зимата го довършва, защото почти няма кожух.

— Орелът не се ли заразява?

— Изглежда, че не, макар да съм чул, че и птиците боледуват от някаква краста, но аз не съм виждал, а много птици ядат всякаква мърша.

— И морският орел ли?

— И той. И черната каня също, но соколите, керкenezите, и ястребите ловят само живи животни, бухалите също. Чаплиите също ядат умряла риба, дори и синигерите я ядат, особено през зимата. Но — вижте — не размазвайте с ръка дъската. Начупете суха тръстика, поръсете я с пясък, после я изтъркайте.

Гюла послуша съвета на стареца и изненадан видя, че тъмнокафявият цвят на дъската просветля.

— Тази дъска беше доста мръсна — каза накрая, когато дъската блестеше от чистота.

— Мазна беше — поправи го Матула, — мръсотията е друго нещо... и тя е някаква кожна болест.

— С една дума беше мръсна! — Салджията реши да не отстъпва тук, както и да разхубавява Матула нещата.

Но Матула не ги разхубавяваше.

— Възможно е — съгласи се тихо, — но за мене беше добра. Ако вие я търкате всеки ден, нямам нищо против...

— Да я търка дяволът — ужаси се Салджията, — не е толкова голяма бедата, ако е малко мазна.

Усмивайки се, Матула търкаше една тенджерата, но не каза нищо.

— Не донесохме котела, чичо Гергьо.

— Няма и да го донесем. Той и така си е добър, мазен. Ще кипнем вода в него, после ще го изплакнем и готово. Никак не е лошо да има малко вкус. Има ханове, където гулашът никога не се свършва в котела, но той е и за това... С една дума не е мръсен, а само малко мазен...

Гюла замълча, защото не обичаше и не искаше всеки ден да мие. Човек трябва да внимава с Матула — помисли си, — защото винаги знае какво прави.

След това сложиха измитите съдове на дъската и ги занесоха обратно в колибата.

— Да ги оставим върху нея да изсъхнат — каза Матула, — а после аз ще ги прибера. Сега смятам да почистя около колибата, а вие дотогава уловете някаква риба, която ще оставим в живарника. После ще отидем да видим крепостта от тръни. Когато се върнем, ще уловим още риба, ако не е достатъчна и ще направим нещо като следобедна закуска-вечеря. Ще си легнем рано, защото в четири часа колата ще бъде при моста.

— Ще бързам, чичо Гергьо.

— Къде?

— Имам пред вид риболова.

— Пак бързате! Кажете ми само как ще бързате да ловите риба? Ако кълве рибата: кълве, а ако няма апетит: няма да кълве, каквото и да правите на брега.

— Имам пред вид това, което казахте, чичо Гергьо, че ще гледам да го направя бързо.

— И без това го зная, защо трябва да се говори за него? Вземете пушката с вас и ако дойде канята, спокойно стреляйте в нея.

Но черната каня изглежда беше заета на друго място, защото не дойде. Вероятно смяташе това място за опасно, където стрелят срещу нея, горката, и докато не забрави дяволски силния гърмеж, може би няма да дойде насам.

Пушката лежеше на земята без калъф, а до нея стояха патроните, защото Салджията научи, че зареденото оръжие е опасно и по-добре да избягат хиляди птици и диви животни, отколкото да надупчи някой човек. Когато стане нужда, за миг може да се напълни, но оръжието не бива да лежи до него като опънат лък или заредена бомба, която трябва да бъде само ритната, за да избухне.

Гюла се мъчеше да бъде спокоен, защото при всяко по-бързо и нервно движение в мислите му се обаждаше бащата възпитател: „Не бързайте!“.

Салджията често си даваше сметка, че голямата наслада, напрегнатата борба, пресметливата тактика в риболова и лова доставят значително по-голяма радост, когато липсва припряност, а освен това са и по-резултатни. Накрая — макар че нервите му се бяха опънали до скъсване — успя да регулира движенията си, нагоди ги точно към необходимата мярка. Той дори не забеляза колко много държанието му хармонираше на околната среда.

Тръстиката се навеждаше точно толкова, колкото трябваше, за да не я пречупи вятърът. Яйцата в гнездото се разполагаха така, както изискваше законът за гравитацията. Дърветата просто лягаха, за да премине вятърът между листата им, само сухите клони се съпротивляваха с мъртвата си твърдост и, разбира се, се чупеха съгласно природните закони.

Може би Гюла не разбираше съвсем, но чувстваше простата истина на предупреждението на Матула: „Не бързайте...“.

Всяко нещо, което е неестествено, тук не вирее и си отмъщава. Рибата избягва, избърза с изстрела, влакното се омотава на въдицата, ръцете се набиват, кожата изгаря.

Тук нищо не бърза, когато не трябва, но се променя светкавично, когато се налага. Онази малка водна кокошка не си беше научила добре урока и загина, защото трябваше да загине. Природата запазва само силните и приспособяващите се: това е истината, която е самата Сила!

Но истина е, че това, което досега беше забавление, удоволствие и спорт, постепенно стана и работа, и изкарване на хляба. Удоволствие беше не само да се улови рибата, но и да се яде, и Гюла си помисли, че за първобитния човек и улавянето на плячката освен борба е било и несъзнателно удоволствие, и несъзнателен спорт. Разбира се, тогава човек не е сънувал за макара и найлоново влакно, защото не е познавал дори желязото, но с костения си харпун е дебнел рибите, както сега той с въдицата си, и изненадването и нападението на стадата северни елени или хергелетата диви коне, хвърлянето на копие, борбата с дивеча е било нещо повече от модерния петобой днес.

Мислите на Гюла блуждаеха навред, но едното му око не изпускаше макарата, а другото наблюдаваше околността и макар че рядко се хващаше риба, не изпусна нито една. Вярно е, че бяха само платики, еднакво големи, колкото длан, но Салджията вече разбра, че платиката е много вкусна риба, дори по-вкусна от шарана, когато се нарязва и изпича от специалист. Ножът нарязва на дребно рибените костици, които спокойно могат да се ядат. След това месото се отделя лесно от гръбнака.

Минава десет часа — той погледна сянката на рибарския прът, — може би наближава и десет и половина — но тази мисъл премина като сянката на облака по водата.

Опипа лицето си и почувства, че подутината е спаднала, и просто не желаше да стреля по нищо. Защото ако дойдеше нещо такова, по което може и е позволено да се стреля, дори подутина, голяма колкото диня, не би спряла Салджията от вълнуващия лов.

„За щастие не идва нищо“ — помисли той, но когато се огледа наоколо, очите му се спряха на четири птици, които във войнишки

строй се носеха право към него. Птиците бяха далече и високо, но приближаваха.

Гюла се скри зад един малък храст и напълни пушката. Плувката беше неподвижна, а птиците сякаш ги дърпаха с канап. Сърцето на Салджията биеше силно.

— Гъски — пошепна, — гъски, високо са.

Тази височина обаче сякаш непрестанно намаляваше.

„Трябва да се прицеля доста пред тях — помисли Гюла, — доста пред тях...“

Дивите гъски сега бяха над колибата, защото завиха малко наляво, може би са видели Матула, после Гюла — един път се умира, дори и да откъсне главата ми тази пушка! — се прицели доста пред първата, която беше по-голяма от другите и дръпна спусъка.

Нашият Салджия сега не усети никакво ритане, а това, което изпита, не може да се опише, защото беше невероятно удоволствие, приятно чувство. Втората гъска сви крилете си, полетя надолу с шумно пърхане и падна тъпо на дигата.

— Ех — въздъхна момчето, — ех, че хубаво беше!

Гюла само стискаше пушката и наблюдаваше мястото, където падна гъската. Трясъкът от изстрела се разнесе във въздуха, трите гъски вече летяха далече и околността се успокои. Той хвърли бърз поглед към плувката, после остави пушката и тръгна бързо към плячката. През това време за малко щеше да се спъне в една къртичина, защото очите му гледаха напред, където трябваше да бъде желаната птица.

Там беше!

Тя лежеше по гръб и явно не се интересуваше вече от нищо.

Гюла повдигна щастливо голямата птица и едва тогава забеляза Чикас — кучето се удари в краката му.

— Бау-бау, бу-бу-бау — заподскача около ловеца, — нека да я помириша, спусни я по-ниско, разреши ми само да я помириша!

А от храсталака изскочи Матула. Изскочи и се засмя, а Гюла изпита чувство, подобно на онова, което изпитва войникът, когато му окачат медал на гърдите. Очите му блестяха, а ръцете му трепереха, когато подаде на Матула плячката.

Старецът хвана гъската в дясната си ръка, а лявата постави на рамото на момчето.

— Смятам, Гюла, че може да ходите с пушката където искате... Не скачай, Чикас, защото ще те тупна по носа. Можете да се справяте с пушката, знаете да се пазите, знаете да стреляте... Вуйчо ви Ищван да ви вземе билет. Разбира се, вие сте се мерили в първата гъска?

— И без това щях да ви кажа — трепна момчето.

— Зная. Но и аз ще ви кажа нещо. Сега поне знаете колко пред нея трябва да се прицелите, но не знаете колко лошо щеше да бъде, ако бяхте убили първата.

— А тя беше най-голямата.

— Разбира се. Беше някакъв стар гъсок, щяхме да си счупим зъбите, а тази — Матула я повдигна — ще се топи като масло в устата. Тазгодишна е! Водачът винаги е или стар гъсок, или стара гъска.

Когато стигнаха в къщи, Гюла въпреки обхваналото го чувство на щастие, видя добре, че околността на колибата светеше от чистота в очакване на гостенина. Падналото сено беше събрано с гребло, пепелта изгребана. Очите на Матула следяха погледа на момчето.

— За това лято свършихме с голямото чистене. Вие, разбира се, можете да чистите, ако искате...

— Какво?

— Само така казах. Гъската ще скрия на хладно, малко ядене вече сложих в торбата, донесете раницата. Чикас, ела тук! — Чикас се подчини неохотно на заповедта и легна тъжно до кола, защото Матула окачи тънкия синджир на шията му.

— Не бих те вързал — погали той главата на кучето, — но ти ще изядеш гъската, а аз ще те набия. Необходимо ли е? Виждаш ли. А рибите ще пуснем, защото до утре ще умрат. Месо имаме достатъчно.

На дигата духаше слаб вятър, така че горещината беше поносима. Матула вървеше с отмерена крачка, както обикновено и Гюла прие това темпо, което не беше бързо, но спореше. Наближаваха крепостта от тръни и през зеления горски хълм вече се виждаха пролуки и кафявите стволове на някои стари дървета.

— Не е възможно да са толкова гъсти храсталаците.

— Ще видите. Носите ли маслото против комари?

— Нося го.

Когато се изравниха с хълма, Матула се отклони от дигата към тръстиката.

— Вървете след мен, но не се спирайте, защото ботушите ви ще затънат.

Тръстиката тук беше висока почти колкото два човешки боя, но сякаш се виждаше някаква пътека.

— Отдавна никой не е минавал насам, пък и защо ли? Идват предимно лисиците, но и те предпочитат гладките пътеки. Дотук беше най-лошото, оттук вече земята се втвърдява.

Това го почувства и Гюла. Ботушите му вече не джвакаха, внезапно тръстиката свърши и пред тях се изправи зелена стена. След малко лутане Матула навлезе в тази зелена стена.

— След мен! Вървете плътно зад мен, защото клоните ще извадят очите ви.

Сред храстите беше задушно, горещо и се чувстваше тежката миризма на гниеща шума...

Когато храстите оредяха, Матула се спря.

— Да починем малко, дотогава може да се намажете.

— Да, чичо Гергьо, вие бяхте прав! Толкова много комари! Можеха да я нарекат и крепост на комарите.

— Тогава може би не са били толкова много... водата е била повече и калта по-малко. Това е било още Балатон.

Гюла се намаза хубаво с маслото.

— Да ви дам и на вас, чичо Гергьо?

— Мене не ме закачат, пък съм и свикнал.

Те затъваха в гнилата шума и високо над тях, сред клоните, прехвъркваше по някоя птица. В глухата тишина не се чуваше друго, освен недоволното свирене на комарите, които се отвращаваха от маслото против комари.

— Вижте това дърво! Ако то би могло да говори!

Короната на дървото дори не се виждаше, а стволът му може би беше дебел метър и половина.

Този дъб е бил едно време силен и красив. Гюла поглади кората му, която беше твърда като изложен на вятър гранит.

— Тук идва един учен човек. Той каза, че дъбът е на повече от триста години, а така също, че старите хора са били прави, като смятали за свещени такива дървета.

И Салджията чувстваше, че този учен е бил прав. От короната се протягаха на всички страни дебели колкото човешки кръст възлести клони и с ужасната си сила сякаш подпираха небето.

Гюла безмълвно стоеше до миналите векове, които пазеха това свято дърво в себе си. Той чувстваше собствената си нищожност пред този истински гигант, който си спомняше за викове и смъртни въздишки, който беше видял крепостта, робите и преминалите оттук хора, беше чул оргии, диви бойни песни и траурни ридания, крясъци и шепот. Цялото минало се криеше в това древно дърво.

— Аз също го наблюдавам понякога — каза Матула, — в него има най-малко четиридесет кубика дърва.

— Има и друго в него, чичо Матула — каза момчето, защото се почувства засегнато от думите на стареца, — но аз смятам, че то не може да се премери в метри...

Старецът мълча доста време.

— Знаете ли, Гюла — каза той необичайно кротко, — аз не казвам, че не сте прав, но бедният човек все пак го измерва само в метри, защото онзи, който може би утре няма да има топливо, не мисли за вчера.

— Това време вече премина, чичо Гергьо, светът се *измени* и продължава да се променя. Днес вече и най-бедните деца могат да летуват, и леля Пондораи може да прави бани безплатно в най-скъпото курортно място.

— Зная всичко това, Гюла, и така е много добре, но все пак винаги ще се срещат хора, които няма да гледат назад, може би само когато са малко пийнали или когато се чувстват много самотни. Хайде, да вървим, защото тук има и други дървета, които заслужава да се видят.

Гнилата шума шумолеше под краката им.

— После — спря се малко по-късно Матула — не мислете, че аз бих могъл да хвана брадвата срещу което и да било дърво, защото много пъти си мисля, че този хълм за мен е като гробища, моите родственици също лежат тук някъде, това е съвсем сигурно. Старият ни свещеник каза, че нашето име е най-старото в архивите на енорията и на Чаягиеви. Баба ми била момиче от Чаяги... господин протопрезвитерът каза — помина се миналата година, лека му пръст — че по време на турското робство, когато настъпвала беда, селото събирало партакешите си и бягало тук, а когато някой умираше, нямало къде на друго място да го погребат, защото навсякъде наоколо било вода.

Храстите тук вече бяха съвсем редки и не растяха големи, защото под грамадните дървета винаги имаше сянка. Гюла го заболя врата, когато погледна нагоре към тополата, под която се бяха спрели.

— Тополата расте бързо — погледна нагоре и Матула, — тази тук не може да бъде дори внучка на онзи дъб. Тя е меко дърво и не е много дълголетна. Виждаш ли тези дупки? Във всяка живее нещо: най-често чавки, но и малките отдавна вече са излетели. Тогава тук се вдигаше голям шум... но вижте там!

— Какво?

— Там в дъното на дебелия клон...

На клона, съвсем до ствола, седеше голяма сова и с широко отворени очи ги гледаше.

— Дори не се страхуват — засмя се Гюла, като се прицели в совата, — лесно бих могъл да я убия.

— Разбира се, че лесно, ако беше позволено.

— Зная, чичо Гергьо, зная, само се прицелих.

— По-добре е да не се прицелвате, по-скоро се запознайте с нея, това е така наречената горска ушата сова. Забранено е да се закача. Не бива да се закача.

Совата се прозя, сякаш разговорът ѝ беше омръзнал.

— Дори се прозява — учуди се Гюла, — тя наистина не се страхува.

— Рядко вижда човек, а друг враг едва ли има. Но вижте това дърво.

— Леска ли е? Не съм виждал още толкова голяма леска, но колко много плодове има. Скоро ще узреят.

— Да — махна с ръка Матула, — докато се обърнеш и край на лятото. Елате насам.

Гюла последва стареца, но сред мислите му неприятно прозвучаха думите: „... и край на лятото“. Малкият хълм тук беше гол, без дървета и свършваше стръмно надолу.

— В детските ми години тук още имаше остатъци от стени, но постепенно вятърът ги засипа с пръст, а после поникна трева. Оттогава тук не израсна нито едно дърво.

— Какво ухае толкова хубаво? — душеше Гюла.

— Мащерката — наведе се старецът, — това е... и гробищата са покрити с нея. Обича гробищата. Може би затова я има и тук...

Матула се огледа.

— Можем да седнем. Тук подухва слаб ветрец, ще хапнем нещо, ще погледаме. Само оттук могат да се видят тръстиките. — Постла кърпата, извади хляба, сланината и зелени пиперки. — Добър ли е още ножът?

— Като бръснач!

— Тогава започвайте!

Хранеха се мълчаливо. Пред тях се простираше тръстиката, а зад тях гората. Над тръстиката можеше да се види надалече, но блестящата далечина сега не привличаше мислите на Гюла. Той се слушваше

назад, към гората, наслаждаваше се от смесения аромат на шумата, мащерката и дъбовете и слушаше гората. Вятър едва полъхваше, но старите дървета все пак шепнеха, после един гълъб започна да гука и с приятния си кадифено мек глас изпълни цялата гора.

Гюла дори не виждаше какво яде. Ножът от само себе си се движеше в ръката му и той несъзнателно поднасяше хапките към устата си. От време на време спираше да яде и в такъв момент чувстваше, че в меката сянка на храстите дишат хора и че земята, където седи, е топла, защото преди е седял друг върху нея. „Тук е била стената“ — каза Матула, но къде са зидарите, които са я градили, къде са ръцете, които са бъркали разтвора, къде е мисълта, която е създала всичко това? Какво е станало с тях? Каква сила е произлязла от тях? Защо енергията не се губи, само се променя.

Дърветата ли са израснали от тях? Птичи песни, цветя, дъбов жълъд и лешници ли са станали? Във вятър и пара ли са се превърнали? В облаци ли? Но какво е станало с въображението, с мисълта? В стените ли са вградени, или се носят тук и докосват струните на неговото въображение?

Какво е станало с тях? Земя, вода, разпръснати кости? Калций и фосфор? Но къде са останали болките, радостта, плачът, мъката, опиянението, гневът, примирението, обичта? Един на друг ли са предадени тези чувства, или са ги отнасяли със себе си?

Старите дървета само шушнеха, мащерката ухаеше, но Гюла Лайош Ладо не разбираше това, Гергей Матула не го разбираше, никой не го разбираше. Това беше мекото докосване на живото тлеене, безтегловното въртене на колелото на времето, което може би носи нещо от безкрайния океан на миналите дни, както колелото на колата пясъка.

Не можеше да се узнае нищо. Дърветата шепнеха, гълъбът гукаше, слънцето вече слизаше надолу, а над остатъците от трапезата се спусна безмълвието.

По-късно обиколиха всички кътчета на малкия хълм, а когато си тръгнаха, Матула сложи знак на входа.

— Когато дойдете самичък или с госта, само от тук можете да влезете, защото на друго място тръните ще съдерат панталоните ви.

— Тук има най-много комари — удряше се Гюла, но се бранеше просто по навик, защото вече беше свикнал с тях.

Продължиха да вървят мълчаливо към колибата, а когато пристигнаха, първата работа на Матула беше да отвърже подскачащия от радост Чикас.

— Вързах те, само защото се страхувах да не изядеш гъската, иначе си порядъчно куче.

Чикас, освободен от синджира, се изтъркаля в тревата, после последва трогнат стопанина си, сякаш го беше разбрал.

— Сега ще одера гъската, хубаво е да видите как става. Мнозина казват, че дивата гъска има миризма на риба, но това не е вярно. Дивата гъска си мирише на дива гъска. А ако някой не я обича, нека не я скубе, а я одере. Да смъкне кожата ѝ заедно с малкото мас под нея и никой на света не може да я различи от домашната гъска.

Острият като бръснач нож на Матула разряза от начало до край гърдите ѝ, после разтвори кожата като книга.

— Виждаш ли колко лесно става? Цялата кожа се смъква заедно с перата, с всичко. Не бихте ли опитали?

— Дори ще я изкормя, чичо Гергьо, виждал съм в къщи как го правят.

— Дотогава аз ще запаля огъня. Вътрешностите дайте на кучето. Ако я печаме, разбира се, бихме изпекли и сърцето, черния дроб и воденичката, но сега няма да се занимаваме с тях, нека бъде празник и за този негодник.

„Негодникът“ до голяма степен одобри това, но тръгна след Матула, за да докаже на стопанина си, че знае задълженията си, ала Матула го спря:

— Остани, и без това знам, че сърцето ти се къса...

Матула донесе дърва за огъня и един голям шиш. После завъртя майсторски птицата на огъня.

— Добра е! Сега ще я шпековам със сланина.

Тогавя Чикас зарови шията на гъската заедно с главата зад колибата, защото в този момент не можеше да яде повече.

Слънцето вече грееше полегато през листака, а във въздуха се носеше лениво сухият аромат на ливадите. Около огъня обаче се носеше друг аромат, който привлече и Чикас.

Той гледаше въртящата се на шиш птица, душеше и размахваше опашка.

— Това, разбира се, е съвсем друго нещо — преглътна веднъж — и давам честна кучешка дума, че още бих могъл да ям...

Гъската се зачервяваше на дългия шиш, а когато цветът ѝ вече прилича на зряла череша, Матула мушна кълката ѝ с нож. Ножът лесно се заби в месото.

— Готова е! — каза той. — Щом като кълката ѝ е мека, тогава и гърдите ѝ са меки. Донесете дъската и чиниите.

Сега отново последва продължителна тишина и Гюла се замисли да каже ли на Матула, че толкова вкусно нещо още не е ял.

— Чичо Гергьо... — започна той, но старецът се засмя.

— Думите са излишни, виждам какво искате да кажете.

— Чичо Гергьо, аз ще се разболея, толкова много ядох.

— От такова нещо си заслужава да се разболееш човек. Не се плашете. Ще завием нещичко и за закуска, почерпете и Бейла. Той ще бъде гладен, защото цяла нощ ще пътува. В колата ще похапнете, имате достатъчно време.

— Благодаря, чичо Гергьо!

— Какво?

И Гюла заекна. За какво всъщност благодари? Че нали тук всичко е общо. Каквото правеха един за друг, правеха го и за себе си, и не можеха, а и не искаха да направят нищо, което да не бъде полезно на другия. Но за това не мислеха, защото то беше в реда на нещата.

— Благодаря за всичко, чичо Гергьо!

Те поседяха още малко край огъня, после, когато слънцето се скри на запад и пробуждащият се хладен здрач появя над тръстиката, Матула изтърси лулата си.

— Достатъчно ходихме и ядохме, смятам, че другото можем и легнали да гледаме.

Но не гледаха нищо, по-скоро мълчаха. В мрака се нижеха сенките на крепостта от тръни, гукането на гълъбите и ароматът на мащерката. Гюла чувстваше на дланта си твърдата кора на грамадния дъб и виждаше совата как се прозява. Чуваше шепота на невидимия

вятър и долавяше полъха на гнилата шума, в която сякаш миризмата на стари ментета^[1], мухлясали крипти, вино и кожа се беше смесила с миризмата на къдрава мента и плесенявали стени.

— Чичо Гергьо... — понечи да каже нещо, но после забрави какво, и почувства, че не е искал да каже нищо. Съвсем не е искал, защото нашият достоен Салджия имаше някои лоши навици, но насън не говореше...

А в следващия миг някой го хвана за ръката.

— Гюла — разтърси го, — Гюла, трябва да тръгвате!

— Какво?

— Настъпи утрото.

— Невъзможно.

— А трябва да повярвате. Погледнете Голямата мечка!

Гюла погледна Голямата мечка, звездите на известното съзвездие трепкаха.

— Как ще е утро?

Според Матула беше „хубава“ тъмна нощ, но влакът идва — лесно му е на него, движи се по релси, а не по несигурна пътека, — идва като някоя осветена гъсеница в тунела на тъмнината. Но вътре има хора и — Мазола!

При тази мисъл Гюла внезапно седна в леглото.

— Може ли да взема пушката, чичо Гергьо?

— Може. Може и да я напълните, но преди да седнете в колата, извадете патрона.

— И без това щях да го извадя.

— Няма нужда да бързате, имате доста време.

„Да бързам — помисли Гюла, когато излезе на брега на реката, — да бързам?...“ — И така се спъна, че едва не прехапа езика си. Спря се малко, погледна водата и къпещите се в дълбокото звезди. Избледнялата луна сънливо се криеше между белите перести облаци, а когато водата плиснеше или нещо зашумолеше в тръстиката, момчето настръхваше. Спираше, слушваше се и вземаше пушката под мишница.

„Страхуваш се, Салджия — мислеше, — но дявол знае от какво се страхуваш?“

„Не зная — отговори си сам — не зная. Ако имаше тук крокодили или леопарди... Но пепелянка е възможно да има.“

„Е, муле такава, дори и кобра не може да прояде гумените ботуши...“

— Рак-рак-рааак — изпраця над него някакъв ужасен глас и се чу шум на криле.

Нашият Салджия за малко не падна от уплаха и стисна пушката, готова за стрелба.

„Чапла — каза му един вътрешен глас, — чапла и се уплаши точно като тебе...“

Но Гюла стоеше и коленете му трепереха. Не го успокои мисълта, че чаплата се е уплашила точно като него, макар да няма пушка.

„Докога смяташ да стоиш тук?“ — попита се и помисли, че в къщи, в класа...

„Моля ти се — казва на Бълхата или на Бика, — както си вървах със старата пушка под мишница, часът беше около...“

„Не те ли беше страх?“

„Ах, от какво да ме е страх?“

И тогава някъде се обади един дълбок глас:

— Буу-буу-буу-буу...

Гласът идеше отдалече.

За щастие ревят се чуваше от едно място — той тръгна предпазливо, но усещаше, че ризата му вече е мокра от пот. Нощта беше много топла, но сега виждаше малко по-добре. Краката му намираха по-лесно отгъпаната пътека. Той започна да крачи по-бързо, като помисли, че няма да стигне навреме до моста.

Когато във водата или в тръстиката не се движеше нищо, изведнъж настъпваше необикновена тишина, но тя просто се разпръсваше, щом плиснеше вълничка или изпрацяваше тръстика — но от какво?!

В такъв момент сякаш паяжина се спускаше върху лицето му и го побиваха тръпки.

Това го ядосваше.

„Юнак си, Ладо, поне би ли могъл да кажеш от какво се страхуваш! Никакъв юнак не си, а глупаво нищожество...“

От тази грубост Гюла Лайош — потомъкът на Гюлаевци! — изведнъж се съвзе. Метна пушката през рамо и — да — плю в

тъмнината. Дори не забеляза какъв е истинският гняв срещу безименния страх.

— Буу-буу... — чу се отдалече и нервите на момчето малко се разтрепериха, но сега със съвсем друг ефект.

„Дяволите да те вземат, където си, само да ми дойдеш тук, ще ти тегля куршума“ — и погледна по посока на гласа, откъдето обаче не дойде нищо, само...

„Ура, зазорява се!“ — и той въздъхна така дълбоко, сякаш целият хълм на тъмнината се стовари от сърцето му. Звездите започнаха да побледняват, вече се виждаше тромавото течение на водата, очертанятията на пътеката, знамето на съцветията на тръстиката и мокрите следи от ботушите му.

Но още нищо нямаше цвят. Сивотата обаче се отдели от чернотата, светлината от сянката и небето от земята.

— Шап-шап-хат-хат — обади се една дива патица и се чу как пляскаше с криле.

От изток на небосклона се появи червена ивица, над реката се вдигна мъгла и някъде далече изграчи врана.

Звездите вече почти изчезнаха, луната се скри и дрипите на тъмнината уплашени се повлякоха на запад.

Сега Салджията дишаше свободно, вървеше свободно, а когато се спираше, направо му беше студено, сякаш студената ръка на нощта галеше гърба му.

После се очерта лекият свод на моста, но не се виждаше и следа от кола.

Той остави пушката, свали сакото си и се изми. Дори се и среса, но нямаше нужда от огледало, защото във водата виждаше добре изкривеното си лице. Но това вече много не интересуваше нашия Салджия, защото слънцето беше изгряло и храбрият му блясък се плъзна по водата.

После чу скърцането на колата и тръгна към моста.

Зад моста вече се виждаше Балатон, а когато Гюла се опря на парапета, дори и през ум не му мина, че — въпреки хубаво сресаната му на път коса — ако беше дошла някоя девойка с по-слаби нерви, непременно щеше да премине на другата страна. Да, нашият Салджия приличаше малко на разбойник. Беше доста висок, почернял и изгорял,

коленете му бяха изподрани, а дясната страна на лицето му още носеше сините следи от лекомисленото държане на пушката.

За щастие девойките с по-слаби нерви по това време се намираха на друго място, така че не можеха да се уплашат от страшната външност на Салджията. Но Гюла не мечтаеше за такива лаврови венци. Откъм мочурището се вдигнаха птиците и той ги броеше като познати.

„Би трябвало да убия един голям корморан за училищния кабинет — помисли си (Подарен от: Гюла Лайош Ладо, уч. от VIII кл.) — и една нощна чапла...“

Колата обаче пристигна и Гюла не можа да продължи теоретичните си дарения.

— Добро утро, чичо Балаж, ще седна до вас — качи се Гюла до стария колар, — какво ново има?

— Какво би могло да има? Вече овършаха пшеницата и ръжта, сега вършеят овеса. Една крава се наду, но господин главния агроном я промуши, после спадна... Няма ли да сложите наметката? Виждам, че сте изпотен.

Колата препусна по пътя, под наметката беше топло и Гюла вече не говореше, само Мазола беше в ума му и многото неща, за които щеше да му разкаже. Тополите идваха и отминаваха край пътя и Гюла заспа под топлата наметка. Събуди се, когато колата друсна два пъти при бариерата.

— Заспал съм...

— Това е хубаво — каза Балаж, — винаги е хубаво да се спи. Освен това, мисля, че сте станали рано.

— Налагаше се, чичо Балаж, в тъмното не може да се бърза.

Зад тях, тракайки, се спусна бариерата.

На гарата се разхождаха двама-трима души. От канцеларията се чуваше чукането на морзовия апарат и скърцането на камъчетата под ботушите на малко сънливо вълнуващият се Гюла. Дали Мазола ще донесе снимката на чичо Гейза? На чичо Гейза, който е лекар, главен ловец и възпитател на младите махараджи, макар че поначало бил огняр.

В мислите на Гюла се промъкна някаква несигурност, а това никак не подхождаше на това прекрасно утро, момчето не можеше да се освободи от нея. Почувства Матула до себе си, а старецът беше

олицетворение на действителността без криволици и без фалш. Не, Матула не можеше да се сравни с никого, защото беше самата безмилостна и все пак чудесна действителност на мочурището.

Гюла погледна блесналите в далечината релси и помисли, че „успоредните линии се срещат в безкрайността“. Така беше учил, но и това беше мъгляво както тайните на мочурището, както миналото на потъналите в земята крепостни стени, както светлинните години на звездите, както всичко онова, за което Матула не говореше. А сега добре дошло беше неясното съзнание, което даваше възможност да си представи като действителност трите служби на чичо Гейза, автомобилът на махараджата, разностранната кариера на някогашния огняр. Нашият Салджия гледеше трептящия въздух над релсите, срещата на релсите „някъде“ и несъзнателно искаше да спаси и действителността, и сънищата, защото — плахо си мислеше — всеки сън може да е действителност, а действителността на миналото потъва бавно в сънливата мъгла на времето.

Дали Мазола ще донесе снимката, и дали чичо Гергьо знае какво е махараджа? Какво точно — смая се Салджията, — какво е точно махараджа? Ами че такъв... такъв граф или какво... значи, земевладелец, само че по-голям, едва ли не княз, но не съвсем...

Накрая влакът, като свиреше, пушеше и пухтеше, се плъзна по релсите, прегази всяка мисъл, която не се отнасяше до него, и изтръгна нашия Гюла от размишленията за махараджата.

От един от прозорците махаше леля Пондораи.

— Гюси, миличък Гюси, Бейла вече слиза!

Салджията се спусна нататък и шапката му едва не падна, защото на вратата не се показва Мазола, а един лорд, едно господарско отроче, един млад махараджа...

— Мазол! — чудеше се Гюла и протегнатите за прегръдка ръце се отпуснаха.

— Сервус, Гюла — Мазола повдигна ловната си шапка, но и той се смая, защото Гюла не представляваше обикновена гледка с виолетово-синята си буза, с безкрайно мръсните си дрехи, с изподрасканите колене и неподстриганата коса.

— Гюси, миличък, пази Бейла! — извика лелята, защото влакът се плъзна по релсите.

— Приятни бани, лельо Пондораи, ще го пазя, ще ви пишем...

Мазола държеше на ръка пардесю, до него се перчеше хубав куфар, на краката му — нови „тиролски“ обуца, дебели чорапи до коленете и голф панталони.

— Мазол, това ти ли си? — Но сега вече най-сърдечно разтърсиха ръцете си и гостът с обичайната си скромност се усмихна.

— Чичо Гейза изпрати пари...

— Невъзможно! — изплъзна се от устата на Гюла.

— Защо да е невъзможно? Винаги съм казвал...

— Това е вярно! — И Гюла си помисли: „Ето сънищата се сбъдват“.

— Носиш ли си и някакви обикновени дрехи? Защото с тези не може да дойдеш в тръстиката — аз живея там, откакто дойдох — но да вървим, това може да уговорим и в колата.

Мазола поздрави с повдигане на шапка чичо Балаж и я нахлупи, защото слънцето грееше в очите му. Тръгнаха.

— Как изглеждаш, Салджия?

— Как?

— Като някой — не се сърди — разбойник... ръцете ти, лицето ти... Ти винаги беше толкова докаран...

— Ще се видиш и ти след една седмица! — засмя се Гюла Лайош.

— И си друг! Съвсем друг... но сякаш... и толкова твърда е ръката ти. Какво ти е на дланта?

— Натъртих я с веслото.

— А лицето ти?

— Хванах лошо пушката.

— Ами коленете?

— От острицата и тръните.

— Твоя ли е пушката?

— Разбира се... знаеш ли — преглътна Гюла, — аз я ползвам. Иначе е... на Матула. Вчера убих с нея една лятна гъска. Ах, сетих се...

Гюла бръкна под седалката.

— Да спрем, чичо Балаж. И аз съм гладен... това е от гъската.

Салджията извади гъшето месо и хляба.

— Започвай, Бейла!

— Тук ли?

— Че къде, по дяволите, да не слезем заради няколко хапки!

Той постави парче месо върху хляб и го подаде на чичо Балаж.

— Заповядайте, чичо Балаж. Вчера я убих. Чичо Гергьо я опече на шиш.

Тогава вече Мазола се отказа от аристократизма си и след няколко минути само мазната хартия напомняше за първата гъска на Гюла Лайош Ладо.

— Благодаря — извърна се и старият колар, — много добре ми дойде. Трябва да признаем, този Гергьо разбира от печене на гъски. Може ли да тръгваме?

— Да тръгваме, чичо Балаж.

Колата се търкулна по пътя и Гюла тури ръка на рамото на Мазола.

— Не можеш да си представиш, Бейла, колко се радвам, че си тук...

Мазола не отговори веднага, защото не знаеше какво да каже. Поетичната му душа беше препълнена с впечатления от местността, от изминалата нощ, от вълненията на пътуването и главно от сбъдването на очакването, че ще може да види отново приятеля си. Откакто ходеха на училище, седяха на един чин и дори не знаеха, че са се готвили винаги за това лято, за този път, който досега беше само мечта.

— Много ти благодаря, Гюла, че ми даде възможност да дойда, а така също и мама... изпраща ти една кутия баница със сирене. Значи, благодаря ти и...

— Не говори глупости, Мазол — спря го кротко Салджията, защото сърцето му беше изпълнено с нежност, — забравих да ти пиша да си донесеш гумени ботуши.

— Донесох си. Знаеш ли онези, с които мама пере...

Двете момчета млъкнаха и помислиха за майката, за коритото с пране, за ръцете, разядени от содата, за остарелите ѝ крака, за пустия двор, за онази сиротна липа, в подвижната сянка на която една стара жена с болни крака переше чужди ризи.

Сега около тях се събуждаха водите и тръстиките, блесна вечната майка — Лятото, и дълбоко в мислите на момчетата пламна благодарност към дошлото отново лято на променилите се времена, когато перачките с разширени вени на краката могат да отидат на почивка и да се лекуват. Това не беше ясно оформена мисъл, но

тяхното мълчание люлееше тази мисъл като люлка на човешката доброта, около която има болки и родилни мъки, мръсотия и кръв, които преминават, а детето остава да живее.

Тези объркани мисли се преплитаха с чувствата, които изпитваха към местността и стария колар, безкрайността на пътя, миналото и свободата.

— Добре че си тук, Мазол — каза Салджията, после дълго не проговориха и чувстваха, че Мазола всъщност сега беше пристигнал.

— Това е мостът на Зала — посочи Гюла към стоманения свод, когато започна да кънти под тях, но коларят дръпна юздите, защото остро изсвирване процепи грохота.

— Гергьо — каза коларят и посочи с камшика към водата, където Матула тъкмо изтегляше лодката на брега.

— Чичо Матула... — учуди се Гюла, — какво може да иска? Ела, Мазол, да не караме старецът да се изкачва.

— Чичо Гергьо, ето го моят приятел, Бейла Пондораи.

Матула побутна нагоре шапката си и подаде ръка.

— Господ да ви поживи! — хвана в шепата си ръката на Мазола. — Отдавна ви очакваме. Дойде ми на ум да ви посрещна, за да не носите багажа.

— Прав сте, чичо Гергьо, хубаво е да има възрастен човек в къщи...

— Дори и да няма капка ум, нали? — прибави Матула.

— Не съм казал такова нещо, но ще донеса куфара.

Мазола остана сам с Матула, който посочи с глава към Салджията:

— Започва да се очовечава — каза поверително и широкото сърце на Мазола прие веднага стареца.

— Едва го познах.

— Но — Матула огледа от горе до долу Мазола — с тия дрехи вероятно ще ви бъде топло.

— Имам и други, чичо Гергьо.

— Хубаво. После — измери с поглед момчето, което се смути, — виждам, че ние тримата добре ще се разбираме.

Разбира се, Матула и сега не сбърка, но момчетата първо трябваше да преминат през един истински тържествен обяд на леля

Нанчи и също така през прекалено силното потупване по рамото на вуйчо Ищван.

— Мазол — прогърмя най-дълбокият бас от хора на донските казаци, — Мазол, само главата ти е стара! — и така силно тупна момчето по рамото, че то се огъна. — Надявам се, че не искаш да отидеш в мочурището в този разкош от улица „Ващи“^[2]?

— Вуйчо Ищван — изчерви се Мазола и оправя рамото си, — благодаря и от името на мама...

— За какво благодариш?

— Защото аз зная...

— Какво, по дяволите, знаеш?

— Че благоволихте да пишете, а така също и стотарката...

— Не съм писал. Мразя да пиша, вярно ли е, лельо Нанчи?

— Вярно е.

Мазола заекна, както винаги, когато го прекъсваха.

— Мазола иска да каже — започна важно Гюла, за да помогне на приятеля си.

— Салджия — скара се вуйчо му, — теб, смятам, никой не те пита! Благодаря на Мазола, че дойде и ти достави радост.

— Вече му благодарих — обиди се Салджията, но собственикът на чудния глас не взе под внимание това.

— Хубаво! Така и трябва, а от сега нататък, ако тук някой благодари за нещо, честна дума, ще го ударя по главата. Какво става с обяда?

— Супата е вече сипана.

— Нещастници! Супата на леля Нанчи е на масата, а вие тук бръщолевите за каквото трябва и не трябва... На масата!

Така пропадна добре обмислената благодарствена реч на Мазола, върху която впрочем се спусна облакът на необикновения аромат и вкус на супата. Двете деца ядоха с такъв апетит, че очите на старата жена се насълзиха от щастие.

— Мисля си, бедни ми Гюла, какво ядеш там навън.

— Разбира се, че не толкова нещо...

— Салджия — погледна го вуйчо му и очите му блеснаха, — Салджия, дори и не предполагах, че си толкова подъл...

— Това е истина!

— Разбира се, защото нито веднъж не си ял супа, откакто възпитателят ти баща те пое в ръцете си.

Гюла се изчерви.

— И самият чичо Гергьо казва, че никой не готви като леля Нанчи.

— Увърташ го, Салджия, но все едно. Хитруваш. Виждаш ли Мазол, твоят приятел съвсем подивя, дори и не излъга...

— Не е свикнал! — казаха едновременно Мазола и леля Нанчи, при чиито думи пълният агроном се засмя така силно, че няколкото разхождащи се мухи побягнаха презглава.

— Заговор — извика той, — подъл заговор! Може да поднесете мършавите пилета, които вчера умряха от птича епидемия.

— Не го слушайте, момчето ми — старата жена погали Мазола по главата, — той винаги е такъв, мисли, че гостите ще ядат по-малко и повече ще остане за него, а някой хубав ден ще получи удар.

— Какво-о, това ли ще бъде „хубавия ден“? Махай се, вещице, да гориш дано във вечния огън. Давай онези мършави пилета. Пийте, деца!

Но после изведнъж настъпи краят на обедата, защото навън спря колата и вуйчо Ищван изтри устата си.

— Пазете се един-друг, деца, и слушайте Матула. И тук, и там сте си в къщи, идвайте, когато искате. Довиждане, ако ми остане време, може да ви споходя — с тези думи той излезе от стаята.

— Винаги е бил такъв — погледна след него старата жена, — откакто го познавам, а отдавна го познавам, аз го повивах някога, когато беше голям колкото мамул.

Двете момчета погледнаха също към вратата, сякаш още виждаха грамадния вуйчо Ищван, но фантазията им вече не работеше и не можеха да си представят стопанина на дома голям колкото мамул.

Тръгнаха късно следобед, вече позабравили обяда. Безмилостната стара жена ги накара да легнат подир обед, макар че Гюла се цупеше.

— И без това не можем да спим.

А в следващата минута вече спяха.

Когато се събудиха и се стегнаха за път, навън беше непоносимо горещо. Мазола хлопаше също с ботуши и се потеше под слънчевите очила, макар че беше свалил всичко, което можеше да се съблече.

Гюла се спираше понякога, защото Мазола му разказваше за познатите им.

— Срецнах се и с Дуб — каза, — отчаян е. Всеки ден трябва да решава по две задачи по математика. А старият Дуб ги носи някъде да ги проверява. Представи си...

— Горкият...

— А Йанда измъчва Ацейл. Всеки следобед му седи на главата като някой стражар, казва, че честта му е поставена на изпитание, ако догодина Кенгел провери неговия ученик. А ако знае... Кенгел няма да се върне догодина...

Салджията се спря.

— Това не е вярно. От кого го чу?

— От Кенгел.

— Разказвай де, Мазол, трябва да ти дърпат думите с ченгел.

— Не мога да ти разкажа всичко едновременно... Вървах си по улицата и изведнъж изникнаха пред мен. Хванали се под ръка. Мина ми през ума да се скрия зад някоя врата, защото нали... така се бяха натиснали... не исках да ме видят... но Кенгел отдалече ми махна. А жената се засмя, знаеш я, онази Ева... Аз се смутих много. Но те никак. — „Здрасти, Мазол — каза Кенгел, — как си, какво знаеш за момчетата? Спомняш ли си тази дама?“ — „Да — казах, — вашата годеница, господин учителю.“ — „За съжаление, вече не — каза, представи си, едва не потънах в земята, не му е годеница, тогава... — За съжаление край на хубавото годеничество — продължи Кенгел, — сега вече ми е жена.“ А жената се смееше и целуна Кенгел. Представи си! Там пред мен...

Сега вече и Салджията се засмя, защото си представи Мазола на улицата.

— Защо да не го целуне, щом като му е жена?

— Добре де, добре, но ми дойде като гръм от ясно небе, после му честитих и му казах, че ще съобщя на момчетата. Представи си, Кенгел станал главен асистент в университета, а онази Ева наистина била учителка по математика и физика. Такова хубаво момиче, тоест жена! После веднага попита за теб, казах за майка ми и че ще дойда при тебе, тук в мочурището. — „Това е нужно на Ладол — каза, — поздрави го от мен. В добри ръце ви оставям и в училище.“ — „Познавате ли човека,

който ще ви замести?“ — попитах го. „Ами бегло... Жената на Миклош Кенгел.“ Представи си, щях да припадна... една жена!

— Ужасно — съгласи се и Салджията, — помисли си, пред една такава хубава жена да бъдеш глупак...

— И аз си помислих това, но госпожа Кенгел сложи ръката си на рамото ми: „Няма да се случи нищо лошо, Мазол, кажете на Ладо и на другите. Ладо е онзи Салджията, нали?“.

— Ужасно — вайкаше се Гюла, — тази жена вече знае всичко! Трябваше да донесеш учебника по математика...

— Донесох го — каза Мазола, — ай! Колко голяма птица!

— Червена чапла — махна с ръка Салджията, — ще се запознаеш с тях, но да не стоим, защото ще трябва да уловим вечерята.

Навярно Матула беше помислил също за това, защото го намериха на брега на реката, в компанията на Чикас. Може би Чикас щеше да изтича да посрещне Гюла, но като видя непознатия, не се помръдна.

— Мазол, вземи едно крило от пилешкото месо и го дръж в ръка. Ще те представя на Чикас.

— Ела тук, Чикас.

Кучето погледна Матула.

— Отивай, не чуваш ли?

След тези думи Чикас тръгна неохотно, но на три метра пред момчето спря. Спря и изръмжа:

— Онзи другия не го познавам!

— Ела тук! — скара му се Гюла, а Матула се усмихна. Чикас сви опашка и се приближи. — Дай му месото.

Чикас хвърли кротък поглед на Мазола и загледа продължително крилото. Очите му омекнаха, приближи се, но още мърмореше.

— Ами да го взема... — и извънредно предпазливо взе крилото от ръката на Мазола.

— Погали го бавно.

Чикас ядеше и по навик мърмореше, по-скоро тихо мъркаше, а после облиза от ръката на Мазола остатъка от мазната галета.

— Пристигнахме, чичо Гергьо!

— Виждам, прелъгахте хитро кучето ми. Оставете багажа, после елате, защото рибата почти не кълве. Тримата все някак ще съберем нещо за вечеря.

— Донесох пържени пилета.

— Те ще издържат повече. Тази вечер ще ядем риба, ако хванем.

— Идваме, чичо Матула. Хайде, Чикас!

Мазола беше опиянен от аромата на ливадите, безкрайната тръстика и бездънното небе. Огледа колибата отвън и отвътре и само се усмихна.

— Това вече да — каза, — това вече да! — и облиза края на устните си. — Сигурно ли е, че чичо Гергьо лови риба?

— Съвсем сигурно, ние също ще уловим. Ще ти дам моята въдица, а утре ще ти направим като на чичо Матула.

— Аз си донесох, Гюла, и извадих и билет за риболов.

— Какъв си, Мазол, само мълчиш; ще умра от любопитство.

— Щях да забравя баницата със сирене... майка ми поръча да ти я дам веднага.

— След вечеря. Покажи ми рибарския прът.

Монтираха бързо пръта и Салджията замахна с него.

— По-хубав е от моя.

— Чичо Угрожди ми го избра.

— Личи си. Махни се от тази кутия, Чикас, не ставай нахален.

— Салджия, мога ли да му дам едно парче?

— Дай му, Мазол, заради приятелството, но не забравяй, че тук всичко е общо и ако искаш да му дадеш две парчета, ще му дадеш и твоето.

Така че Мазола даде две парчета щрудел на Чикас и с това зае достойно място в сърцето му. Малкото куче сложи главата си в скута на Мазола и погледна набитото момче така, сякаш каза:

— Можеш да ми издърпаш и ушите, макар че много не обичам да ми ги дърпат.

След това Мазола прегърна любезното куче.

— Наистина добър прът — каза Салджията, — но стига сте се галили, защото чичо Гергьо, нашият баща възпитател, ни чака.

— И на мене ли ще стане баща възпитател, как смяташ?

— Казах ти, че тук всичко е общо, дори и бащата, но хайде изваждай каквото си донесъл друго.

— Чичо Угрожди го опакова, тук е.

Чичо Угрожди беше шлосер и живееше в една къща с Пондораиеви. Той беше председател на дружеството на въдичарите

„Посейдон“ и подпредседател на гуляйджийската компания „Стари видри“, където се раждаха по-големи риби, отколкото когато и да било в Дунав. Петдесет години ловеше риба и човек, който не е въдичар — според преценката на чичо Угрожди — беше само обикновен простосмъртен.

— Мазол — чудеше се Гюла, — наистина ти си донесъл всичко. Трябва да целуваш ръка на стареца.

— Чичо Гейза изпрати пари.

— Донесе ли снимката му? Каква фина макара! Мазол, ще пишем на чичо Гейза.

— Сигурно би се зарадвал, но, Салджия, аз не съм ловил много с въдица... знаеш ли, не искам да се посрамя.

— Какво значи това „не съм ловил много“? През живота си не си ловил риба с въдица, вярно ли е?

— Вярно — смая се Мазола, който не беше свикнал с този решителен, ясен тон на Гюла Лайош Ладо.

— Гледай как я монтирам, защото и Матула само веднъж показва и ако не внимаваш, после ще се мъчиш сам.

— Хайде — каза Гюла след няколко минути и Чикас заподскача пред тях, излая два пъти весело, защото беше стоял дълго сам, а обичаше компаниите. Особено много обичаше такава компания, в която знатните гости раздават пилешки криле и щрудел със сирене.

— Нищо — погледна Матула, — почти нищо. Няколко малки платики. Като започне да се стъмва, може би ще започнат да кълват. Опитайте със скакалец, Гюла. А Бейла с червей, на моята въдица съм сложил топче хляб.

Гюла хвърли и въдицата на Мазола, при което Матула само кимна с глава, после на брега останаха само трима мълчаливи въдичари, леко приведени като три големи, дебнещи корморана.

Слънцето беше зад гърба им и сенките им спуснаха мостове във водата.

И настъпи вечер както друг път. Матула си отиде по-рано, за да се приготви за вечеря.

— Не оставайте дълго, защото няма дори дърва.

Настана тишина и не се случи нищо, освен че Мазола улови риба, но закачи и Салджията. Закачи го с въдицата и Салджията изохка:

— Не дърпай, Мазол, гръм да удари въдицата ти!

Това се случи така: Мазола със замах засече, рибата остана, конецът отскочи назад като камшик и въдицата на връщане се закачи за ръкава на Гюла.

— Ах, не ми се сърди!

За щастие въдицата не се беше забила дълбоко и контрата ѝ беше останала наполовина отвън.

— Вече ти казах, не замахвай с въдицата като със свинарски камшик. Засичаш, после с макарата.

— Моля да ме извиниш...

— По дяволите, остави извиненията — Гюла натискаше раната, — друг път внимавай.

— Знаеш ли как стана...

— Не ми обяснявай, Мазол. Как стана, че ме улови. Нека ти е за урок и край.

Мазола направо изстина.

„Това не е Ладо — помисли си, — или поне не онзи Ладо, когото познавах досега“. Дори малко се обиди.

— Внимавай! — каза тогава Гюла. — Нещо дърпа въдицата ти. Засечи късо, после дай контра.

И Мазола засече късо, даде контра, цял разтреперан от вълнение.

— Дай ѝ аванс, ще се измори.

През това време Мазола се успокои, защото му хареса да върти макарата, преценяваше силата на рибата и накрая изтърси една хубава щука в кепчето, което Гюла постави под рибата.

— Гюла, Салджийо, беше прекрасно! Покажи ми я — и посегна към рибата.

— Не — спря го приятелят му. — Погледни ръката ми, мен вече ме ухапа една. Аз ще извадя въдицата от устата ѝ. Така... виждаш ли?

— Да — пошепна Мазола, — Салджия, ти си майстор!

Гюла може би се изчерви от искреното възхищение на Мазола, но това изобщо не можеше да проличи по обгорялото му и посиняло от пушката лице.

— Преди две седмици не знаех дори толкова, колкото ти... но сега да се прибираме, защото на чичо Гергьо му трябват дърва, а освен това трябва да му помогнем да изчисти рибата. Твоята щука тежи най-малко половин килограм, но не става за рибена чорба, защото много

мирише. Ще ти я изпечем, а челюстта ѝ можеш да запазиш за спомен. Аз също си запазих една.

— Салджия, ти наистина знаеш всичко... сега вече ти вярвам и за гъската.

— Защо, досега не вярваше ли? — изненада се Гюла.

— Знаеш ли, мислех, че само така казваш... дори и за дванадесеткилограмовия сом...

— Да не би да си мислил, че *лъжа*?

— Ах, съвсем не, само че... само за да... с една дума, за да говорим за нещо...

— Мазол, това което казах, е *истина*!

— Сега вече виждам, Салджия, дори го чувствам, защо ще го *украсяваш*, когато и така е хубаво, освен това е и вярно... Мога ли да нося аз щуката?

— Разбира се. А рибарския прът дай на мен, защото аз познавам по-добре пътя между жълтугата.

— Между какво?

— Между жълтугата, тоест върбовите храсти, в които хей сега ще навлезем.

— Много нещо знаеш, Гюла. Познаваш всичко, наистина нямаше да повярвам.

Гюла не отговори на тези думи, но и какво можеше да отговори? Похвалата на Мазола се разливаше в него и му беше толкова приятна, че всеки отговор само щеше да му развали удоволствието.

А когато огънят угасна, само Мазола беше буден, а може би и Чикас, но сега малкото куче не можеше да се види. Момчето беше много уморено, но цветният филм от изминалия ден все още се въртеше в мислите му и не го оставяше да заспи.

От огъня беше останала само жарта, пушекът на неизгорелите дърва се губеше в тъмнината, но над жарта понякога пламваха сини пламъчета, жужаха и изгасваха, сякаш изскачаха от нощта на тревата.

Момчето слушаше нощта, над която дълбокото дишане на голямата тръстика сякаш се беше простряло като ефирен воал, слушаше непознатите гласове, които се издигаха и заглъхваха.

„Какво може да е това?“ — искаше да попита, но Салджията спеше дълбоко, а на Матула се виждаше само бялата коса.

Мазола въздъхна и си пое дълбоко дъх, защото — това не бива да се премълчи — яде прекалено много. Матула изпече щуката докато порозовее хубаво и Мазола я изяде сам с истинско удоволствие, след като беше изсърбал три чинии рибена чорба.

После седна в леглото, дори не знаеше защо. Може би щуката искаше да се разположи върху рибената чорба, възможно е да искаше да наблюдава нощта, огъня, който се готвеше да заспи, във всеки случай седна и въздъхна, защото обстановката просто беше невероятна след вчерашната малка стая. Ако там беше седнал така, веднага щеше да се обади майка му от съседната стая: „Защо не спиш, синко?“.

Това обаче се случваше рядко, защото Мазола спеше добре. Но когато все пак се случеше, майка му винаги беше будна. И едва сега се замисли: кога всъщност спи майка му? Много пъти сутрин тя му казваше: „Нощес си помислих“ или „Нощес разпределих така, мойто момче“... И сега момчето с гореща обич си спомни майка си, която беше разпределила ризите и пешкирите, господин адвоката и госпожа Липицка, времето, работата и парите — единствено заради него.

Сърцето на Мазола се разтвори и остави да навлезе нощта, защото в нея беше и майка му, и всички ония, които обичаше.

За миг той си помисли за дома, за големия двор, за единствената стара липа, за малката глуха стая, за дрънченето на трамвая, за високоговорителя с неясния глас в магазина за напитки, който при всяко отваряне на вратата изпрацяваше и бълваше някаква глупост на улицата.

А тук — тази шумоляща тишина! Тази трептяща глухота! Мочурливият дъх на голямата тръстика и звездното небе, така безкрайно далечно и така близко, че в един миг очите ти се разширяват от грамадната височина, а в следващия сякаш можеш да вземеш звездите в шепата си.

Тук нямаше „вън“ и „вътре“. Тук всичко беше вън и вътре едновременно, защото колибата беше затворена от три страни, а отпред беше изцяло отворена.

— Кук-кук-кук — обади се в този момент една малка кукумявка и Мазола постави и този глас при другите, та сутринта да попита коя птица се обажда така: кук-кук — и: маа... маа... мааа... но сякаш плаче.

Огънят вече почти не светеше, само червени отблясъци се мяркаха над сънливата пепел и момчето си легна тихо.

„Може би и мама вече спи“ — помисли си, после предпазливо се обърна настрана, за да не стресне Салджията, макар въпросното момче да спеше толкова дълбоко, че и след фанфарите на второто пришествие трябваше специално да бъде разтърсено, за да се събуди.

Събитията тук въобще се сливаха така, че едва можеше да се разграничат едно от друго. Мазола тъкмо беше затворил очи и ги отвори. Когато ги затвори, беше още тъмна нощ, а когато ги отвори — светло, хладно утро. Леглото на Матула беше празно, а Салджията го гледаше с будни очи.

— Здравсти, Мазол, как спа?

— Добре, отдавна ли си буден?

— Не исках да ти преча, спеше като пън.

— Дълго време не можах да заспя, след като вие вече спяхте. Слушай, Гюла, коя птица се обажда така: кук-кук?

— Кукумявката. Всяка вечер идва, гледа огъня и кука.

— Защо?

— Мазол, това не зная. Дори и Матула не го знае, само някоя друга кукумявка. Учудва се или се сърди, или обича огъня. Може да е любопитна...

— После нещо изохка: маа... маа... мааа...

— Някой заек е бил хванат от друго животно.

— Какво?

— Може би лисица или видра. Продължително ли охкаше?

— Не.

— Тогава по-скоро е лисица, защото видрата рядко хваща заек. Когато го уловят бялка, пор или хермелин, или по-голям бухал, те по-трудно се справят с него, по-дълго плаче горкият, ако, разбира се, не се отърси от нападателя.

— Да се отърси ли?

— Имам пред вид, че ужасеният заек се спуска към някои гъсти храсти и долните клони съдират така кожата му, че той пада зашеметен на земята. Особено пък бухала... но рядко успява.

— Би трябвало всички те да бъдат изстребени.

— Мазол, не бъди кръвожаден. Те имат толкова право да живеят, колкото ти.

— Но представи си колко много страда горкият заек!

— А когато ти улучиш лошо заека и той се мъчи ранен седмици наред? А когато хвърлят рака жив в кипящата вода, и — четох — когато от голямата морска риба отрязват само парчета, за да бъде прясна за купувачите, а тя живее дни наред? А когато избождат и двете очи на дрозда, за да свири сляп и да примамва в мрежата хвъркатите си другари... а когато „ловецът“ убива попадналата в мрежата ластовица, като прехапва главата ѝ със здравите си зъби?

— Това не е вярно, Салджия?

— Прочетох го в сериозна научна книга и това е действителност, Мазол. Също така е истина и това, че е имало години, когато в парижките хали са продали четири хиляди чучулиги на французите гастрономи. Разбира се, не живи. Какво смяташ и за чучулигите ли Париж е „градът на светлината“?

— Невъзможно е... а кои са тези, които прехапват главите на ластовиците?

— Италианците. Музикален народ. Веселият италиански ловец прехапва главата на ластовицата, после изпява Санта Лучия и благодари на Мадоната за мъртвите птичета.

Мазола се почеса гневно.

— Значи не искай да изстребиш всички, Мазол, по-добре ела да се окъпем.

Мазола се смая.

— Студено е още, Салджийо.

— Затова трябва да се окъпем. Хайде, да вървим!

Гостът се надигна, но не може да се каже, че последва с голямо въодушевление приятеля си.

„Какъв див човек е станал този Ладо!“ — помисли си, но не каза нищо, защото Мазола беше възпитано, добро момче.

— Къща ще можеш да обърнеш, такава сила ще имаш след банята.

— Добре, Салджийо, щом като е такъв обичаят...

Но след банята Мазола трябваше да признае, че това обилно миене е наистина умна работа. Вярно е, че не обърна къща, защото беше тих по природа — а освен това нямаше и къща в протежение на пет километра — но показва една великолепна стойка на ръце, дори ходи по брега на ръце.

— Къде си изгорял така хубаво, Мазол?

— В двора. Помагах на мама да простира дрехите. Разбира се, по къси долни гащи.

— С шорти ли?

— Както го приемеш. Госпожица Липицка за всеки случай каза на портиера, че ще се оплаче, ако позволява мъже да се разхождат по долни гащи. Тогава мама ми купи едни истински шорти. Тези, дето ги донесох. Слушай, Гюла, не може ли да се поразходим с лодката?

— Знаеш ли да гребеш?

— Разбира се. И в езерото на градския парк винаги аз гребя.

— Това е друго, Мазол...

— Защо да е друго? Лодка като лодка. Човек гребе с веслото и толкова.

— Добре.

— Не се страхувай, Салджийо, когато аз гребя...

Отвързаха тежката лодка. Гюла я тласна от брега, а Мазола натисна веслото във водата. Мазола беше много силно момче, и наистина натисна добре веслото. Лодката подскочи във водата, завъртя кормилото, повдигна нос и сякаш каза злорадо:

— Аха! Това вече беше тласък!

И тихо се обърна, сякаш искаше да погледне назад.

Тогава Мазола загреба от другата страна на водата, в отговор на което лодката се обърна плавно обратно към брега, сякаш искаше да пасе.

— Какво я прихваща тази лодка?

— Да сменим местата си, Мазол, това трябва да се научи.

Лодката вече беше забила нос в брега, трябваше да се отблъсне отново и да се обърне в права линия. Гюла потопи веслото и почувства, че сега подражава напълно на Матула. Веслото дори не плисна и тремавата лодка започна да тича по водата като воден паяк. Очарован Мазола облиза края на устата си.

— Салджийо! Чудесно! Ще разкажа това на момчетата... наистина си истински салджия.

А Гюла чувстваше, че ще навлезе право в безкрайния ореол на изгряващото слънце. Всичко това сега беше действителност, предшествано от суровото обучение на бащата възпитател: набитите ръце, измъчените мускули, сломяването на невежествената дързост и

срам, когато се разбра, че не знае да гребе. И — чудно — спомни си за Кенгел, математика, и помисли, че след известно упражняване и упоритост може би би могло така гладко да се гребе и в морето на числата, да се къпе в славата на отличниците...

Мазола почувства величието на момента и с такава обич и възхищение седна на дъската — където жабата беше свикнала да се пече на слънце — като някой младоженец в гондола.

— Да се връщаме обратно, защото чичо Гергьо може да ни търси — каза Салджията и продължи да гребе край брега.

— Някакви дребни черни птици идват — провикна се Мазола.

— Водни кокошки. Бяха три, но едната я грабна черната каня.

Малките птици преплаваха към отсрещния бряг, но продължиха да ловят насекоми, без да се плашат.

— Пиии-пиии — ние ще отидем нататък...

— Не мърдай, Мазол.

— Мама ми даде десет форинта, но честна дума, бих ги дал, ако можех да ги погаля — пошепна той.

— Пиии... пиии... не се страхуваме, наистина не...

Гюла мина с лодката покрай малките водни кокошки и те изостанаха зад тях.

— Не съм кръвожаден, но наистина бих могъл да застрелям тази каня. Сигурно ли е, че тя я е отнесла?

— Видяхме я... — Салджията помисли да му каже ли за неуспеха си. — Веднъж стрелях по нея, но — беше далече...

В този момент водата плисна, беше хванал лошо веслото, защото нещо се обади в него: „Защо трябваше да кажеш това, Салджийо? Защо? Канята само дете не кацна на носа ти, но ти се уплаши от бръмченето на макарата и мръдна пушката. Това е истината и това е много по-интересно, отколкото... увъртането. Не разкрасявай работата, Салджийо — излъга!“.

— ... сбърках — преглътна веднъж Гюла, — не беше далече, но когато вдигнах пушката, в същия миг въдицата избръмча силно, и — закъснях. Накрая и птицата хвъркна, а и рибата не улових.

Лодката се плъзгаше гладко по водата, после спряха на брега.

Утрото вече разпростря целия си блясък над мочурището.

Пред колибата гореше огън, а Матула печеше хляб.

— Чичо Гергьо — въодушевен извика Мазола, — видяхме водните кокошки. Да ги изяде човек!

— Много хора не ги обичат, макар че месото им е вкусно — кимна с глава старецът, — само трябва да се одерат добре.

— Не исках да кажа това — намръщи се момчето, — бяха толкова мили. Предпочитам да не хапна месо, толкова сладки малки пиленца са.

— Разбира се, че са хубави, но в тавата изглеждат другояче и тогава човек вече не мисли така за тях.

„Възможно е — замисли се Мазола, — но не мога да гребя.“

— Разхождахте ли се с лодката?

— Да. Гюла гребе като моряк.

Матула обърна зачервяващия се хляб и сякаш леко се усмихна.

— Преди една седмица гребях точно като тебе — обади се Гюла, — научих се от чичо Гергьо. Какво ще ядем, чичо Гергьо?

— Виждате...

Салджията ядосан отиде за чиниите. Отново беше задал съвсем излишен въпрос, но после остатъкът от тлъстата желирала се рибена чорба го успокои. Мазола, също сумтейки, се хранеше.

— Много вкусно, такава...

— Хубаво ядене, вярно, не искате ли една малка хаплива зелена пиперка?

— Как да не искам — каза Мазола, а Гюла се усмихна. Нека се научи и Мазола какво значи за Матула хаплива. И той се учи непрекъснато...

— Днес аз имам работа, Гюла, ще се върна едва следобед. Смятам да се разходите с лодката и да се забавлявате в езерото. От голибата също можете да наблюдавате, знаете, където бяхме. На обяд ще изядете пържените пилета, които Нанчи е изпратила. Вземете и далекогледа.

— Може ли да взема и пушката?

Матула не отговори веднага, а после погледна Мазола, който повдигна ръце като някой диригент и отвори уста.

— Ха-а-а-а... к-с-с-с...

— Пари ли?

— Чи-чо... Гехер-гъохьо... това е отрова!

Гюла легна по гръб от смях.

— Ах, Мазол! Чичо Гергьо ти каза, че е хаплива.

— То-ва... то-ва... е огън! Вода!

Усмивайки се, Матула разбърка малко вода с ракия.

— Слаб е ергенинът. Но ще свикне.

— Още — изхленчи Мазола, — моля... — добави, защото дори и в този горещ момент не забрави учтивостта.

— На драго сърце — и старецът му даде един пръст чиста ракия, — хапни от хляба с мас.

Мазола изхълца още два-три пъти, после изтри устата си.

— Ох — каза, — сякаш съм погълнал жар!

— Пиперките са от много добър сорт — кимна с глава Матула, — дъщеря ми винаги запазва семе от тях...

„Огън да изгори семето им!“ — помисли момчето с пламналата уста, но не се обади, защото Мазола, както вече казахме, беше учтив.

— Добре, Гюла, на мен ми е все едно — продължи Матула във връзка с пушката, — вземете пушката. Миналия път казах: може да я вземете, така че вземете я. Но...

— Чичо Гергьо!

— Не казвайте нищо. Не я обръщайте към човек дори когато не е пълна, а когато я носите или седите в лодката, извадете патрона.

— Така ще правя, чичо Гергьо.

— Този негодник не го връзвайте, но строго му викнете да остане тук около голибата. Ако ловите риба в езерото и хванете нещо, пренесете живарника с рибите в реката, защото водата на езерото е застояла и някои риби имат миризма на тиня. В реката ще се отмие тинестата миризма.

— Да.

Момчетата останаха още малко край огъня. Преди да тръгне, Матула се обърна и им каза да сложат дърва на огъня само в случай че останат при него.

— Може да духне вятър, а ако изгори голибата, аз няма да я правя отново, а вие ще трябва да се върнете при Нанчи.

— Ще внимаваме, чичо Матула, но днес няма да има вятър.

— Един дявол знае — огледа се старецът, — един дявол знае, нещо се е смълчало времето, освен това и кълвачът много се сърдеше в зори.

Старецът изчезна в храсталака от жълтуга. Чикас гледа известно време след него, после легна по корем до Мазола, който с апетитни хапки спечели доверието му.

Мазола разбърка жарта, за да доизгорят дървата.

— Ако имахме тухли или камъни, бих направил такова огнище...

— Тук не можеш да намериш камъни, само в крепостта от тръни, но за това трябва да се копае. Матула си спомня за някакви стени.

— Тогава да копаем!

— Може би утре. Инструменти има, но трябва да се каже на чичо Гергьо.

— Тогава да му кажем. Представи си какво може да има там под земята!

Настъпи кратка тишина, защото фантазията на момчетата хвъркна с мислите: какво може да има под земята... Шлемове и саби... и, разбира се, пари. Значи: злато...

Иманярската страст тихо си поигра още малко с тях. Огънят прегоря съвсем, но момчетата трудно се помръднаха, защото този предобед беше необичайно мързелив. Дори метличинките на тръстиката не се поклащаха, само два мишелова се виеха във висините и от време на време увисваха във въздуха.

— Мишелови — погледна нагоре и Гюла. — Много полезни птици са. Може би са млади и се радват, че могат да летят. Но сега да се вдигаме. Ще си вземем обяд и така ще можем да останем, докогато искаме.

В езерото имаше друга лодка, а на нея лежеше дълъг прът. Когато се прехвърлиха от реката — която се отделяше от езерото само чрез дигата — Гюла огледа местността наоколо. В ляво откри колибата, откъдето дебнеха с Матула, макар че трябваше да си послужи с далекогледа, така беше обрасла с тръстика. В дясно над водата стърчаха стари колове и върху един от тях дебнеше голям корморан.

— Ще обиколим езерото, после ще ловим риба.

— Ти си командирът, Салджийо, но дай ми веслото, искам да се науча.

— Когато дръпнеш веслото, обърни с ръба лопатата, малко я опри на лодката и я натисни леко, тогава ще остане права. Не бързай, имаме време. Веднъж да научиш хватката, ще видиш колко е лесно.

Мазола трудно научи известната хватка, но лодката ставаше все по-послушна.

Тук-там тръстиката беше навлязла дълбоко в езерото и когато излизаше зад някой такъв тръстиков мустак, винаги няколкостотин птици се издигаха във въздуха. В такъв момент Мазола облизваше края на устата си.

— Слушай, Салджийо, никой няма да повярва това.

— Възможно е, но е истина. Гледай, там хвърчат две бели чапли. Вземи бинокъла.

Лодката стоеше неподвижно във водата. Около тях всичко се движеше и Мазола едва можа да снее далекогледа от очите си.

— Няма да повярват, Гюла!

— Все ми е едно! Ние го виждаме, а това е важното. Да караме край тръстиката, Мазол, може би ще открием нещо.

Но навътре в тръстиката нищо не можеше да се види. Беше плътна като стена и почти три метра висока. Отвън слънцето печеше, а вътре в тръстиката цареше сенчеста тишина. Никъде не се виждаше нито една пролука.

— Чичо Гергьо казва, че „в нея има най-различни пътеки“, а щом го казва, така е, но аз не виждам нищо. Тръстиката е гъста като четка.

— Трябва да се опитаме пешком — предложи Мазола.

— Тръстиката ще ни нареже и няма да видим нищо. А може и да потънем. Вярно е, че само тук-там може да се потъне във водата — най-много един метър — но тинята в тръстиката сигурно е дълбока. Да вървим, Мазол.

Лодката се движеше все по-трудно, защото бяха попаднали на дебел килим водорасли.

— Остави, Мазол, тук ще помогне прътът.

Салджията изтласка с дългия прът лодката през водорасловото поле.

— Сега можеш да гребеш.

— Няма ли да убием нещо, Салджийо?

— Бих убил черната каня, но да стрелям по чаплата? Защо? За ядене не е добра, да я препарираме, не знаем... само за да я убия?

— Убий патица!

— Покажи ми поне една.

И Мазола разбра, че не е толкова лесно да се убие нещо тук.

Птичата армия се оттегли далеч от пътя на лодката и каквото хвърчеше, се издигна високо.

— Гледай, Салджийо...

В неподвижната вода към тръстиката плаваше дебела змия. Сякаш някаква тъмна тояга пореше водата. Тялото ѝ беше неподвижно, но в издигнатата ѝ над водата уста се мяташе малка риба.

— Застреляй я, мръсницата!

Гюла напълни пушката — да си признаем малко припряно — през това време змията стигна до края на тръстиката, а той все още не стреляше, защото змията не продължи нататък.

— Гледай! — пошепна Мазола.

Змията се нави около два стръка тръстика и полази нагоре. Половината ѝ тяло вече беше навън, когато се спря — изглежда, че се настани удобно, хванала в отвратителните си пръстени двата стръка тръстика — после започна да гълта мятащата се рибка.

Това вече и Салджията не можеше да гледа. Пушката изтрещя силно в слънчевото затишие, снопът от сачми проряза път в тръстиката и покоси и двата стръка, върху които беше се увила змията. Блестящото тяло с жълтеникав корем остана там върху остатъка на тръстиките, само че главата ѝ липсваше.

— Охо — учуди се Мазола, — това се казва пушка! Помислих, че ще изхвъркна от лодката.

Салджията извади останалия патрон и опипа лицето си, защото трябва да кажем, че пушката на Матула риташе като някой кон.

— Тласни нататък лодката, да видим какво има в нея.

— Не се ли гнусиш? — попита го Мазола и плю във водата.

— Гнуся се, но съм любопитен.

В змията имаше още две рибки и някаква перушинеста каша.

— Хвърли я, Гюла, че стомахът ми се обърна. Хайде да се махнем оттук!

И Мазола продължи да гребе нататък, но сега вече без змии във водата. При изстрела водата на езерото се начупи на милиони парчета, защото гърмежът сякаш изхвърли всички птици нагоре във въздуха и грачещото, крякащо, подсвиркващо, негодуващо множество се успокои много трудно. Но после по-безстрашните вече се спуснаха, птиците във въздуха намаляваха и множеството бавно утихна, както след някоя

автомобилна катастрофа, когато откарват ранените, изтеглят автомобилите и разтревожената публика се разотива.

Лодката плаваше тихо край тръстиката — Мазола спазваше правилно посоката — а птиците продължаваха да ловят риба, защото стомахът им страшно бързо смила храната. Но всичко се отдалечи от лодката, само тръстиковият свирец се обаждаше наблизко и по някоя чапла джудже изскачаше от тръстиковата стена и изчезваше в мрака на тръстиката.

Денят беше много горещ.

— Трябва да потърсим някаква сянка — огледа се наоколо Мазола, — поне да бяхме си донесли шапки или слънчеви очила.

— Ще минем на отсрещната страна, там още има сянка — каза Гюла, — ще застанем до тръстиката. Умори ли се?

— Това е нищо, не се потя от гребането. Ужасно е топло.

Лодката се обърна и запори водата, но измина най-малко четвърт час, докато преминат на отсрещната страна. Тук Салджията взе отново пръта и вкараха лодката наполовина в тръстиковата стена.

— Така сега акостирахме добре. А има и сянка. Гладен съм.

Мазола не каза нищо, само извади ножчето си. Салджията сложи яденето на дъската на лодката, а когато извади всичко, което готварската печка на леля Нанчи беше произвела, засмяха се в един глас.

— Няма да повярват, честна дума, няма да повярват! Бика ще се опъва, Юриста ще съчини жлъчни вицове. Но Кенгел би повярвал!

— Съжалявам за Кенгел — каза Гюла, — съжалявам, че ни напуска.

— Салджийо, и това няма да повярва никой.

— Да ядем, Мазол! Ако се размисля, аз самият не вярвам.

После вече само мисли се носеха в сянката на тръстиката с блатна миризма. Двете момчета ядяха като две вълчета. Само че не ръмжаха. По челата им се стичаше пот и чувстваха, че и на слънцето не би било по-топло, такава задуха беше около тях.

Мазола изяде дори и кората на хляба, после започна да се ослушва. Чу се далечен тътен.

— Взривяват някъде.

— Някъде далече е — заслуша се Гюла, — досега никога не съм чувал. Може би в Бадачониската базалтова кариера. Но сега вече

ядохме, пихме, време е да монтираме въдиците.

Чу се отново силен тътен като от взривяване, сякаш идваше под земята. Гюла погледна неспокойно водата, после въздуха.

— Слушай, Мазол, това не е ли гръмотевица?

— А! Времето е прекрасно, само много е горещо.

Салджията се огледа. Вярно е, че по небето не се виждаше никакво облаче, а по водата не се надигаше нито една вълничка.

— Не разбирам, но и птиците млъкнаха, нещо не ми харесва.

— Горещо е — констатира Мазола, — къде е кутията с червеите?

И тогава зад тях небето изтрещя страшно.

— Демонтирай въдицата, само че по-бързо, защото ако бурята ни настигне тук...

— Дотогава ще стигнем сто пъти в къщи.

— Прибери и моята, аз ще изтласкам лодката.

Нервността на Гюла зарази и Мазола, той разглоби припряно рибарските прътове, а лодката най-последно се откъсна от тръстиката.

— Погледни там!

Зад гърба им, където досега не можеха да видят нищо, полите на небето бяха почти черни, по-нагоре зелено-сини, а рамката на този заплашителен слой — разпокъсано жълта. Не, този гърмящ ужас не приличаше на облак. Нямахше гънки и сводове. Като плътна стена не пропускаше през себе си дори и зигзагите на мълниите, само роптаеше някъде дълбоко, подобно на вулкан и за няколко мига покри половината небе.

— Хвани пръта, Мазол, аз ще гребя.

Лодката просто подскочи, сякаш ужасът заби шпорите си в страните ѝ, и сега вече момчетата не следяха гръмотевиците, които бяха високо, а дълбокото бучене, което идваше под тях.

Водата леко се накъдри, птиците изчезнаха, после се надигнаха дълги вълни, но далече, отпред езерото вече хвърляше мръсна пяна, а след една минута така се мятеше, сякаш земята се беше раздвижила под него.

— Няма да се измъкнем на брега! — крещеше Гюла, защото в този момент бурята се спусна над тях с такъв рев, че вече трябваше да се крещи. Изведнъж стана тъмно. — Само да стигнем до колибата... тласкай към тръстиката, Мазол!

Вятърът си играеше с лодката като с кибритена кутия и я блъскаше към откритата вода. Мазола хвана пръта с мъжка сила, цял плувнал в пот, макар че изведнъж скова студ, после тръстиката започна да пращи, сякаш хиляди коси я сечаха едновременно, и ледът удряше с ледения си камшик.

— Мазол — крещеше Гюла, — ето я там колибата, виждаш ли?

За миг Мазола видя някаква купа сено накрая на тръстиката, но после нищо.

— Какво правиш? — ужаси се още повече Салджията, ако въобще можеше да се ужаси повече, защото Мазола скочи от лодката и с ръце започна да я дърпа към скритата в тръстиката колиба.

Мазола само посочи с ръка, че това не може да се направи другояче, и се сви, защото градът го удряше жестоко. Гюла също наведе глава, защото ледените зърна, големи колкото лешник, биеха по лодката като картечница, но биеха и по двете момчета.

— Ох! — изпищя Мазола и се хвана за ухото, защото почувства, че едно такова зърно го проби, докато Салджията само се гърчеше, когато някой небесен куршум го улучваше по главата.

Вече бяха останали почти без сили, когато най-после стигнаха до тръстиковата стена. Тази стена сега приличаше на объркани парчета. Мазола дръпна лодката навътре.

— Скачай от лодката, иначе тук ще загинем!

Чудно — почти не усещаха нищо, едва по-късно изпитаха силни болки и се вкочаниха от студ.

Гюла беше в такова състояние, че не скочи, а почти се свлече от лодката и като сграбчи синджира, задърпа и той отчаяно.

— Навий синджира около тръстиката, ох, Мазол... Така, добре ще е... хайде, хайде бързо!

Градът сега бушуваше най-силно, но момчетата вече не се интересуваха от нищо. Тръстиката бодеше, режеше, но те вървяха през нея, докато най-сетне се довлякоха до колибата. Довлякоха се полуголи, окървавени, изкаляни, мръсни, а под ребрата им биеше лудо сърцето. Косата на Гюла беше по-дълга, но Мазола се беше остригал ниско и сега главата му сякаш бе разорана — цялата бе в подутини и сълзящи кървави следи.

Едното око на Салджията беше подуто, червено, ухото му — кърваво, на носа му имаше две червени подутини, а и на двамата

коленете, ръцете и краката бяха целите издрани.

— Мазол, къде е единият ти ботуш?

— Изу се.

— Поне знаеш ли къде?

Мазола с тъжен упрек погледна приятеля си, после махна.

— Добре че сме тук! Чуваш ли какво става навън? Ако не беше тази колиба, честна дума, градушката щеше да ни убие.

Мазола беше прав.

Коремът на облаците почти стържеше по тръстиката, но още не бяха видели нито една светкавица, само онова ужасно бучене препускаше над тях и градът плющеше по водата и тръстиката. Салджията трепереше като листата на топола при вятър, а зъбите му тракаха.

— Ще замръзнем!

— Опри се на гърба ми и скръсти ръцете си.

— Матула ми каза да слагам винаги сакото си в раницата. На тебе не ти ли е студено?

— Как да не ми е.

— Като се приберем в къщи, ще запаля грамаден огън...

— Не мечтай, Салджийо, още сме тук... Само да не се обърне тази колиба!

Салджията уплашен се огледа, но колибата се държеше добре от обраслата около нея жива тръстика.

Градът сега се смеси с дъжд, после пращането престана и дъждът продължи да се лее като из ведро. Навън валеше и вътре капеше, но силата на бурята вече препускаше далече зад тях.

— Хайде да тръгнем!

— Да почакаме малко — каза Гюла, — бурята още не е преминала.

— Ужасно ми е студено — Мазола триеше носа си, — ако се движим, все пак няма да ни е толкова студено.

— Бррр — потръпна Гюла само от мисълта за излизане, — сигурно си прав.

Мазола изфуча:

— Хайде!

Сега вече ги боляха драскотините от тръстиката, болеше ги всичко. Усещаха дъжда върху издрасканата си кожа.

Лодката беше там, но пълна с град и потънала до половината.

— Гръм да я удари!

— Остави гръмотевиците на мира, Мазол, не ти ли бяха достатъчно?

— Къде е лъжицата за изгребване на водата, онази...

— Черпакът... някъде под леда.

Черпакът най-сетне се намери.

— Гребни, Салджийо, аз ще изтребвам с ръце.

След четвърт час лодката се издигна и за десет минути стигнаха до дигата. Всичките им неща бяха потънали в кал и тиня. Пушката, въдиците, всичко. И зъбите им просто тракаха от студ. Известно време Мазола се препъваше в единия ботуш, после ядосано го свали и го хвърли в лодката.

— Гребни, Салджийо, на теб ти е по-студено!

А когато се строполиха в леглата си в колибата, бяха толкова измъчени, че дори не въздъхнаха. Не стана и дума да запалят огън.

— Да си легнем — трепереше Гюла, — тук има достатъчно одеяла.

— Мръсни сме.

— Все ми е едно, Мазол, мушни се.

Но и под три одеяла не можаха да се затоплят, макар че се притиснаха един до друг, както мършавите прасета на бедняка.

Когато се настаниха, Чикас се отпусна до тях и едва тогава забелязаха, че градът беше оставил следи и по-малкото куче. Една подутина колкото орех на носа на Чикас показваше буйстването на стихията, а от време на време кучето ближеше и крака си. Кой знае какво имаше още в рошавата му козина, но Чикас мълчеше.

— Поне ти можеше да бъдеш по-умен, Чикас... Къде си скитал?

Чикас само премигаше.

— По-добре да спим... — защото и без това не можеше да каже, че си беше разрешил да направи малък лов и да гони един млад заек в голямата трева. Накрая заекът беше намерил някакъв таен път и се скри. А Чикас, увлечен в лова, не беше забелязал настъпващата буря.

Дъждът вече тихо удряше по покрива на колибата и само от време на време при вихрушка се засилваше, когато водата от разлюляната елха се изливаше върху колибата.

Това обаче битите от бурята наши приятели вече не чуваха. Спяха дълбоко, но и в съня си потреперваха, сякаш сънуваха нова градушка и ново мръзнене.

Матула се върна необичайно бързо и когато спря пред колибата, посрещна го само Чикас.

Матула с един поглед прецени случилото се.

„Настигнала ги е бурята — помисли си, — но не са ли я забелязали? — После завъртя глава. — Разбира се, ако са били в тръстиката, не са могли да я забележат.“

Влезе тихо в колибата, а когато разгледа по от близо спящите, стана сериозен и опря брада на юмука си. „Трябва да се заведат в къщи!“

И Матула се обърна мълчаливо, защото това, което се виждаше от двете момчета, говореше достатъчно. Лицата и главите им —

смазани, изподраскани, подути, със сини кръвоизливи, всичко изкаляно, едната клепка на Салджията разкъсана, а носът му...

„Настигнала ги е грозно, трудно са се измъкнали в това мръсно време! Може и да са изстинали. Само в къщи, в къщи! Нанчи ще ги оправи...“

Като наближи селото, слънцето вече печеше, а когато свали шапката си в кухнята, отпусна се уморен на стола.

— Господин Ищван?

— Ах, Гергьо, какво време! Свършено е с реколтата... какво видя?

— Нищо й няма на твоята реколта, Нанчи, само вятърът закачи полето. Оправи леглата на двете деца и им пригответи гореща баня и чай.

— Свети боже!

След тези думи Матула взе шапката си.

— Ако стопанинът пристигне, кажи му, че аз съм изпратил колата.

— Чакай, Гергьо, какво е станало с тях?

— Измокриха се. На колата сложете достатъчно палта и одеяла.

— Чакай, Гергьо...

— Няма да чакам, Нанчи, защото сега спят, а преди да се събудят, искам да запаля огън.

— Храна няма ли да занесеш?

— Ще ги нахраниш, като дойдат тук.

Матула повдигна шапката си. А в мислите на леля Нанчи започнаха да се въртят банята, чаят, вечерята, пригответените легла, палта и разгръщащата се идея за един общ лечебен план.

Засега обаче само гледаше стола, където преди малко седеше Матула.

— Че може ли от този нещо да се разбере? Дърто магаре!

И намести стола, който Матула дори не беше помръднал.

Голямата поляна уморена, разбита пускаше пара в следобедния слънчев пек. Градът по пътищата се беше стопил, но тръстиката беше изпотрошена, а по тревистите площи сякаш беше минал валяк. Останалите листа по дърветата бяха разпокъсани, а водата носеше надолу тялото на малка чапла.

„Сигурно много птици са загинали — помисли си Матула, — но царевицата ще се съвземе.“

Пред колибата го чакаше Чикас, но и той държеше главата си накриво.

— Виждам, и ти си пострадал, но така ти се пада, сигурно си скитал.

Матула шепнешком ругаеше Чикас; скоро лумна огънят и пращайки, изпращаше пламъците си в студения въздух.

Първо се събуди Мазола и уплашен седна; какво се е запалило? После и Салджията се размърда и Матула се успокои при мисълта, че в колибата няма огледало.

— Е, какво ново има? — попита той и се престори, че се усмихва.

— Ох, чичо Гергьо, насмалко щяхме да загинем там.

— Ами че не я ли видяхте?

Салджията само махна с ръка.

— Докато я видим, тя налетя върху ни. Бяхме влезли в тръстиката и дойде откъм гърба ни.

— Така си и мислех.

— Студени тръпки ме побиват, като си помисля за нея.

— Тогава не мислете за нея. Къде са дрехите ви?

— Просто хвърлихме всичко, така безразборно... и пушката е само вода...

— Нищо ѝ няма. В такъв момент нищо не е важно. Нуждата си е нужда, вие и сега треперите — и старецът измъкна от тръстиката шишето с ракия. Сипа доста в чашата.

— Не искам, чичо Гергьо.

— Аз питах ли ви искате ли я? Това сега е лекарство!

Гюла изпи силната като отрова ракия, изпи я и Мазола. След това малко тъпо и с безкрайна апатия гледаха света.

— Ако искате още, кажете.

— Ох! — протестира Гюла, а Матула започна да суши дрехите. — Изглеждаш ужасно, Мазол, добре че не те вижда добрата ти майка...

— Салджийо, ако би могъл да се видиш... жалко, че тук няма огледало.

— В къщи ще можете да се видите — прекъсна ги Матула.

— Дотогава ще се оправим...

— Едва ли — Матула обърна едните панталони, които изпускаха пара, — защото още днес ще се приберем в къщи...

— Чичо Гергьо, да не се е случило нещо?

— Нищо! Какво би могло да се случи? Градушката прояви силата си тук, полето ще се оправи. Вършитбата спря, но има доста платнища, а когато се върнах за втори път, машините вече бучаха отново.

— За втори път ли? — Гюла погледна стареца.

— Защото когато бях за първи път, вие спяхте и дори под одеялата зъбите ви тракаха, така че отново отидох в селото. Сега вие имате нужда от Нанчи. Само от Нанчи. А тя се радва, че може да ви изкъпе и да ви маже с най-различни мехлеми. И че ще може и да ви нахрани...

Известно време мълчаха, а Салджията придаде такъв израз на лицето си, сякаш се е обидил. Тази обида обаче беше привидна, защото лицето на достойния Салджия един-два дена не беше способно да изрази никакво чувство. Беше привидна и защото — макар че без желание оставяше колибата и стария Гергьо — някак си жадуваше за меките ръце на Нанчи, топлото легло и въобще за каменната къща, през която не минаваше вятърът.

— Докога трябва да стоим там, чичо Гергьо?

— Докогато искате...

— Не е беда — Мазола опипваше битата си от градушката глава, — няма да е лошо, ако малко ни оправят.

— Да, ще ви оправят, но може господин Ищван да ви каже някоя и друга дума... в това няма нищо лошо.

— Мазола дори ботушите си загуби в тинята, защото с ръце издърпа лодката в тръстиката. Не можеше да се гребе. Единият ботуш. Другият е тук.

— Един ботуш не е ботуш — каза Матула, — но за щастие не трябва да ходите дълго пеша.

— Не ми се ще и да мисля за ходене пеша — натъжи се Салджията, — краката ни са натъртени и изподрани... после всичко е мокро...

— Колата ви чака при моста, а дотам ще отидем с лодката.

— Чичо Гергьо — каза Салджията и му се искаше да прегърне стареца, — вие мислите за всичко.

— Ами за всичко, само за каквото трябва, но както виждам, дрехите изсъхнаха. Колата вече е при моста.

Момчетата се облякоха, но така предпазливо, сякаш дрехите бяха налепени с тръни.

— Предпочитам да тръгна гол — каза Салджията, защото само тук-там по тялото му имаше здраво място.

— Не мисля, че Нанчи ще се зарадва...

— Може ли да гребя, чичо Гергьо? — попита Мазола, който беше в по-добро състояние.

— Ще има кога да гребете, сега бързае.

И Мазола може да види какво значи *гребане*, но и Гюла не беше виждал, защото досега Матула никога не беше бързал. Сега бързаше и лодката хвърчеше по водата.

Пострадалите от бурята момчета трепереха, а Мазола кихна толкова силно, че една чапла край тръстиката хвъркна уплашено.

— Аха — каза Матула, — аха! Започва. Но Нанчи е приготвила банята и чая...

Когато колата издрънка в двора, леля Нанчи вече стоеше с кротка войнственост на стъпалата с ръце на хълбоците. Тя беше подготвена, че момчетата са се „намокрили“, а щом Матула го каза, беше подготвена и за това, че момчетата са се измокрили много, но не беше подготвена за тази гледка.

— Добър ден, лельо Нанчи — каза пресипнало Гюла и се опита да се усмихне, но лявото му око се отвори само до половината, а носът му — с две подутини колкото лешник — не взе въобще участие в тази усмивка. Носът не се поддаваше на никаква усмивка.

„Стоях там като истукана — разправяше по-късно старата жена, — макар че бях видяла само главите им...“

— Пристигнахме, лельо Нанчи — опитваше се да се покаже весел и Мазола, за да намали уплахата ѝ, държеше главата си като чупливо гърне и малко наклонено, както гъската оглежда небето, — пристигнахме...

— Виждам — промълви Нанчи, — виждам, господи боже, по-добре да не виждах! Хайде, слизайте.

Първо се раздвижи Мазола, като протегна големия си крак изпод одеялото.

Трябва да признаем, че Мазола се изчерви малко, защото тези крака...

Очите на леля Нанчи като омагьосани гледаха краката на Мазола, а момчето все повече се изчервяваше, защото — на всичко отгоре — палецът му получи спазъм и обособявайки се като самостоятелна единица, стърчеше нагоре като геранило на кладенец.

— Загубих си ботушите — мъчеше да смекчи работата, — но нося туристически обуца...

— Божичко, че вие сте цял в кръв!

— Малко. — Мазола застана с готовност на стъпалата си. — Да ти помогна ли, Салджийо?

Поклащайки се, Гюла се изправи, защото чувстваше, че тялото му в същия момент ще се разпадне на парчета.

— Нямам нищо против, Мазол, само докато сляза...

Колата си отиде, а нашите герои се повлякоха след леля Нанчи, която през това време ги огледа както квачка пилетата си.

— Как добрият бог... как онази гореща мълния... И затова е виновен Матула! — изплющя накрая.

— Защо? — изпънаха се едновременно двете момчета. — Защо?

— Не стойте, нещастници, защо... защо... Така! — извика тя. — Защото не ви е пазил!

— Как да не е...

— Вървете, банята е готова, леглата са готови... и как на всичко отгоре имате желание да говорите.

В банята беше страшно горещо, водата шуртеше. Две пижами с размерите на вуйчо Ицван висяха на закачалката.

— Сапунисайте се един друг, пижамите са тук, после право в леглата. Тогава ще видя какво да правя с вас.

И след половин час двете момчета стояха чисти и сухи в пижамите на вуйчо Ицван като двама индийски факири, които току-що са станали от дивана, обкован с горещи гвоздеи.

— Да легнем, Мазол, защото аз ще падна. После затвори очи, сякаш спиш, защото леля Нанчи иначе няма да ни остави.

Това предупреждение обаче не беше нужно, защото Мазола не само затвори очи, но след няколко минути вече дишаше равномерно, потънал в несъзнателното море на съня.

Не знаеха, разбира се, че настъпи здрач, а по-късно вечерта погледна с тъмното си око през прозореца. Над селото се спусна беззвездна, облачна тъмнина, отново се носеха облаци по небето. Дори не се знае дали загубилите битката с бурята момчета сънуваха нещо, макар че Гюла от време на време се мятеше неспокойно, но на Мазола дори дишането не се чуваше.

Не знаеха и това, че леля Нанчи няколко пъти влиза с най-различни чайове и бурканчета и едва сдържаше намерението си да ги лекува.

— Жал ми беше да ги събудя — каза на вуйчо Ищван, който и без това беше в лошо настроение и ругаеше градушката.

— А ако бяхте видели тези — посочи тя стаята, където спяха момчетата.

— Какво да ги гледам?

Но въпреки това след вечеря влезе при момчетата и запали лампата.

— Дяволите да го вземат! — изръмжа изненадан и очите му започнаха да шарят между синьо-зеленото лице на Салджията, наранения му нос и подутата разрошена глава на Мазола. — Градът ги е настигнал някъде навън!

Приблужи се към Гюла, който лежеше отвит. Разгледа внимателно издраното му коляно и челото му, покрито с пот, после много нежно хвана ръката на племенника си.

„Това дете има температура. Докато докторът се прибере в къщи, ще стане полунощ“ — мислеше той, защото му даде колата да отиде в съседното село. — Може би не е толкова бързо — успокои се и излезе тихо от стаята, но преди да угаси лампата, погледна още веднъж Гюла. — „Има температура, и то не от малките рани.“

— Лельо Нанчи — каза вън, — Балаж в седем часа да отиде за доктора.

— Как!

— Да. Дотогава ще се върна в къщи, защото искам да говоря с него. После Балаж да не разпряга конете, а да закара брезенти за машините. Овесът трябва да се суши. На връщане да докара бидоните с нафта, но му кажете да ги постави между слама, защото ако колата се изцапа...

— Балаж внимава за такива работи.

— После да закара конете да ги подковат. По пътя да види в кооперацията пристигнал ли е син камък и оглавници. Ако не е, да телефонира за него, ако е дошъл, да го докара в зърнения склад, но по пътя да вземе акушерката, защото жената на Йошка Лакатош помоли да отиде при нея.

— Вица ли?

— Тя.

— Не ѝ ли е още рано?

— Лельо Нанчи, Вица помоли да ѝ пратят акушерка, значи акушерката ще я посети. Не казаха, че е бързо. Балаж да закара първо синия камък в зърнения склад, а после акушерката при Вица.

— Ще му кажа.

— А децата нека спят...

— Дори не са яли.

— Толкова по-добре ще спят и толкова по-голям апетит ще имат сутринта. А сега си легнете и вие. Да спим, защото ей сега ще съмне.

Къщата утихна. Замислена, старата жена погледа още малко бурканчетата и стъклата на сигурните лекарства, после отново ги подреди.

„Утре...“ — помисли и с това се успокои.

[1] Парадна горна дреха до коленете с къси ръкави, подплатена с кожа. — Б.пр. ↑

[2] Улица „Ваци“ — търговска улица за луксозни стоки в Будапеща. — Б.пр. ↑

Утрото засега беше доста далече, но това чувстваше само Гюла, наистина — насън. Сънищата му бяха толкова объркани, че до сутринта ги забрави. Отвиваше се и се завиваше, защото ту изгаряше от горещина, ту замръзваше от студ, но при тези несъзнателни движения не се събуди.

Когато най-после се събуди, в стаята вече беше светло и една кола изтрополи на двора. После се чу гласът на вуйчо Ищван, но ушите на Гюла с безразличие отминаваха шумовете. Сякаш плуваше в постоянен и повдигащ се, мек шепот. При това затвори очи.

Когато по-късно повдигна клепачи, пред леглото му стоеше един непознат мъж и вуйчо му.

Гюла погледна към Мазола, за да се убеди истинско ли е това безшумно появяване, после разбра, че е истинско, защото от другия креват — почти отвит — го гледаше приятелят му.

— Седни, достойни Салджийо! Този доктор иска да те прегледа. Впрочем, добро утро...

Салджията уплашен седна, макар че това му се удаде трудно.

— Моля за извинение — добро утро — много дълбоко съм заспал...

— Легни спокойно, Салджийо, и кажи на вуйчо ти да не се бърка в работата на лекарите с по-висока култура. Така.

Салджията се усмихна отпаднало и почувства, че ръката на доктора е съвсем мека, суха и хладна, когато хвана китката му.

— Не можахте ли да се скриете от града?

— Не. Настигна ни в езерото, в тръстиката, и докато забележим вече заваля. Въобще не можеше да се гребе, толкова силен беше вятърът.

— Предполагах — каза вуйчо Ищван. — Разбира се, сухо палто не сте носили?

— Ищван, не би ли излязъл — каза докторът.

— Не! Аз съм заместник бащата!

— Седни, Салджийо — докторът помогна на Гюла, — а друг път, когато ти трябва заместник баща, ела при мен. Дишай!

През това време вуйчо Ищван си шепнеше с Мазола.

— Защо сте повикали докторът, вуйчо Ищван?

— За да ви прегледа.

— И мен ли?

— Разбира се. Чувам, ботушите ти се загубили, ще получиш други.

— Майка ми има пари.

— Искаш ли една плесница? Казах, че съм ви заместник баща.

— Можеш да си легнеш, Салджийо — каза докторът, — ще лежиш един-два дена, после може да отидете при вашия закрилник Матула. Седни, Мазол.

Мазола седна и се усмихна, защото докторът се държеше така, сякаш от десет години са все заедно. Стар познат и много солиден.

— Нямах ли шапка?

— Имам, но не я нося — каза Мазола.

— Голяма глупост, че не си я сложил поне в раницата.

— Ще се смачка. Съвсем нова ловджийска шапка...

— Да, а сега главата ти е отвратителна за гледане. Кажи „а“!

— А-а-а...

— Бъди така любезен, отворено „а“!

Понеже Мазола можеше да произнесе само пресипнало „а“, докторът се обърна.

— И този е изстинал. Да вървим, Ищван.

Когато седнаха в канцеларията, Ищван погледна доктора.

— Е?

— На госта му няма нищо, но племенникът ти е загазил. Чувам някакви хрипове в гърдите. Не е изключено да го обърне на пневмония.

— Не казвай такова нещо, защото ще получа удар.

— Разбира се, че ще получиш, но едва след няколко години. Сега да не се занимаваме с това. Обаче...

— Обаче...?

— Куриер с кон да отиде в аптеката за пеницилин, защото моят се свърши.

— Напиши рецепта...

По-късно Мазола погледна през прозореца, защото един конник препусна през двора.

— Не казаха ли, че можем да станем, какво мислиш, Гюла?

Гюла обаче не мислеше нищо, защото отново се унесе. Вместо него леля Нанчи влезе с голям поднос.

— Ще умрете от глад, бедните ми деца.

— Може ли да станем? — попита Мазола.

— Не, разбира се!

Гюла се усмихна въпреки температурата.

— Не ми се става, не ми се яде.

— Стомахът ти е също развален, момчето ми, ще ти дам само мляко с кафе и хляб с масло. Докторът го предписа, Мазола може да яде каквото иска. Имаш ли температура?

— Чичо доктор не каза, а термометъра си го прибра.

— Ето! — безпокоеше се старата жена, която не знаеше действителното положение, но чувстваше, че момчето не е добре, ала не посмя да използва чудните си лекарства.

— Яжте, после ще пусна да влезе този дърт разбойник. Рано-рано е дотичал от мочурището. Казва, че никой не е виновен, че сте изстинали. Да, разбира се, ни лук ял, ни лук мирисал.

Салджията почти не яде нищо, но Мазола здравата закуси. През това време гледаха към вратата и очакваха Матула, сякаш не са го виждали цяла година.

— Нали ви казах, че ще дойда — влезе старецът, — донесох риба на тази Нанчи, може да яде и болният.

Мазола скочи от леглото и подаде стол на Матула.

— Ние не сме болни, чичо Гергьо.

— Не казвам, че сте болни, но сигурно сте изстинали, в такъв случай е по-умно да се слуша докторът.

— Не доведохте ли Чикас?

— Оставих го негодника, защото там му е мястото. Почистих всичко. Рибарските пръти, макарата, пушката, голибата и потърсих и другия ботуш, но не го намерих. Кога ще дойдете? Не каза ли докторът?

— Ами, може би след няколко дни...

— Не е беда, защото сега мочурищата са грозни, така ги би градушката, но за няколко дена ще се оправят. И патроните също са се намокрили, но вече получих нови. С една дума страшно време беше наистина.

Матула говореше на Мазола, но наблюдаваше Гюла, който се беше унесъл. Тогава старецът стана тихо и даде знак на Мазола.

— Да го оставим да спи — пошепна и излезе безшумно.

Мазола не разбра защо проявява толкова голямо внимание, но под приятното въздействие на закуската нямаше време да се замисля.
Заспа.

Не беше настъпило още пладне, когато Салджията получи инжекциите, но и това вече не го интересуваше особено. Той отпадна много, имаше висока температура и беше почти в безсъзнание.

— Не би било лошо, ако детето беше малко по-силно — каза докторът по-късно в канцеларията, — но не карайте бедния Мазол да лежи, няма му нищо. Нека му врачува малко леля Нанчи. Впрочем старата жена има наистина добри мехлеми за ударено око, за цирей, изгаряния и други подобни...

— Зле е горкото дете — безпокоеше се Ищван, — ако родителите му научат...

— Защо трябва да научат? Предполагам, че не искаш да им пишеш. Само една истерична майка ми липсва тук. След две седмици ще можеш да предадеш племенника си на Матула за възстановяване. Доброто старо слънце, въздухът и водата ще довършат лечението. Само да внимава да не изстине.

— Йошка, в деня, когато момчето се изправи на крака, ще получиш едно прасе.

— Аз не се занимавам със стопанство, какво да правя с него? Изпечи го. Тоест не ти, а Нанчи. Ще ме поканиш и ще го изядем заедно с децата. Привечер ще дойда пак.

Когато докторът си отиде, вуйчо Ищван си спомни обещанието, че ще държи в течение сестра си за сина ѝ, затова след дълги колебания и дълбоки въздишки седна да пише писмо.

Скъпи Акош и мила сестричке!

Съобщавам ви, че съм напълно доволен от сина ви и от Мазола. Момчето укрепва, както казва лекарят, защото го накарах да прегледа и двете момчета (това е вярно, въздъхна едрият агроном и запали пура). Занимават се и с математика, а синът ви миналата седмица улови един грамаден сом, защото от време на време — разбира се под строг контрол — ги пускам да ходят на реката.

Вчера падна голям град и сега калта е голяма, затова ги задържах в къщи. (И това беше истина!) Не е лошо да полежат малко. Сега бях при тях, изпращат ви много здраве. (Какво по дяволите да пиша още?)

Изпратете нещо на Нанчи, кърпа или чорапи, или каквото искате, храни хлапетата като някоя квачка.

Целува ви

Ищван

— Да — запечата писмото, — тази мръсна пура отново изгасна!

После влезе тихо при момчетата. Мазола спеше дълбоко, Гюла се мяташе неспокойно. Очите му бяха полуотворени, но не забеляза вуйчо си.

— Лельо Нанчи — обади се Ищван в кухнята, — наглеждай децата, Мазола може да стане, ако иска. Докторът каза, че ги поверява на вас, защото вашите мехлеми и масла наистина са много ефикасни.

— Така ли каза?

— Не го измислих аз, може да ми вярвате. Сега отивам в горната пуста, оттам... оттам един дявол знае. Довечера ще си бъда в къщи.

Лятото обаче — колкото и тежки да бяха тези две седмици — не свърши. Тежки бяха главно първите осем дена, най-вече за достойния Салджия, после за вуйчо Ищван, за Мазола, за леля Нанчи и за доктора, защото имаше мигове, когато Гюла едва не замина със сала за онези непознати води, откъдето сал още не се е връщал... но там беше докторът, който го свали отново от това несигурно превозно средство. Накрая — на деветия ден — Салджията въздъхна тежко, заспа дълбоко и после отвори очи, без да има температура. На този забележителен момент присъстваше случайно и вуйчо Ищван.

А докторът — като свърши следобедния преглед — прибра нещата си в малката чанта и въздъхна подобно на борец след последния тур.

— Ох — каза той, — много се страхувах за прасето...

Макар и привидно безразлично, лятото си взе бележка. Вкара свеж утринен въздух в стаята и в белите дробове на Гюла. Но не се спря, а реши все пак да предаде нашия Салджия на есента, на следващите лета, въобще на живота.

— Къде е Мазола? — огледа се Гюла.

— Мазола работи и не се шляе като „някои“ — каза вуйчо Ищван, макар че го каза с щастлива усмивка, защото в качеството си на заместник баща се безпокоеше за сина си колкото трима истински бащи.

Истината обаче беше тази, че Мазола действително работеше. След като чудотворните мехлеми на леля Нанчи изгладиха подутините на главата му и той се въртеше край къщи, вуйчо Ищван му каза:

— Няма ли да дойдеш с мен, Бейла?

— С удоволствие.

Мазола се качи на колата и се чувстваше не само добре, но с вълнуващ интерес видя сложния и все пак непресекващ живот на голямото стопанство.

— Виждаш ли, Мазол, лесно му е на инженера, защото работи с действителни числа. Лесно е на архитекта, защото каквото начертае, се изпълнява. Лесно е на обуцаря, на шивача, защото материалът, който му дават, не се променя. Но трудно е на стопанина, защото може да дойде град, мраз, буря, епидемия, глупаво разпореждане, нападнат на насекоми, суша и още хиляди непознати беди, които всеки ден променят работата, разпределението на работната ръка, вида на земята,

използването на машините, реда на засяването, времето на жътвата: всичко. Днес давам едно нареждане, а утре всичко се проваля, защото нощес се е разразила буря. Идущата седмица искам да предам сто угоени говеда, появява се шап, животните отслабват и аз трябва да започна всичко отново... с една дума тук понякога изглежда, че не ние сме стопани, а времето и случайността, и все пак ние сме стопаните, а не времето и случайността.

— Е, какво има — спряха се при една от вършачките, — къде е контрольорът?

— Пак му стана лошо — рече машинистът, — легна вътре в бараката, сви го стомахът, аз меря на кантара.

Вуйчо Ищван влезе в бараката на колела и когато излезе от там, ядосан чешеше врата си.

— Качете го на първата кола и го закарайте право при лекаря.

— А кантарът? — попита машинистът. — Аз ли да продължа да меря? Имам пред вид, докато дойде някой.

— Не може! Има строго нареждане за това.

— Би могла да дойде госпожица учителката.

— Разбира се, че би могла, ако беше тук.

— Лаци Харангозо?

— Готви се за приеман изпит в университета.

— Тогава? — и машинистът разпери ръце, показвайки, че не може да направи повече предложения. А вуйчо Ищван свали меката си шапка, погледна в нея, сякаш там се намираха контрольорите по вършитбата, после погледна небето, накрая погледна Мазола и убийствено гневният му поглед се укроти.

— Бейла, знаеш ли да смяташ?

— Разбира се — каза Мазола и се изчерви, защото се сети за Кенгел и намери този въпрос за нетактичен.

— А би ли се заел с меренето, докато този беден Лайчи се оправи? То се знае, срещу редовно заплащане...

— Не съм мерил досега — отговори неуверено Мазола.

— Ако не си идиот, след три минути ще мериш, така че... ела.

И, разбира се, макар и не след три минути, след четвърт час Мазола мереше, така че...

— Имаш чудесен талант, Бейла, обяда ще ти изпратя тука, и с последната натоварена кола ще се прибереш в къщи.

Така Мазола остана при кантара, а машинистът придружи шефа си до колата.

— Пазете детето, чичо Лехьоц. Приятел е на моя племенник, отличен ученик, по всичко има шестици — и вуйчо Ищван само с едно многозначително движение изрази отличното си мнение за Мазола. Може би не би трябвало да казваме, че в похвалата се криеше прекалено голяма фантазия. Дебелият агроном раздаваше с удоволствие шестиците, с които той навремето така рядко се срещаше, както сега Мазола. — Не пускайте момчето да се приближава до машината, за да не се случи някаква неприятност.

— Добре — ръкува се мършавият стар машинист и нямаше нищо по-естествено от това, че още на другия ден Мазола пускаше и спираше парната машина, свиреше при спирането, защото никой не можеше да забрани това на сирака на един истински машинист на първокласен бърз влак.

Тогава обаче той вече се обръщаше към мършавия машинист с чичо Янош, а онзи наричаше „колегата“ Пондораи направо Белушка.

Лехьоц впрочем беше доста сух, около шестдесетгодишен мъж, нямаше деца и се отнасяше бащински към сирака на някогашния си колега, особено когато забеляза, че Мазола познава света на буталата, атмосферите, осите и зъбните колела.

— Сече му умът — каза машинистът на агронома, който дойде от съседното стопанство, — ненапрасно е пълен отличник.

Това, разбира се, се разчу за няколко минути и когато момичето, което носеше вода, се обърна към Мазола с „господин контролър“, отличният младеж почувства как сърцето му трепна и на другия ден в зори сложи зелената си ловджийска шапка...

Но въпреки това лятото не спря. Тракторите вече подмятаха стърнищата, малките керкенези крещяха над пътя с тополите, цвета на ерингиума избледня, вместо кръстците израснаха сламени купи, и един ден Мазола намери три стръка есенни рози в кошницата за храна, а момичето, което носеше водата, „намери“ на по-следващия ден кутия с бонбони в същата кошница.

След това Мазола си върза връзка, а Кати Саняди облече червената си блузка въпреки заплахите на майка ѝ, че ще я набие.

Това бе действителността.

Но действително беше също, че вуйчо Ищван за пръв път намери грешка в изчисленията на младежа, и на челото му се образуваха дълбоки бръчки, което показваше, че е замислен сериозно. Но като видя връзката на Мазола и празничната блузка на Катица, си каза: да, да — и поправи грешката.

За това обаче не знаеше никой друг, дори и Салджията, който лежеше с висока температура и в полусъзнание се бореше с някакъв призрак, който ту изчезваше, ту се появяваше отново, в зависимост от това дали беше утро, или вечер, дали се засилваше, или отслабваше влиянието на инжекцията. Леля Нанчи прекарваше цялото си време при болния, който усещаше, че е там само от студените компреси и почти не забеляза отсъствието на Мазола. Докторът преглеждаше по два пъти на ден Гюла и няколко пъти предупреди леля Нанчи, че обича хрускащо печено прасенце.

— Гюла, ти как го обичаш?

Салджията се усмихна горчиво.

— Седнал... и без компрес.

— Чудесно — радваше се докторът, — умствените ти способности изненадващо бързо се възстановяват.

Гюла само чу, но не го разбра, защото всичко ставаше далеч, в онова състояние на полусъзнание, в което изпаднаше вече няколко пъти.

Но когато на деветия ден здрав и щастлив отвори очи, първата му мисъл беше за приятеля му, който работеше и не пропиляваше деня като някои... Той не попита как Мазола е постигнал отговорната си служба и как е изпаднал в онова възвишено, щастливо, но объркано душевно състояние, което на обикновен език се нарича любов. Но Салджията не можеше да знае подробно работите на приятеля си, защото досега освен болестта му, не го интересуваше нищо друго. Сега обаче Мазола му липсваше много и вечерта, когато момчето си дойде, отслабнал от болестта и малко сантиментален, му каза:

— Ти вече не се грижиш за мен.

Мазола се обиди веднага, защото любовта беше направила чувствителен и него.

— Мога да си отида и в къщи, ако ми говориш такива неща.

— Мазол!

— Каква несправедливост! Как да се грижа за теб, когато ти дори не можеше да говориш? Но и докторът ми забрани.

— Не се сърди, Мазол, но аз съм толкова слаб, и... може би... няма да оздравея...

Салджията млъкна, защото щеше да се разплаче. Лицето му се изкриви и неочаквано две едри сълзи се търкулнаха в ъглите на устата му.

— Гюла — ужаси се Мазола, и сърцето му се изпълни с обич към приятеля, — Гюла... наистина... — и той не можа да каже нищо повече. Седна на леглото на болния и хвана ръката му. — Ако не оздравееш, аз ще се самоубия. Казах го и на Катица...

— На кого?

Мазола въздъхна така дълбоко, както когато изпускат парата от локомотива.

— На... годеницата си.

Бейла Пондораи наведе глава след признанието, а може би и се просълзи, когато си помисли за далечната сватба, но Салджията не можа да види това, защото изведнъж забрави собствения си близък край.

— Мазол — извика той, — как да разбирам това?!

— Никак — пошепна влюбеното момче, — никак, Салджийо... самият аз нямаше да повярвам, но дойде...

— Коя е тази жена?

— Моля ти се, Салджийо, не говори за нея така, „тази жена“. Името ѝ е Каталин Саняди и работи там при машината като... като носач на вода. Но тя носи и обяда ми, и има сини очи...

При тези думи Гюла се повдигна да седне и на първо време се бореше с противоречивите си чувства — напирания смях и любопитството. Но като видя колко сериозен е приятелят му, съчувствието надделя.

— Тогава разказвай.

И Мазола започна да разказва. Разказваше доста объркано и Салджията не разбра само защо трябва да тъжи толкова.

— Целуна ли я?

— Как си го представяш! Веднага би се разочаровала.

— Нали те обича?

— Обожава ме!

— Господи боже, това не разбирам!

— Аз също.

Двете момчета седяха в осветената от лампата стая и не разбираха любовта, и не можеха да допуснат, че фактически никой не разбира това сладко, трънливо душевно състояние. Който е влюбен, защото е влюбен, а който не е влюбен, защото не е влюбен.

Но лятото не спря дори и при тези изгарящи чувства, а настъпи късна лятна, тиха, ясна вечер, когато Млечният път вече клони към есента. Звездите станаха самотни като пръснати пастирски огньове и малката есенна цитра на щурците, скрити в окосените ливади, засвири може би за пръв път тази вечер, в мрака на шепнещия царевичак и сред омайните сънища на лозите.

На другия ден Салджията вече седна на слънце, на третия ден излезе в градината, печеше се на слънцето и чувстваше, че благословените лъчи галят костите му. Момчето се възстановяваше бързо и все повече растеше копнежът му по Матула и по мочурището.

През това време и почивката на леля Пондораи свърши, и на път за къщи момчетата — разбира се, с пакета на леля Нанчи — я чакаха на гарата. Това беше първото излизане на Гюла след боледуването. Влакът стоя само няколко минути, а когато потегли, дълго гледаха след него, сякаш миризмата на каменните въглища, изчезващите кълба дим ги зовяха към дома, към училището.

Това ги понатъжи — макар да не го казваха, вече жадуваха за другарите си и за разнообразието на новата учебна година. Те вече се бяха разбрали, че Гюла ще стане научен работник, а Мазола агроном и това им решение веднага беше благословено от вуйчо Ищван, въпреки че грешките в изчисленията на Мазола се увеличаваха значително. Едрият агроном обаче проявяваше разбиране и мърморейки, поправяше видимите погрешни стъпки на любовта на Мазола. В далечните мечти, разбира се, Каталин Саняди вече фигурираше като „спътница в живота“ на Бейла Пондораи. Момчето усилено се готвеше за тази роля, защото раздаваше с известно превъзходство водата на жадните, но вечер вземаше книгите, за да стане пълна отличничка, защото по съвета на Мазола искаше да завърши селскостопанския техникум.

Колата се търкаляше към къщи, над мочурището се беше спуснала лека мъгла и момчетата мечтаеха мълчаливо. Когато колата изтрополи по моста на Зала, Салджията заговори:

— Сега вече бихме могли да дойдем отново тук.

— Не мога да оставя машината — каза Мазола, — вуйчо Ищван ще се разсърди... но след няколко дена вършитбата свършва. Може да ми възложи някоя нова работа.

Вуйчо Ищван обаче не му възложи нова работа.

— Достатъчно — каза, — догодина с удоволствие бих те приел пак. Ти имаш вече практика, а аз имам нужда от помощник. — След тези думи отброи няколко банкноти в шепата на Мазола и даде нареждане за обещаната вечеря с прасенце.

Докторът прегледа още веднъж Салджията.

— Можеш да вървиш! — каза той. — Говорих вече с Матула какво трябва да внимава. Вземай витамини и през септември ще можеш да тръгнеш на земята и най-силния в класа.

— Не мога, чичо докторе, защото Мазола е най-силният...

Вечерята премина отлично, кой можеше да оспори изкуството на леля Нанчи? Прасето се беше зачервило, кожицата хрупкаше, в устата си държеше ябълка и около него се носеше такъв аромат — жива съблазън!

Децата получиха и по една малка чаша вино, възрастните обаче не сметнаха, че е задължително да се задоволят само с по една чаша. В резултат на това — когато двете момчета вече бяха в леглото — навън ревна най-дълбокият бас на хора на донските казаци:

*Ще помоля мелничаря
Смели пшеницата ми...*

Нямаше съмнение, че нямаше в света мелничар, който можеше да устои на молбата в тази песен, на този глас, в който се беше побрала цялата любов към земята и житните поля. Но после песента замлъкна, отведоха някъде доктора и повече не се чуваше нищо, само стенанията ту на Салджията, ту на Мазола, сякаш прасето искаше да отмъсти за ранната си смърт. По-късно обаче, изглежда, се примири с жестокостта на съдбата и само пердето се поклащаше, сякаш отвореният горен прозорец дишаше: изпускаше използвания въздух и оставяше да влиза в стаята свежия летен аромат от градината. А когато на другия ден сутринта се почука на прозореца, Гюла отвори очи, сякаш болестта и изминалите три седмици бяха само лош сън.

— Да вървим, чичо Гергьо!

Матула седеше на обичайното си място в кухнята и погледна двете деца както старият орел, когато му връщат малките. Освен това така любезничеше с Нанчи, че старата жена забеляза:

— Виждаш ли, Гергьо, и такъв можеш да бъдеш... Не искаш ли чай.

— Защо да не искам, ако прибавиш и ром към него? Докторът даде толкова много лекарства на Гюла — обърна се той към момчетата, — че можеше да умори цяло село с тях, макар, както виждам, Гюла е оздравял.

— Няма ми нищо, чичо Гергьо. Какво прави Чикас?

— Ами че сега не зная какво прави, но не трябва вече да го връзвам негодника. Иначе няма нищо ново. Авлигите отлетяха, не се виждат и черните бързолети, а и щъркелите и лястовиците се готвят да отлетят.

— А морският орел?

— Там е. Видях го вчера, носеше риба, но нали ще го видите.

Когато тръгнаха, беше все още тъмно — вече се съмваше покъсно — но зората този ден се спусна над тях като позната, а шумящата в езерото птича армия, сякаш поздравяваше завръщащите се вкъщи.

Старата слива се очертаваше меко в зората, тръстиката нежно шепнеше, старата лодка се олюляваше, а вълните я плискаха отстрани като позната милувка.

Чикас, лаейки, подскочаше около тях и в хладния дъх на мочурището витаеше щастието.

Матула се усмихваше тихо и само кимна леко с глава, когато Салджията измъкна секирата изпод подпорната греда, а Мазола нареди пратените от леля Нанчи неща.

Те не говореха, защото думите бяха излишни.

Гюла отиде за дърва, Мазола подреди полиците, старецът запали лулата и започна да дялка шишове.

Слънцето изгря и тримата бяха отново заедно.

По това време лятото беше много тихо. Утринната мъгла не се разпръскваше до изгрева на слънцето. Реката течеше бавно, почти незабележимо, вятър се появяваше рядко и скоро затихваше някъде дълбоко в тръстиката, където всички гнезда вече бяха празни и само

метличините на тръстиката гледаха небето в зеленото огледало на скритите води.

Всичко беше станало по-мудно. Слънцето изгряваше много по-късно, спираше се по-дълго в подножието на небето, по-лениви станаха и момчетата, дори и Матула изпушваше една лула в леглото от сено, преди да стане.

През това време Чикас влизаше и излизаше, като поклащаше тромаво опашка, клякаше за миг и се прозяваше.

— Не си ли се наспал? — питаше го старецът, но това беше само въпрос, на който не трябваше да се отговори.

А когато станаха, вече всеки знаеше работата си. Сега тя не беше припряна, пълна с неизвестности, а разнообразна и нямаше нищо общо с наставления и тормоз, с черен робски труд. Но *трябваше* да се свърши, защото всеки вършеше това за себе си и за малкия колектив. Кой колко разнообразие и радост намираше в нея, това си беше негова работа.

Момчетата станаха по-бавни, лаконични и вместо дългите обяснения само помръдваха рамо или махаха с ръка.

В тръстиката се чувстваха както в къщи и се разхождаха из мочурището както из града, където надписи и светофари направляват хората.

Цветът на водата сочеше дълбочината, сянката — времето, гласът — далечината, а непрекъснатата глъчка на птичия свят наподобяваше уличен шум, в който понякога се чува скърцането на внезапно спряла кола или свирката на милиционера. Тези гласове тук се заместваха от предупредителните крясъци, заплашителното грачене или уплашените писъци на ятото, както когато трамваят блъсне някого. Разликата беше само тази, че тук не пристигаше колата на „Бърза помощ“, защото жертвата биваше отнасяна от ястреба или канята.

Сега вече едва ли някаква буря можеше да изненада момчетата, защото станаха чувствителни към всяка промяна. Чувствителни, но не припрени, защото се приспособиха към темпото на местността и на Матула.

И — нещо, което досега не правеха — разговаряха за бъдещето, за идущата година и в плановете им за настоящето вече се присъедини и бъдещето, което означаваше донякъде и сбогуване.

Вечер говореха за зимата, когато северни птици — гости шумят по леда и около топлите извори, където водата никога не замръзва. Мочурищата спят под дебел сняг, реката се промъква под леда тихо като крадец, синигери подскачат по тръстиките стъбла и дърво и камък се пукат от ледения поглед на луната.

— Чичо Матула, и в такова време ли идвате тук?

— По-рядко.

— Тогава не може ли тук вън да се спи?

— За може не може, но би трябвало огънят да гори цяла нощ. Разбира се, когато забележа някакви човешки следи навътре тръгвам след тях. Но на никого много не му се идва тук. В детските ми години се появяваше и по някой вълк, когато Драва замръзваше и вълците можеха да преминат от хърватските планини. Тогава правеха големи хайки, макар че вълци рядко идваха.

Старецът разправяше, а момчетата гледаха огъня и мислеха за зимата, когато тук господства граченето на враните, диви гъски се обаждат в студения въздух и снегът като отворена книга издава следите на нощните ловци.

— Вятърът не навява ли сняг в колибата?

— Не много, защото я затрупвам наоколо със снопчета тръстика, която напролет изгарям. Хубаво е, че ме подсетихте, Гюла, тръстиката може да се приготви тук.

— От савака ли ще я докараме?

— Оттам.

— Ще я пренесем, чичо Матула, не се грижете за това.

През този ден момчетата пренасяха тръстика от савака, защото Матула имаше работа на друго място.

— По обяд ще бъда тук, после ще видим колко чувала ще са необходими.

Момчетата закусиха леко, през това време обаче обмислиха всички възможни начини за пренасянето на тръстиката, защото „колко чувала ще са необходими“ означаваше, че и пренасянето на тръстиката си има своя майстория.

— Само с лодката — каза Мазола, — ще я натоварим на лодката и ще я пренесем до колибата.

— Хайде де, не е толкова просто — поклати глава Салджията. — Трябва да помислим добре. Тръстиките снопове са дълги три-четири

метра, ще увисна от двете страни във водата, а ако качиш няколко снопа, как ще гребеш?

— Нека да опитаме!

И те опитаха, Салджията излезе прав. Той пренесе тръстиката, а Мазола я натовари, но когато няколко снопа легнаха върху лодката, вече остана само толкова място, колкото Мазола да сложи чудесната си ловджийска шапка, за да не падне във водата по време на товаренето. Славният младеж въобще не носеше шапка, но сега на шапката увяхваше една малка роза и Мазола искаше няколко пъти на ден да вижда тази роза.

В разгара на работата обаче забравиха за шапката и Мазола изкрещя толкова силно, че Салджията изпусна тръстиковия сноп:

— Шапката ми! Гюла, шапката ми!

— Не крещи, ще я изтегля с желязната кука.

— Бързай, защото водата ще я отнесе.

— Ще я отнесат дяволите, най-много да потъне...

— Казах ли ти?

Салджията леко, само с едно движение изхвърли на брега забележителната шапка.

— Не си казал, Мазол, нищо, и не зная защо носиш този предмет с цвят на люцерна.

— Всеки агроном носи такава шапка.

— Добре, добре, но тук не я виждат кравите, за да се радват на този сочен фураж.

— Не ме обиждай, Салджийо, а освен това и цветето е от Катица.

— Не го видях, Мазол, прости ми.

Гюла уважаваше чувствата на Мазола, пък и не беше за препоръчване да се засягат тези чувства, защото Мазола, кроткият „Мазол“, беше способен да извърши убийство заради Катица.

Салджията закачи шапката на една върба, вдигна изпуснатия сноп, но веднага го остави.

— Мазол, намислих нещо. Това така няма да стане. Закарай лодката нагоре до колибата, а аз ще отида при помпата на другата лодка. Ще вържем и двете лодки една до друга и на два пъти ще закараме цялата тръстика. Донеси въжето от колибата и ще ги теглим от брега. Аз ще дърпам, а ти с желязната кука ще ги направляваш.

След като помисли малко, Мазола каза:

— Прав си, Салджийо! Наистина добре го измисли. Шапката ми! Нали никой няма да я вземе?

— Честна дума, Мазол, ще стана груб! Тук не минава никой, а чаплиите не носят такива отвратителни неща.

— Грещиш, Гюла, шапката се хареса на *всички*.

Гюла, без да каже нищо, тръгна към помпата, защото знаеше добре кои са тези всички. Той си помисли, че любовта може да е прекрасно чувство, но няма нищо общо с действителността. И Салджията несъмнено беше прав, само не знаеше, че това чувство и в света на мочурищата е необикновено сладка мъка, от която ще стане гнездо и малки птичета: най-чудесната действителност на живота.

Завързаха майсторски една за друга двете лодки и ги натовариха хубаво, а Мазола заяви облекчено:

— Знаменит си, Салджийо, дай ми шапката.

Гюла преглътна, даде му шапката и върза въжето за лодките. Мазола взе желязната кука и ги тласна от брега, в същото време Гюла с всички сили дръпна въжето.

След малко стана ясно, че това е било неуместно движение, защото Мазола не беше запазил равновесие на върха на тръстиковата купчина, а и не очакваше дърпането, така че с желязната кука в ръце падна във водата.

Салджията се обърна при голямото цамбуркане, хвана желязната кука и изтегли приятеля си.

Мазола — по изключение — беше много ядосан. След като изплю погълнатата излишно вода и свали предпазливо нахлупената шапка, каза:

— Гюла, това беше глупост! Не се сърди, но глупост...

— Но, Бейла, ти видя, че дърпам въжето...

— Трябваше да ми кажеш.

— Не се сърди, Мазол, сметнах...

— Не се сърдя, но сега трябва да почакаш, докато се преоблека.

— Да не изстинеш, Бейла.

— Ще бързам.

И Мазола изтича бързо и не видя, че Салджията само дето не падна по гръб от безгласен смях. Мазола бързаше, но когато стигна до колибата, първо настани шапката си на сигурно място.

— Пази я, Чикас.

По това време тъкмо Чикас страшно скучаеше така, че стана и помириса окачената шапка при огъня. Помириса я и още при първото помирисване установи, че шапката мирише на шапка. Нищо особено. Чикас се обърна, почеса се, дори се прозя. Не удостои с внимание и малката мокра роза, когато Мазола я повдигна до устата си.

„Ще я изяде ли?“ — помисли си учуден Чикас.

Мазола обаче не изяде малкото цвете, а го целуна, после го зави в хартия и го мушна под подпорната греда.

„Аха — премигна Чикас, — скри го, макар че на мен не ми трябва.“

— Стой тук, Чикас!

„Добре, добре — поклати опашка малкото куче, — сега вече всички ми заповядват, но бедата е там, че всички ми заповядват еднакво. Добре, ще остана тук.“

Когато Матула се върна, купът тръстика се намираще вече зад колибата, огънат гореше, опадалата шума беше изметена и всичко подредено.

Беше тъкмо обяд, отнякъде много отдалече се чу тихият обеден звън на камбаните.

Матула погледна купа тръстика, момчетата, после съхнещите дрехи на Мазола и се усмихна.

— Никой в мочурището нямаше да може да го направи по-добре, но защо трябваше да се окъпете?

— Гюла дръпна въжето, но и аз не внимавах — каза Мазола.

— Значи прекарали сте я с лодката. Помислих си: все нещо ще им хрумне. Най-добрия начин сте измислили. Най-добрия! Това е истината! — Той избърса челото си. — Може да ядем вече.

Днес никой не се сети за топъл обяд, защото трябваше да се изяде храната, която леля Нанчи им беше приготвила. Гюла донесе дъската, Мазола — раницата, а когато наредиха масата, Матула заговори:

— Изглежда, че на стари години станах господар. „Масичке, сложи се“ — казвам, после само сядам до нея като някой епископ. Жалко, че си отивате. Много добре си живеем тримата.

Двете момчета спряха да ядат и се умислиха. Зад топлия блясък на късното лято се изправяше есента, градът, училището, гъмжилото и шумът. Гледаха хляба, месото, зелените пиперки и ножа в ръцете си, но мислеха за лятото, за Матула, за колибата и за Чикас. Мислеха за водата, за лодките, за издигащите се птици, за целия опознат свят на мочурището, който трябваше да напуснат.

— Но толкова по-хубаво ще бъде, като се върнете... толкова по-хубаво! — окуражи Матула смълчаните деца. — В къщи няма да ви познаят. Бейла, вие и без това бяхте силен момък (Мазола се изчерви), но вие, Гюла бяхте — и Матула махна с ръка — като тънка върбова пръчка. Но сега вече имате яки рамене, мускули, хубави големи длани...

Гюла погледна ръцете си.

— Да, а бях и болен.

— Сега вече не сте припрян, не жестикулирате, не правите проблем от всяка нередност, с една дума станахте момък на място... А вие Бейла, имате и цвете на шапката.

Мазола почувства, че ще потъне в земята от срам, ушите му пламнаха. Но не можа да каже нищо и от изненада глътна толкова голям залък, че за малко щеше да се задави.

— ... което не е лошо, защото Кати е порядъчно момиче, а какво ще стане, като разцъфти! Освен това ми е и роднина.

Момчетата мълчаха, ядяха и чувстваха, че това лято наистина си отива, но ще дойде другото заедно с мочурището, Матула и... Кати.

— Майка ѝ е от рода Матула, не го казвам защото... С една дума: сега малко ще починем, после аз ще ви оставя, защото имам работа, но хубаво би било довечера да хапнем малко риба.

— Ще стане, чичо Гергьо, ако хванем — каза Гюла, защото Мазола още не беше способен да проговори. С най-голямо удоволствие той щеше да прегърне най-новия си „роднина“, но ясно чувстваше, че в този свят на мочурището хората не се прегръщат. Най-много мислено, макар че и така могат да се обичат, може би дори по-трайно.

Когато се събудиха, леглото на Матула беше празно. Събудиха се, но мълчаха. Салджията разгледаше порасналите си длани, после тайно опипа мускулите си, а Мазола гледаше във въздуха така, сякаш виждаше някого, а може би наистина виждаше, защото по стар лош обичай облиза краищата на устата си.

— Ще вземем и пушката — изказа на глас мислите си Гюла.

— Какво?

— Пушката!

— Пушката ли?

Салджията се ядоса.

— Моля ти се, Мазол, не ставай съвсем идиот! Да, пушката, оръжието с двете цеви, с която човек се прицелва; бам-бам изстрелва патроните. Сега вече разбра ли?

— Разбирам, но ако си груб, мога и да си отида...

— Мазол — извика Гюла, — Мазол, ако повториш това, ще стрелям в задника ти, после ще ми е все едно дали ще си отидеш! Дори не ми обръщаш внимание като ти говоря, а после се обиждаш.

— Мислех за нещо друго...

— Добре, мисли си за друго, но сега да вземем въдиците, защото излапахме всичко, а искаме и да вечеряме. Няма да понеса срама, ако посрещнем стареца с празни ръце.

— Чичо Гергьо ли?

— Не тиханският абат... Хайде!

— Почакай един миг, Салджийо, виждам, че шапката ми е изсъхнала. И огънят я е сушил, и слънцето... — И след като я поизгледа, Мазола я сложи на главата си. — Слушай, Гюла, сякаш сега е малка...

Гюла вече беше тръгнал, но се върна.

— Ха-ха, Мазол, като напръстник на тиква!

— Не се смей, Салджийо. Малко се е свила...

— Малко ли? — превиваше се от смях Гюла. — Малко, господи боже! Но — прибави, като видя огорчението на Мазола — шапкарят ще я разшири. Ще стане като нова.

— А дотогава?

— Дотогава няма да се изтърква, няма да пада във вода, няма да я изцапаш. А ако твоята годеница е влюбена в шапката ти, по-добре е да го научиш. Хайде, Бейла, ще пропуснем най-хубавото време. Какво искаш, Чикас?

Малкото куче се изправи и опря предните си крака на коленете на Гюла.

— А аз пак ли ще остана тук?

— Ела, Чикас, тук няма какво да се пази, най-много шапката на Мазола, но сега вече и тя не заслужава...

— И не трябва — каза Мазола, — аз ще я разширя. Ще я намокря във водата и ще се разшири на главата ми.

Когато Матула пристигна, малко изненадан видя, че шапката на Мазола е нахлупена до ушите му и от периферията ѝ капе вода.

— Да не би да ви боли главата?

— Шапката ми се сви — обясни му Мазола, — сега я разширявам.

Матула се усмихна.

— Трябва да се постави на гърне, но и така е добре, не ви ли стяга?

— Стяга ме много — призна си Мазола, — главата ми сякаш е в железен обръч.

— Тогава се разширява. Уловихте ли нещо?

— Платики, но са малко.

— Тогава аз ще напая огъня. Може да останете още половин час.

Матула отиде към колибата, разбира се, придружен от Чикас, защото малкото куче при всички случаи приемаше нарежданията на момчетата, но за истински господар признаваше Матула.

Двете момчета останаха сами и в хладния здрач сякаш нещо чуждо пробяга по водата, сякаш вече не бяха изцяло тук. „Жалко, че си отивате“ — каза старият Гергьо и Гюла просто видя зад малкото прозорче на железопътната каса черната нацапана възглавничка, печата, на който има датата, и билета, върху който ще ударят датата.

Не, не може да се каже, че Салджията жадуваше за този миг, но не се натъжаваше особено, а по-скоро изпитваше любопитство, сякаш сега с други очи гледаше целия свят. От болестта му нямаше и помен и младият организъм с феноменална бързина придоби силата на полуномадския живот. Фантазията му и сега понякога работеше, но Гюла вече не живееше с фантазиите си, по-скоро се развличаше с тях, както със сънищата, които може да се сбъднат, но в момента на раждането им още не са действителност. Той обичаше тези фантазии, но вече не им позволяваше да господстват. Старото „Салджийско време“ беше приключено, свърши, защото пред него беше действителността, по-въълнуваща и по-хубава от всички приказки.

Момъкът не преценяваше тези чувства и те не ставаха съзнателни мисли, но се долавяха във всяко негово движение и в блясъка на очите му. Не премигваше, когато говореше, не държеше палтото си, не гледаше настрана, не беше припрян, а когато кажеше „да“ или „не“, не отстъпваше. Стана по-естествен и мъжествените черти вече очертаваха волева брадичка и уста.

Гюла Лайош Ладо сега вече може би приличаше донякъде на потомците на старите Гюлаевци, които природата беше направила мъжествени, а неговите потомци може би ще приличат на него дори и ако се формират като хора сред машините, защото и машината не е друго, освен хванати в едно конструкции на природни сили.

Всички тези мисли обаче се таяха дълбоко в душата на момчето, обвити в мъглата на времето и достатъчно беше да изграчи една врана, за да забрави влака, който кой знае къде завива, докато стигне до тази малка гара.

Враните пътуваха на семейства до дървото за спане и отпред можеха да се различат старите, отзад — по-малките.

— *Sorgs sorgix* — промърмори Гюла, — сиви врани. Във всеки случай ще поискам от вуйчо Ищван книгата на Ловаши. После ще отида и в музея... няма ли да се прибираме вече, Мазол?

Мазола само даде знак с ръка, че има нещо на въдицата и във вълнението си дори свали разширяващата се на главата му шапка, после засече и след кратко изморяваме пое рибата с кепчето.

— Бяла риба! Улових я с червей... около килограм и половина е.

Гюла демонтира въдицата, зарадва се на бялата риба от килограм и половина, но когато я видя по-отблизо, се усъмни в тежината ѝ.

— Ще видиш.

— Какво да видя? Тук няма кантар, но чичо Гергьо ще я прецени до грам.

Матула също се зарадва на бялата риба.

— Хубава малка бяла риба — каза, когато момчетата изсипаха живарника на тревата, — има най-малко половин килограм...

Мазола леко обиден постави шапката си да съхне и едва по-късно каза, че е смятал рибата за по-тежка.

— Възможно е, но от това няма да стане по-голяма. Това не е беда, защото тези риби имат най-фино месо.

И Мазола се примири.

Вечерята беше истинска, първокласна, печена риба „а ла Матула“, която успокои и предизвика приятни чувства у малката компания, разбира се, включително и у Чикас, който искаше да оближе дори „подноса“.

— Чикас! — извика старецът и малкото куче се дръпна веднага настрана, защото в гласа на Матула се чувстваше не само порицание, но и заплаха. — Както виждам, не те сдържа на едно място. — После продължиха да седят мълчаливо около огъня; дочакаха вечерта да се спусне над тях и мислите им да изгорят в пламъците.

— Времето минава — каза Матула по-късно, — какво смятате да правите утре?

— Мисля да покажа на Бейла крепостта от тръни. Жалко, че няма лопата и кирка, бихме разкопали старата стена, може би ще намерим нещо.

— Едва ли — старецът издуха пушека, — но инструменти има в помпената станция. Ключът е тук.

На Гюла му стана горещо, сякаш огънят пламна по-силно.

— Ще ни покажете ли къде трябва да копаем, чичо Гергьо?

— Да, но после аз имам работа.

— Хубаво би било да намерим една торба злато — мечтаеше Мазола.

— Може да намерите някакви стари пари, но торбичка със злато едва ли — каза Матула и мислите вече се понесоха с въображаемия блестящ товар. Изчезнаха и се насочиха към земята, към камъните, към миналото, към мрака и се скриха в сянката, за да могат да дойдат, когато сънят ги повика. И може би са дошли, но момчетата на сутринта не си спомняха нищо.

— Може да отидем и с лодката — размишляваше Матула, — първо ще вземем инструментите, после ще продължим. И пешком няма да стигнем по-рано. Увийте си нещо за обяд, вземете си палтата. Да бързаме, защото слънцето ще ни напече.

Това, разбира се, беше прекалено, но Гюла вече беше свикнал, че когато слънцето се подаде до половината над Шомогските хълмове, макар да е още тъмно, за Матула беше настъпило утрото.

Мазола гребеше. Старецът каза, че сили има, но не ги получава лодката, а водата. Но ще се научи и той. Гюла вече *почти* знае...

— Дайте веслото, Мазол... — и извинително погледна момчето, — не се сърдете, но Гюла винаги ви казва така и без да искам, се изтървах. Знаете ли, Бейла, като дете и аз имах прякор, казваха ми „Пипигаба“, защото фъфлех и на малката мотика казвах пипигаба. Така че може да ме наричат и така, ако искате...

Мазола не каза нищо, но облиза края на устата си. Едва забелязваха, че пътуват, защото Матула гребеше и лодката хвърчеше по водата като водното конче във въздуха, само че много по-право.

Сега слънцето вече се беше откъснало от земята, но все още червено се разхождаше замечтано по източното небе и от блясъка му върху старите дървета край крепостта от тръни се беше спуснала червена зора. Завързаха лодката и Матула тръгна напред, докато стигнат на хълма в гората.

— Гледай този дъб, Мазол!

В гората цареше тишина като в голяма, празна черква. Стъпките, шепнейки, се плъзгаха по гнилата шума и през пролуките на гъстите корени на дърветата слънцето хвърляше червено злато.

Вървяха бавно, мълчаливо, защото във въздуха се носеше чистото благоухание на събудането и чуването на кълвача се чуваше така ясно, както дървените обуца на клисаря при пеенето на хора.

— Мисля, че е тук — спря се Матула, където миналия път обядваха. — Тук беше стената. Дайте ми кирката, Гюла.

Матула заби кирката в земята и разкъса гъстата трева, после започна да копае надлъж. По-късно кирката удари в нещо.

— Камък! Това е!

— Това е — кимна глава старецът, — казах, че тук имаше нещо като стена...

Обърнатата земя миришеше някак странно, на гнило, а след един час се появили сиви отломъци. Матула не копаеше надълбоко, а само надлъж. Зад него момчетата ринеха и сега в черния хумусен пласт вече можеше да се види линията на каменната стена.

Матула остави кирката.

— Сега я виждате, нали? Така че поровете. Аз ще се прибера в къщи към два часа, за обяд не се грижете, а после, ако намерите злато, ето я раницата...

— Не е изключено, чичо Гергьо.

— Стотинка не са имали бедните, камо ли злато. Че нали затова са се били, защото винаги някой е отнасял оттук всичко. Ту татарите, ту турците, ту немците — да не изгният костите им — макар че затова сме си били виновни и ние. Така че копайте тук край стената. — Той удари с кирката и земята изкълтя, сякаш даде право на стареца.

Двете момчета останаха сами и започнаха да копаят по-бавно, защото трескавата бързина скоро намали ентузиазма им за търсене на съкровище. Все по-дълго се подпирала на дръжката на кирката и добре им идваше прохладният ветрец от гората. Но земята край стената намаляваше и сега вече можеше да се видят по-големите камъни и тухлите между тях.

— И тогава ли е имало тухли? — попита Мазола и Салджията погледна сърдито приятеля си.

— Дори и преди три хиляди години, Мазол. Не си ли спомняш какво ни разказа чичо Лайош, че е имало народи, които са изпичали писанията си на тухли, когато унгарците са се скитали още из Азия?

— Може да съм отсъствал — размишляваше момчето с дългите ръце, — защото наистина не си спомням.

— Спал си, Мазол. Аз видях крепостта в Шомло, ходил съм и в крепостта на крал Матяш във Вишеград, половината е от тухли. Някои са като нови. Остави кирката, пръстта край стената ще изринем надалече.

Сега момчетата вече работеха бавно, обмислено. Хвърляха земята надалече, за да не им пречи и дори не забелязаха, че навлизат по-дълбоко и едната страна на стената се откриваше все повече. До нея се образува гладък път, широк един метър и дълъг четири-пет метра, защото надясно се спускаше стръмно надолу хълмът към мочурището, сякаш го бяха отрязали.

— Да бяхме похапнали? — изправи се Салджията и Мазола остави кирката.

— И аз огладнях, макар че лесно се копае — каза той, — вижда се, че тази земя е натрупана тук.

Утринната горска тишина вече беше отлетяла. Тук-там изкрещяваше по някоя и друга сврака, далече над тръстиката пищяха мишеловки, а старите дървета от време на време се обаждаха шепнешком от лекия вятър.

Чудно хубав беше този предобед, за който Бейла Пондораи и Гюла Лайош Ладо щяха да си спомнят и на стари години, но никой нямаше да може нито да го разкаже, нито да го опише. Слънцето грееше като всеки път, а гората и преди сто години е била такава както днес. Вятърът ту подухваше, ту спираше, малките облачета идваха и отплуваха като корабчета от памук, кълвачът сякаш забиваше гвоздеи в ковчега на август, а изринатата пръст дъхаше на отворен стар гроб.

Хубав беше този предобед, макар че не беше весел.

Момчетата се хранеха тихо, но дори не съзнаваха, че ядат, после прибраха мълчаливо яденето и продължиха да седят, като че ли чакаха нещо. Понякога поглеждаха между сенчестите стволоче на дърветата, сякаш някой трябваше да пристигне, някакъв дрипав витяз, роб в окови, цялото кърваво минало, което се прегърбва от мъка и носи много малко радост в бедняшката си торба.

Разкритите камъни дишаха, бродещият вятър ги облиза, помете пръстта и камъните си спомниха...

— Хайде, Салджия, щом като веднъж започнахме, аз ще копая, а ти ще ринеш.

Мазола копаяше, а Салджията ринеше. По-късно кирката удари отново в нещо твърдо.

— Чуваш ли, тук има също стена!

— Ще видим, след като я изчистим.

— Тухли — каза по-късно Мазола, — тухли, но изправени на ръб.

— Да, парче от тухла. Падна там...

Мълчаливо, но възбудено работеха. Лесно изчистиха пръстта от тухлите и тогава се показва свод, който на всяка крачка кънтеше.

— Чуваш ли? — спря се Мазола. — Това е някакъв свод. Може би под него има мазе...

— Възможно е, но не скачай по него. Първо хубаво ще го почистим.

— Слушай, Салджийо, можеш да скачаш спокойно по него. Старите са знаели да строят. Като желязо е. Гледай!

Мазола подскочи, за да докаже здравината на свода, а когато се стовари върху него — тухлите тръгнаха надолу...

— С-а-а-ал... — извика той, после заедно с кирката изчезна сред сриналите се тухли. Долу се чуваше още някакъв грохот, търкаляне на камъни, после настъпи тишина.

Бял като платно, Гюла се втрени в тъмната дупка и почувства, че сърцето му ще изскочи през гърлото, цялата околност се завъртя пред него. Устата му трепереше, искаше да вика, но не издаде никакъв звук.

— Гюла... Гюлаааа!

— Ох, Мазол... не се движи — пошепна Салджията.

— Какво?

— Казвам да не мърдаш, защото и другите ще се сгромолясат върху тебе... нищо ли ти няма?

— Нищо... но как ще изляза оттук? И главата ми...

— Какво ти е на главата?

— Кърви.

— Нали ти казах да не скачаш?

— И единият ми пръст... сигурно се е счупил или...

Салджията уплашен слушаше, а Мазола също така уплашено извика:

— Отиде ли си?

— Бейла, ще ме подлудиш, как ще си отида, дори не смея да се помръдна. Току-виж съм паднал върху тебе.

— Няма да паднеш върху мен, защото останалата част на свода, както виждам, е здрава, а освен това и корени го държат... и пръст.

Макар и разтреперан, Гюла пропълзя до отвора на мазето.

— Къде си? — промълви той, защото дори не смееше да говори високо.

— Тук, в ъгъла.

— Не те виждам, Мазол, ще отида за въже... само не се мърдай... не се мърдай...

— Не можеш да ме изтеглиш, а аз не мога да се хвана за нищо.

— Ще потърся чичо Гергьо.

— Добре, но дотогава какво ще правя тук?

— Огледай наоколо, Бейла, но внимавай да не падне нещо върху тебе. Моля те, внимавай много. Ще тичам, Бейла, повярвай ми, ще тичам.

Салджията пълзешком се дръпна от дупката и едва когато се изправи, почувства колко е омаломощен от уплаха.

— Ще тичам, Мазол! — извика назад и разтрепераните му крака при третия скок се подчиниха на заповедта. Момчето тичаше, а старите дървета замислени гледаха след него. После започнаха да си шепнат, защото вече бяха виждали на този хълм диви тичания, бягства, преследвания и шепотът им беше поглъщал също така безследно и предсмъртните хъркания, както стъпките на Гюла по старата шума.

Гюла не чувстваше умора, макар че вече тичаше по брега. Той мина направо през тръстиката, не потърси пътека, а може би нямаше и да намери. Мислите му изцяло бяха заети с Мазола, който сега седеше там, в тъмното мазе, и го чакаше.

Ами ако стената падне?

При тази мисъл Гюла затича по-силно, което не можеше да продължи дълго време.

„Не, сега вече няма да падне нищо“ — размисли, че сега няма никакъв смисъл да бърза толкова.

Това въже дали ще издържи Бейла? И ще може ли сам да го изтегли... а ако не може, за какво ще го завърже?

Матула! Само Матула може да помогне, никой друг. Но къде ли е старецът? Остави и пушката при падналата стена, сега може би трябваше да стреля и старецът щеше да чуе, защото не каза, че ще ходи в селото.

Значи, първо ще вземе въжето от колибата и ще го остави на брега, където минава пътеката от селото, ще вземе и секирата, защото може да потрябва... ще изтича по този път, защото старецът тръгна по него и ако не го намери, ще се върне за пушката и ще гърми дотогава, докато не се появи. Ако и тогава не дойде, ще трябва да отиде да поиска помощ от вуйчо Йщван.

Ох, Мазол, мили Мазол, защо ти трябваше да подскачаш?

През жълтугените храсти претича като преследвано диво животно. По гърба му се стичаше пот и дори не обръщаше внимание, че клоните едва не извадиха очите му.

Когато излезе от храсталаците, Чикас изтича пред него, лаейки весело, но млъкна веднага, защото по следите на момчето се носеше страх и ужас и малкото куче го усети. Започна да тича пред Гюла, който вече едва се държеше на крака, ушите му бучаха, сърцето му продължаваше да бие тревожно, макар че в този миг крилете на безпокойството се пречупиха, защото Матула седеше на леглото от сено и ядеше сланина.

— Чичо Гергьо!

Ножът спря в ръката на Матула.

— Къде е Бейла?

— Чичо Матула... в дупката.

— Падна ли нещо върху него?

— Не, не... но е вътре... — И Салджията не съжаляваше, че сълзи потекоха по лицето му. Цялата му уплаха, нервното му напрежение се отприщиха. — Да вървим, чичо Гергьо!

Матула държеше в ръка кожа от сланина, а върху кожата имаше още едно малко парче.

— Говорихте ли с него, след като пропадна?

— Разбира се! Каза, че главата му кърви и че единият му пръст е счупен... не може да излезе.

Матула отрязва останалата сланина и към нея прибави парче зелена пиперка.

— И сега е там в онази тъмнина.

— Само отвън се вижда така — каза Матула, — въжето е там, секирата е на подпорната греда, вземете ги. Няма да се случи нищо лошо!

Салджията едва сега се съвзе.

„Няма да се случи нищо лошо!“ — каза Матула и по настръхналите нерви на Гюла сякаш се разля елеят на доверието и спокойствието.

Слънцето клонеше към пладне. Навън милиони насекоми бръмчаха хвалебствия на слънцето, Чикас, изплезил език, лежеше до огнището, защото беше много топло, отдалеч се чуваше монотонният шум на птиците и Салджията почувства, че няма да се случи нищо лошо! Няма, защото Матула го каза и той долавяше чудната сила в думите му. Такъв човек не казва никога друго, освен истината.

Той се изправи цял разтреперан, нави въжето на кръг, взе секирата под мишница, а Матула затвори ножчето си.

— Вървете напред, вземете и Чикас, аз ще ви настигна. Нека малко се раздвижи и кучето.

Салджията извика Чикас и тръгна към брега, а Матула напълни торбата с най-различни неща, които можеха да се окажат нужни.

„Пръстът му едва ли се е счупил — мислеше той за Мазола, — най-много да е изкълчен, а това ще го оправим. Кой можеше да предположи, че там има някакво мазе.“

Салджията също мислеше за Мазола, макар вече доста спокойно.

„Какво ли прави горкият?“ — питаше се, но на това не можеше да отговори никой, дори Чикас, който впрочем не знаеше дори, че сега е член на спасителна експедиция.

„Как ли ни чака!“ — въздъхна Салджията, макар че това беше само предположение.

Когато Гюла изтича, известно време Мазола се чувстваше много самотен и си помисли какво ли ще стане, ако Матула се прибере едва вечерта. Но не се занимава дълго с тази мисъл, защото очите му свикнаха с тъмнината и след като се огледа наоколо, установи, че по-голяма беда вече не може да се случи. Вярно е, че лявата му ръка се поду доста и единият му пръст се изкриви, но не го болеше особено много. А когато пипна главата си, извика:

— Ах!

На главата на Мазола беше се появила подутина колкото кокоше яйце и това яйце дори кървеше.

„Защо ми трябваше да подскачам?“

Не, на този въпрос не отговори никой и Мазола започна да рови пръстта, която не беше паднала отгоре, а някога беше влязла през отвора на една от стените.

— Какво е това твърдото? — запита се смелият момък, защото сякаш седеше на остър камък.

Разбира се, това беше кирката!

Мазола издърпа кирката изпод себе си, но съобрази, че с нея не бива много да рови, защото нещо може да падне върху му, колкото и добре да са строили старите.

Земята обаче можеше да се чопли и с ръка и желанието му за търсене на съкровище надви първоначалната уплаха.

Кирката извънтяваше ту тук, ту там и ровенето започна да става вълнуващо, макар че откриваше само парчета камъни. Дребни и едри камъни. А на едно място се появи ухото на някакъв глинен съд.

„Ако беше цял — въздъхна момчето, — и в него жълтици...“

От време на време поглеждаше към високото небе и се заслушваше, но с промъкващия се в дупката слънчев лъч слизаше само горският шепот. „Мирише като в някоя крипта“ — помисли момчето. Мазола още не беше влизал в крипта и не желаше да влезе в това тайнствено място на човешките останки, но чувстваше, че само там може да има такава миризма и беше напълно прав.

Пръстта и тъмнината, корените и химията на самотата бяха работили тук няколкостотин години, а сега, след като нахлу светлината и топлината, миризмата на разложението изведнъж се понесе. Мазола изрази това така: „Смърди, дяволите да го вземат!“. Но засега не намери нищо.

„Поне Салджията да беше дошъл!“

И той продължи да рови, макар че ръката го болеше, а подутината на главата му го безпокоеше.

„Може би ще трябва да отида на лекар... защо ми трябваше да подскачам!“

Мазола отчаян седна, после извади портмонето и преброи парите си. В него имаше абонаментна трамвайна карта и една бележка за прането.

„Майка би се изплашила до смърт, ако знаеше... горката, сега сама разнася дрехите по къщите...“, момчето почувства известно угризение на съвестта, макар че Пеща, майка му и трамваите бяха така далечни.

Една сойка вдигаше шум в гората, но крясъците ѝ идваха толкова отдалече, че Мазола се почувства като затворник, какъвто всъщност беше.

В този момент погледът му се спря на стената.

Някакъв ръждясал кръг висеше на каменната стена, сякаш беше залепен там. Беше голяма желязна халка. Значи, мисълта че е затворник, беше правилна: навярно това помещение някога е било затвор. Времето — този невидим разрушител — вече беше разяло част от желязото. Когато момчето хвана халката, тя падна лесно заедно със забития в стената клин.

„Това вече е нещо — помиели Мазола, — Салджията ще се зарадва...“ — и той започна да огъва халката, ръждата по която беше толкова дебела, че се ронеше.

По стената не се виждаше нищо друго, затова той започна да дърпа с кирката отново пръстта от единия ъгъл към другия, като вече преглеждаше всяка шепа отломъци.

Така откри едно метално копче, счупена тока, остро, плоско парче желязо, което може би беше от нож или сабя, и някаква тъкан с тежка миризма, която се разпадаше като пръст, но навярно някога е била дреха...

„Може би одеяло — помисли си Мазола, — завивка на затворника...“ Макар от самия затворник да нямаше и следа, момчето не съжаляваше, че не се е срещнало с няколкостотин годишни човешки останки.

„Изглежда, е бил освободен“ — зарадва се момчето и дори през ум не му мина, че затворникът тук е могъл да бъде само турски. То се почувства негов другар по съдба и сметна, че да бъдеш турски или унгарски затворник е все едно и еднакво мъчително. Мазола виждаше само човека в някогашния турчин, лишен от слънцето, прикован във вериги към стената, без никаква надежда да дойде Салджията или Матула.

„Сигурно вече е пладне“ — погледна той през дупката, където слънцето грееше отвесно и вековната тъмнична влага просто се изпаряваше от топлината.

Сега ръката го болеше повече, но въпреки това продължаваше да придърпва с кирката пръстта и тъкмо когато удари отново в някакъв метален предмет, нещо сякаш тропна от външния свят.

— Мазол — прозвуча като че ли от небесата, — тук сме с чичо Матула. Как си?

— Боли ме ръката, намерих обаче едно метално копче, парче от сабя и една желязна халка, към която са завързвали затворниците... и ухото на някакво гърне... Къде е чичо Гергьо?

— Прави ти стълба. Сега ще отреже едно младо дърво и ще го остави с клоните. По него ще се изкачиш... дотогава потърси още нещо в пръстта. Дано...

Мазола намери още топка на боздуган, няколко по-малки и поголеми железни парчета, но — трябва да признаем — археологическият му копнеж се изпари и той се зарадва много на гласа на Матула.

— Завържете за това въже кирката и всичко, което сте намерили, да изтеглим първо тях.

Когато свършиха с това, спуснаха дървото с клони от ляво и отдясно, по което Мазола трябваше да се изкачи.

— Завържете въжето под мишниците си, че ако се подхлъзнете, да не паднете.

Бейла Пондораи ще си спомня до края на живота това изкачване. Той можеше да се държи само с дясната си ръка и да стои само на единия си крак, защото „стълбата“ имаше „стъпала“ ту на едната, ту на другата страна.

— Не бързайте — окуражаваше го Матула, — а когато се уморите, почивайте спокойно.

И Мазола „почиваше“ с една ръка и на един крак — „спокойно“, но Матула държеше здраво въжето.

После се появи една окървавена глава с подутина, голяма колкото яйце... но тогава вече го изтеглиха навън.

— Дяволите да я вземат тази дупка — каза Матула, — можеше и да загинете в нея! За това едва ли ще премълчим...

А Мазола лежеше на хълбока си и се усмихваше.

— Салджийо, можеш да слезеш, ако искаш.

— Не иска! — каза старецът. — Тази година вече не иска, но за идущата ще си помислим. Бейла, покажете ръката си. Аха, изкълчил се е безименият ви пръст. Ще видим какво ще го правим. Първо ще му направим компрес.

Когато това беше направено, старецът взе водна чаша и почти догоре я напълни със сливова ракия.

— Затворете си очите и я изпийте до дъното, но бързо.

Мазола се подчини и почувства, че дъхът му спря.

— Ах... — каза след това — край.

Това беше грешка, защото Мазола не само че не умря, напротив, по-късно заяви, че в крайна сметка, все пак някой трябвало да слезе...

Момчето беше вече забравило ранената си глава, ръка и всичко неприятно, което се случи, а когато Матула каза: „Е, я да видя пръста“ — безгрижно подаде ръката си на стареца, дори без да го погледне. Гледаше Салджията.

— Моля ти се, Салджийо, халката беше на стената, а когато, моля ти се, я дръпнах... О-о-о-х! — изкрещя, но толкова силно, че ехото доста време си игра с мъжествените викове и дори кълвачът спря дърводелската си работа.

— Наместих го — обясни му Матула, — сега вече трябва да му се правят само компреси.

Тръгналият по лош път пръст сега вече стоеше прав, но Мазола гледаше доста накриво света, нещо повече; виждаше криви дори някои дървета, които при идването им бяха прави.

— Може да се прибираме — предложи старецът, — аз ще нося инструментите, а вие, Гюла, хванете Бейла под ръка. В такъв момент човек върви по-трудно.

— Чичо Гергьо, на Катица няма да кажем, нали? — безпокоеше се раненият. — Ще се уплаши.

— Не, разбира се!

— Тя има слабо сърце, много слабо сърце.

— Разбира се.

— Къде ме дърпаш, Бейла?

— Не те дърпам наникъде, Салджийо. Не казвай такова нещо, защото ще се разсърдя. И не се дръж за мен, сам мога да вървя.

Салджията пусна пияния си приятел, който направи такова движение, сякаш упражняваше стъпките на чардаша „Двойката Калаи“.

— Не ме блъскай, Салджийо! Това не е шега... изглежда, че някаква тухла ме е ударила по главата, но не ме боли. Горката ми майка, сега сама разнася дрехите... свинщина, Салджийо, колкото и добър приятел да си ми. Свинщина! Няма да кажем на Катица, нали, чичо Матула? Сърцето ѝ ще се скъса... може ли?

Мазола залитна и хвана под ръка Матула.

— Чичо Гергьо и без това ми е роднина, вярно ли е? Ох, че съм жаден!

— Хей сега ще стигнем до Зала — усмихна се Матула, — в нея има достатъчно вода...

Мазола погледна с укор стареца.

— От онази, от другата няма ли вече?

— Нито капка!

— Жалко! Наистина жалко, но въпреки това ще ви покажа портрета, чичо Гергьо. Този Салджия забравя всичко... снимката на моя чичо, който е махараджа... И с Катица ще се снимаме.

— След сватбата — каза Матула много сериозно, а Салджията остана назад, защото чувстваше, че ще припадне от смях. Той вече познаваше въздействието на ракията и настръхваше дори само от миризмата ѝ, но стомахът на Мазола като че ли беше по-здрав.

Вече се движеха по дигата на Зала, но вървяха бавно, от една страна Мазола имаше много неща за казване, от друга, искаше на всяка цена да се вози на лодка.

— Когато стигнем в къщи.

— Прав сте, чичо Гергьо, винаги сте прав, но този Салджия... „мълчанието е злато... наистина не ме боли главата“, чичо Гергьо... Защо да ме боли?

При тези думи Мазола се спря и започна да мисли защо го боли главата, но понеже не намери никакво обяснение, каза:

— А какво ще кажете за това, чичо Гергьо, жената на Кенгел ще ни учи!

Матула не знаеше какво да отговори, затова измърмори:

— Хей сега ще стигнем в къщи...

Мазола се хвана за джоба.

— Трамвайният ми билет! Имаш ли пари у себе си, Салджийо? Абонаментната ми карта остана там, в затвора... ужасно!

Но накрая все пак стигнаха в къщи. Матула направи отново компрес и на ръката, и на главата на Мазола и го сложи да си легне.

— Ще си починете малко, а после ще отидем да се возим на лодката.

— Аз ще гребя — каза Мазола и лодката веднага тръгна, нещо повече, започна да се клати силно и храброто момче през нощта няколко пъти „слезе от нея“...

После заспа дълбоко, а когато се събуди на сутринта, намери целият свят безмерно мръсен, отвратителен и едновременно досаден. Главата му тежеше като олово, а стомахът му започна отново да се вълнува.

Той погледна навън ранния блясък на късното лято и с отвращение помисли за себе си.

— Спиш ли, Салджийо?

— Как си, Мазол?

— Като човек, когото са смлели на кайма, а после са го изхвърлили на сметта. Ужасно!

— По-добре е да се отвратите от ракията, отколкото да я обикнете — каза Матула, — а и пръстът ви трябваше да се намести. Зная от собствен опит, че много боли. Възможно е да съм ви сипал малко повече ракия, но сега всичко мина, а това е важното. Днес остани в леглото да си починеш. Ей сега ще ти направя нов компрес, а на обяд такава рибена чорба, че и мъртвите ще се вдигнат от нея.

Гюла стана, донесе студена вода. Матула, придружен доброволно от Чикас, отиде за дърва, а след смяната на компреса Мазола заспа отново.

— Сега вече ще се оправи — пошепна старецът, — хванете няколко риби, аз ще отида в селото, но ще се върна скоро. През това време наглеждайте голибата, може би на Бейла ще дотрябва нещо. Когато се събуди, да си сложи нов компрес.

— Добре, чичо Матула.

Старецът замина, Гюла тихо събра нещата си, окачи пушката на рамото си и отиде на брега, на обичайното място.

Беше тихо августовско утро, когато росата остава продължително време по паяжините, а във въздуха плува мълчалив размисъл.

Далеч някъде се чуваше пухтенето на влак и Гюла — днес за пръв път — си спомни за дома. Безкрайната тръстика беше там, зад гърба му, но отвъд миризливото мочурище препускаше влак към града и септември.

Той хвърли въдиците, сложи пушката до себе си, погледна водата и помисли за стаята си, за майка Пири, за Бика, за Бълхата, за чичо Лайош и за Юриста.

„Ще има какво да се разказва“ — помисли за миг, но после почувства, че всичко може да се разкаже само с няколко думи. Защото не се е случило почти нищо. Дреболии... ще ги разкаже Мазола, разбира се, трябва да се уговорим какво може да се разкаже вкъщи и какво не.

— Пии... пии — показаха се малките водни кокошки, — ние само тук събираме храна.

— Здравейте, деца — кимна им Гюла, когато малките птици минаха пред него и сърцето му се развесели. Той почувства дълбоко колко близък му е станал волният околен свят, свободата на който обаче е ограничена от безмилостни закони. Сега вече този свят не му беше непознат и той не смяташе, че съществува толкова голяма пропаст между живота в мочурището и живота по улиците, къщите и училището. Нещо повече, животът и тук, и там има своите изисквания, на които трябва да се подчиняваш. Който не се подчинява, загива или най-малкото изостава.

Хоп! — конецът се дръпна и Гюла пое в кепчето мятащата се каракуда.

Сега вече не се вълнуваше и не беше припрян. Матула иска риба, значи трябва да се улови. Мазола също ще огладнее дотогава. Той хвърли пак въдицата и почувства глад.

„Хубаво би било да има сега една соленка, колко отдавна не съм ял... соленка с кимион... Ще дам книгите си да ги подвържат и, разбира се, ще седна отново до Мазола. Чичо Лайош ще разреши, а класът ще го намери за естествено. *Класът!*“

Салджията просто усещаше онази характерна миризма на класа от дрехите, от момчетата, от прясно намазания под и сякаш катедрата изскърца.

„Ацейл!“

Товага въдицата се дръпна отново, но той закъснтя.

„Ако продължавам да мечтая, няма да ядем рибена чорба. Бъди умен, Салджийо!“

По-долу, при завоя на реката, една чапла крякаше уплашено, а водата се пенеше. Когато погледна нататък, Гюла изведнъж остави рибарския прът и грабна пушката. Някаква голяма птица удряше с криле по водата и се клатушкаше насам-натам, после извади една доста голяма риба.

Гюла застана зад храста.

— Ах — пошепна той, — само да ми дойдеш! Черна каня...

Птицата се издигна тежичко заедно с рибата, отдалечи се, но после се обърна назад и както изглежда, нямаше да отиде надалече. Хвърчеше към храстите от жълтуга.

— Чикас, легни!

Птицата летеше бавно насам. „Стреляй пред нея... стреляй пред нея... не се вълнувай... един метър, не, и половин метър е достатъчно...“

Стреля, гърмежът се понесе в тръстиката, а канята, като сви криле, падна сред храстите.

— Кар-каар — подплаши се една сива врана, но не се показа, а Гюла погледна стъблото, което птицата удари, като падаше. Стъблото още се клатеше.

„Добре — помисли Салджията, — добре!“

Той изпразни пушката и потърси птицата, която и мъртва държеше рибата в ноктите си.

— Какво става, Гюла?! — извика Мазола, който дойде, като чу изстрела.

— Черна каня. Чакай, Мазол, да изляза от този гъсталак. Гледай!

Красив момент! Мазола, верен на лошия си навик, облиза края на устата си.

— Рибата е още в ноктите ѝ! Салджийо... — и нашият приятел с болна глава, болен стомах и болна ръка само с едно красноречиво движение показва, че това вече е върхът на всичко, което може да се случи в мочурището.

— Закачи я на хладно, Бейла, после си легни. Нека да я види и чичо Матула.

— Ще я закача, но няма да легна. Ще се окъпя!

— Не върши глупости, с болната ръка ли?

— Няма да плувам, но поне ще се измия.

Мазола отнесе канята, Гюла изтича обратно при въдиците, където вълнението от изстрела вече беше утихнало. Момчето извади още една-две риби, после каза на връщащите се малки водни кокошки, че не трябва вече да се страхуват от канята.

— Пии-пии... — похвалиха го малките птици и преплуваха на отсрещната страна, защото по-горе в реката Мазола киснеше ръката си, поливаше главата си и въобще се лекуваше. После се облече и седна до Салджията.

— Отвратителна отрова е тази ракия, повярвай ми, Гюла; колко болен бях само.

— Сега вече добре ли си?

— По-добре, но ако някой ми предложи напитки...

— Жената на Кенгел няма да ти предложи, Мазол, ще ти предложи алгебра.

Мазола се замисли и след малко каза, че дори и това ще приеме.

— Би ли могъл да донесеш дъската, Мазол, та докато чичо Гергьо се върне, да изчистим рибите. Аз ще ги чистя, а ти ще следиш въдиците, защото с една ръка и без това не можеш да работиш.

Мазола донесе споменатата дъска, разбира се, придружен от Чикас, който знаеше добре, че тази плоска вещь означава винаги ядене; и се настани по-близо до нея.

— Чикас, следващия път ще седнеш върху дъската — смъмри Гюла неспокойното куче, — наистина ставаш нахален. Ако беше тук стопанинът ти, сигурно щеше да спазиш почетното разстояние.

— Не го мъмри, Салджийо, кой знае кога ще бъдем отново с него...

— Да, така е... — и Салджията чакаше някаква тъга да обхване сърцето му, но тя не идваше. Изминалите седмици заличиха от градския дом това, заради което той искаше да го напусне. Заличиха еднообразието, сивотата, подлостта и шума. Заличиха се ненужните въпроси на майка Пири, излишните му отговори, а когато културно подредената маса с бяла покривка се появяваше пред него, чувстваше, че ще е добре да седне там, с родителите си, които с всеки изминат ден му ставаха по-близки, отколкото когато беше между тях.

Трудно щеше да бъде да изрази всичко това смислено, затова късо, на цветист език само каза:

— И онова куче Бикфиц си го бива.

— Мен винаги ме придружаваше до вратата.

После се замисли. Над дъската се събраха мухи, Чикас ядосан посягаше към тях, а момчетата не предупредиха малкото куче да се държи прилично. Късната августовска горещина ги беше изтощила и те му обърнаха внимание едва тогава, когато Чикас скочи и затича по брега.

— Чичо Гергьо — каза Мазола, — кара лодката. Просто не зная защо вчера не се върнахме с лодката в къщи.

Салджията не му отговори, тъй като смяташе за излишно да му казва, че дори на широката дига едва се държеше на краката си. Добре че момчето не си спомняше за това. Какъв смисъл имаше да се споменава лошото, когато вече е минало?

Матула спря лодката, а когато погледна момчетата, разбра, че има нещо ново.

— Не танцувай, Чикас, не е бален сезон. Добър ден. Нямаше ли да бъде по-добре да полежите още малко?

— Измих се, чичо Гергьо. Киснах и ръката си, ще поспя следобед — каза Мазола, — благодаря ви, че ме излекувахте, чичо Гергьо.

— Виждам, уловили сте достатъчно риба — каза уклончиво Матула, — сега ще запаля огън, дотогава и вие се приберете.

Матула тръгна придружен от Чикас, а Гюла тъкмо това искаше. Ще се изненада старецът... да почакаме още малко.

— Я виж! — каза по-късно Матула, Чикас заведе стопанина си право при висящата на сянка голяма птица. — Я виж — и се усмихна, — значи сте я убили... но би било жалко за рибата!

Когато момчетата дойдоха, той издърпа рибата от ноктите на канята и усмихнат я изчисти.

— Трябваше да я фотографираме — каза той, — толкова голяма и аз не съм виждал. И Гюла щеше да застане с пушката до нея. Едно е сигурно, че пораснахте тук, в мочурището. Бяхте пилета, когато дойдохте тук, а сега вече сте момци! Аз ви казвам това...

Момчетата не отвърнаха нищо на похвалата, но им стана много приятно, защото Матула беше скъперник на похвалите. Когато той кажеше за нещо, че е добро, човек можеше да бъде сигурен, че по-добро не може да бъде.

Дойде време за обяд.

Матула с голямо старание приготви обяда, защото забеляза вълчия глад на двамата „момци“, разширяващите им се ноздри и че обикалят около котела, както нощните пеперуди около светлинното кълбо на лампата. А мъдрият Матула знаеше, че апетитът не идва от гозбата, а от глада и че желанията на стомаха понякога са по-големи, отколкото на сърцето.

Напълни бавно чиниите и като ги помириса, каза:

— Няма да се посрамя с нея...

— Балсам! — изпъхтя Мазола и едва след втората чиния каза: — Досега стомахът ми сякаш беше само рани, а сега като че ли го мажат с топло масло. Може ли да получа още малко, чичо Гергьо?

— Има достатъчно — каза Матула, но си личеше, че похвалата му достави удоволствие.

— Няма ли да ти навреди, Мазол? — безпокоеше се Салджията.

— Тази ли? — Старецът погледна Салджията. — Та-а-зи?

— Слушай, Салджийо, да стреляш, знаеш, но в това не се бъркай. Преди половин час бях болен червей, а сега, ако те хвана за гушата, край!

— Пиперът! — каза Матула.

— Затваряй си устата, Мазол, че ще те грабна под мишница като ученическа чанта.

— Младост — лудост — усмихна се Матула, — но хубава лудост. Кой иска още?

Момчетата не искаха, само Чикас се яви, като гледаше с благоговение стопанина си, а после котела.

— Тебе не те питах, но въпреки това ще получиш. Да не кажеш, че ми се свида. А ние ще си полегнем малко.

— Хайде, Салджийо, този разкошен обяд може да се понесе само в легнало положение.

Матула само това чакаше. Старецът мислеше, че ситите младежи са по-малко склонни към тъгуване, а сънливите не се занимават с утрешния ден.

— За малко не забравих: нося ви и писмо.

— От кого? — оживи се Мазола.

— От вуйчо ви Ищван.

Мазола разочарован си легна обратно и трябва да признаем, че отличният изследовател на развалините не мислеше за майка си...

А Салджията извади писмото от торбата на Матула.

— На глас! — разпореди се Мазола. — Обичам стила на вуйчо Ищван.

Скъпи Мазол и Салджийо!

— прочете Гюла.

Изглежда, че в мочурището няма календар, защото се държите така, сякаш искате да остарееете там. Но в Пеща има календар и обичащите ви уважаеми ваши родители

искат да ви видят, а и училището започва след десет дена. Така че сбогувайте се с вашия баща възпитател и елате при заместник баща ви (преди да сте си счупили окончателно главите), за да ви изпратя при истинските ви родители. Утре вечер в шест часа колата ще бъде при моста. Закарайте там с лодката всичките си неща и в събота ще ви кача на влака. И тук може да останете малко, леля Нанчи да ви поизмие и зашие копчетата на панталоните ви.

Радвате се, нали?

Обичащият ви вуйчо

Ищван

Пред колибата Матула подреждаше това-онова, но вътре настъпи дълбока тишина.

Край!

Местността, която се откриваше пред колибата, се отдалечи. Далеч останаха рошовите перчемии на старите дървета, и шумолящото дишане на тръстиката.

Край!

Времето премина. Донесе, каквото можеше да донесе и отнесе, каквото можеше да отнесе.

Мрачната далечина стана тайнствена и тъжна, а крясъците на летящите нависоко птици не се отнасяха вече за тях. Колибата повече не беше тяхна. Матула беше по-друг, отколкото досега, защото старецът ще остане, а те ще си отидат.

— Край, край на лятото!

Салджията сгъна писмото и го даде на Мазола.

— Прибери го за спомен, Мазол, ти обичаш неговия стил...

После и той легна по гръб и загледа покритите с паяжини подпорни греди, жълтеещия тръстиков покрив и осата, която си търсеше място, може би за зимата. За зимата, когато лисици се шумугват в заснежената тръстика и северни птици шумят във водата. В Пеща тогава чистят тротоарите пред къщите, а в двора Бикфиц наблюдава сипещия се сняг. Провира главата си през перилата и киха, когато върху носа му падне снежинка.

Когато се събудиха, вече беше късен следобед. Небето бе покрито с облаци, а над голямата тръстика се беше спуснала рядка мъгла. Събудиха се, но продължиха да лежат мълчаливо. Мислите преди заспиването и след съня се срещнаха и отлетяха с пушека на лулата на Матула в пустотата.

— Смятам да прибера рибарските пръти и да ги пазя до следващото лято.

„До следващото лято...“ — помислиха момчетата, но следващото лято беше много далеч.

— Ще ги посмажа с масло, за да не се изкривят, макар че и по Коледа може да се лови щука...

— По Коледа ли?

— Тогава я! Дори и под леда. Това е вече истински риболов! Човек прави дупка в леда, сяда до нея на тръстиков сноп, после следи тапата. По това време щуките са гладни, защото малките риби спят в тинята, но щуката не спи. Тя не... Освен това може да се дебнат и гонят лисици.

— Да се гонят ли?

— Разбира се. Тогава мочурището е твърдо. Понякога не идва лисица, а дива котка... Тук са убили една голяма колкото тигър... само трябва да се внимава, докато не се просне, защото лесно може да обезобрази човека.

Мислите на момчетата оставиха тук настоящето, колибата, неприятното прибиране на багажа и под вещото ръководство на Матула потеглиха към зимата.

— Четири месеца — каза Гюла, — още четири месеца.

— Нищо — махна с ръка Матула, — нищо. До гората отива шейна, а Нанчи слага достатъчно одеяла, може би повече, отколкото трябва.

— Ще дойдеш ли, Мазол?

Мазола опипа главата си (подутината се беше доста смалила) и направи такова движение, сякаш този въпрос беше напълно излишен, дори нещо повече — безсмислен. Той да не дойде? Той?!...

— Вуйчо Ищван *също* ме покани за лятото... с редовна заплата, на практика.

— *Също*? — усмихна се Гюла.

— Да, *той също!* — И Мазола погледна войнствено приятеля си, който още не беше пролял кръв в тръстиковото мочурище на любовта.

— Санядиеви имат такава чиста стая, че дори на пода може да се яде — опита се да смекчи настроението Матула, — и ако приемат с удоволствие Бейла, никой не може да попречи...

— Не съм и искал да се меся, това Бейла го знае.

— ... никой — продължи Матула, — приятелството ще си остане приятелство. Ако е истинско.

— Истинско! — Мазола кимаше с подутата си глава и сложи ръка върху ръката на Гюла. — Гюла не искаше да каже това, Гюла никога не ме е обидил... и майка Пири... а също и вуйчо Ищван... Вярно е, че баща ми беше локомотивен машинист на бърз влак, но майка ми е само една бедна перачка...

В колибата настъпи тягостна тишина, сякаш мълчаливата майчинска саможертва се понесе в летния шепот и в сърцата. И тази сърцераздирателна, предизвикваща сълзи тишина ставаше все по-дълбока и по-дълбока. Притисна дори и старото сърце на Матула.

Чикас влезе и излезе.

Накрая Гюла стана, сякаш малко се огъна, лицето му се изкриви, после каза пресипнало:

— Никога, никога повече няма да говорим за това... и за нищо подобно, което би ни разделило... Никога! — извика и излезе от колибата.

Излезе, но думите останаха там. Разгърнаха се и обвиха момчетата в най-святото човешко единство, издигнаха ги на такава висота, където няма перачки и инженери, а има само хора.

Очите на Гюла бяха червени, когато се върна, опита се да се усмихне, но лицето му стана сурово.

— Никога, Мазол, нали?

А Бейла Пондораи само наведе глава в знак на съгласие.

През този ден се свечери рано. Мочурището стана необичайно бдително, шумът на птиците стихна, превърна се в далечно бучене, а когато се стъмни съвсем, звездите някъде закъсняха. Облаците не дойдоха, а се появиха изведнъж, сякаш се бяха родили над мочурището. Пушекът се виеше колебливо над огъня, после се плъзна ниско и навлезе в храсталака от жълтуги. Червените пламъчета не подскачаха весело и врязвайки се остро в тъмнината, само

подхвъркваха леко, като осветяваха облаците и вътрешността на колибата, където никой вече не говореше за онова, което е било, а за това, което ще бъде.

— И утре можете да ловите риба, да ловувате или да правите каквото искате, а аз ще прибирам — каза Матула, — макар че времето гледа на дъжд. Пушекът се спусна много ниско...

— Не чувствам — размишляваше Гюла, — сега не чувствам.

— Не, това вече не е лятна буря, а есенна. Ще дойде мирно и тихо, защото истинските горещини вече отминаха и тези облаци вече не са буреносни. В тях и мълнията ще се намокри. Но — старецът погледна Мазола — наистина бихте могли да покажете онази снимка.

— Забравих, чичо Гергьо — заизвинява се Мазола, — толкова пъти вече споменавам за нея, а не я показвам.

Матула разгледа продължително чичото, от огняр станал доктор, възпитател и главен ловец.

— Красив, порядъчен човек — това ли са всекидневните му дрехи?

— Мисля, че да...

— Значи всеки се облича, както си иска — Матула подаде обратно снимката, — никой не може да му се бърка.

— Има и снимка, седнал на слон, но не я донесох.

— Жалко, на нея навярно е истинският.

— Изпраща и пари...

— Защо да не изпраща, щом като има слон. Не ви ли вика да отидете при него?

— Как да не ме вика, но щом като ще ставам агроном, все пак бих искал да съм си в родината.

Матула се усмихна само с очи и каза: „Разбира се“, но Гюла погледна някъде в празното пространство. Погледна, но не каза нищо, защото Мазола този ден беше необичайно чувствителен.

Мълчаха, но мислите им придобиха определена форма и написаха върху черната дъска на тъмнината една дума:

Кати!

— Да, така е — отвърна Матула, но без да уточнява какво значи това. Той чувстваше, че няма смисъл да се говори за това, защото така е било и така ще бъде, докато има поли и панталони на света, и че това няма да се промени, дори ако момичетата облекат панталони.

Седяха, всеки зает с мислите си, а нощта настъпваше. Мъглата ставаше по-гъста, после започна да ръми.

— Ще запалят огъня — каза Салджията, — вече не се виждаме.

Тази вечер за пръв път се усети миризмата на огъня, а после се видя цветът му. Пушекът пълзеше изпод мокрите клони, сякаш се срамуваше заради безкрилието си и започна да се издига едва когато новородените пламъци развиха ефирните си пелени. Пламъците прогониха мъглата и направиха голямо светло кълбо в меката възглавница на вдигналата се пара. Докато влажните дървета цвърчаха и се оплакваха в огъня, подобно на муха, заплетена в паяжина, лятото премина с блестящите си спомени покрай вратата на колибата.

— Ами — Матула почеса брадата си, — да бяхме похапнали.

Мазола извади известната дъска, Салджията приготви трапезата, Матула печеше сланина. А когато мъката от приближаващата раздяла се смеси с ленива ситост, Мазола спомена, че в Индия не познават снега и че там няма никога зима.

— Не е хубаво — каза Матула, — защото кой би се радвал, ако стомахът му винаги е пълен? Кой би се радвал, ако винаги носи нови дрехи, ако винаги грее слънце? Не може да е хубаво.

— Чичо писа, че когато започне да вали, цял месец вали непрекъснато.

— Виждате ли? Макар че тамошните хора — смятам, са свикнали, защото никога не са клали прасета в хубав студ.

— Те не ядат свинско месо.

— Мършав народ — махна с ръка Матула, ликвидирайки цялото индийско общество, — разбира се, ако винаги е лято... но — вече толкова пъти съм казвал на господин Ищван — тук би трябвало да направим една голиба от кирпич. Няма да струва нищо: но по Коледа щяхме да си живеем тук като графове.

— Ще му кажа, чичо Гергьо — обеща Салджията, — ще му кажа и ще искам да даде честна дума, защото иначе ще забрави.

— Правилно, защото на мен двадесет години вече ми обещава, а все отлага от година на година. В стопанството има стари врати и

излишни прозорци, а аз ще скова три легла. Три, не повече, защото вече свикнахме помежду си...

Момчетата не му отговориха, но почувстваха много по-дълбоко кратката констатация на Матула. „Ние вече свикнахме помежду си“ — каза старецът, но зад тези думи момчетата усещаха, че те не само са научили, но и знаят! Не само гледат, но и познават, не само чуват, но и разбират, не само пипат, но и хващат, и че цялата им формираща се индивидуалност е изпълнена с действителността и с обич към природата. Пораснаха, укрепнаха и сега вече не само приемат, но и желаят неизбежното, сурово величие на действителността.

Действителността в този момент е сбогуването, но действителност е и надеждата за Коледа, за което трябва да работят, дори и да се борят, а основата на тази действителност е волята.

— Не е лошо, че ще си отидем малко по-рано в къщи — каза Салджията, — трябва да попрегледаме математиката и някои други неща...

— Ай-ай — въздъхна Мазола, — да, трябва! Ще поканим Янда, предпочитам да понеса високомерието му, но да ни обясни тези пропорции и... бедният Ацейл, представи си, цяло лято се е „упражнявал“. Може да не е издържал...

— Стига, Мазол, аз ще си легна.

— И аз исках да кажа същото — прекъсна го Матула. — Ще притурия на огъня няколко пъна, може да си говорите и легнали, ако искате.

Дебелите дървета усмириха пламъците и светлата жар потъмня, но момчетата вече не говореха.

Мислите станаха лениви, свиха постепенно криле, седнаха върху прашните краища на подпорните греди и оставиха съня да затвори очите им.

Пред колибата блестеше само огънят, а безкрайната тръстика беше утихнала като надеждата за зората.

Ръмя цяла нощ. Понякога пламващите на бавния огън огнени езици пращяха, но мъглата беше много гъста и пламъчетата се скриваха обратно под пъновете като уплашени голишарчета в гнездото. Голямата тръстика беше няма, повечето от птиците вече бяха отлетели на юг, реката не се виждаше, а на високия бряг, под старите дървета, в лодката и над развалините на крепостта от тръни тъмнината и тишината наблюдаваха летежа на времето. После тъмнината оредя, но тишината се бавеше, само от дърветата капеха тлъстите рожби на мъглата или се стичаха по тръстиковите стъбла и изчезваха в черната вода на мочурището.

Стана хладно, но нищо не се помръдна, само Чикас се прозя толкова силно, че долната му челюст за малко не изскочи, и с това изрази цялото си презрение към влажното време. С Чикас обаче не се занимаваше никой и освен него никой не почувства така ясно, че през тази нощ всичко се промени и че слънцето може да грее, небето да блести, но през тази година вече няма да се опрашват цветята и няма да се роди нищо в благословената утроба на лятото. Това, което ще дойде, то е вече рожба или гост на есента — било то цвете, птица или човек.

Чикас усети това и леко се разтърси, защото мъглата се бе загнездила в кожата на малкото куче, който не можеше да се свали, а само да се изсуши. С една дума Чикас мръзнеше, а понеже и скучаеше, прозя се отново и така високо тракна великолепните си зъби, че Матула се събуди.

— Можеш да се мушнеш тук, ако ти е студено...

Чикас забрави всичките си неволи и легна по корем до лакътя на стареца.

— ... макар че си доста мокър...

Чикас поклати в знак на несъгласие късата си опашка, сякаш искаше да каже: „Съмна се!“.

— Ще наклада огъня — разтърка очи Гюла, който лежеше отвън, — добро утро, чичо Гергьо.

— Че е утро, утро е, но смятам, че ще дойде пладне, докато видим слънце.

Матула не сбърка много, защото дори към десет часа се появяваше по някое ниско облаче мъгла, спираше се в короните на дърветата, в храсталаците и подаващото се слънце измиташе

равнодушно едрите, сиви парцали. Накрая се очовечи и изпрати такъв топъл блясък в мочурището, че утринното треперене се забрави.

— Не тръгвайте още — спря Матула нетърпеливите момчета, — няма смисъл. За половин час росата ще изсъхне, сега ще се измокрите като лалугери.

Момчетата вече прибираха нещата си, закусиха, а сега само гледаха часовника, защото вече не брояха ленивите седмици, пресметнатите дни, а бягащите часове, които безмилостно потъваха в бездънното блюдо на времето, като луди самоубийци от моста Сейчени в Дунава.

— Жалко за всяка минута...

— Но защо да е жалко, ако лошото нямаше край, как би дошло тогава доброто? Докато наловите риба за обяд, ще занеса тази птица, за да я изпратят в Пеща. Господин Ищван ще напише съпроводително писмо. Не може да се отлага, защото ще се вмирише.

— Благодаря, чичо Матула.

— Няма защо, а сега вече може да вървите.

Мазола се спусна по пътеката така, сякаш вечерта искаше да бъде в Пеща, разбира се, с цялото мочурище, с Матула и с Чикас.

Салджията замислен вървеше зад него.

— Къде тичаш, Мазол?

Тогава Мазола забави крачка, сякаш беше почувствал, че и този ден не е по-дълъг от другите. И не беше. Този ден не принадлежеше към забележителните дни. Ловиха риба, защото трябваше за обяд, после се скитаха насам-натам, сбогуваха се с всичко, но дори и да искаха, не можеха да се почувстват съкрушени от това.

— През зимата сигурно е още по-красиво — огледа се наоколо Салджията, а Мазола почувства, че и той е искал да каже същото. Но прибави:

— После може и да си пишем...

Гюла погледна безсмислено набития си приятел, който извърна глава и се изчерви силно. Салджията едва в последния момент се удържа да не се засмее, после се наведе, сякаш нещо търсеше, а когато потисна смеха си, успя да каже само:

— Разбира се, колкото искаш... но, смятам, че родителите на Катица...

— Вече се уговорих с леля Нанчи.

— Така ли?

— А Кати ще пише на твоя адрес.

— Мазол, ти си се родил за пълководец, но майка Пири ще ги отваря. Майка Пири би умряла от любопитство, ако не може да ги отвори, а това все пак не ти се иска, нали? Родителите ми никога не отварят нито едно от писмата ми, но майка Пири...

— Ще я помоля да не ги отваря.

— Може да ти обещае, но...

— Това е достатъчно.

— Мазол, това не е достатъчно. Майка Пири ще ги постави над пара в кухнята, ще ги прочете и пак ще ги затвори.

— Ужасно!

— Така е, но най-добре ще бъде, ако ги адресираш до Гюла Ладю, но на адреса на Бейла Пондораи. Така и майка ти няма да ги отваря.

— Прав си, а на майка ми не ѝ е известен този начин с парата.

— Виждаш ли? А сега да занесем рибата в колибата и да я изчистим, защото времето напредва, а чичо Гергьо скоро ще си дойде. Аз ще се справя с рибата, а ти иди за дърва.

Мазола взе секирата и замина, а Салджията остана сам с рибата и, разбира се, с Чикас, който в празнично настроение се разположи до дъската.

— Заминаваме си, Чикас — каза по-късно Гюла, — не съжаляваш ли за нас?

Чикас гледаше влюбено рибите.

— Ти мислиш само за стомаха си, винаги само за стомаха си...

Чикас не отричаше това.

— Гладен съм — въртеше късата си опашка и гледаше отстрани слабия си приятел, — вече не си спомням откога не съм бил толкова гладен.

Ножът на момчето се движеше бързо, а мислите му засега оставиха малкото куче; спомни си как чистеше безпомощно и несръчно първата си риба. Спомни си, че хвана другояче и ножа, а да не говорим за веслото, за рибарския прът, за неразумното изгаряне, за всичко, причинено от незнанието. Сега и в ръцете, и в действията му се чувстваше сигурност, сила и напиреща радост още повече да знае и може. Какво щастие би било с това чувство да седне на чина и да гледа написаната задача по математика на черната дъска както тази риба,

тази малка щука и с такава сигурна ръка да разреже стомаха на задачата, знаейки точно как трябва и какво има в нея.

„Заповядайте, господин учителю...“

Тогава ножът в ръцете на Гюла се спря. „Господи! Нали «добрият» Кенгел вече няма да господства, а жена му с онова малко тиганче на главата. Дали ще го свали, когато влезе в клас? Чилик сигурно ще се засмее... В следващите десет минути ще му удари плесница, ако посмее да направи това.“

Салджията дори и в мислите си застана в защита на жената, ако я сполети някаква обида. Не му дойде наум, че преди няколко месеца и на сън нямаше да посмее да удари плесник на Бика. Сега обачечете и това за възможно.

Той не мислеше, но чувстваше, а чувствата обикновено са по-сигурни, отколкото колебливите мисли.

И Гюла Лайош Ладо имаше право. Това лято го научи на много неща, култивира го, насочи го по правия път и го нагоди към суровите закони на природата. Когато мочурището го прие за пръв път, той представляваше чуждо тяло в лабиринта на тръстиката, залутано агне в безтревна пустиня; но слънцето го изпече, бурята изкълпа, градът изглади, а постоянната работа на мускулите на слабото, изнежено тяло превърна агнето в млад вълк. Така че беше възможно да даде урок на Бика, ако обидеше жената на „милия“ господин учител Кенгел. Дамата впрочем е опасно красива и в този момент, да, нашият Салджия с инстинктивно движение хвана адамовата си ябълка, сякаш искаше да оправи вратовръзката си.

Нахлулите мисли в главата му се разсеяха, защото Мазола довлече грамаден клон и изпъшка край огъня.

— Донесох го целия — пусна товара си на земята той, — ще го нарежа тук, за да остане и на чичо Гергьо.

— Имаш право. А аз мисля да направя рибена чорба, да посрещнем стареца с готов обяд.

Мазола се почеса неспокойно по врата.

— Салджийо, ще я развалиш...

— Ще видиш!

— Тогава вече ще бъде късно.

— Нарези дървата, Мазол, ще обличеш и десетте си пръста!

При тези думи Мазола вдигна грамадната си шепа и огледа добре пръстите си, които не изглеждаха подходящи за облизване.

— Би трябвало да изрежа ноктите си — измърмори и обиколи клона, за да види откъде да започне да реже.

Слънцето вече клонеше към пладне, когато Салджията беше готов; чудни аромати се носеха във въздуха, които караха стомаха да къркори и да се отделя слюнка.

— Миризмата ѝ е хубава — каза Мазола, — сега липсва само чичо Гергьо. Да сложа ли трапезата?

За няколко минути те забравиха, че това е последният ден в мочурището и със скрито вълнение погледнаха след Чикас, който изтича по пътеката, за да посрещне стопанина си.

Матула отдалече видя пушека, а когато изскочи от тунела сред жълтугата, започна да души.

— Добър ден — каза и погледна в котела, после постави ръка на парата и я помириса. — Да — каза той, — от това сякаш ще излезе нещо.

— Може ли да ви сипя, чичо Гергьо?

— Но бързо, защото много съм гладен.

Салджията сипа на всички, но сам той не посегна към чинията си, защото старецът бъркаше бавно чорбата.

— Донесох и писмо на Бейла, там е в торбата.

Мазола заряза веднага апетитното ядене.

— Там има и едно шише вино, може да донесете и него. Казаха да се почерпим за сбогуване. После и тази хлапачка се завъртя: „Чичо Гергьо, не бихте ли занесли едно писмо на господин контрольора?“. Такива са днешните момичета... но, разбира се, все пак го донесох...

Мазола постави шишето с вино пред стареца.

— Ще го прочета — каза, като отваряше писмото, — може да е бързо...

— Разбира се, че е бързо — кимна Матула и загреба с лъжицата чорба, издуха я и бавно засърба.

— Истинска! — погледна към Салджията. — Ако аз я бях направил, нямаше да е по-вкусна, може да ми вярвате.

— Наистина ли?

— Щом казвам, значи е така. Нанчи и всички жени нищо не струват. Тази чорба можеше да бъде по-вкусна само през зимата,

защото тогава на човек му се иска нещо топло.

Матула погледна Мазола, после се усмихна.

— Разбира се, има хора, които и в такъв момент четат писма, а това писмо, както виждам, няма да изистине.

Мазола погледна писмото, както езичникът появяващото се блестящо божество — слънцето.

— В селото се появила епидемия — каза обезпокоен, — за щастие имунизирали всички...

— За щастие — каза Матула малко злорадо, а Гюла ухапа лъжицата, за да не се разсмее. Не, нашият Салджия не можеше да разбере душевното състояние на Мазола, той дори не подозираше, че има и такъв вид епидемия, срещу която не може да се намери лекарство в никаква аптека.

Дори и днес не пропуснаха следобедния сън, макар че не беше предвиден. Чудното вино, което вуйчо Ищван беше изпратил — и то литър и половина — им заповяда друго. Нашите момчета не се възпротивиха на заповедта, изпиха по една чаша.

— Като майчино мляко — измляска Матула, а момчетата почувстваха, че от майчиното мляко само може да се спи.

Часовете обаче летяха и когато се събудиха, Матула вече беше изнесъл вещите на момчетата пред колибата.

— Време е — каза той.

Мазола опипа писмото в джоба си и това го успокои, но Гюла малко огорчен помисли за тръгването, за момента, който вече беше настъпил.

Матула постави три чаши на дъската и ги напълни.

— Не си отивайте без прощална чаша.

И Салджията почувства, че ако се чукнат трите чаши, може би нещо ще се скъса, но след тихото иззвънтяване на стъклото не се случи нищо, защото нищо не може да спре безкрайния бяг на времето.

— Благодарим ви за всичко, чичо Гергьо...

— Аз също! — каза старецът, загледан в чашата си. — Аз също благодаря за всичко, защото беше хубаво, че това лято бяхме заедно и си спомняйте с добро за мен...

Той изпразни чашата.

— ... сега вече не може да става и дума за сбогуване, защото и това свършихме. Да вървим!

Преди да се качат на лодката, Гюла грабна дърпация се Чикас и го притисна към себе си.

— Сбогом, Чикас. По Коледа ще бъдем тук...

Мазола също погали рунтавия малък приятел, който, скимтейки, настояваше да го пусне, защото мрази да го пипат.

Матула взе веслото.

— Стой тука — даде знак на малкото куче и лодката се плъзна гладко по водата.

Каруцата дрънкаше тежко по целия път; вуйчо Ищван беше изпратил товарна кола, за да се събере целият багаж и момчетата седяха мълчаливо в сеното.

Махаха на Матула, но после пътят зави и тръстиката изчезна. На ливадата вече пасеше добитък и звънът на хлопатарите подскачаше сред храстите като крякаща чайка. Над Балатон се спусна здрачът и огледалото на голямата вода избледня бавно както спомена.

На капрата седеше непознат колар, навъсен, с мрачно равнодушие, сякаш караше дърва, тор или жито.

— Чичо — опита се да го заговори Гюла, — не може ли да карате малко по-бързо?

— Не!

Гюла погледна Мазола, Мазола повдигна рамо и двамата се засмяха.

— Салджийо — пошепна Мазола, — отказаха ти направо.

Сега пътят стана вече по-лек. Спомените не ги теглеха обратно, а се качиха весело, сякаш казваха: „Идваме с вас, момчета, никога вече няма да ви напуснем“.

— Мазол — заговори Салджията, — онези писма трябва да се адресират така: „Бейла Пондораи, за Гюла Лайош Ладо“. Ще надпишем няколко плика.

— Излишно е, Кати има много красив почерк, завършила е шести клас с „добър“...

— Ти си магаре! Майка ти ще познае веднага, че жена го е писала...

— Извинявай, Салджийо, мисля, че имаш право. Но нека да говорим за друго, защото леля Нанчи и без това знае достатъчно. Само не съм сигурен дали знае онзи номер с парата. Виждаш ли, вече ни гледа.

Колата влезе в двора. Леля Нанчи с ръце на кръста ги чакаше на терасата, усмихната, но в командирска поза.

— Е — каза тя, когато колата спря, — с една дума тук сте!

— Така изглежда, лельо Нанчи — каза Салджията малко хапливо, защото си представи продължението: „тук сте и сега ще ми паднете в ръцете“.

— Напалила съм банята, каквото съблечете, ще го изперем веднага, ще го закърпим, да не кажат в къщи, че не съм се грижила за вас. Аз съм помислила за всичко. Багажът оставете тук, навън, да не би да сте донесли въшки. Какво е това на главата ти, Бейла?

— Ох — подскочи Мазола, — не го натискай, лельо Нанчи!

— Ще го излекувам, не се страхувай, но първо при браснаря. Циганинът тухлар няма толкова голяма коса. Какво ще кажат в къщи?

Леля Нанчи казваше на бръснаря „браснар“ и прибави още, че „ще отреже и ноктите ви, а ако имате развалени зъби, и тях ще извади“.

— Нямаме развалени зъби — протестира Гюла и повлече след себе си Мазола в банята. Едва там се отпуснаха и се погледнаха малко успокоени.

— Изхвърлете мръсните дрехи; да ви сапунисам ли?

— Ще се сапунисаме един-друг, лельо Нанчи.

Повече никой не ги безпокои, след горещата баня Мазола заяви, че се чувства така, сякаш е свалил и кожата си.

— Погледни водата, Мазол.

Водата приличаше на утайка от кафе.

— Ето какво падна от нас. Пусни я да изтече, защото леля Нанчи ще припадне.

— „Браснарят“ ще я измие — каза Мазола, — но наистина е много хубаво, че се грижи за нас. Добра жена е леля Нанчи, аз я обикнах.

— Ти обикваш всички, Мазол, но случаят с леля Нанчи е друг, разбирам те, независимо от това дали знае номера с парата, или не.

— Салджийо!

— Добре, добре, само недей ме убива, защото ще убиеш най-добрия си приятел. Наметни нещо и да отидем в кухнята, защото чувам, че пристигна „браснарят“.

Вечерята започна мълчаливо. Известно време вуйчо Ищван яде, без да проговори. Поглеждаше от време на време двете деца и видимо доволен ги преценяваше. По-късно нещо се усъмни и започна да души.

— Каква е тази отвратителна миризма!

— Може да се свикне с нея — протестира леля Нанчи. — Намазах главата на Бейла с масло от лилия.

— Дяволите да я вземат твоята лилия, по-скоро мирише на пилешки черва.

— До сутринта няма да остане и следа от подутината.

— Възможно е, но старецът хубаво ви е оскубал.

— Нищо, вуйчо Ищван — отговори му тихо Мазола, — аз бих искал да благодаря.

— Добре! След като свършихте това... Салджийо, моля те, ти също не искай да произнасяш речи, а напълни чашите. Важното е, че сте се чувствали добре и че ми доставихте много по-голяма радост, отколкото аз на вас. Край! Укрепнахте външно и вътрешно, в къщи няма да ви познаят, но това дължите по-скоро на Матула.

— Чичо Гергьо е ангел — каза Мазола.

— Възможно е, но истинските ангели сигурно биха се разбягали с писък по света, ако старецът се появи сред тях с лулата си и с двуседмичната си брада.

— Не е прилично да се шегуваме с това.

— Лельо Нанчи, това не е шега. Матула не е ангел, а е човек, и то човек на място. Искам да кажа още, че за Коледа ви чакам и винаги когато идвате, се чувствайте като у дома си. Не ме прекъсвай, Мазол... Зная всичко и нямам нищо против. Ако доживеем, и аз ще танцувам на сватбата...

— Ехе... това... — изчерви се милото момче до ушите си, — не мислех за това.

— По-добре е, ако не мислиш, Мазол. Искате ли да ви кажа още нещо? Ще наредя да построят кирпичена къща за Коледа. Обещах на Матула. Но, Мазол, сложи нещо на главата си, защото ще ми призлее от тази миризма на скъсани цървули. Препи ми се от нея.

— Ще получите удар — предупреждаваше го старата жена, — ще има да плача тогава.

— Ще живеем до сто години, лельо Нанчи, но за това трябва да спим много. Идете да приберете багажа си, защото ще ви вдигна в

зори. Бързият влак тръгва в седем часа.

Момчетата дълго се суетяха с опаковането на багажа и още по-дълго време си приказваха. Така че на другата сутрин им се стори, че ги събуждат много рано. Може би щяха да заспят отново, но вуйчо Ищван отвори широко вратата, запали лампата, премина шумно през стаята им, изпълни такава храчеща, сърбаща, хъркаща, пляскаща симфония, докато се миеше, че ако я чуеше някой модерен композитор, щеше да я запише веднага на плоча и оркестрирана с помощта на два тимпана, да я изпълни като собствена композиция.

Нашите калени момчета обаче трудно се поддаваха на такова виеше музикално удоволствие, а в този час още по-малко.

— Ох-ох — прозя се Салджията и така се протегна, че креватът заскърца в знак на протест срещу такова насилие. Но само раздвижването беше трудно, в следващия миг пътническата треска вече ги обхвана и като преминаха през шумните целувки на леля Нанчи и яките прегръдки на вуйчо Ищван, колата потегли и колелетата започнаха да говорят.

— Пишете! — провикна се толкова силно едрият агроном, че врабчетата прекъснаха краткото си събрание на тополата.

Салджията махаше с ръка, а Мазола с шапката, с известната шапка, която вече не ставаше за друго. Преминаха бързо през събуждащото се село, после песента на спиците се разнесе в утринните ливади. Това вече не беше товарна каруца и не караше двама номади за бързия влак, а двама добре облечени, истински осмокласници, двама момци с вратовръзки, с току-що изгладени дрехи, които не се вайкаха само защото нямаха такъв обичай. Два месеца не са много време, но през тези два месеца те така израснаха, че не беше възможно да закопчечат празничните си дрехи, а ръкавите на сакото на Салджията едва покриваха лактите му.

— Гюла — каза Мазола, — тези панталони се свиха, не смее да се помръдна в тях, защото ще се спукат.

— Тогава не мърдай, Мазол, внимавай особено при слизането. Гледай там! — и Гюла посочи към изток.

Огледалото на Балатон пламтеше в розово, защото далече, някъде зад Кенеше, изгря слънцето, някъде грачеше врана. Побеляващото платно на стелещата се мъгла се раздвижи над голямата

вода, а при докосването на светлината бели чайки се издигнаха от бляскавата ѝ длан.

Колата трополеше по пътя на настъпващата есен. Наближаваха моста, когато Салджията погледна на другата страна, за да се сбогува с мочурището и реката.

— О! — извика той и скочи, скочи и Мазола и може би и през ум не им мина, че тази картина ще ги придружава през целия живот.

— Чичо Гергьо! — изкрещя Салджията. — Чичо Гергьо! — и не можа да каже друго, а Мазола само размахваше шапката си с такива широки движения, сякаш искаше да скочи от колата.

— Пиши... чакам... Пиши! — извика накрая, защото до Матула в лодката стоеше неподвижно едно момиче, вдигнало ръка с онова древно движение, с което хората са се благославяли.

Колата обаче, гърмейки, премина по моста, а когато видението изчезна, двете момчета се отпуснаха.

— О, чичо Гергьо — каза по-късно Гюла.

— Катица... — въздъхна Мазола, в отговор на което Салджията каза:

— Сега вече започвам да те разбирам, защото дори и аз се влюбих в нещо, само че не зная в какво.

Мазола се замечта. Колата фучеше под тях като човек, който мърмори недоволно и този глас на пътя забули мислите им.

Пътниците във влака бяха малко, но отпусналите се момчета намериха, че са много. Настаниха се в един ъгъл и веднага заспаха.

Когато Салджията се събуди, Мазола вече беше буден и разтваряше пакета, приготвен от леля Нанчи.

— Не си ли гладен?

— Боли ме главата.

— Хапни нещо и ще ти мине.

— Къде сме?

— Минахме Фехейрвар.

— Покажи го!

Мазола най-после разгъна пакета, а когато след половин час изхвърли хартията през прозореца, каза:

— По нищо не пролича, че те боли главата, изядохме едно пиле за нула време... като чинка...

— Мазол, чинката се храни със семена, но не яде пилета, а главата ми наистина вече не ме боли.

През тава време преминаха край езерото Веленце, но не го забелязаха, а на Салджията така му се искаше да види дали е там онази стара лодка, която сънува. Все едно, лодката е там и докато е жив, ще бъде там. Надеждата не е птица с пречупени криле, никой не може да му забрани да сънува действителни неща, дори е необходимо.

Когато влакът най-после спря на Южната гара, Мазола спусна прозореца.

— Носач! — извика той. — Носач, елате тук, моля — и махна с ръка, — ще ви подам багажа през прозореца.

— Мазол, полудял ли си! Все някак щяхме да го занесем...

— Нали спечелих пари — Мазола удари джоба си, — човек печели затова, за да спечели и друг!

— Почакайте тук, ще докарам количката. Пет пакета — каза носачът, а когато качи пакетите, Мазола се провикна:

— Моля, качете ги в такси.

Салджията просто се смая.

— Бейла — и се опря на вагона от смях, — Бейла, пиян махараджа... Бейла...

— Не се смей, Салджийо! С пет пакета нямаше да можем да се справим, освен това панталонът ми се спуска отзад. Представи си... — и той се обърна, дори направи няколко крачки, а панталонът при всяка крачка се отваряше една педя и се виждаше бельото на Мазола на сини райета.

На Салджията му потекоха сълзи от смях.

— Да почакаме, докато се изтеглят хората, после върви близко зад мен — разпореди се Мазола. — Много ли се вижда?

— Ааа — измънка Гюла, — ааа... — и като избърса очите си, тръгна след Мазола, за да прикрие „гледката“. Но когато таксито потегли, все пак призна, че разпорежданията на Мазола във всички случаи бяха правилни, като се изключи трагедията с панталона.

— Салджийо, следобед ще дойда. Да ти помогна ли да занесеш пакетите?

— Няма нужда. Чакам те.

Гюла Лайош Ладо метна на гръб раницата, взе куфарите в двете ръце и придружен от Бикфиц, позвъни и се намери в обемистата прегръдка на майка Пири.

— Господи, Гюла, станал си цял мъж... а как ти стоят тези дрехи?

И след вечеря, когато родителите останаха сами, след продължително мълчание Гюла Акош Ладо каза:

— Мила, ако не знаех, че е нашият син... по държането му бих помислил, че е чужд. Това дете не е същото, което отиде. Детето е станало възрастен човек! Купи му някакви дрехи, защото така не може да излезе на улицата. Ищван все пак е прекрасен човек.

Но в този момент Салджията не мислеше точно за вуйчо си. Той седеше до масата в малкия си ъгъл, а пред него лежеше писмо.

Скъпи, добри ми чичо Гергьо!

— Гюсика — влезе майка Пири, — е, разказвай!

— Майко Пири, щом като свърша това писмо, ще ти разказвам. Заповядай след четвърт час.

— Я виж ти! Тайна?

— Всяко писмо е тайна, майко Пири, но ще ти се обадя, щом го свърша.

Майка Пири смаяна затвори тихо вратата и очите ѝ се напълниха със сълзи.

„Значи, така — пошепна, — има да чакаш, докато прекрача прага ти...“

А след половин час седеше на леглото на Гюла и милваше големите ръце на нашия Салджия.

— Сега вече ще ми разкажеш, нали?

— С удоволствие, но първо вие, майко Пири, разкажете какво се е случило през лятото тук, в къщи. Толкова отдавна заминах...

— Да, малкото ми момче... — и майка Пири тръгна по пътеката, по която я насочи хитрият Салджия, защото майка Пири обичаше да разпитва, но много повече обичаше да говори.

Салджията се разположи удобно, а майката възпитателка си пое дълбоко въздух.

— Най-добре да започна от момента, когато замина...

И започна. Приказките ѝ лека-полека изпълниха стаята и от всичко Гюла запомни само как с трамвая се случило нещастие, как портиерката си извадила зъба и как обуцарят от партера улучил дванадесетка от тотото.

— Нещастник, купи си мотоциклет...

— Защо да е нещастник, майко Пири?

— Как да не е, за какво му е мотоциклет на един обуцар? Впрочем цялата тази работа е шмекерия, кръщелницата на обуцаря е продавачка в тотото... И Бикфиц изяде пържолите на леля Плашинка, защото ги оставила на ниския прозорец...

— Хайде де! — каза Салджията и не зададе повече въпроси, защото гласът на майка Пири бръмчеше приспивно, отдалечаваше се все повече; и все повече приличаше на онзи тих ромон вечер в колибата, които вятърът донасяше от застоялите води, където сто хиляди птици се готвеха за сън.

След една седмица, когато Салджията и Мазола влязоха в училището, този ромон се превърна в диво бучене.

— Чуваш ли, както в мочурището сутрин — каза Гюла и те тръгнаха спокойно към класа, където се вдигаше такъв шум, сякаш някой вулкан се готвеше да изригне.

Мазола пристъпваше тромаво до Салджията.

— Чичо Гергьо сега закусва със сланина — каза той.

При тези думи те се поспряха, дори забравиха непривичните нови дрехи, защото нашите момчета носеха нови дрехи в чест на откриването на годината.

— А Чикас го гледа — каза Гюла, после влезе в класа.

Вулканът изригна, но на първо време изхвърли само Тимар, защото някой го блъсна от първия чин, където, кой знае защо, беше седнал.

— Салд... — извика при падането, после се просна по корем пред Мазола. — Кой беше този подлец?

— аз — каза Чилик, Бика, — искаш ли още нещо? Е, знаменитости — спря той нашите момчета, — казват, че сте застреляли грифон и сте видели тристръка тръстика.

— Видяхме четиристръка, Бик — каза Салджията, — но би ли ни пуснал на мястото ни.

— Може, но първо ще ви опипам дали сте направили малко мускули.

И тогава Мазола, кроткият и добродушен Мазол застана пред страшилището на класа. Отметна едрата си глава и облиза края на устата си.

— Слушай, Бик, нямам желание да се бия, защото това са единствените ми хубави дрехи, но ако посегнеш към Салджията — не се хваля — с лопата ще те изнесат.

И тогава вулканът стихна, само чиновете се блъскаха тук-там, както се рушат тронове.

— Край на Бика, да живее Мазол I! — извика Елемейр Аваш, Юриста, а Бика се зарадва, че може да излее гнева си върху него. Гюла обаче сложи ръка на рамото му.

— Остави, Бик, и ако искаш, опипай мускулите ми, но по-скоро кажете: какво ново има?

Чилик, който искаше на всяка цена да се бие, при тези думи загуби окончателно почва под краката си. Гласът на Салджията звучеше кротко, много спокойно и съвсем не предразполагаше към бой.

— Ами, моля ти се — заекна той, — вместо Кенгел идва някаква жена...

Бурята утихна и сега започна сравнително тих разговор, но всички седнаха по местата си, защото Валенберг погледна часовника.

— След четири минути и тридесет секунди звънецът ще бие.

— Жената на Кенгел — продължи Бълхата отчета.

— А чичо Лайош излиза в пенсия.

— Много жалко, макар че жената ми харесва — прекъсна ги Юриста и поправи вратовръзката си пеперуда, каквато само той носеше в класа.

— Идиот — каза някой.

— Кой беше? — стана Елемејр Аваш, като огледа класа.

— Аз! — вдигнаха едновременно ръка двадесет момчета и шумът започна отново, но тогава иззвъня звънецът и гласът му бавно се извиси над шума. Накрая се чуваше само звънецът и всичко занемя, както когато някой владетел се обърне към народа.

— Идват — пошепна някой и шепотът прозвуча отчетливо.

Когато се отвори вратата, класът вече стоеше прав.

Катедрата изскърца. Върху нея стъпи жената на Кенгел с чанта под мишница и чичо Лайош в тъмни дрехи. Той изглеждаше малко по-стар, отколкото при сбогуването, но весел както винаги.

— Момчета, лекарят ми каза, че вече трябва да почивам, но въпреки това аз не дойдох да се сбогувам. Когато искате, можете да идвате при мен — и заповядайте — защото колкото и лекомислен да съм, аз ви обичам.

— И ние, чичо Лайош, и ние, и ние!

— Добре, с една дума — дойдох не да се сбогувам, а да ви предам на новата ви класна, която едновременно преподава и математика, и физика. Тя е съпруга на господин учителя Кенгел и е съгласна да ѝ казвате просто лельо Ева. Надявам се, че ще отговорите с благодарност и уважение на тази обич...

— Разбира се — каза Елемејр Аваш.

Чичо Лайош млъкна за миг и очите на учителката стрелнаха Юриста.

— И... — продължи старият учител — и ще се държите така, поне така, сякаш мъжът ѝ се намира на катедрата. Успех, момчета!

Той се ръкува с учителката, вдигна ръка за сбогом и излезе.

Настъпи дълбока тишина.

Учителката седна и докато извади списъка от чантата си, класът започна да шуми тихо. Валенберг погледна отново часовника си.

Тогава жената на Кенгел разгъна списъка и огледа класа.

— Момчета — започна тя, — нищо особено няма да ви кажа. Ще кажа само едно: аз ще бъда към вас точно такава, каквито ще бъдете вие към мен.

— Ще бъдем добри! — обеща възторжено Елемеър Аваш.

— Ще кажа обаче предварително нещо, което трябва да запомните добре: докато съм в час, мога да говоря само аз и онзи, който пита нещо във връзка с урока или когото аз питам. Сега ще прочета списъка, защото искам да се запознаем.

— Ацейл! Оправи ли се вече след операцията?

— Да, моля...

— А Янда идваше ли при тебе?

— Всеки ден — каза Ацейл малко тъжно.

— Упражнявал го е! — извика Шош.

Очите на учителката се спряха на момчето, което ги прекъсна.

— Как се казвате вие, момчето ми?

— Карой Шош.

— Може да си седнете.

След това никой повече не се обади, защото някаква студенина надвисна във въздуха. Само Юриста шумолеше с един спортен вестник, а Шош питаше със знаци Валенберг колко е часът, като сочеше часовника.

Валенберг го показва бързо, защото той вече следваше по ред, последен.

— Валенберг!

— Заповядайте! — и стана.

— Доколкото зная, вие имате точен часовник...

— До секунда!

— Да. Моля ви, преди всеки мой час слагайте часовника си на катедрата. Моят не е точен...

— Ссс... — въздъхна Дубовански, — сс... лошо започва.

— Ще изпълня нареждането ви — промълви Валенберг и се отпусна.

— Само ви помолих — каза жената на Кенгел и погледна класа така, сякаш едновременно виждаше всички. Учителката имаше топли сини очи — Салджията си спомняше — но сега тези топли очи се спираха върху момчетата като замръзнали езера.

— Ацейл, момчето ми, ти ще седнеш на мястото на Шош, а Янда на мястото на Елемейр Аваш. Тези две момчета обичат да говорят много и тук, на първия чин, ще имат тази възможност.

Смяната на местата стана при мъртва тишина.

— Говори ни ту на „ти“, ту на „ви“ — пошепна Дубовански, — както мъжът й. Край на всичко.

— Благодаря ви, момчета, сега вече се запознахме. Пондораи и Ладо да останат, другите са свободни.

И момчетата умърлушени, свили криле един по един излизаха, като се покланяха почтително пред катедрата. Навън се събраха на групи. Накрая Юриста изказа общото мнение, като вдигна двете си ръце към небето:

— Деца, добре се наредихме!

А вътре, в класната стая Салджията намери, че очите на учителката пак са като кадифе.

— Момчета, не мога да ви позная. Приключения и здраве лъха от вас. Ще ми разкажете ли? Салджийо, беше като вейка, а сега си като острие на сабя. Хубаво сте прекарали...

— Беше много хубаво, лельо Ева.

— Елате в събота следобед към пет часа, защото и мъжът ми иска да ви види.

— Ще дойдем.

— Чакаме ви — кимна с глава жената на Кенгел и двете момчета продължиха да стоят и след като тя излезе.

После седнаха, без да говорят. Едва по-късно Мазола каза:

— Салджийо, ти трябва да им разкажеш...

Гюла Лайош Ладо мълчеше. Как може да се разкаже за това лято? Всичко не може да се разкаже, а като погледна навън ранното

есенно слънце, пред очите му започна да се вълнува водата, малките водни кокошки заплаваха край острицата, изгърмя пушката, падна птицата, бръмчеше макарата, свистеше бурята, бушуваше градушката. Под краката на Мазола се разтвори земята, усещаше маслото от лилия на леля Нанчи, огънят пламтеше, зората се губеше в блясъка на разсъмването, в лодката стоеше Матула и до него Кати, вдигнала високо малката си ръка, сякаш държеше сърцето си в нея.

Но зад тях вече валеше сняг и вятър свиреше между клоните, отнасяйки пушека някъде към пролетта.

„Ще им разкажа“ — реши, но като погледна приятеля си, помисли, че времето може да минава, но красотата и добротата, обичта и справедливостта не изчезват с вековете, с хората, а са вечни и от тях всеки получава толкова, колкото заслужава.

ЗА АВТОРА И КНИГАТА

Унгарският писател Ищван Фекете (1900 — 1970 г.) е бил всестранно надарена личност. Той много обичал природата и затова е станал агроном и учен биолог. Обичал много децата и затова е посветил голяма част от творческата си енергия на техните интереси и търсения. Мечтаел е за хармония между човека и природата и в тези свои надежди е разчитал много на децата. Неговите юношески романи „Крепост от тръни“ и „Зимно лоно“ са толкова популярни, че са претърпели повече от десет издания, филмирани са и се изучават в часовете по литература в унгарските училища. Така че вече повече от две десетилетия те са любимо четиво на всяко унгарско дете. Вероятно причината за този голям успех се крие в своеобразното съчетаване на белетристичната дарба на писателя с богатите му конкретни познания за унгарската природа. Или може би в това, че е избрал едно толкова жадувано от всички ученици време — ваканциите: лятната ваканция в романа „Крепост от тръни“ и зимната в „Зимно лоно“. Защото според всеобщото мнение на учениците от всички времена, най-хубавото нещо в ученическия живот това са ваканциите.

На двамата столичани Салджията и Мазола им се усмихва щастието и те напускат нервния, уморителен будапещенски живот, за да прекарат едно опияняващо, незабравимо лято сред девствената природа на Малкия Балатон. Да се надяваме, че приключенията на двамата приятели ще се посрещнат с интерес от техните български връстници и ще им дадат идея как да прекарат следващата си лятна ваканция.

З. Ц.

Издание:

Автор: Ищван Фекете

Заглавие: Крепост от тръни

Преводач: Борис Ников

Година на превод: 1981

Език, от който е преведено: Унгарски

Издание: Първо

Издател: Държавно издателство „Отечество“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1981

Тип: Роман

Националност: Унгарска

Печатница: ДП „Димитър Найденов“

Излязла от печат: август 1981

Редактор: Мария Герасимова

Редактор на издателството: Жела Георгиева

Художествен редактор: Йова Чолакова

Технически редактор: Петър Стефанов

Художник: Ралица Станоева

Коректор: Стефка Бръчкова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/1708>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.